

A close-up, profile photograph of a young child with light skin and blonde hair, wearing a blue cap. The child is looking down at a red apple with a bite taken out of it, which is held in their hands. The background is a soft, out-of-focus green, suggesting an outdoor setting. The overall mood is peaceful and natural.

Risto Ennekari

Oma sen olla pitää

Torin laidalta satakuntalaisten omaksi kaupaksi

Satakunnan Osuuskauppa 1917–2007

Oma sen olla pitää

Risto Ennekari

Oma sen olla pitää

Torin laidalta satakuntalaisten omaksi kaupaksi

Satakunnan Osuuskauppa 1917–2007

teksti
ulkoasu
julkaisija
painotyö
ISBN

© Risto Ennekari
Pertti Hokkanen
Satakunnan Osuuskauppa
Kehitys Oy, Pori 2007
978-952-92-2601-6

Esipuhe

Vuonna 1917 perustetusta Satakunnan Osuuskaupasta ei ole aikaisemmin ollut yhtenäistä, koko olemassaolon kattavaa teosta. Tämän puutteen korjaamiseksi, historiategon ajan saamiseksi, osuuskaupan hallitus perusti vuoden 2005 keväällä toimikunnan, johon kuuluivat allekirjoittaneen lisäksi kauppaneuvos Matti Ojanperä, sihteeri Eija Ojala, toimitusjohtaja Antti Määttä ja talousjohtaja Lauri Hirvola. Kirjan kirjoittajaksi saatiin Porin ja Satakunnan elinkeino- ja kulttuurielämään syvästi perehtynyt tietokirjailija Risto Ennekari.

Satakunnan Osuuskauppa on nykyisin toimialueensa suurin palvelualan yritys, ja sillä on vahva taloudellinen asema. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut.

Osuuskaupamme historia noudattelee pääpiirteissään koko SOK-laisen osuustoimintaliikkeen kehitystä. Yhdessä suhteessa Satakunnan Osuuskauppa kuitenkin erosi yleisestä linjasta: toiminta lähti liikkeelle kaupungista, ja osuuskauppa vaikutti pitkään vain Porin kaupungin alueella.

Aina 1970-luvulle saakka Satakunnassa oli lukuisia, pääasiassa heikosti kannattavia pieniä osuuskauppoja. Tämän jälkeen alkanut toimintojen ja rakenteiden uudelleen järjestely loi pohjan nyky-muotoiselle alueosuuskaupalle.

Vielä 1980-luvulla Satakunnan Osuuskauppa joutui taistelemaan suurissa taloudellisissa vaikeuksissa, mutta määrätietoinen ja ennakkoluuloton kehitystyö alkoi tuottaa tulosta. Tuona aikana tehdyt, hyvinkin vaikeat ratkaisut osoittivat, että osuustoiminta kykenee sopeutumaan yhteiskunnan muutoksiin.

Voidaan perustellusti todeta, että osuuskauppaliike palasi juurilleen. Toiminnan lähtökohdaksi otettiin jäsen ja hänen tarpeensa. Tätä kuvastaa 1980-luvun lopussa käyttöön otettu toiminta-ajatus: ”Osuuskaupan tarkoituksena on tuottaa palveluja ja etuja asiakasomistajille”.

Osuuskaupat ovat Suomessa tällä hetkellä vahvempia kuin koskaan aikaisemmin historiansa aikana, ja S-ryhmä on valtakunnan suurin päivittäistavaraketju. Tämän aseman säilyttäminen ja edelleen parantaminen asettaa osuuskaupoille tulevaisuudessa aivan uusia haasteita.

Jäsenrakenteensa ja demokraattisen hallintonsa ansiosta osuuskaupat ovat aina olleet lähellä ympäröivää yhteiskuntaa. Jäsenet haluavat edelleenkin osallistua osuuskaupan päätöksentekoon. Tästä todistaa muun muassa se, että Satakunnan Osuuskaupan jäsenistä yli 40 % on käyttänyt äänioikeuttaan viimeisten vuosien aikana järjestetyissä osuuskauppavaaleissa. Jäsenet eli asiakasomistajat ovat todella ottaneet kaupan omakseen.

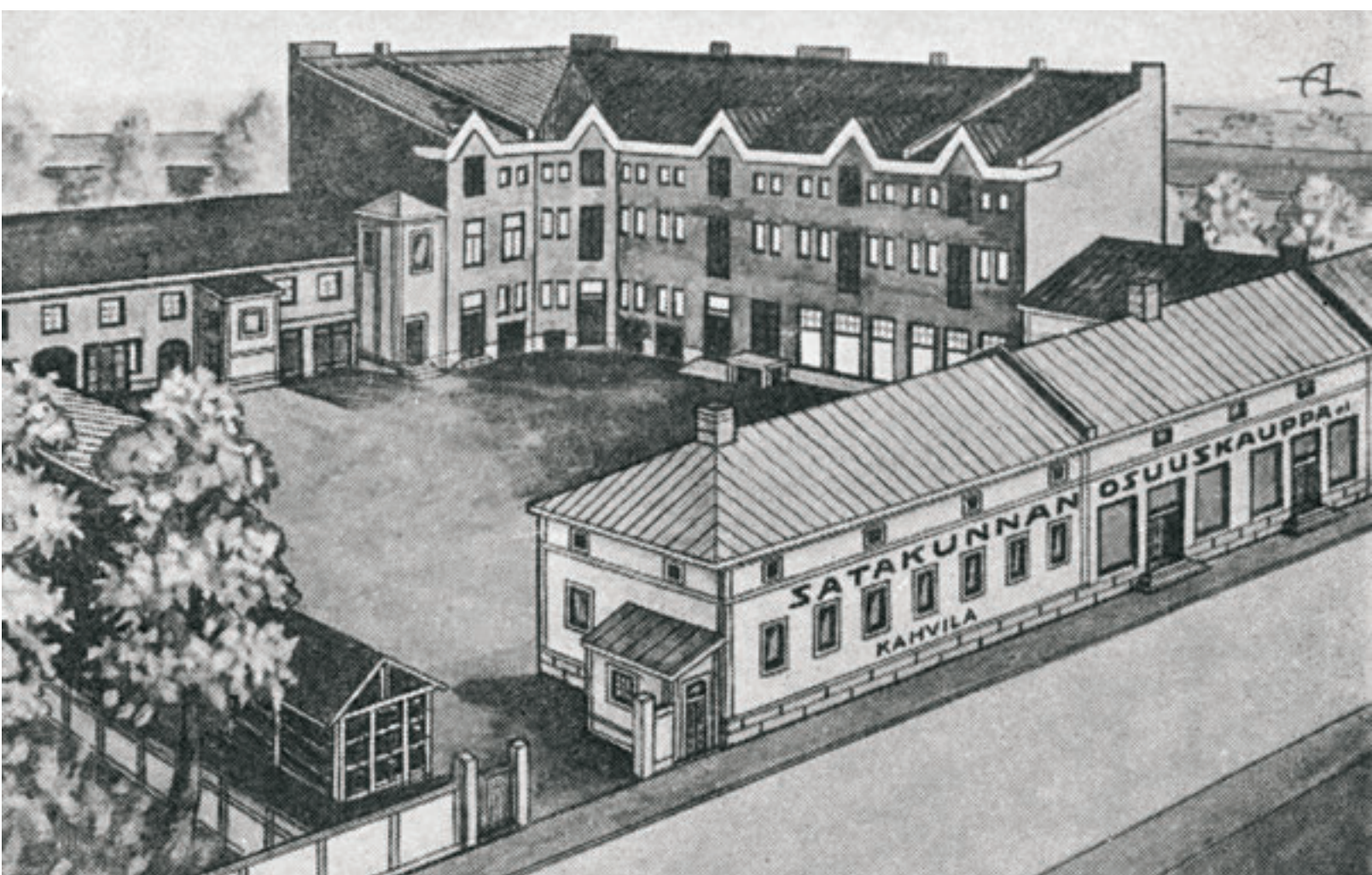
Tämä teos antaa lukijalle hyvän käsityksen osuuskauppaliikkeen synnystä ja sen värikkäistä vaiheista niin koko Suomessa kuin erityisesti Satakunnassa. Samalla teos antaa hyvän kuvan satakuntalaisesta talouselämästä lähes sadan vuoden ajalta.

Risto Ennekari on tehnyt valtavan työn tutkimalla osuuskaupan laajoja arkistoja ja muuta lähdemateriaalia sekä haastattelemalla lukuisia osuuskaupan toiminnassa mukana olleita avainhenkilöitä. Tästä hänelle suuret kiitokset. Kiitän myös työryhmän jäseniä, jotka ovat uhranneet aikaansa ja tiedoillaan avustaneet kirjailijaa. Työryhmän jäsenille on ollut unohtumaton kokemus saada osallistua tähän työhön.

Porissa syyskuussa 2007

Juha Vuorenhela

Satakunnan Osuuskaupan
hallintoneuvoston puheenjohtaja

Saatesanat

Satakunnan Osuuskaupan historiaprojekti käynnistyi syksyllä 2004, kun allekirjoittanutta pyydettiin laatimaan muistio osuuskaupan historian kokoamisesta ja historiateoksen kirjoittamisesta. Sitten sovittiin historiatoimikunnan perustamisesta avustamaan kirjoittajaa teoksen kokoamisessa ja tarkastamaan tekstiä työn eri vaiheissa.

Historiateoksen luonne määriteltiin sellaiseksi, että se saisi lukijoita myös osuuskauppaväen ulkopuolelta. Liian tieteellisyyden leimaa päätettiin välttää.

Kaikki tapahtuminen liittyy aina tavalla tai toisella omaan aikaansa ja ympäristöönsä. Työn edistyessä sekä tekijä että historiatoimikunta havaitsivat, että Satakunnan Osuuskaupan historia on kiinnostava riittävässä määrin sekä Satakunnan että ajoittain koko maamme osuuskauppatoimintaan. Kiinnekohchia on löydyttävä myös koko maan talouselämän vaiheisiin ja Porin seudun paikallishistoriaan. Näistä lähtökohdista tämä historiateos on laadittu.

Satakunnan Osuuskauppa oli aikanaan yksi kymmenistä satakuntalaisista osuuskaupoista. Nyt se on laajan maakunnan suurin palvelualan yritys. Pitäjänosuuskauppojen fuusioiden pitkässä sarjassa lähdeaineistolle on osittain käynyt kalpaten: isompaan sulautuneiden pienten osuuskauppojen arkistoista on varsin vähän jäljellä. Kokemukseni aikaisemmista historiateosprojekteista on, että tämä on valitettavasti yleistä kaikilla aloilla. Tulevia historiateoksia ajatellen jaksan aina jankuttaa kaikille: tallentakaa tärkein aineisto, vähemmän tärkeä joustaakin pois tilaa tuhlaamasta.

Muuan yksityiskohta vaatinee selityksen. SOK:n ja sen jäsenosuuskauppojen muodostamasta kokonaisuudesta on aikojen kuluessa käytetty useita nimityksiä. Niitä ovat mm. puolueeton osuuskauppajärjestö, SOK-lainen osuuskauppajärjestö, SOK-lainen osuuskauppaliike ja S-ryhmä. Tässä teoksessa on pyritty käyttämään näitä nimityksiä sellaisina, kuin ne kulloisenakin ajankohtana esiintyivät.

Kiitän kaikkia niitä henkilöitä, joiden kanssa käydyissä keskusteluissa olen saanut tärkeää tietoa sekä osuuskaupan suurista linjoista että pienistä detaljeista. Valitettavasti kaksi pitkään osuuskaupan vaiheissa mukana ollutta ja erinomaista tietoa tämän tekijälle välittänyttä henkilöä, Iris Lähteenmäki ja Arvo Nieminen, eivät ole enää joukossa vastaanottamassa näitä kiitoksia.

Olen erityisen kiitollinen historiatoimikunnalle, jonka muodostivat Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtaja, kauppatieteiden maisteri Antti Määttä puheenjohtajana, hallintoneuvoston puheenjohtaja, varatuomari Juha Vuorenhela, edellinen toimitusjohtaja, kauppaneuvos Matti Ojanperä, talousjohtaja, kauppatieteiden maisteri Lauri Hirvola ja neljän toimitusjohtajan sihteerinä toiminut Eija Ojala. Yhteistyö historiatoimikunnan kanssa on ollut erinomaisen sujuvaa ja antoisaa.

Näillä saatesanoilla jätän Satakunnan Osuuskaupan historiateoksen lukijoiden tutustuttavaksi.

Porissa syyskuussa 2007

Risto Ennekari

SISÄLLYS

Esipuhe

Saatesanat

Aate asettuu otolliseen maaperään 13

Edvin Avellan, maakunnan herättäjä
Nimimerkki Esan artikkelit innoittavat
Osakeyhtiö osuustoiminnan periaattein

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö, Satakunnan Osuuskaupan edeltäjä 14

Ylioppilaat keräävät rahaa
Alkupääoma vihdoon kokoon
Puuhämiehet jättävät pian Porin
Aloitus osuu seudun nousukauteen
Nopeasti Porin johtavaksi liikkeeksi
Osakkaille korkoa, kaikille ostopalautusta
Irti tiukasta tasavertaisuudesta
Senaattori suosittaa kuitteja
Liikeapulaiset lujilla
Uhkakuvat johtavat lopettamispäätökseen

Syntyä hajanainen osuuskauppakenttä 22

Omia osuuskauppoja työväestölle ja maanviljelijöille
Porin työväki liikkeellä jo varhain
Osuuskaupat ja yksityiset kilpailuun sanoin ja teoin
Verotuksesta riitaa vuosikymmeniä
Kaikki aluksi samassa ryhmässä
Sitten jakaannutaan kahteen leiriin

Maaseutuväestölle turvattava oma kauppa:

Satakunnan Osuuskauppa aloittaa 31

Kun toimeen tartutaan
33 perustajaa
Kauppaosakeyhtiövaihtuu osuuskauppaan
Kaupparekisteriin toisella yrittämällä
Henkilövaihdokset viivyttävät aloitusta
Kansalaissota syö nuoren yrityksen varastoa

Alkuun toiveikkaasti 35

Ensimmäiset sivumyymälät avataan
Puolen vuoden tavarat varastossa
Osuusmaksun korko pitkään 6 prosenttia
Ylijäämän palautukset maltillistuvat

Sitten tulevat tappiot 38

Vaikea vuosi 1921
Jäsenkunta jättää nuoren kaupan
Ensimmäinen vetäjä eroaa
Akordi pelastaa osuuskaupan

Ensimmäinen liitos: Ruosniemen Osuuskauppa 41

SOK painostaa erottamaan jäseniä
I maailmansodan nousukaudesta tappion vuosiin
Lopulta Satakunnan Osuuskaupan helmaan

Vihdoinkin tulosta 44

Uusiin pitäjiin
Johtokunnan puheenjohtajuus toimitusjohtajalle
Pitkästä aikaa korkoa osuuspääomalle
Jäsenten talletuksista lisää käyttövaroja
Sivumyymälöitä pienelle asiakaspiirille

Laskeutuminen maailmanlamaan 47

Apua keskusosuuskunnilta
Peltola aloittaa pitkän pestin
Tarkastaja Helsingistä käy kylässä
Myyntitavara SOK:n aluekonttoreista

Pahin takana 51

Takaisinmaksua takaajille
Toimipaikkoja päästään lisäämään ja uusimaan
Karjariita esillä ensimmäisen kerran

Suurliikkeelle suuri talo 54

Osuuskaupat arkkitehtuurin eturintamassa
Uusi uljas toimitalo
Gallén-Kallelan muistoa vaalitaan

Läpi raskaiden sotavuosien 60

Tukea rintamalle ja kotirintamalle
Käytännön ongelmat ratkaistava
Perustajajäsen vetämään hallintoneuvostoa
Tavarat ulkomaiden satamissa
Lihakaupan järjestely hajoittaa osuustoimintaa
Kankaanpään kaupassa tapahtuu
Kaupunki kasvaa, liike laajenee
Maanviljelijöille kiitosta liikkeen kehityksestä
Korviketavaroita kasaantuu
Uusia toimipisteitä suunnitellaan
Kirkkoja Karjalaan

Säännöstelystä tavarantarjontaan	72	Valistusta ja koulutusta	106
Uutta voimaa siirtolaisista		20 vuotta toimintaa perheenemäntien työn helpottamiseksi	
Naistoimikunta suunnittelemaan valistustyötä		Koulutus keskitetään SOK:lle	
Lakot ja levottomuudet haittana		Ylin johto koulutetaan ryhmän sisällä	
Säästökassatalletuksia kaivataan		Toimipaikkojen määrä suurimmillaan	
Rengaspula pysäyttää kuorma-autot			
Kansalaisten setelit leikataan		Kohti maakunnallista osuuskauppaa	113
Avustuksilla uusi suunta		Yhteiskunnan rakennemuutos heikentää ryhmää	
Seutukunnalla puolensataa toimipistettä		SOK asettaa tavoitteen: osuuskauppaverkostoa supistettava	
		Ryhmän toimintoja ketjutetaan	
Rauhansopimusta seuraa normalisoituminen	82	Osuuskauppa Kalliopohja fuusioidaan	
Markasta jäljellä kymmenesosa		Kolmannes liikevaihdosta maatalouskauppaa	
Käyttöpääoma uhkaa loppua		Suuria muutoksia odotetaan	
Markka ja talouselämä vakiintuvat			
Tavaroiden jakoperusteet tutkitaan		Puoli vuosisataa täynnä	118
Riitoja reviiireistä		Kaksi perustajaa vielä mukana	
Varastojen kasvu sitoo paljon pääomaa		Pori kasvaa alueiitoksilla viisinkertaiseksi	
Karjariita hankala ratkaista		Tavaratalot tulolla	
		Tontti keskustan tavaratalolle, Mikkolaa hahmotellaan	
Kireät ajat uhkaavat palata	87	SOK-järjestölle kokonaisuohjelma	122
Oma viljavarasto monen mutkan kautta		Osuuskauppojen myynnin rakenne muuttumassa	
Ylijäämän palautusta jatkossa vain jäsenille		SOK:n ja Hankkijan riita estää yksimielisyyden	
Linnarauha pysäyttää palkkojen ja hintojen kilpajuoksun		Kokonaisuohjelma hyväksytään lausuntokierroksen jälkeen	
		Porin ja Rauman alueita kehitetään erillään	
Optimismia olympialaisista ja Korean sodan suhdanteista	91	Lisää fuusioita Satakunnassa	124
Hallintoelimiä ehdotetaan laajennettaviksi		Luvian Osuuskauppa alun perin työväen kauppa	
Pienet myymälät nakertavat kannattavuutta		Siikaisissa aikanaan kaksi osuuskauppaa	
Korean sodan noususuhdanne tuo hetkeksi helpotusta		Nakkilassa voimakasta maatalouskauppaa	
Karjariitaan palataan yhä vaan		Peltopohja kahden kaupan fuusio	
Hallintoneuvoston enemmistö ja toimitusjohtaja eri mieltä			
Pomarkussa vaaditaan valinnanvapautta		Tavarataloja ja autokauppaa	127
Toimitusjohtaja saa tarpeekseen		Tavaratalo Porin keskustaan, market Mikkolaan	
		Osuuskuntakokous vaihtuu edustajistoksi	
Yleislakon jälkeen kriittisiä vuosia	97	Tietoa asiakkaille ja henkilöstölle	
Baarin ovi työllistää byrokraatteja		Terveystieteiden vastaa oma yhdistys	
Rauman piiri Poriin ja Satakunnan Osuuskauppapiiriiksi		Asuntoja henkilökunnan käyttöön	
Osuuskaupat vaarantavat SOK:n maksukyvyyn		Autokauppa alkaa	
Eripuraa ilmassa			
Heimo Kaitilan kausi alkaa		Ensimmäisestä öljykriisistä viiden vuoden taantuma	133
Myymäläautot ja pikamyymälät tulevat	100	Rahaliikennettä nopeutetaan	
Ensimmäinen myymäläauto koluaa Kokemäen pihat		Inflaatio tuo näennäistä kasvua	
Keskustoimitalon myymälöistä yhtenäinen tavaratalo		Kokenut kauppaneuvos kertoo näkemyksiään	
Piirin ensimmäinen omapalvelumyymälä Poriin		Juhlavuosi vietetään työn merkeissä	
Henkilöstökerho ostaa ensi töikseen kesäpaikan		Henkilökunta harrastaa yhdessä	
Niukkuuden aika jää taakse		Myymäläostoilla Kiukaisiin	
Kuolleet sielut pudotetaan jäsenluettelosta			

Pienet myymälät alkavat kadota kartalta Satakunnassa kiivas tarjouskilpailu		Osuusmaksun korotus leikkaa jäsenistöä Vauhdilla lamaan Perinteinen toimiala hyvästellään Prisma alueen edullisin Elonvaran purku rasittaa tulosta Pohjallakin pärjätään Toimipaikkoja uudistetaan tiukoista ajoista huolimatta Valoa lamatunnelin päässä	
Syöksykierre ja sen oikaisu	139	Vuosikymmenen takainen saneeraus antaa eväät uudelle nousulle	167
Osuustoiminnan ongelmat kasaantuvat K-ryhmä vie jäsenasiakkaitakin Kaupparyhmä syöksykierteessä Ylikorkojupakka lyö leiman Saapuu saneeraaja raju Pelastusoperaatio käynnistyy Osuuskaupoille perustoimialat, SOK:lle tukitoimialat Osa paikallisosuuskaupoista jää miettimään		Kasvu S-ryhmän kovinta Henkilöstöyhteistyöhön panostetaan Merkittävimpänä kaupan yksikkönä valtakunnallisessa projektissa Tammikuun Kihlat osuuskaupalle Hintamalti kohentaa mielikuvaa S-ryhmästä	
Satakuntalaisia voimia yhdistetään	145	Täyteen vauhtiin	171
Takaisin Kankaanpäähän Porin toimitiloja parannellaan Harjavallan Osuuskaupan kasvu teollisuuden imussa Kokemällä vauhtiin vasta toisella kerralla Huittisten Osuuskauppa hetken toisessa leirissä Rauma jättäytyy ulkopuolelle Iris Lähteenmäki, satakuntalainen nainen organisaatiouudistuksen myrskynsilmissä Myllerrystä myös edistysmielisessä osuuskaupassa		Ketjut alkavat olla koossa Säästökassasta varoja investointeihin Kuukaudessa kymmenen vuoden investoinnit Rohkeus tuo palkinnon Jäsenistöä kuunnellaan entistä tarkemmin Huomionosoituksia laadusta	
Satakuntalaisen alueosuuskaupan sisänaajo	151	Kilpailun kiristymiseen vastataan uusilla investoinneilla	176
Tervehdyttämisen tyly arki S-90 jatkaa S-ryhmän kehittämistä Kyläkaupat katoavat Painopiste päivittäis- ja erikoistavaroihin Hotelli SOK:lle Pääkonttori kiinteistön myynti pelastaa liikkeen Sinulle Asiakas -koulutus käynnistyy Uusi pääkonttori, ja alakertaan Alko Bonusjärjestelmä syntyy juhluvuonna Päätoimipaikat uudistetaan kertarysäyksellä Vuosi 1988: todellinen voimainponnistus		Viimeinen kyläkauppa lopettaa Yhteistyösopimus Pori Jazzin kanssa Virtaa työntekijöille Tikkula-projekti käynnistyy Porin Sokos kokonaan osuuskaupalle Jäsenmäärä ja bonusedut lisääntyvät Silta kilpailijoiden välille Uusia Sale-myymlöitä Tikkulasta palvelua uusille alueille Koko autokauppa AutoPalin-nimen alle Osuuskaupan strategiaa uudistetaan Kriittisen massan metsästys Hotelli- ja ravintolatoiminta ostetaan takaisin Osuuskaupan ravintolamaailma kasvaa	
Järjestelyjä myös kaupan ryhmittymien välillä	158	Maakunnan ykköseksi	186
Maatalouskoneet Konesokoksiin Pitkä kiista päätökseen Yhteistyöhön E-liikkeenkin kanssa Kuka on kauppias?		Toimialueen markkinajohtajaksi Pori-palkinto toiminnasta satakuntalaisten hyväksi Keskustakiinteistö ostetaan takaisin Vuodessa viisi uutta S-markettia	
Suomi sukeltaa syvälle	160		
Kaupunkilaisten osuus jäsenistöstä kasvaa Autokauppaa järjestellään Lähikauppoja Sale-myymlöiksi Bonusedut houkuttelevat			

Spar-myymälöitä osuuskaupalle
Essot eivät kiinnosta Satakunnan Osuuskauppaa...
...eikä torin parkkihalli Porin kaupunkia
Osuuskauppa merkittävä työllistäjä maakunnassa
Uusia piirteitä työnantajan ja työntekijöiden yhteistyössä
Koulutusta monissa muodoissa
Juhlavuonna imagoisku
Itäkeskus laajenee
S-ryhmälle oma pankki
Toimipaikkaverkoston kehittäminen jatkuu
Uusimmat luvut kertovat jatkuvasta kasvusta

Katse eteenpäin	198
Liitteet	200
Lähteitä	206

Osuuskaupan myymälä 1800-luvun lopulla Englannissa.

Kuva Satakunnan Museo

Kunnallisneuvos Edvin Avellan kertoi uusista taloudellisista ilmiöistä Satakunnan Maanviljelysseuran kokouksissa.

Aate asettuu otolliseen maaperään

Englannin varhaisen teollisuuden kasvukeskus Manchester ja sen liepeillä sijaitsevan pienen Rochdalen kaupungin kankaankutojat ja heidän menestyvä kulusosuuskuntansa olivat maantieteellisesti kovin kaukana Satakunnasta ja sen maanviljelijöistä. Tieto englantilaisista osuustoiminnan pioneereista ja heidän toimintatavoistaan levisi kuitenkin 1800-luvun lopulla maakuntaan tehokkaasti Satakunnan Maanviljelysseuran kautta.

Maaperä oli jo valmiiksi otollinen: suomalaiskansallisesti ajattelevat ja valveutuneet piirit olivat 1800-luvun viimeiselle vuosikymmenelle tullessa havainneet, että oli mahdollista ryhtyä yhteistoimintaan myös talouden alueella. Tämä katsottiin sekä tarpeelliseksi että välttämättömäksi, jotta saataisiin vastavoima siihen asti varsin tiukasti maan ruotsinkielisten teollisuus- ja kauppapiirien hallussa olleeseen taloudelliseen toimintaan.

Ruotsinkielisen suurmaanomistajaluokan ohella myös lukumäärältään valtaenemmistönä oleva suomenkielinen talonpoikaisväestö oli muutamassa vuodessa vaurastunut melkoisesti, kun kasvava sahateollisuus osti metsää raaka-aineeksi ja orastava meijerialous antoi pontta maatalouden uudistamiseen.

Talonpoikaisväestön aktiivisin osa oli hyvin edustettuna sekä kunnallisessa päätöksenteossa että säätyvaltiopäivillä. Itse kouluja käymättömät isännät olivat parin vuosikymmenen aikana varmistanneet jälkikasvunsa opintien jatkumisen kansakoulun jälkeenkin perustamalla suomenkielisiä oppikouluja. Porin lyseo perustettiin 1879 ja Porin tyttökoulu (sittemmin tyttölyseo) seuraavana vuonna. Porin kauppaoppilaitos aloitti toimintansa 1892.

Satakunta oli hyvin mukana Suomen talouden nousukaudessa. Ahlströmit, Rosenlewit ja Juseliukset vastasivat noin neljänneksestä maan sahatavara- viennistä. 1889 perustettu Kansallis-Osake-Pankki avasi 1892 haarakonttorin Porissa. 1890 perustettu Henkivakuutusyhtiö Suomi ja seuraavana vuonna perustettu Palovakuutusyhtiö Pohjola laajensivat asiamiesverkostonsa pian Satakuntaankin. Porin Puuvillatehdas käynnisti koneet 1900.

Edvin Avellan, maakunnan herättäjä

13

Suomalaiskansalliset virtaukset olivat Satakunnassa voimakkaita. Aktiivisimmat ideoijat ja toimijat löytyivät maatalouden neuvontajärjestöksi 1861 perustetun Satakunnan Maanviljelysseuran piiristä.

Sen puheenjohtaja, Kellahden säteritilan omistaja ja viljelijä, kunnallisneuvos ja talonpoikaissäädyn edustaja säätyvaltiopäivillä Edvin Avellan oli kiinteässä yhteydessä johtaviin suomalaiskansallisiin piireihin myös valtiopäivien istuntojen ulkopuolella.

Avellania on luonnehdittu vaikuttajaksi, joka sai sekä henkiset että taloudelliset suomalaiskansalliset harrastukset nousemaan Satakunnan talonpoikaisväestön keskuudessa paljon aikaisemmin kuin samankaltainen ilmiö nousi esiin Varsinais-Suomessa. Hän oli mm. perustamassa Porin lyseota ja Satakunnan Kansan edeltäjää Satakunta-lehteä. Hän oli myös vahvasti vaikuttamassa siihen, että Poriin rakennettiin rautatie.

Edvin Avellanin vuosittaiset avauspuheet Satakunnan Maanviljelysseuran juhlapöytäkokouksissa sisälsivät aina uusia ajatuksia taloudellisen elämän ja yhteistoiminnan tehostamiseksi. Seuran johtokunnan kokouksia yleensä seuranneissa jälki-istunnoissa vaihdettiin kuulumisia ja keskusteltiin sekä kotimaan että ulkomaiden uusimmista taloudellisista virtauksista.

Esillä on mitä todennäköisimmin ollut Rochdalen kankurien kulusosuuskunta, saksalaisen F. W. Reiffeisenin ideoiman maanviljelijöiden osuuskassan monipuolinen toiminta sekä mannermaisia tuotanto-osuuskuntia, koskapa Satakunta-lehdessä mainittiin usein mm. termi ”Englannin nautintoyhdistykset”. Nautinto- tai kulutusyhdistyksistä puhuttiin, kun osuuskauppa-nimitys ei vielä ollut käytössä.

Nimimerkki Esan artikkelit innoittavat

Erityisesti Satakunta-lehden toimittaja ja asianajaja Heikki Sariola, nimimerkki Esa, oli hyvin perehtynyt noihin mainittuihin asioihin.

Kaikissa Porin kansallismielisten piirien toimis- sa aktiivisesti mukana ollut Sariola oli asianajajan roolissaan paljon tekemisissä seutukunnan maanvil- jelijäpiirien kanssa. Hän kirjoitti Satakunta-lehdes- sä 19. lokakuuta 1893 artikkelin otsikolla ”Maalais- ten Kauppaosakeyhtiö”. Siinä hän kertoi, että Porin seudulla oli jo parin vuoden ajan ”*kytenyt sellainen ajatus, että olisi perustettava maalaisten keskuudes- sa laaja osakeyhtiö, joka ottaisi välittääkseen tava- ranvaihtoa osakkailleen*”.

Perustettava yhtiö tuottaisi maahan ja pitäi- si osakkailleen kaupan hyviä ulkomaan tavaroita. Toisaalta se ostaisi osakkaidensa maataloustuottei- ta myytäväksi paikallisessa kaupassa ja harjoittaak- seen myös niiden vientikauppaa. Päätoimipaikan tulisi olla Porissa, koska Mäntyluodon satamasta ennakoitiin tulevan Pohjanlahden paras vientisata- ma, viimeistään maataloustuotteiden keskeytymät- tömän viennin ansiosta.

Osakeyhtiö osuustoiminnan periaattein

Sariolan laskelmien mukaan osakepääoman oli- si toiminnan aloittamiseksi oltava ainakin 150 000 markkaa (vastaa nykyrahassa noin 590 000 euroa).

Osakkeen suuruudeksi Sariola esitti 10 markkaa (noin 40 euroa), jotta riittävän laajoilla kansalais- piireillä olisi mahdollisuus tulla mukaan yritykseen. Jokaisella osakkaalla olisi omistamastaan osake- määrästä riippumatta vain yksi ääni. Osakepää- omalle jaettaisiin kohtuullista korkoa, ja muu voitto riippuisi siitä, kuinka osakas käyttäisi yhtiön liike- toimintaa hyväkseen.

Kirjoituksesta näkyy selvästi, että nimimerk- ki Esan hahmotteleman organisaation toimintaperi- aatteet noudattivat niin paljon osuustoiminnan peri- aatteita kuin tuolloin voimassa ollut osakeyhtiölaki suinkin salli. Liikkeen olisi kuitenkin oltava yhtiö- muotoinen. Muuta mahdollisuutta ei ollut, koska osuustoimintalaki astui voimaan vasta 1. syyskuu- ta 1901.

Tästä alkoi osuuskuntatoiminta Satakunnas- sa. Asiasta kiinnostuneita kutsuttiin 24. helmikuuta 1894 allekirjoitetulla, sanavalinnoista päätellen Sa-

riolan laatimalla kirjeellä merkitsemään perustetta- van Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosake- yhtiön osakkeita.

Kutsukirjeen allekirjoittajat olivat kappalainen Janne Hollmén, rusthollari Enok Spinkkilä, kansa- koulunopettaja H. Pajunen ja rusthollari Robert Sip- pola, kaikki Ulvilasta, sekä rusthollari Vihtori Ta- lonpoika Nakkilasta.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö, Satakunnan Osuuskaupan edeltäjä

Kun kuvaa Satakunnan Osuuskaupan alkuvaihei- ta lähdetään hahmottamaan, on ensin kerrottava Sa- takunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiös- tä, jonka toiminnan suoranainen jatkaja Satakunnan Osuuskauppa on.

Edellä mainitussa kutsukirjeessä kerrottiin, että ajatus kauppaosakeyhtiöstä oli saanut alkunsa ”*sii- tä halveksimisesta ja sorrosta, jota paikkakunnan kauppiassääty jo pitkät ajat on osoittanut kansal- lismielisiä kohtaan kaikissa yhteiskunnallisissa ky- symyksissä, vaikka samainen sääty enimmäkseen kansallismielisten kukkaroista lähtevillä voitoil- laan pysyy pystyssä ja vaurastuu. On sen vuoksi arveltu ansaitsevan koettaa yhdistää nuot kansal- lismielisten varat kansalliseen yritykseen, ettei ai- nakaan kansan omilla varoilla enää vast’edes voi- taisi harjoittaa luonnotonta sortoa kansaa itseään vastaan.*”

10 markan suuruisia osakkeita luvattiin ”*ulos- antaa ainakin viisikymmentätuhatta kappaletta. Li- ike voidaan kumminkin aloittaa jo kun kolmekym- mentätuhatta markkaa osakepääomasta on täyteen maksettu*”.

Osakkeiden merkintä edistyi odotettua hitaammin. Porin uudella työväentalolla 9. kesäkuuta 1894 pidetty ensimmäinen merkitsijäin kokous asetti toimikunnan valmistelemaan osakeyhtiön sääntöjä. Nopeasti valmistuneissa säännöissä osakepääoma määrättiin 500 000 markaksi (vastaa n. 2,2 miljoonaa euroa), joista 100 000 markkaa piti olla maksettuna ennen kuin yhtiö sai aloittaa toimintansa. Suomen senaatti vahvisti säännöt 19. heinäkuuta.

Marraskuussa kokoonnuttiin taas Poriin toteamaan, että osakkeita oli merkitty vasta hieman yli 36 000 markalla. Kokouksessa saatiin kuulla Porin kauppiaiden lähettäneen miehiä maakuntaan vakuuttelemaan, että suurta kauppaliikettä oli mahdollista perustaa esitetyllä tavalla.

Kuva Satakunnan Museo

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön ensimmäinen osakkeenmerkitsijöiden kokous pidettiin Porin työväentalossa eli Torpalla (Länsipuiston ja Annankadun kulmassa).

Kuva Satakunnan Museo

Porin jokisatamasta oli 1800-luvulla säännölliset laivayhteydet pitkin koko Suomen rannikkoa sekä moniin Itämeren kaupunkiin. Kuva vuodelta 1893.

Ylioppilaat keräävät rahaa

Hankkeen pitkittymistä seuranneet Porin seudulta kotoisin olevat ylioppilaat päättivät panna toimeksi. Kokouksessaan Helsingissä joulun alla he ottivat tehtäväkseen kerätä joululoman aikana rahaa osakkeisiin. Paljolti ylioppilaiden toiminnan ansiosta osakkeita merkinneiden kokouksessa 12. toukokuuta 1895 voitiin todeta, että osakkeita oli merkitty jo 86 000 markan edestä.

Yrityksen sääntöjä oli aikaisemmin keväällä yritetty muuttaa niin, että osakepääoma olisi vain 300 000 markkaa ja toiminta voitaisiin aloittaa, kun 60 000 markkaa oli maksettuna. Senaatti hylkäsi kuitenkin anomuksen sääntöjen muuttamisesta.

Huhtikuussa oli todettu, että mukana oli kaksi ehdollista 5 000 markan merkintää. Toinen oli lähi-kaupungin kauppiaan, joka edellytti, että yhtiö ostaisi kaiken kangastavaran hänen kauttaan. Toisen takana oli muuan raumalainen, jonka ehtona oli, että Raumalle perustettaisiin heti haaraliike ja hänestä tehtäisiin sen johtaja. Ehdollisia merkintöjä ei hyväksytty.

Alkupääoma vihdoon kokoon

Toukokuun 12. päivän kokous muodostui ratkaisevaksi. Innostus oli niin suuri, että 86 000 markan päälle kokouksen osanottajat merkitsivät heti paikan päällä 16 000 markkaa. Toiminta voitiin käynnistää.

Jo samassa kokouksessa valittiin Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön ensimmäinen johtokunta: kauppaneuvos Antti Ahlström Noormarkusta, puutavarakauppias J. V. Norrgård Merikarvialta, lyseon lehtori David Lassila Porista ja maanviljelijä Enok Spinkkilä Ulvilasta sekä heidän varamiehikseen prokuristi Fredrik Valkonen ja asioitsija D. Kiviniemi.

Yhtiön johtajaksi valittiin kesäkuussa iisalmelainen kaupan konttoristi Matti Kauranen, jolle luvattiin sovitun vuosipalkan lisäksi 2 % palkkio puhtaasta voitosta. Kauranen tuli Poriin elokuussa ja ryhtyi valmistelemaan kaupan avaamista. Sekä

kauppahuoneistolle että johtajan asunnolle löytyi tilat kauppaneuvos Ahlströmin talosta Antinkadun ja Rantakadun kulmasta.

Tukku- ja vähittäiskauppaliikkeen avaamisesta ilmoitettiin Satakunta-lehdessä 19. syyskuuta 1895. Uutta yritystä juhlittiin lokakuun 2. päivänä Palokunnantalolla suuressa kansallismielisten kokouksessa, jossa johtaja Kauranen esitelmöi kauppatoinnasta. Yritys merkittiin kaupparekisteriin vasta yli kahden vuoden kuluttua, 12. joulukuuta 1897.

Puuhamiehet jättävät pian Porin

Yhtiö oli vihdoin saatu pystyyn pitkien ja sitkeiden ponnistelujen jälkeen. Jokaisen yhteenliittymän takana on yleensä joku tai joitakin tulisielujä, joilla on riittävästi ajatuksia, intoa ja tarmoa viedä ajatus toteutukseen asti. Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiöllä näitä tulisielujä oli ainakin kaksi.

Satakunta-lehden toimittaja Heikki Sariola on eräässä nimimerkki Esan artikkelissaan maininnut yhtiön syntysanojen lausujaksi Ulvilan kappalaisen Janne Hollménin, joka oli ensimmäisen osakemerkintäjulistuksen ensimmäinen allekirjoittaja ja värvasi suuren joukon oman seurakuntansa jäseniä mukaan hankkeeseen.

Toinen yhtä merkittävä perustajajäsen oli toimittaja Sariola itse. Hän levitti lehdessä jatkuvasti yhteistoimintaan innostavaa sanomaa, kirjoitti lukuisia artikkeleita osuuskauppaliikkeen kehityksestä ulkomailla ja hoiti yhtiön perustamisvaiheessa tuiki tärkeitä sihteerin tehtäviä. Myös ensimmäinen osakemerkintäkutsu ja sittemmin hyväksytty osuustoiminnallinen yhtiöjärjestys olivat lähtöisin Sariolan kynästä. Hän ei itse pyrkinyt luottamustoimiin ja julkisuuteen, vaan harjoitti valistustyötään paljolti nimimerkkinsä suojassa.

Nämä molemmat puuhamiehet lähtivät kuitenkin pian paikkakunnalta. Hollmén muutti jo 1895 Kustaviin kirkkoherraksi, eikä hän päässyt olemaan läsnä edes yhtiön avajaistilaisuudessa. Sariola siirtyi vähän myöhemmin ensin Viipurin lääninhallitukseen ja sitten Joutsenon nimismieheksi.

Kuva Satakunnan Museo

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö aloitti toimintansa 19. syyskuuta 1895 kauppaneuvos Ahlströmin talossa Porin Etelärannassa (kolmikerroksinen talo toisen proomun keulan kohdalla). Vientiin meneviä Porin sahateollisuuden tuotteita lastataan rautatievaunuista proomuihin, jotka hinataan Reposaaren redillä odottavien valtamerialusten luo.

Ahlströmin talon julkisivupöytäkuva.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön avajaisilmoitus Satakunta-lehdessä 19.9.1895.

Satakunta.
Sanomia Länsi-Suomesta.

No III. Porissa, Torstaina Syyskuun 19 päivänä. 1895.

Arvoisalle yleisölle

saamme läten kunnian ilmoittaa tänään läällä avantteemme

Tukku- ja vähittäis-kauppaliikkeen

Käsitteillä työ- ja ulkomaan tuonnilla, kauppaneuvos H. Ahlströmin talossa Heinolankatu ja Heikinkatu kulmassa.

Ulkomaan tuonnilla käsitteillä ei olekaan vielä täällä laajaa, toivomme toivomme kuitenkin ja toivomme, että meidän kauppaliikkeen kautta on mahdollista saada kaikkia tarpeellisia tavaroita ja kassan täyttämiseksi.

Sen lisäksi meidän pyrkimys on myös kättä meidän kauppaliikkeen ja edistämme erityisesti sitä tavaraa, jota meidän kauppaliikkeen kautta, kauppamme täällä, että meidän kauppaliikkeen kautta kättä meidän ja kauppamme, jotta kauppamme täällä.

Porissa, Syyskuun 19 p:nä 1895.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppa-Osakeyhtiö.

Päävallat.

Kokouksen puolesta: **FENNIA**, **PATRIA**, **KALEVA**.

Kuva Satakunnan Museo

Näkymä Kokemäenjoen pohjoispuolelta Porin Etelärantaan ja kaupungin keskustaän vuonna 1897. Etualalla 1852 valmistunut Charlotta-ponttonisilta, joka oli pitkään Porin kohdalla ainoa siltayhteys joen yli. Sen paikalle valmistui 1926 Porin silta, joka oli ensimmäinen Kokemäenjoen ylittävä rautasilta.

Aloitus osuu seudun nousukauteen

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön aloitus osui otolliseen ajankohtaan. Porin seutu koki monissa suhteissa nousukautta. Rautatie Tampereelta Poriin oli vastikään elokuun alussa avattu liikenteelle, ja jatkoradasta Mäntyluotoon päätettiin parin vuoden kuluttua. Porista oli säännölliset ja suorat laivalinjat Pietariin, Saksaan ja Ruotsiin.

Kaikenlainen vilkas toiminta johti kaupungin asukasmäärän ripeään kasvuun, ja näköpiirissä oli, että Pori saisi pian lähettää valtiopäiville kolme edustajaa entisen kahden sijasta.

Vastuksiakin kyllä oli. Satakunta-lehden pakinoitsijan mukaan Porin lähes täysin ruotsinkielinen ja -mielinen kauppiaskunta yritti alussa vaikuttaa laivanomistajiin, etteivät nämä ottaisi uudelle yhtiölle tulevia tavaroita rahdatakseen. Samat tahot pyrkivät vaikuttamaan myös ulkomaisiin tavarantoimittajiin, etteivät nämä myisi uudelle yhtiölle tavaroita.

Nämä vaikutusyritykset eivät tuottaneet tuloksia. Johtaja Kaurasella oli hyvät kauppamiehen lahjat, ja hän onnistui raivaamaan esteet tieltään. Hän

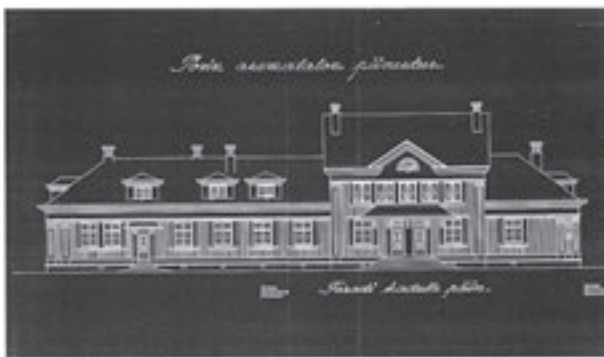
löysi uusia ostopaikkoja, joista muut porilaiset kauppiaat eivät tienneet. Yritykseen tuotiin paljon tavaroita suoraan Pietarista, Moskovasta, Puolasta, Böömistä ja Espanjasta. Myös Amerikkaan oli suuria kontakteja.

Eräänä vuonna liikkeen alkuaikoina olivat Porin muut kauppiaat saaneet aikaan sen, että K. G. Silfverbergin hatutehdas Turussa ei myynyt käteiselläkään hattuja yhtiölle. Johtaja Kauranen oli kuitenkin onnistunut hyvissä ajoin keväällä saamaan ulkomailta suuren erän oikein hyviä hattuja liikkeeseen. Kun tapahtuman kaikki yksityisseikat tietenkin pian levisivät kaikkien tietoon sekä kaupungissa että maaseudulla, saivat hatut kerrassaan loistavan menekin. Silfverberg yritti sanomalehtien välityksellä kieltää menettelynsä todenperäisyyttä, mutta yhtiön puolesta vastattiin, että Silfverberg valehtelee ja uhattiin kirjeenvaihdon julkistamisella, jos Silfverberg vielä jatkaa. Kun Satakunta-lehden nimimerkki Jussi oli pakinoissaan kertonut tapahtumasta, saivat hatut Jussinhattujen nimen. (Satakunnan Osuuskaupan 25-vuotishistoriikki)

Kuva Satakunnan Museo

Tampereen-Porin junarata vihittiin käyttöön elokuussa 1895. Laiturilla juhlien kaupunkilaisten taustalla näkyy Karjarannan tavaramakasiineja. Aseman julkisivun puolella Länsipuiston pää oli koristeltu köynnöksin.

Nopeasti Porin johtavaksi liikkeeksi

Kauppaneuvos Antti Ahlströmin talossa liiketoimet aloittanut Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö sai kesällä 1896 käyttöönsä lisää huoneita ja uuden sisustuksen. Samalla taloon tehtiin suuret näyteikkunat.

Seuraavana kesänä yhtiö avasi nykyisen Porin kauppahallin paikalla sijainneessa kirkonisännöitsijä Corellin talossa sivumyymälän, jonka toiminta kuitenkin lopetettiin vuoden 1901 lopussa.

Vuonna 1900 yhtiö osti Konstantininkadun (sittemmin Torikatu, nyt Gallen-Kallelankatu) varrelta Renforsin talon, josta tuli myöhemmin Satakunnan Osuuskaupan päätoimipiste. Taloon remontoitiin sen ajan mittapuun mukaan komea liikehuoneisto avarine näyteikkunoineen. Samalla rakennettiin pihalle Porin mahtavin tiilinen makasiinirakennus. Sen yläkerrassa oli tullaamattoman tavaravarausta yksi huone, jonka avaimet olivat aina tullikamarilla.

Valtaosa tavaroista hankittiin tuohon aikaan vesiteitse syyskesällä, ja makasiini oli syksyisin täpötäynnä tavaraa. Yhtiöllä oli erityinen tukkuosasto, jonka palveluksia käyttivät ympäröivän maakunnan maakauppiaat.

Hevoskyydillä kaupunkiin ostoksille tulevia maakauppiaita varten kauppatalon piharakennuksessa oli siisti huone yöpymistä varten. Tavaroita hakevien kauppiaiden kuormamiehille oli varattu toinen huone.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiöstä kasvoi muutamassa vuodessa Porin johtava liike. Vuosittainen myynti pysytteli parin miljoonan markan (nykyrahassa noin 8 miljoonan euron) tasolla.

Yritykselle oli leimallista, että hinnoista ei tingitty, vaikka useimmissa muissa kaupoissa se oli vielä yleistä. Kauppaosakeyhtiö teki ilmoituksessaan ennen joulua tämän tietäväksi jotensakin kiemuraisen kuuloisella logiikalla: ”Jouluostoksia tehtäessä on kiire eikä kiireessä ehdi tinkiä. Meillä on tinkimättömät hinnat. Tehkää siis jouluostoksenne meiltä.”

Kuva Satakunnan Museo

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö osti vuonna 1900 Konstantininkatu 7:stä (myöhemmin Torikatu ja Gallen-Kallelankatu) kiinteistön, jossa avattiin liikkeen toinen myymälä. Pihalle yhtiö rakennutti Porin mahtavimman tällisen makasiinirakennuksen (kuva 1930-luvulta).

Osakkaille korkoa, kaikille ostopalautusta

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö saavutti varsin hyviä tuloksia. Ensimmäisen kokonaisen toimintavuoden 1896 tilinpäätös osoitti puhtasta voittoa yli 31 000 markkaa, osakepääomalle maksettiin 6 % korko ja ostajille annettiin 1,5 % ostovoittoa eli ylijäämän palautusta (vastaa nykyistä ostohyvitystä eli bonusta). Seuraavan vuoden puhtas voitto oli lähes 38 300 markkaa, ja nyt maksettiin 6 % korko osakkaille ja 2 % hyvitys ostajille. Osakepääoma oli noussut lähelle 300 000 markkaa.

Osakkailla ei aluksi ollut mitään muuta erikois-asetamaa liikkeen muihin asiakkaisiin nähden kuin se, että osakkaat saivat sääntöjen mukaan rajoitettua korkoa osakepääomalleen. Kaikille kaupan palvelujen käyttäjille maksettiin ostovoittoa riippumatta siitä, olivatko he osakkaita vai ei.

Kauppaosakeyhtiön osakkaat olivat kotoisin kaikkialta Satakunnasta. Eniten osakkeita oli perustamisvaiheessa merkitty Ahlströmien kotikunnassa Noormarkussa, seuraavina tulivat Pori, Ulvila, Porin maaseurakunta, Huittinen, Luvia, Merikarvia, Nakkila ja Eura. Helsingistäkin oli merkitty osakkeita. Osakkeita merkinneet 1 145 henkilöä olivat kotoisin 31 kunnasta.

Irti tiukasta tasavertaisuudesta

Yhtiö oli selvästi kansanvaltainen organisaatio: kullakin osakkaalla oli vain yksi ääni, omisti hän sitten yhden tai satoja osakkeita.

Juuri tämä mies ja ääni -periaate johti yhtiön historian ensimmäiseen murrosvaiheeseen. 16. marraskuuta 1904 kaupparekisteriin merkittiin sääntömuutos, joka koski etupäässä äänioikeutta.

Otettiin käyttöön porrastettu asteikko, jonka mukaan osakkaalla oli sitä enemmän ääniä mitä enemmän hänellä oli osakkeita. 1-3 osakkeen omistajalla oli 1 ääni, 4-6 osakkeen omistajalla 2 ääntä jne. 81-100 osakkeen omistajalla oli 12 ääntä, ja siitä ylöspäin aina yksi ääni lisää kutakin 25 lisäosaketta kohti.

Alkuperäinen kansanvaltainen periaate hävisi ja osittainen pääoman valta astui sen tilalle.

Senaattori suosittaa kuitteja

Senaattori Y. S. Yrjö-Koskinen kirjoitti 1895 Uudessa Suomettaressa kaksiosaisen artikkelin ”Ostajavoittoiset myymälät”, jossa käsiteltiin mm. Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiötä.

Kirjoittajan mielestä yhtiön säännöt sisälsivät ”enimmät niistä periaatteista, jotka muualla maailmassa katsotaan tämmöisten laitosten perussäännöiksi: velkakaupan välttäminen sekä yhtiön omista ostoissa että myynneissä, palvelusväen osallisuus voitosta, vararahaston perustaminen, juovutusjuomien pois sulkeminen kaupasta”.

Yrjö-Koskinen katsoi, että yhtiössä oli alun perin menty liian pitkälle äänivallan rajoittamisessa, kun kullakin osakkaalla oli yhtiökokouksissa vain yksi ääni riippumatta hänen osakemäärästään. Toisaalta hän piti uutta porrastettua ääniasteikkoa liian laajana ja suositteli maltillisempaa asteikkoa, jossa ylimpänä rajana olisi 10 ääntä.

Hänen mielestään käytännössä muodostuu mahdottomaksi merkitä kaikkia ostoksia tuolloin vielä yleisesti käytössä olleisiin vastakirjoihin, ja hän ehdotti niiden sijaan otettavaksi käyttöön ”kuittiliput, joita nykyaikana on tapa eri koneen avulla antaa kauppa- ja kassapuotiin”.

Liikeapulaiset lujilla

Kauppaneuvos Antti Ahlströmin kuoltua hänen tilalleen johtokuntaan tuli ruukinpatruuna Walter Ahlström. Muita tunnettuja johtokunnan jäseniä olivat vuosisadan vaihteen molemmin puolin maanviljelysseuran sihteeri maisteri K. G. Ollonqvist, maanviljelijä J. F. Palin, tehtailija F. K. Eriksson, maanviljelijä Fredrik Holmberg, maisteri Oskar Lilius, kansakoulunopettaja Matti Kauppinen ja isännöitsijä Fredrik Valkonen. Johtokuntaan kuului virkansa puolesta myös liikkeen johtaja Matti Kauranen.

Matti Kauranen johti yritystä vuoden 1906 loppuun. Liike saavutti tuona aikana mainetta laadukkaiden tavaroiden kohtuuhintaisena ja hyvän palvelun ostospaikkana.

Liikeapulaisten työ oli tuohon aikaan varsin ankaraa. Liike avattiin klo 7 aamulla ja työt lopetettiin vasta klo 20 illalla. Näin meneteltiin jopa jouluaattona.

Monet liikeapulaiset saivat toisaalta yrityksessä hyvää koulutusta, ja useista tuli aikanaan omien liikkeidensä johtajia. Tunnetuimpia olivat Antti Airio, jonka nimi on vielä nyt 2000-luvulla näkyvästi esillä Porin katukuvassa, Yrjö Tuulos, jonka perustama liike myi Porissa pitkään siirtomaantavaroita ja muita herkkuja, sekä myöhemmin Kokemäen Osuuskaupan pitkäaikaisena liikkeenjohtajana toiminut Otto Halme.

Liikeapulaisten päivä oli pitkä.

Yhtiö laajensi toimintasektoriaan 1904 ryhtymällä välittämään miesten pukujen valmistusta. Liike teki sopimuksen muutamien räätälien kanssa. Asiakas valitsi liikkeessä kankaan, räätäli soitettiin paikalle ottamaan tarvittavat mitat, ja asiakas sai aikanaan noutaa pukunsa liikkeestä. Räätäli sai työstään 14 markkaa (nykyrahassa 55 euroa) ja liike välityspalkkiona yhden markan.

Uhkakuvat johtavat lopettamispäätökseen

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön seuraavaksi johtajaksi tuli 1907 alusta porvoollainen liikkeenhoitaja William Reinhold Bergström, joka oli toiminut aikaisempina vuosina Kaurasen apulaisena. Bergström johti yritystä sen lopettamiseen saakka.

Yhtiön toiminta jatkui yhtiä tuloksellisena kuin Kaurasen aikana. Yrityksen vararahasto, jonka suuruudeksi oli uusissa säännöissä määrätty 40 % osakepääomasta, kasvoi pian yhtiä suureksi kuin osakepääoma. Perustettiin toinen, käyttörahasto, joka sekin kasvoi varsin huomattavaksi.

Vaikka yhtiön asiat olivat kaikin puolin vankalla pohjalla, sen toiminta lopetettiin ensimmäisen maailmasodan vuosina. Yhtiön johtokunta esitti 3. huhtikuuta 1917 kokoontuneelle vuosikokoukselle yhtiön lopettamista ja sen omaisuuden muuttamista rahaksi.

Johtokunnalla oli useita perusteluja ehdotukselleen. Ehkä tärkein niistä oli, että se aatteellinen pohja, jolle yhtiö aikanaan oli perustettu, oli ratkaisevasti muuttunut. Kansallismielisyyden vetovoima ei enää vaikuttanut niin kuin neljännesvuosisata aikaisemmin, kun Porissa oli jo lukuisia suomenkielisten johtamia ja omistamia liikkeitä.

Kilpailu oli kasvanut niin kiihkeäksi, että se hankaloitti yhtiön toimintaa ja uhkasi aiheuttaa tappioita. Lisäksi toimitusjohtaja Bergström oli irtisanoutunut tehtävästään.

Kun Pellervo-Seura oli perustettu 1899 ja osuustoimintalaki astunut voimaan 1901, monet kauppaosakeyhtiön aikaansa seuraavat jäsenet alkoivat

suhtautua liikkeen hallintatapaan ääniasteikkoineen kriittisesti. Maanviljelijät arvostelivat liikettä siitä, ettei alun perin ohjelmaan otettua maatalouskauppaa ollut kyetty hoitamaan riittävän laajassa mitassa.

Yhtiön osakkeet olivat vuosien kuluessa kerääntyneet yhä harvempiin käsiin. Venäjän keisarikunnassa ensimmäisen maailmansodan aikana syntyneet levottomuudet ja liikkeen uhkana olleet tappiot huolestuttivat kauppaosakeyhtiön suurosakkaita. Liikkeen lopettamishdotus sai vuosikokouksessa osakseen ankaraa vastustusta, mutta uudistettujen sääntöjen mukainen muutamien suuromistajien suurempi äänimäärä ratkaisi asian.

Kymmenen osakasta äänesti johtokunnan ehdotuksen puolesta ja 58 osakasta sitä vastaan. Molemmat puolet saivat saman äänimäärän, 282 ääntä, jolloin johtokunnan ehdotus yhtiön lopettamisesta voitti. Kun äänestysvoima antoi sadan osakkeen omistajalle 12 ääntä ja siitä yli meneviltä osakkeilta aina yhden lisä-äänänen kutakin 25 lisäosaketta kohti, kymmenellä yhtiön lopettamista puoltaneella osakkaalla oli siis keskimäärin yli 500 osaketta henkilöä kohti.

Syntyy hajanainen osuuskauppakenttä

Pellervo-Seura oli perustettu syksyllä 1899 ”*edistämään vapaata osuustoimintaa maatalouden eri aloilla*” ja ”*levittämään kooperatiivista aatetta*”. Seura halusi tehostaa ennen kaikkea maanviljelijöiden taloudellista yhteistoimintaa ja yritteliäisyyttä sekä parantaa kansan valtaenemmistön eli maanviljelijöiden sosiaalista asemaa.

Etenkin maaseudulla kauppalpalvelut olivat riittämättömät ja kovin harvassa. Kaupankäynti maaseudulla oli varsin uutta. Ammattikuntaisesta elinkeinojen säännöstelystä oli luovuttu vasta 1859 alkaen. Siihen oli kuulunut maaseudun kaupankäynnin kieltäminen. Tai ei aivan kokonaan: maaseutukaupan perustaminen oli vain tehty mahdollisimman hankalaksi. Lupa oli hankittava Suomen senaatilta asti, ja kaikki toiminta oli pikkutarkkojen säännösten rajoittamaa.

Kauppapuotien perustaminen maaseudulle oli vuodesta 1861 alkaen mahdollista, mikäli etäisyys kaupunkiin oli vähintään peninkulma. Maakauppi-aiden lukumäärä Suomessa oli vuosisadan vaihtee-seen tultaessa kasvanut vajaaseen 4 000:ään, kun kaupungeissa toimi samaan aikaan noin 5 000 kauppiasta.

Maaseudun ja kaupunkien välillä oli jyrkkä työnjako. Maalaisten oli vietävä kaikki tuotteensa kaupunkiin ja ostettava sieltä ne tarvikkeet, joita he eivät itse valmistaneet. Kaupan pitäminen maaseudulla tuli käytännössä vapaaksi vasta vuoden 1879 elinkeinoasetuksessa. Sen mukaan jokainen hyvämaineinen Suomen kansalainen sai alkaa harjoittaa maakauppaa tehtyään kirjallisen ilmoituksen kruunuvoudille.

Osuuskauppa-aatteen rantauduttua Suomeen ihmiset alkoivat kiinnostua kauppapalvelujen järjestämisestä itse omistamiensa ja hallinnoimiensa

osuuskauppojen avulla. Vuosisadan vaihteen venäläistämispyrkimykset korostivat taloudellisen itsestäytymisen halua, kun pelättiin, että Suomen hallintojärjestelmä siirtyisi venäläisten käsiin.

Osuustoiminnan kehittyminen edellytti toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä. Suomalaisen osuustoiminnan isä, Helsingin yliopiston maanviljelyksen, kansantaloustieteen ja tilastotieteen dosentti Hannes Gebhard vaikutti keskeisesti siihen, että osuustoimintalaki hyväksyttiin vuoden 1901 säätyvaltiopäivillä.

Uusi laki määritteli osuuskunnan: ”*Sellaisen yrityksen yhteistä toteuttamista varten, jonka tarkoituksena on helpottaa osallisten elinkeinon harjoittamista taikka muutoin heidän toimeentulonsa ehtoja, olkoon lupa perustaa yhtiö, jonka jäsenet ovat vastuunalaiset yhteisistä sitoumuksista niin kuin alempana sanotaan, eli niin kutsuttu osuuskunta*”.

Omia osuuskauppoja työväestölle ja maanviljelijöille

Ensimmäiset kulutusosuuskunnat olivat syntyneet jo 1880-luvulla kaupunkien työväestön toimin Viipurin, Helsinkiin ja Tampereelle. Maaseudulla ensimmäinen kulutusosuuskunta käynnistyi Ilmajoen Nopankylässä 1898.

Maaseudun osuustoiminnan keskusliikkeeksi perustettiin 1901 Pellervon välityksellä, jonka työtä jatkoi 1905 alkaen Keskusosuusliike Hankkija.

Työväestö oli ollut osuuskauppa-asiassa hyvin aktiivinen. Ensimmäiset osuustoimintalain voimaantulon jälkeen syntyneet osuuskaupat olivat Tampereen ja Turun työväestön kauppvoja, mutta pienemmiltä paikkakunnilta ja maaseudulta tultiin pian perässä.

Osuuskauppojen perustaminen eteni suurista kaupungeista rautatietlinjojen suuntaisesti. Vuoteen 1903 mennessä osuuskauppoja toimi Viipurin, Tampereen ja Turun ohella jo pääradan varrella Helsingin ja Riihimäen välillä, Kymenlaaksossa, Porin, Kuopion ja Oulun seuduilla sekä Etelä-Pohjanmaalla.

Osuuskauppoja oli tuolloin toiminnassa 75. Niistä oli selkeästi maalaiskauppoja 31 ja kaupunkilaiskauppoja 16. Loput 28 sijaitsivat maaseudun teol-

lisuuspaikkakunnilla ja rautateiden solmukohdissa. Niiden jäsenkunta oli sosiaalisesti kirjavampaa.

Eräin paikoin pystyttiin osuuskauppa-asiassa yhteistyöhön huolimatta sosiaalisista eroista. Satakunnassa Huittisten 1904 perustetusta osuuskaupasta tuli eri väestöryhmien yhteinen hanke. Liikkeen seitsemästä hallituksen jäsenestä kaksi oli maanviljelijöitä, kaksi kuului työväestöön ja kolme voitiin lukea paikalliseen sivistyneistöön. Huittisten osuuskauppa yhdisti eri tahoilla kuten isäntäyhdistyksessä, säästöpankissa, osuusmeijerissä, nuorisoseurassa, vapaapalokunnassa ja työväenyhdistyksessä toimineita kuntalaisia.

Vuoteen 1905 mennessä osuuskauppoja oli perustettu 25 kaupunkiin, ja maaseudulla toimi yli 160 lähinnä yhden pitäjän alueella vaikuttavaa osuuskauppaa.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön maanviljelijäjäsenet arvostelivat sitä, ettei yhtiö kyennyt juurikaan hoitamaan alun perin ohjelmassa ollutta maatalouskauppaa. Siksi Porin seudun maatalousväestön piirissä oli yhä avoimemmin alettu keskustella oman osuuskaupan tarpeellisuudesta.

Eikä vain keskusteltu: monissa kauppaosakeyhtiön toimialueiksi suunnitelluissa pitäjissä maanviljelijät olivat 1903 alkaen perustaneet osuuskauppoja.

Porilaisen vuonna 1902 perustetun Osuusliike Kansan (alkujaan Porin Työväen Osuuskauppa) liikemerkki.

Luvian Työväen Osuuskaupan ensimmäinen toimitalo "Poikkeemus" vuoden 1904 asussa.

Porin työväki liikkeellä jo varhain

Jo paljon ennen osuustoimintalain voimaantuloa Porin seudulla oli 1888 aloittanut toimintansa Pihlavan Työväen Kauppaosakeyhtiö, jonka toiminta kuitenkin tyrehtyi nopeasti.

Porissa sen sijaan osuustoiminta onnistuttiin vakiinnuttamaan varhain. Kaupungin virkeimmän työväenjärjestön, Porin rauta- ja metalliammattiyhdistyksen jäsenet olivat ensimmäisinä ryhtyneet yhteisostoihin. Pian paikallisten ammattiyhdistysten keskuskomitea sai järjestääkseen ostot, jotka perustuivat kauppiaiden kanssa tehtyihin alennussovimuksiin. Yhteisostokomitean piirimiehet jakoivat halukkaille lippuja, joilla sai ostaa tietyistä porilaisista kaupoista tavaraa alennettuun hintaan.

Yhteisostotoiminta johti osuuskaupan perustamiseen. Ammattiyhdistykset levittivät listoja, joilla halukkaat merkitsivät osuuksia. 23. maaliskuuta 1902 Porin työväentalossa pidettiin nousevan työväenjohtajan Eetu Salinin puheenjohtajuudella kokous, jossa oli läsnä yli 400 henkilöä.

Perustettu Porin Työväen Osuuskauppa r.l. avasi ensimmäisen myymälänsä marraskuun 1902 alussa osoitteessa Nikolainkatu 4 (nyk. Hallituskatu).

Kun melkein kaikki Porin kauppiaat, Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiötä lukuun ottamatta, kieltäytyivät myöntämästä luottoa uudelle osuuskaupalle, oli lähetettävä miehiä ostamaan tavaroita Turusta ja Helsingistä.

Myöhemmin Osuusliike Kansana tunnettu Porin Työväen Osuuskauppa rekisteröitiin tammikuussa 1903 ja hieman sen jälkeen Pihlavan Työväen Osuuskauppa ja Luvian Työväen Osuuskauppa.

Saman vuoden marraskuun 4. päivänä rekisteröitiin Eurajoen, Luvian ja Pihlavan osuuskaupat. 1904 rekisteröitiin Rauman, Jämijärven ja Kankaanpään osuuskaupat, ja 1905 Huittisten ja Naarajoen-Turajärven (Eura) osuuskaupat.

Vielä ennen osuuskauppaliikkeen jakautumista syntyivät Euran, Harjavallan, Hinnerjoen, Honkajoen, Honkilahden, Kauvatsan, Kiukaisten, Kyläsäaren, Köyliön, Laitilan, Lapin, Nakkilan, Pyhämaan Ihodenkylän, Ruosniemen, Siikaisten ja Säskylän osuuskaupat.

Osuusliike Kansan ensimmäinen myymälä oli Hallituskadun ja Antinkadun kulmassa.

Osuuskauppaväki käytti omassa julkaisuissaan pilapiirroksia yksityiskauppiaita vastaan kohdistuneessa propagandassa.

Osuuskaupat ja yksityiset kilpailuun sanoin ja teoin

Osuustoiminnan alkuaikoina vastaperustetut osuuskaupat eivät kohdanneet merkittävää vastarintaa yksityiskauppioiden taholta, vaikka ne syrjäyttivätkin monia näistä. 1900-luvun ensimmäisinä vuosina sekä osuuskauppojen että maakauppioiden lukumäärä kasvoi rinta rinnan.

Totta kai osuuskauppojen ja yksityiskauppioiden välillä oli paikallista kilpailua. Jossain osuuskauppa osti yksityiskauppiain talon ja ryhtyi jatkamaan siinä liiketoimintaa. Toisaalla taas osuuskauppa osti jopa kolmen yksityiskauppiain koko varastot toimintansa aloittamiseksi. Joitakin yksityiskauppiaita palkattiin osuuskaupan johtajaksi tai hoitajaksi.

Yksityiskauppiat vastasivat kilpailuun hinnanalennuksin, antamalla kaupanpäällisiä ja joululahjoja, joita osuuskauppojen antamat ”paperisuikaleet” eli ostosmerkit eivät pystyneet korvaamaan.

Vuodet 1907-1908 toivat USA:sta ja Länsi-Euroopasta kansainvälisen laskusuhdanteen. Suomen puutavaran kysyntä ulkomailla väheni ja puunjalostusteollisuus supisti toimintaansa. Työttömyys lisääntyi, työpalkat alenivat ja syntynyt pulakausi kesti useita vuosia.

Osuuskaupat joutuivat vastatuuleen. Viidesssä vuodessa 124 osuuskauppaa lopetti toimintansa. Jaksolla 1885-1908 yksityiskauppioiden määrä nousi 142 %, kun Suomen asukasluku kasvoi vain runsaat 36 %.

Yksityiskauppioiden järjestössä kiinnitettiin vihdoinkin enemmän huomiota osuuskauppojen taholta uhkaavaan vaaraan. Arvosteltiin sitä, että valtio tuki osuustoimintajärjestöjä vuosittain miljoonilla markkoilla.

Porissa 1911 pidetyn valtakunnallisen kauppiaskokouksen ohjelmaan otettiin kysymys osuustoiminnan suhteesta yksityiskauppaan. Keskustelun jälkeen päätettiin esittää vaatimus, että osuusliikkeitä ja osuuskuntia olisi verotettava niiden liikkeestään saamasta voitosta. Osuustoimintaa tukevan valtiollisen olisi myös valvottava tehokkaammin osuustoimintaa.

Seuraavana vuonna oli vuorossa osuuskaupparajärjestön valtakunnallinen edustajakokous, joka sekin pidettiin Porissa. Virallisessa alustuksessa käsiteltiin osuuskauppojen suhdetta yksityiskauppoihin.

Alustajan mielestä kilpailuun ryhtyminen johtaisi kalliisiin ja hyödyttömiin mainoskuluihin ja tavaralaadun huonontamiseen. Joukko yksityiskauppiaita oli alustajan mukaan muodostumassa yhteiskuntaa rasittavaksi tyhjätoimittajaluokaksi. Osuuskauppa-äänen ei kuitenkaan tulisi ryhtyä taistelemaan yksityiskauppiaita vastaan, vaan enintään asetettava puolustuskannalle torjumaan yksityiskauppioiden valheelliset hyökkäykset.

Verotuksesta riitaa vuosikymmeniä

Osuuskauppojen verotus vakiintui veroviranomaisen kanssa käytyjen kiistojen jälkeen useiksi vuosiksi sellaiseksi, että osuuskunnalla oli oikeus vähentää kunnallisverotettavasta tulosta se osa, joka oli syntynyt liikeyhteydestä jäsenten kanssa ja joka palautettiin näille vuosivoittona.

Osuuskauppa sai 1921 lähtien vähentää puolet verotettavasta tulostaan; vähennysoikeus ei kuitenkaan koskenut maatalouskiinteistöstä tai teollisuustuotteiden valmistuksesta tai jalostuksesta saatua tuloa.

Osuuskauppojen verotuksesta syntynyt riita kesti toiseen maailmansotaan asti. Yksityisen yritystoiminnan taholta valitettiin osuuskauppojen nauttivan jatkuvasti verohelpotuksia, jotka kohdistuivat kohtuuttomasti vain yhdelle yritysmuodolle.

Vasta vuoden 1943 uudessa tulo- ja omaisuusverolaissa osuusliikkeet rinnastettiin verotuksessa osakeyhtiöihin.

Kaikki aluksi samassa ryhmässä

Sekä maatalousväestön että työväestön muodostamat osuuskaupat olivat liittyneet 22. maaliskuuta 1904 perustettuun Suomen Osuuskauppojen Keskuskuntaan (SOK) (alun perin Suomen Osuuskauppojen Keskusosuuskunta r.l.).

Satakuntalaisittain mielenkiintoinen yksityiskohta on, että SOK:n perustamistilaisuudessa edustettuina olleiden 12 osuuskaupan joukossa oli edellisenä vuonna perustettu Luvian Työväen Osuuskauppa. Pian jouduttiin kuitenkin toteamaan, ettei se ollut koskaan liittynyt SOK:n perustajakaartiin: Luvian Työväen Osuuskaupan edustaja, touhukas kanttori Lauri Härkönen, joka oli jo ehditty valita SOK:n hallintoneuvoston varajäseneksi, oli kokouksessa ylittänyt valtuutensa.

Satakuntalaiset osuuskaupat kuuluivat SOK:n Tampereella 1906 avaaman ensimmäisen sivukonttorin ja sen 1911 Raumalla avaaman toimiston toiminta-alueeseen. SOK oli jo 1908 maan suurin tukkukauppa, mikä tosin tuohon aikaan satojen yksityisten tukkukauppojen maassa merkitsi vain muutaman prosentin osuutta.

Osuuskauppojen yhtenäisyys säilyi ensimmäisen maailmansodan aikoihin asti. Esimerkiksi työväen osuuskauppa Elannon toimitusjohtaja, jo 22-vuotiaana Turun Raunistulassa avatun Vähäväkisten Osuusliikkeen kaupanhoitajana 1903 uransa aloittanut sosialidemokraatti Väinö Tanner toimi SOK:n hallintoneuvoston puheenjohtajana 1909-1915.

Neuvontatyö ja osuuskauppa-aatteen levittäminen muodostui kuitenkin jo alun alkaen hankalaksi, kun jäsenkunnan keskuudessa kilpaili kaksi erilaista maailmankatsomusta, sosialistinen ja porvarillinen. Voimakkain poliittinen toiminta pyrittiin ja onnistuttiin vielä pitämään suurimmaksi osaksi erillään osuuskauppatoiminnasta.

SOK:n johtokunta tähtäsi siihen, että työnjako aatteellisen toiminnan ja tavarakaupan kesken toteutetaan heti, kun saadaan palkatuksi päteviä toimihenkilöitä huolehtimaan neuvontatoiminnasta.

Oikea hetki tuli vuonna 1908. Osuuskauppa-aatteen levittämistä varten valtakunnan alue jaettiin 11 osuuskauppapiiriin, joita yhdistämään perustettiin Osuuskauppapiirien Liitto (1918 alkaen Yleinen Osuuskauppojen Liitto).

Puolet Satakunnan alueen osuuskaupoista liittyi aluksi uuden Rauman osuuskauppapiirin jäseniksi. Toinen puoli jäi toistaiseksi piiriin ulkopuolelle.

Osuuskauppojen jakautuminen maan eri puolille v. 1910.

(Lähde: Aaltonen, Esko: Kuluttajat yhteistyössä, Helsinki 1953)

Sitten jakaannutaan kahteen leiriin

Vuonna 1912 ns. edistysmielisen, voimakkaasti kaupunkien työväestöön painottuvan osuuskauppaväen ote oli vahvimmillaan. SOK:n hallintoneuvostoon kuului kuusi sosialidemokraattista työväenosuuskauppojen ja vain kaksi porvarillista maanviljelijä-osuuskauppojen edustajaa.

Seuraavassa SOK:n vuosikokouksessa 1913 paikat jakaantuivat hieman tasaisemmin; työväen osuuskaupat saivat hallintoneuvostoon viisi ja porvarilliset kolme edustajaa. Vuosikokouksessa 1914 työväen ja tuottajien osuuskauppojen edustajien määrä sitten tasaantui: kumpikin ryhmittymä sai neljä edustajaa. Väinö Tanner valittiin arvan perusteella edelleen puheenjohtajaksi.

Ryhmiä välinen taistelu kiihtyi edelleen. Jyrkimmät vasemmiston edustajat esittivät osuuskauppojen kytkeä sosialidemokraattisen puolueen yhteyteen. Tämä ei toteutunut, ja vuosi 1915 kuului ryhmittymien välisissä kiihkeissä neuvotteluissa, joissa molemmat osapuolet ainakin virallisesti pyrkivät säilyttämään osuustoimintaliikkeen yhtenäisenä.

Marraskuussa 1916 edistysmieliset piirit perustivat työväenosuusliikkeiden aatteelliseksi järjestöksi Kulutusosuuskuntien Keskusliiton (KK).

Alun perin yhtenäinen osuuskauppaliike oli sen sisällä käytävän suuntataistelun tuloksena jakautumassa kahtia. Jäsenistössä oli tosin jo alusta alkaen ollut kaksi leiriä, porvarillisesti ajattelevat maaseudun tilalliset ja kaupunkilaiset sekä toisaalta sosialidemokraattisesti suuntautunut työväestö. Vastakohtaisuudet kärjistyivät kuitenkin hajoittaviksi vasta ensimmäisen maailmansodan syttymisen aikoihin.

Jälleen Satakunnassa tapahtui jako kahteen. Elokuussa 1916 kymmenen Rauman piiriin kuulutta osuuskauppaa, mm. Porin Työväen Osuuskauppa, liittyi KK:n ympärille muodostettuun Satakunnan Osuuskauppaliittoon. 11 osuuskauppaa jäi SOK-laiseen Rauman piiriin.

Lopullinen jako kahteen osuustoiminnalliseen ryhmittymään, edistysmieliseen ryhmään sekä porvarillisesti ajattelevien ns. puolueettomaan ryhmään, tapahtui joulukuussa 1917, kun edistys-

mieliset perustivat 95 osuuskaupan voimin SOK:n rinnalle Osuustukkukaupan (OTK).

Näin toteutui tunnetun työväenliikkeen aktiivin, Työmies-lehden toimittajan Edvard Valppaan jo Suomen työväenpuolueen Forssan kokouksessa 1903 lausuma ennuste, ettei osuustoimintaliike voi pysyä yhtenäisenä, vaan se jakaantuu maanviljelijöiden ja työväen osuuskuntiin ja ryhmiin.

Hajaannus toteutui keskusjärjestötasolla, mutta osuuskauppojen tasolla jako oli vasta alkanut. Kansalaissodan seurauksena puolueettomat onnistuivat siirtämään monia edistysmielisiä kauppia omaan leiriinsä, mutta edistysmieliset onnistuivat seuraavina vuosina palauttamaan useita näistä takaisin. Valtauksukset ja takaisinvaltauksukset kertoivat osuuskauppajärjestön lopullisesta hajaantumisesta.

SOK:n alkuaikojen korinkantajat-tunnusta sovellettiin moniin liikemerkkiversioihin 1960-luvulle asti.

Osuuskauppaliikkeen laajeneminen 1905-1916

(Lähde: Jorma Kallenautio: Eka Suomessa, Hämeenlinna 1992)

vuosi	osuus- kauppoja	myynti- paikkoja	jäseniä
1905	167	210	29 000
1906	274	333	50 000
1907	390	660	76 000
1908	481	800	95 000
1909	477	800	93 000
1910	452	750	87 000
1911	432	747	84 000
1912	421	780	87 000
1913	417	793	90 000
1914	415	840	97 000
1915	431	933	113 000
1916	486	1265	185 000

1910 maaseutuosuuskauppojen osuus oli 92 % Suomen osuuskaupoista. On muistettava, että Suomen nuorimman kaupungin Lahden perustamisen jälkeen 1905 maassa oli vain 38 kaupunkia, joten osuuskauppojen lukumäärän kasvu koitui luonnollisesti maaseudun hyväksi.

Osuuskauppojen määrä kolminkertaistui nopeasti vuoden 1905 suurlakon jälkeisissä vapaammissa oloissa. Vilkkain kasvuvaihe päättyi 1908, jolloin alkoi nelisen vuotta kestänyt taloudellinen lama ja laskukausi. Uusi kasvuvaihe käynnistyi 1914.

Osuuskauppaväen yhteiskunnallinen jakautuma 1916

(Lähde: Esko Aaltonen: Kuluttajat yhteistyössä, Helsinki 1953)

	%	%
Maataviljeleviä maatilanomistajia torppareita	28,3 <u>11,0</u>	39,3
Työväkeä teollisuus- ja kaupunkilaistyöväkeä maanviljelystyöväkeä muuta työväkeä	26,4 8,9 <u>8,7</u>	44,0
Pikkuliikkeenharjoittajia	7,2	7,2
Muita virkamiehiä ja niihin verrattavia vapaiden ammattien harjoittajia muita, enimmäkseen naisia	5,2 1,2 <u>2,5</u>	8,9
Ryhmjäseniä	0,6	<u>0,6</u> 100,0

Tilastoa tarkasteltaessa on muistettava, että eräät ryhmät jakautuivat poliittisesti kahtia. Erilaisten selvitysten mukaan osa torppareista, pienviljelijöistä ja palkkatyöväestä antoi äänensä sosialidemokraattiselle puolueelle, osa taas porvarillisille puolueille. Eri osuuskaupoissa yhteiskuntaryhmien suhteet vaihtelivat melkoisesti.

Yleiskuva on kuitenkin, että vuonna 1916 osuuskauppaväki jakaantui jokseenkin tasan sosialidemokraatteihin ja porvarillisten puolueiden kannattajiin. Käytännössä tämä merkitsi jotakuinkin samaa kuin jakaantuminen kuluttajien ja tuottajien ryhmiin.

Maaseutuväestölle turvattava oma kauppa: Satakunnan Osuuskauppa aloittaa

Kun Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö nyt 1917 oli lopettamassa toimintansa, ns. puolueettomat osuustoimintamieliset tahot huoles- tuivat edessä olevasta näkymästä, joka uhkasi jättää maaseutuväestön kokonaan vaille omaa liikettä Porin seudulla.

Työväenosuuskauppojen ero SOK:sta ja liitty- minen uusiin edistysmielisten keskusjärjestöihin jätti Porin ympäristöön tyhjiön, jonka täyttäminen oli vain ajan kysymys.

Porin Työväen Osuuskauppa oli avannut myy- mälöitä ripeään tahtiin. Rauman osuuskauppapiiriin kuulunut liike oli jo 1908 ollut maan kolmannek- si suurin osuuskauppa Oulun ja Keski-Pohjanmaan osuuskauppojen jälkeen.

Alusta pitäen puhdaspiirteisen Porin Työväen Osuuskaupan (vuodesta 1920 Osuusliike Kansa) valtaamista ei edes harkittu. Työväenliikkeen syn- tyyn ja kehitykseen voimakkaasti vaikuttaneiden Eetu Salinin ja Porissa Sosialidemokraatti-lehden toimittajana 1907-1908 toimineen Väinö Tannerin henki vaikuttivat voimakkaasti Osuusliike Kansan jäsenistössä.

Kun toimeen tartutaan

Niinpä puolueettomat osuuskauppamieliset henkilöt ryhtyivät nopeasti ottamaan yhteyksiä ja kokoontui- vat miettimään miten tästä eteenpäin. Neuvottelu- ja uuden osuuskaupan perustamisesta kävivät aktiivisimmin tilallinen Anshelm Alestalo Ulvilan Haistilasta, varatuomari Arthur Pippingsköld Poris- ta, tilanomistaja J. F. Palin Ulvilasta, maanviljelijä Pekka Sallinen Ahlaisista, maanviljelijä Vilho Van- hatalo Ulvilasta ja tehtaanisännöitsijä V. Liukkonen Porista.

Liukkonen oli toiminut aikoinaan Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön matkusta-

jana eli kaupparatsuna, ja Palin oli kuulunut kaup- paosakeyhtiön johtokuntaan. Näin ollen he tunsivat hyvin yhtiön sisäiset asiat ja liiketuttavat maakun- nassa, ja pystyivät arvioimaan uuden liikkeen mah- dollisuudet.

Satakunnan Osuuskaupan 20-vuotisjuhlavuo- den 1937 vuosikertomuksessa kuvaillaan liikkeen perustamisen aikaa, tapahtumia ja perusteluja:

”Satakunnan Osuuskaupan perustamisvuonna elettiin maassamme ja maakunnassamme levottomia aikoja. Neli- sen vuotta raivonnut maailmansota oli saattanut elintarve- olot kaikkialla maassamme varsin huonolle kannalle. Häi- käilemätön keinottelu nosti muutenkin korkeassa hinnassa ja vähissä olevien elintarve y.m. tavarain hinnat suhteetto- man kalliiksi. Vastuuttomat keinottelijat ja kaikenkarvaiset liikemiehet suurten voittojen toivossa hankkivat saatavis- sa olevat tavarat haltuunsa, joten tavara vähitellen katosi kaupasta miltei olemattomiin. Kun monet sen ajan kaup- piaatkin olivat taipuvaisia keinotteluun ja ylimääräisten voittojen tavottelussa pidättämään tärkeitä kulutustavaroita hallussaan, päätettiin perustaa osuuskauppa, joka tuli- si hoitamaan tavarain jakelua maakunnassa ja täten saada korjausta vallitseviin kaupallisiin oloihin. Osuuskaupan avulla, laajentamalla sen toimintaa myöskin maaseudulle, haluttiin päästä myöskin lähempään kosketukseen ja suhteisiin maataloustuottajaväestön kanssa. Kun juuri näihin aikoihin elintarveasiat olivat erikoisen huomion kohteena, haluttiin osuuskauppaliikkeen avulla vetää tuottajapiirit lähemmäksi kuluttajapiirejä ja siten auttaa vaikeaa tilannetta. Näissä merkeissä syntyi Satakunnan Osuuskauppa.”

33 perustajaa

Asiat etenivät nopeasti. 27. huhtikuuta 1917 pide- tyssä kokouksessa 33 henkilöä allekirjoitti sopimus- kirjan, jonka alku kuului näin: ”*Me allekirjoittaneet perustamme täten Satakunnan Osuuskauppa r.l. ni- misen osuuskunnan, jonka tarkoituksena on, harjoit- tamalla myyntiliikettä jäsentensä yhteiseksi eduksi, helpottaa heidän taloudellista toimeentuloaan, seli- tämme rupeavamme jäseniksi osuuskuntaan ja hy- väksymme sille seuraavat säännöt*”.

Allekirjoittajat olivat perustamisasiakirjan mu- kaisessa järjestyksessä:

Ansh. Alestalo, tilanomistaja, Haistila
 J. F. Palin, tilanomistaja, Ulvila
 Artur Pippingsköld, varatuomari, Pori
 P. Sallinen, tilanomistaja, Ahlainen
 V. Liukkonen, tehtaanhoitaja, Pori
 Wilho Wanhatalo, maanviljelijä, Ulvila
 J. Honkanen, kirjansitoja, Pori
 Y. A. Teikari, isännöitsijä, Pori
 E. Koljonen, metsänhoidonneuvoja, Pori
 Edw. Wallenius, isännöitsijä, Pori
 Jussi Puumala, maisteri, maanviljelijä, Noormarkku
 I. R. Langén, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 Adolf Manninen, liikkeenhoitaja, Pori
 Edv. Kaapeli, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 Antto Kuuri, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 Antero Lamminen, toimittaja, Pori
 S. N. Vanhakartano, maanviljelijä, Porin maaseurakunta

Mikko Larva, opettaja, Pori
 A. Kuuri-Riutta, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 J. H. Kesti, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 N. Vainio-Mattila, maanviljelijä, Ulvila
 Antti Uotila, maanviljelijä, Ulvila
 Vilho Vainio, maanviljelijä, Ulvila
 Arthur Hellman, nahkuri, Ulvila
 Maria Vainio, leski, Ulvila
 Arttur Yli-Rantala, maanviljelijä, Ulvila
 Kustaa Yli-Rantala, maanviljelijä, Ulvila
 Frans Spinkkilä, maanviljelijä, Ulvila
 Juho H. Talvitie, maanviljelijä, Ulvila
 Erik Mellin, kauppias, Pori
 Emil Kiilo, maanviljelijä, Kullaa
 Kustaa Kyöstiä, konttorinhoitaja, Pori
 F. R. Kleemola, maanviljelijä, Ulvila

**Hallintoneuvoston
 puheenjohtajat 1917-1967**

*Tilanomistaja Wilho Wanhatalo,
 v. 1917.
 Varatuomari Artur Pippingsköld,
 vv. 1917—1924.
 Maanviljelijä Anton Mattila, vv. 1925
 —1926.
 Kunnallisuusneuvos Edv. Kaapeli, vv.
 1927—1930.
 Maanviljelijä Yrjö Viira, vv. 1931
 —1939.
 Isännöitsijä Jalmar Saini, v. 1940.
 Talousneuvos Nestor Vainio-Mattila,
 vv. 1941—1963.
 Hammaslääkäri Altti Järvinen, v. 1964
 lähtien.*

Wanhatalo

Pippingsköld

Mattila

Kaapeli

Viira

Saini

Vainio-Mattila

Järvinen

Perustajat valitsivat keskuudestaan uuden osuuskunnan väliaikaisen hallintoneuvoston. Sen jäseniksi tulivat Pippingsköld, Alestalo, Sallinen, Liukkonen, Wallenius, Honkanen, Vainio-Mattila, Kaapeli ja Kesti.

Väliaikainen hallintoneuvosto jätti 8. toukokuuta Turun ja Porin läänin ynnä Ahvenanmaan kuvernöörille K. J. M. Collanille anomuskirjelmän, jolla haettiin vahvistusta sopimuskirjan allekirjoittaneiden henkilöiden perustaman osuuskunnan sääntöehdotukselle.

Sääntöehdotuksen 2. eli ns. tarkoituspykälä määritteli osuuskunnan toiminta-alan näin: "...jäsentensä toimeentulon edistäminen hankkimalla heille yleisiä kulutustavaroita sekä muita heidän

tarvitsemiaan tavaroita, samoinkuin välittämällä luonnontuotteitten sekä jäsentensä taloustuotteitten myyntiä.

Osuuskunta voi myös tekemänsä päätöksen nojalla harjoittaa kulutustavaraain tuotantoa sekä sitenkun asianomainen lupa siihen on hankittu, säästökassaliikettä erityisillä, sitä varten hyväksytyillä ja asianomaisesti vahvistetuilla säännöillä..."

Kuvernöörin hyväksyvä päätös tuli jo neljän päivän kuluttua, 12. toukokuuta 1917.

Satakunnan Osuuskaupan 30-vuotisen toiminnan johdosta 1947 julkaistun kuvateoksen alussa liikkeen johtokunta totesi: "Satakunnan Osuuskauppa on Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön liiketoiminnan jatkaja ja sen perinteiden vaalija".

Kauppaosakeyhtiö vaihtuu osuuskauppaan

Toukokuun 15. päiväksi kutsuttiin Itäpuiston ja Yrjönkadun kulmassa sijainneeseen Porin Kansalliskotiin (nykyisen Sampotalon paikalla) sekä Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön että Satakunnan Osuuskaupan r.l. ylimääräiset kokoukset.

Kauppaosakeyhtiön kokouksessa oli esillä johtokunnan ehdotus yhtiön lopettamisesta ja sen omaisuuden muuttamisesta rahaksi.

Osuuskunnan kokous puolestaan käsitteli kauppaosakeyhtiön kiinteistön ja tavaravaraston ostamista.

Kesäkuun 30. päivänä 1917 tehdyllä kauppakirjalla Satakunnan Osuuskauppa r.l. osti Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiöltä sen omai-

suuden 315 000 markalla (vastaa noin 333 000 euroa). Omaisuuteen kuuluivat liiketalo makasiineineen Torikatu 7:ssä tontilla nro 23 (nykyisen hotelli Vaakunan vanhan osan tontti), talo ja tontti nro 8 Toejoella, öljykellari, kaksi makasiinia Karjaranassa sekä myymäläirtaimisto ja kaksi hevosta valjaineen ja ajokalustoineen. Tavaravarasto siirtyi Satakunnan Osuuskaupalle inventaarion teon jälkeen.

Kauppa pidettiin uudelle osuuskunnalle varsin edullisena. Tilava liiketontti sijaitsi keskeisellä paikalla ja rakennukset olivat sellaisenaan käyttökelpoiset. Satakunnan Osuuskaupan ensimmäinen toimitalo oli taiteilija Akseli Gallén-Kallelan syntymäkotina.

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön ja Satakunnan Osuuskaupan ylimääräiset kokoukset pidettiin 15. toukokuuta 1917 Porin Kansalliskodissa (oikealla, Itäpuiston ja Yrjönkadun kulmassa, nykyisen Sampotalon paikalla).

Kuva Satakunnan Museo

Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö ilmoitti lopettavansa toimintansa 30. joulukuuta 1918. Se poistettiin kaupparekisteristä 23. maaliskuuta 1920.

Loput pääomistaan, runsaat 73 000 markkaa (n. 25 500 euroa), Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiö lahjoitti 1919 perustetulle Suomalaiselle Liikesivistysrahastolle.

Kaupparekisteriin toisella yrittämällä

Satakunnan Osuuskaupan osuuskuntakokouksessa 30. kesäkuuta hyväksyttiin viikkoa aikaisemmin tehty kiinteistökauppa ja valittiin osuuskunnalle vakinainen hallintoneuvosto, jonka kokoonpano muutui hieman perustamiskokouksessa huhtikuussa valitusta väliaikaisesta hallintoneuvostosta:

Arthur Pippingsköld, oikeusneuvosmies, Pori
 Pekka Sallinen, maanviljelijä, Ahlainen
 Edv. Kaapeli, maanviljelijä, Porin maaseurakunta
 Vihtori Puosi, maanviljelijä, Nakkila
 Toivo Pohjala, maanviljelijä, Harjavalta
 Nestori Heinilä, maanviljelijä, Luvia
 Ansh. Alestalo, maanviljelijä, Ulvila
 Wilho Vanhatalo, maanviljelijä, Ulvila
 V. Liukkonen, isännöitsijä, Pori

Hallintoneuvoston 30. kesäkuuta tekemä ensimmäinen ilmoitus Satakunnan Osuuskauppa r.l:n merkitsemiseksi kaupparekisteriin ei mennyt läpi teollisuushallituksessa. Syyksi ilmoitettiin teollisuushallituksen epäävissä päätöksessä 26. heinäkuuta, ettei ”*ilmoituksesta käynyt selville kuka oli valittu osuuskaupan toimitusjohtajaksi ja johtokunnan valtuutetuiksi eikä myöskään kuka on toimintamen prokuristi, vaikka nämä ilmoituksen mukaan ovat oikeutettuja merkitsemään toiminimen*”. Asioiden selvittäminen ja uuden ilmoituksen lähettäminen ratkaisivat pian myönteisen tuloksen.

Henkilövaihdokset viivyttävät aloitusta

Hallintoneuvoston puheenjohtajaksi valittiin Vanhatalo ja varapuheenjohtajaksi Pippingsköld. Kun

Vanhatalo pian myi omistamansa Koiviston kartanon Porin kaupungille ja muutti paikkakunnalta, hänen tilalleen hallintoneuvoston jäseneksi valittiin maanviljelijä Yrjö Viro Pomarkusta.

Hallintoneuvoston puheenjohtajaksi jäljellä olevaksi kaudeksi valittiin Pippingsköld ja varapuheenjohtajaksi Pohjala. Samat miehet jatkoivat puheenjohtajina seuraavanakin vuonna.

Hallintoneuvoston sihteerinä toimi Liukkonen siihen asti, kunnes toimitusjohtaja valittiin. Jäsenhankintaa maaseudulla hoitamaan palkattiin yksi henkilö.

Ensimmäisen toimitusjohtajan valinta siirtyi eri syistä muutamalla kuukaudella. Kesän loppuun mennessä tuli seitsemän hakemusta, joista pyydettiin lausunnot Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnalta. SOK piti ainoana riittävän pätevänä herra J. H. Juntusta. Hänellä oli vankka liikealan tietopuolinen ja käytännöllinen tuntemus, ja hän hallitsi ruotsia suullisesti ja kirjallisesti sekä saksaa ja venäjää kirjallisesti.

Juntunen oli työskennellyt toistakymmentä vuotta Pohjanmaan suurimmassa tukkuliikkeessä Haapavedellä, ensin konttoristina ja myöhemmin johtajana. Kun liike sen omistajan kuoleman jälkeen myytiin Haapaveden osuuskaupalle, Juntunen suoritti vaihtoon liittyvät käytännön toimenpiteet.

Hallintoneuvosto valitsi kokouksessaan 8. syyskuuta J. H. Juntusen yksimielisesti Satakunnan Osuuskaupan liikkeenjohtajaksi. Osuuskunnan sääntöjen mukaan toimitusjohtaja oli johtokunnan puheenjohtaja. Johtokuntaan valittiin lisäksi varsinaisiksi jäseniksi Pippingsköld ja Liukkonen, ja varajäseniksi Alestalo ja Honkanen.

Samassa kokouksessa päätettiin pyrkiä sekä Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan että Hankkijan jäsenyyteen, edelliseen 20 ja jälkimmäiseen 5 osuudella.

Pori ympäristöineen kuului tuolloin vielä SOK:n Tampereen konttorin piiriin. Hankkijalla oli ollut konttori Porissa jo vuodesta 1914. SOK perusti Poriin myyntitoimiston 1920.

Kansalaisista syö nuoren yrityksen varastoa

Aikakauden levottomat olot viivästyttivät Satakunnan Osuuskaupan toiminnan käynnistämistä. Oli mellakoita ja lakkoja, joista viimeisin marraskuun 1917 suurlakko.

Liike oli tarkoitus avata 15. marraskuuta, mutta suurlakkotilanteen vuoksi avaus päästiin suorittamaan vasta maanantaina 26. marraskuuta. Seuraavalla viikolla Suomi julistautui itsenäiseksi valtioksi.

Kauppa jatkui yhtä vilkkaana kuin samoissa myymälätiloissa kauppayhtiön aikana. Koska toiminta pääsi alkamaan aivan vuoden lopulla, päätettiin toimittaa ensimmäinen tilinpäätös vasta seuraavan

vuoden lopussa. Liikkeen raha-asiat annettiin Kansallis-Osake-Pankin Porin konttorin hoitoon.

Satakunnan Osuuskaupan ensimmäisiksi myymäläapulaisiksi johtokunta kiinnitti herrat K.E. Södermanin ja Yrjö Tuuloksen, ja makasiinivalttariksi eli varastomieheksi herra K. Korpelan.

Kansalaisista vilahuttaa liikkeen kirjanpidossa. Porissa valtaa pitänyt punakaarti oli ottanut liikkeestä tavaroita 5 423 markan 30 pennin arvosta. Kun kaupungin alueella ei tapahtunut varsinaisia taisteluita, muita aineellisia vahinkoja ei käytännössä ollut. Porin vapauduttua liike teki valkoiselle armeijalle 2 000 markan lahjoituksen.

Satakunnan Osuuskaupan avajaisilmoitus Satakunnan Kansassa 24.11.1917.

Satakunnan Osuuskauppa aloitti toimintansa 26. marraskuuta 1917 tässä Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiöltä ostetussa talossa Konstantininkatu 7:ssä (myöhemmin Torikatu ja Gallen-Kallelankatu).

Alkuun toiveikkaasti

Satakunnan Osuuskaupan alku näytti hyvältä. Ensimmäisen tilikauden 1918 päättyessä osuuskunnassa oli 891 jäsentä, joista maaseudulla 618 ja kaupungissa 273. Naisjäsenten määrä 221 oli silloisissa oloissa poikkeuksellisen runsas.

Kauden myynti oli yli 2 217 455 markkaa (nykyrahassa noin 693 000 euroa). Voittoa kertyi 136 558 markkaa.

Osuuskunnan asema taipaleelle lähettäessä

oli hyvä. Osuuspääomaa oli merkitty maksetuksi 204 400 mk (nykyrahassa noin 64 000 euroa). Sille suoritettiin 6 prosentin korko ja vararahastoon siirrettiin 100 000 mk. Loppurahalla tehtiin muutama lahjoitus: Turun suomalaiselle yliopistolle 10 000 mk, Suojeluskuntien piiriesikunnalle 5 000 mk ja Porin suojeluskunnalle 3 000 mk. Jo aikaisemmin oli annettu Viron vapaaehtoiselle apuretkikunnalle 1 000 mk.

Satakunnan Osuuskaupan ensimmäiset sivumyymälät avattiin 1918 (ylhäältä) Pomarkussa, Ahlaisissa ja Kankaanpäässä. Kuvat 1930-luvulta.

Ensimmäiset sivumyymälät avataan

Osuuskuntakokous oli vuoden 1918 kuluessa antanut hallintoneuvostolle ja johtokunnalle valtuudet avata maaseudulla haaraliikkeitä, kuten sivumyymälöitä tuolloin kutsuttiin, ”*sikäli kuin olosuhteet sallivat ja muutoin riittäviä edellytyksiä ilmaantuu*”. Laajentaminen maaseudulle lykkääntyi kansalaissodan vuoksi, ja toimeen ryhdyttiin vasta vuoden vaihduttua.

Ensimmäinen maaseudulla sijaitseva myymälä avattiin Pomarkkuun 15. huhtikuuta 1919. Ahlaisten kirkonkylän myymälä aloitti kaupan marraskuun lopulla, ja Kankaanpään myymälä avattiin 1. joulukuuta. Laviaankin oli suunniteltu myymälän avaamista jo heinäkuussa, mutta sen ovet avattiin yleisölle vasta seuraavana vuonna, 13. syyskuuta 1920.

Satakunnan Osuuskaupan nopealla laajentumisella 1919 oli hintansa. Se satoi paljon osuuskunnan varoja, ja hallintoelinten pöytäkirjat kertovatkin monien lisälainojen hankkimisesta. Osuuskaupan johdoelimet elivät silminnähävään optimistisissä tunnelmissa.

Satakunnan suojeluskuntapiiri, Porin suojeluskunta, Satakunnan keuhkotautiparantola ja Kankaanpään kansanopisto saivat lahjoituksia.

Puolen vuoden tavarat varastossa

Tilinpäätös näytti kuitenkin pahaenteisiä lukuja. Tilivelat olivat vuoden aikana kasvaneet yli kuusinkertaisiksi. Myynti oli kohonnut yli 3,3 miljoonaan markkaan, mutta päämyymälän ja sivumyymälöiden yhteenlaskettu tavaravarastojen arvo vastasi melkein viiden kuukauden myyntiä.

Siitä huolimatta Satakunnan Osuuskaupassa päätettiin jatkaa toiminnan laajentamista 1920. Lavian jälkeen mentiin 15. joulukuuta Merikarvian kirkonkylään. Päämyymälän ja sivumyymälöiden yhteenlaskettu myynti nousi yli 7,12 miljoonaan markkaan.

Vaikka myynti oli yli kaksinkertaistunut, voitto ylitti vain vaivoin edellisen vuoden voiton. Pahinta oli kuitenkin, että tavaravarasto oli entisestään kasvanut: se vastasi jo lähes kuuden kuukauden myyntiä.

Ehkä toimittiin vanhasta muistista: Satakunnan Kansallismielisten Kauppaosakeyhtiön alkuaikoina oli liikenneolosuhteiden vuoksi kerättävä suuria talvivarastoja. Vuonna 1920 keskusliikkeet SOK ja Hankkija, joiden jäsen Satakunnan Osuuskauppa oli, pystyivät kuitenkin jo toimittamaan tavaraa Poriin mihin vuodenaikaan tahansa.

Ylisuuresta tavaravarastosta aiheutui velkojen huomattava kasvu. Tilinpäätöksessä oli tavallisten tavaravelkojen lisäksi niihin verrattuna yli kaksinkertaiset vekselivelat. Kun tavaraa oli ostettu tunnusteita (vekseleitä) käyttäen, käteisalennukset olivat supistuneet. Korkomenot olivat samalla nousseet yli viisinkertaiseksi.

Kaikesta huolimatta toimittiin kuten kahtena edellisenä vuonna. Osuuskunnan jäsenten osuuskuntaan sijoittamalle osuuspääomalle maksettiin korkoa. Ostajille suoritettiin ylijäämän palautusta sen mukaan paljonko he olivat ko. tilivuonna tehneet ostoksia osuuskunnalta tai myyneet sille maataloutensa tuotteita.

Lahjoituksia osoitettiin Satakunnan suojeluskuntapiirille, Kankaanpään kansanopistolle, Kerraali Mannerheimin Lastensuojeluliitolle ja Kalevala-seuralle.

Osuusmaksun korko pitkään 6 prosenttia

Jäsenten suorittamat osuusmaksut olivat osuustoimintaliikkeen alkuaikojen perua yleensä varsin pieniä. Satakunnan Osuuskaupan osuusmaksu 100 markkaa vastasi vuonna 1917 nykyrahassa noin 106 euroa, vuonna 1918 noin 32 euroa ja vuonna 1919 noin 36 euroa.

Osuusmaksut eivät yleensä riittäneet tarvittavien tavaravarastojen hankkimiseen tai myymälän perustamiseen, joten liikkeiden oli asioitava pankkien kanssa ryhtyessään mittavampiin projekteihin.

Osuuskaupan arkistossa säilynyt jäsenkirja numero 406 kertoo, että Ahlström Oy merkitsi 26. kesäkuuta 1917 sata Satakunnan Osuuskaupan osuutta à 100 markkaa. Osuusmaksulle suoritettiin 1919-1955 vuosittain korkoa tasan kuusi prosenttia, jonka jälkeen korko alkoi vaihdella vuosittain 6,5 ja 7,5 prosentin välillä.

Ylijäämän palautukset maltillistuvat

Osuuskauppojen tiukka rahallinen asema pakotti kiinnittämään huomiota ylijäämän palautukseen. Alkuaikoina sitä suoritettiin monessa osuuskaupassa kaikille asiakkaille, olivatpa nämä osuuskunnan jäseniä tai eivät.

Osuustoiminnan alkuaikoina esiintyi eri puolilla Suomea yksittäisiä tapauksia, jolloin ylijäämän palautus nousi jopa lähes 10 prosenttiin vuosiososten määrästä. Kun pääomia kuitenkin tarvittiin kipeästi liikkeen laajentumiseen, ”osinkonälkää” oli yritettävä pitää lujasti aisoissa.

Ajan mittaan ylijäämähyvitykset asettuivatkin 2-3 prosentin haarukkaan, joissakin osuuskaupoissa jopa yhteen prosenttiin, ja vaikeimpina vuosina osuuskaupat saattoivat jättää ylijäämän palautukset kokonaan suorittamatta.

Merikarvialle oli menty jo 1920, mutta myymälä lopetettiin kannattamattomana vajaan kahden vuoden kuluttua. Uusi yritys tuotti paremman tuloksen: Ylikylässä marraskuussa 1926 avattu myymälä (kuva) palveli kirkonkylän asukkaita seuraavat vuosikymmenet.

Sitten tulevat tappiot

Vielä vuoden 1921 ensimmäisessä hallintoneuvoston kokouksessa johtokunnalle annettiin oikeus lisätä osuuskunnan pankkivelkoja miljoonaan markkaan saakka. Tämä luotto saatiin Kansallis-Osake-Pankista, jossa osuuskunnan kaikki raha-asiat oli siihen saakka hoidettu. Kun elokuussa tarvittiin vielä lisää rahaa, käännyttiin Tampereen Osake-Pankin puoleen. 300 000 markan kassakreditiviilaina tuli kalliiksi: korkoa maksettiin 9 % ja provisiota 2 %.

Vihdoinkin johtokunta alkoi pelottaa varastojen suuruus ja koko tilanne. Päätettiin irtisanoa yhteensä viisi myymäläapulaista ja ryhtyä tehokkaasti pienentämään tavaravarastoja.

Johtokunnan pöytäkirja lokakuun 17. päivältä kertoo: *”Toimitusjohtajan ehdotuksen mukaisesti päätettiin entistä enemmän kiinnittää huomiota varastojen pienentämiseen, lopettaa kaikkien tavaratilausten tekeminen, paitsi aivan välttämättömien, ja keskittää voimat myyntiin. Varaston arvo on saatava alenemaan ainakin 2 miljoonaan markkaan ja, jos mahdollista, sitäkin alemmas. Sivumyymälöiden varastot ovat saatavat myöskin sille kannalle, että kussakin myymälässä seisova varasto ei nouse kuukauden keskimyyntiä korkeammalle, ainakaan kesän aikana, jolloin voidaan pitää yllä säännöllistä autoliikennettä.”*

Satakunnan Osuuskaupan vaikea tilanne oli tiedostettu myös Suomen Osuuskauppojen Keskusosuuskunnassa, kun vekselit eivät enää tulleet suoritetuiksi ajallaan. SOK:sta lähetettiin neuvoja E. Kaipio Poriin tarkastamaan tilannetta, ja neuvottelujen jälkeen sovittiin, että osuuskunnan tilintarkastuksessa on vastedes aina mukana SOK:n määräämä tilintarkastaja.

Kuluvan vuoden ostoista päätettiin olla jakamatta ostovoittoa, mutta vaikeasta tilanteesta huolimatta hallintoneuvosto päätti vielä tehdä pari lahjoitusta. Satakunnan Maanviljelysseuralle annettiin 3 000 mk ja SOK:n hiljattain edesmenneen toimitusjohtajan Jalmari Sahlbomin muistorahastoon 2 000 mk.

Vaikeaa tilannetta yritettiin parantaa myös kottamalla henkilökunnan työntöä, järjestämällä

valistustoimintaa sivumyymälöiden alueilla ja laatimalla myymälänhoitajien noudatettavaksi ohjesäännöt. Yksi sivumyymäläkin perustettiin 27. huhtikuuta Porin maalaiskunnan Kyläsaareen.

Porin maalaiskunnan Kyläsaaren myymälä.

Vaikea vuosi 1921

Vuoden tilinpäätös oli kovin surullista luettavaa. Myynti oli kasvanut 7,7 miljoonaan markkaan, mutta se oli saavutettu melkoisilla hinnanalennuksilla. Tappio nousi lähes 730 000 markkaan! Valtava tavaravarasto oli pienentynyt, mutta sen arvo vastasi vielä neljän kuukauden myyntiä.

Näiltä ajoilta kerrottiin maaseudullakin juttua, miten ostaja oli joskus suoritettu. Liikkeeseen tuli väripussien tarjooja. Hän saikin hyvän menekin tavaralleen, sillä liike osti niitä yhdellä kerralla niin paljon, että ne tuon tarinan mukaan olisivat riittäneet koko Satakunnan maakunnan kymmenvuotiseen väripussien tarpeisiin. Kun sellaisten määrin varastoissa ollessa hinnat romahdusmaisesti laskevat, kuten vuonna 1921 kävi, on edessä suunnattomat tappiot. (Satakunnan Osuuskaupan 25-vuotishistoriikki)

Ensimmäisen maailmansodan jälkivuosina hankituissa tavaroissa oli suurelta osin ns. korvikeleima. Oli edelleen myytävä vanhoja ja epäajanmukaisia varastoja alihintaan, jotta päästäisiin vihdoinkin käsiksi sellaisiin tavaroihin, joista syntyisi voittoa. Liik-

keen hallinnossa luotettiin siihen, että hintataso jatkaa nousuaan.

Kaikki oli yhtä aikaa kääntynyt osuuskuntaa vastaan. Hinnat olivat 1921 lähes kauttaaltaan laskeneet, korkomenot olivat kasvaneet kaksi ja puolikertaisiksi, palkkamenot olivat kaksinkertaistuneet, useiden sivumyymälöiden myynti oli selvästi laskenut ja oli jouduttu vaihtamaan myymälänhoitajia.

Osuuskunnalla ei ollut tilinpäätöksen mukaan lainkaan puhdasta omaisuutta. Liike oli kypsä asetettavaksi suoritustilaan.

Johtaja Juntunen kirjoitti vuosikertomukseen mm: *”Arvosteltaessa Satakunnan Osuuskaupan kannattavuutta liikkeen nykyisessä ulkonaisessa laajuudessa huomaa helposti, että liike on yhtäältä liian suuri ja toiselta puolen liian pieni. Suuri se on siinä mielessä, että sen on useiden sivumyymälöiden vuoksi ja eritoten paljon pääomaa sitovien joukkotavaroiden myynnin tähden pakko pitää joka aika melkoisen suurta varastoa, josta voi muodostua hintojen laskiessa häviöitä ja josta joka tapauksessa aiheutuu korkomenoja. Pieneksi on sitä katsottava, ettei sen vuosimyynti eikä oma käytettävissä oleva pääoma vastaa sen ulkonaisia edellytyksiä. Johtopäätös on tästä se, että on joko liikkeen laajuutta supistettava tai saatava vuosimyynti huomattavasti kasvamaan, jotta kustannukset ja häviön vaara tulisivat oikeaan suhteeseen liikkeen voimaan verrattuina.”*

Jäsenkunta jättää nuoren kaupan

Osuuskunnan huono tilanne ruokki sitä edelleen heikentäviä ilmiöitä. Jäsenkunta alkoi 1922 liikehtiä, ja valitettavasti osuuskunnasta pois päin. Siinä tilanteessa myös uusien jäsenten saaminen kävi lähes mahdottomaksi. Jäsenmäärän väheneminen jatkui muutaman vuoden.

Myös liikkeen asiakaspiiri alkoi supistua, kun tiedot heikosta menestyksestä levisivät. Taloudellisella alalla luottamuksen saaminen vaatii aikansa, mutta luottamuksen menettäminen käy nopeasti. Myynti laski seuraavina vuosina, ja osuuskaupan raskaat korkomenot jäivät katettaviksi yhä supistuneella myynnillä.

Yksi vakavimpia seurauksia oli, että osuuskauppa menetti osan toimialueestaan maakunnassa. Aivan Porin läheisyyteen alueille, jotka Satakunnan Osuuskaupan olisi pitänyt kaupallisesti pystyä tyydyttämään, oli syntynyt muita osuuskauppoja. Nakkilan, Luvian ja Kullaan osuuskaupat olivat vakiinnuttaneet asemansa ja saaneet vakituisen asiakaspiirin. Satakunnan Osuuskauppa joutui perääntymään alueilta, joilla se jo näytti saaneen jalansijan.

Lisäksi Porin Työväen Osuuskauppa oli kansalaissodan jälkeen avannut nopeassa tahdissa myymälöitä 11 kunnassa eri puolilla Satakuntaa, usein paikkakunnilla, joissa jo oli Satakunnan Osuuskaupan myymälä.

Kuva Satakunnan Museo

Näkymä Satakunnan Osuuskaupan päämyymälän rauta- ja taloustavaraosastolta liikkeen alkuaikoina.

Ensimmäinen vetäjä eroaa

Seuraavat vuodet olivat kovaa kamppailua velkataakan alla. Se alkoi heti 1922 kahden yhteensä miljoonan markan kiinnelainojen hankkimisella osuuskunnan kiinteistöjä vastaan. Sen lisäksi saatiin osuuskunnan huomattavimpien jäsenten takuusitoumukset seitsemään 100 000 markan velkakirjaan, jotka jaettiin Kansallis-Osake-Pankin ja Tampereen Osake-Pankin kesken.

Näillä toimenpiteillä saatiin tilivelat supistumaan ja suuri osa tavaravekseleitä lunastetuiksi. Hengähdystauko kesti kuitenkin vain muutaman kuukauden.

Tavaravarastojen supistaminen ja muuttaminen rahaksi kävi työläästi, koska osa tavarasta oli jo kovin vanhentunutta ja jäänyt pois muodista. Erityisesti kangasta ja jalkineita jouduttiin myymään suurin tappiopin. Parina ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä vuonna hankittua tavaraa leimasi yleisön mielessä sota-ajan valmistuksen negatiivinen mielikuva.

Lokakuussa 1922 lopetettiin sekä Lavian että Merikarvian sivumyymälät kannattamattomina. Ahlaisten sivumyymälänkin lopettaminen oli lähellä.

Myös vuoden 1922 tilinpäätös oli murheellinen. Myynti oli laskenut 7,7 miljoonasta markasta 6,2 mmk:aan eli noin 20 prosenttia, tappiota oli yhteensä yli 1,6 miljoonaa markkaa. Satakunnan Osuuskaupan asema oli vuoden kuluessa entisestään voimakkaasti huonontunut.

Liikkeen ensimmäinen johtaja J. H. Juntunen veti omat johtopäätöksensä ja jätti marraskuun lopussa eroanomuksensa hallintoneuvostolle, joka oli juuri samaan aikaan päättänyt erottaa hänet. Liikettä valittiin toistaiseksi johtamaan johtokunnan jäsen maanviljelijä Ansh. Alestalo, jonka tilalle väliaikaiseksi johtajaksi tuli parin viikon kuluttua SOK:n tarkastaja E. Kaipio.

Muutama päivä ennen joulua hallintoneuvosto valitsi vakinaiseksi liikkeenjohtajaksi herra Pauli Vasaman SOK:n Tampereen konttorista. Tammi-kuun puolivälissä 1923 aloittanut Vasama oli pannut valintansa ehdoksi, että liikkeen velkoja vakautetaan kaksi miljoonaa markkaa ja että hänelle palkataan apulainen maataloustarvikekaupan puolelle.

Noina aikoina huomattiin, että samat henkilöt eivät voi kuulua sekä hallintoneuvostoon että johtokuntaan. Tuomari Pippingsköld jäi hallintoneuvoston puheenjohtajaksi ja maanviljelijät Edv. Kaapeli ja Ansh. Alestalo erosivat hallintoneuvostosta ja jatkoivat johtokunnan jäseninä. Kun Pippingsköld 1925 muutti paikkakunnalta, hänen tilalleen hallintoneuvoston puheenjohtajaksi valittiin maanviljelijä Anton Mattila Porin maalaiskunnan Ruosniemestä.

Akordi pelastaa osuuskaupan

Pientä valoa alkoi kajastaa 1923. Yleisön luottamus liikkeeseen oli vähitellen palaamassa ja myynti kasvoi selvästi, joskin lähinnä päämyymälässä. Sivumyymälöistä menestyivät parhaiten Pomarkun ja Kyläsaaren myymälät, kun Ahlaisissa ja Kankaanpäässä myynti oli laskenut.

Vuoden 1924 tilinpäätös oli sitten pitkästä aikaa voitollinen, joskin vain vähän. Oli kuitenkin avattu uusia pisteitä: 19. syyskuuta kahvila Torikatu 7:n päämyymälän rakennuksessa ja 15. lokakuuta uusi myymälä Porin 6. kaupunginosassa (Eteläpitkätie 20).

Kaikki jäljellä olevat sivumyymälät olivat kasvattaneet myyntiään lukuun ottamatta Ahlaista. Satakunnan Osuuskaupan kokonaisymyynti nousi lähes 7,8 miljoonaan markkaan. Velat olivat vielä kasvaneet yli 3,5 miljoonaan markkaan, ja korkomenot olivat edelleen kovat.

Seuraavana vuonna tehtiin akordi. SOK leikkasi saataviaan 600 000 mk ja Hankkija 100 000 mk. Eri rahalaitoksissa olevia lainoja taanneet yksityishenkilöt suorittivat 30 % takausmäärästään, mikä alensi velkamäärää 300 000 mk.

Akordin avulla liike sai velkansa lyhennettyä miljoonalla markalla. Velkaa vieraille jäi vielä lähes 2,7 miljoonaa markkaa. Tilinpäätöksessä osuuspääoma oli kokonaan menetetty ja vararahasto oli lähes olematon.

Niiden henkilöiden sukunimet, jotka suorittivat 30 % takaussitoumuksistaan liikkeen hyväksi ja siten pelastivat Satakunnan Osuuskaupan joutumasta suoritus tilaan, ovat suurelta osin tuttuja vielä monelle nykysatakuntalaiselle:

A. Alestalo, V. Anttila, A. F. Hanelius, L. Holmi, A. Inberg, L. Iso-Anttila, O. Juhola, K. Joukanen, K. Kartano, V. Kaapeli, J. H. Kesti, A. Kuuri-Riutta, J. E. Käyrä, J. Lehmus, B. R. Linti, F. V. Luotola, H. J. Mattila-Oukari, V. Malja, E. Mäkelä, V. Närvä, T. Pohjala, V. Puuska, O. Puosi, Hj. Päivike, Fr. Rossi, J. Rossi, P. Saarholma, P. Sallinen, I. Sippola, H. Sileäkangas, Fr. Spinkkilä, Aug. Takala, J. A. Tumelius, L. Teinilä, N. Vainio-Mattila, Lyydia Valli-Jaakkola, A. Valli, O. Vanhakartano, I. Viljanen ja Y. Viro.

Satakunnan Osuuskaupan päämyymälä ja piharakennukset 1920-luvun piirroksessa.

Kaikki olivat maanviljelijöitä. Operaatioon osallistui lisäksi Hankkijan konttorin johtaja K. Kyöstilä.

SOK asetti oman akordijärjestelynsä ehdoksi, että se saa valvoa Satakunnan Osuuskaupan toimintaa. Samalla SOK:sta luvattiin vaikuttaa lähellä Poria toimiviin osuuskauppoihin niin, että ne yhtyvät Satakunnan Osuuskauppaan, kun niiden alueille avataan Satakunnan Osuuskaupan myymälä.

Ensimmäisen kerran näin tapahtui, kun Satakunnan Osuuskauppa vuoden 1925 lopussa osti 1908 perustetun, Porin maalaiskunnassa toimivan Ruosniemen Osuuskaupan kaksine toimipaikkoineen ja tavaravarastoineen.

Eteläpitkäkatu 20:n myymälä Porin 6. kaupunginosassa avattiin lokakuussa 1924. Kuva 1940-luvulta.

Ensimmäinen liitos: Ruosniemen Osuuskauppa

Ruosniemen Osuuskauppa r.l:n alkuvaiheista ei ole löytynyt asiakirjoja. Ensimmäinen säilynyt pöytäkirja on osuuskunnan ylimääräisestä kokouksesta 17. joulukuuta 1916. Tuolloin hyväksyttiin sääntöjen muutosta valmistelemaan asetetun komitean ehdotukset.

Osuusliike oli säilyneistä asiakirjoista päätellen ollut alusta alkaen SOK:n jäsen. Marraskuussa 1917

osuuskunnan lähinnä työväestöä edustavat jäsenet ottivat esille kysymyksen liittymisestä edistysmielisten perusteilla olevan Suomen Osuustukkukauppa r.l:n (OTK) jäseneksi. Yleisen kokouksen päätös oli kielteinen. Seuraavana vuonna liike liittyi keskusosuusliike Hankkija r.l:n jäseneksi.

Syksyllä 1918 SOK lähetti Ruosniemen Osuuskaupalle kirjelmän, jossa vaadittiin liikettä eroamaan Kulutusosuuskuntien Keskusliitosta, johon se oli kuulunut KK:n perustamisesta 1916 alkaen, ja liittymään Yleiseen Osuuskauppojen Liittoon. Mikäli näin ei Ruosniemessä menetellä, liike erotetaan SOK:n jäsenyydestä.

SOK painostaa erottamaan jäseniä

Lokakuussa 1919 Ruosniemessä pidetyssä osuuskuntakokouksessa SOK:n ja YOL:n edustaja kehotti erottamaan osuuskunnan edun vuoksi ne hallitukseen valitut jäsenet ja varajäsenet, jotka olivat kansalaissodan jälkiselvittelyissä tuomittu menettämään kansalaisluottamuksensa.

Ruosniemen Osuuskaupan yleisessä kokouksessa käytettiin lukuisia puheenvuoroja, joissa todettiin, että kansalaisluottamusta vailla olevat ovat vähintään yhtä päteviä hoitamaan osuuskunnan hallituksen tehtäviä kuin kansalaisluottamuksen omaavatkin. Äänestyksen tulos oli, että ketään ei eroteta hallinnosta. SOK:n ja YOL:n edustaja merkitytti pöytäkirjaan vastalauseen.

Ruosniemen Osuuskauppa liittyi SOK:n 1918 perustaman toimihenkilöiden Eläkelaitos Elonvaran osakkaaksi lokakuussa 1919. Pari vuotta myöhemmin pöytäkirjassa esiintyvät myös SOK:n perustamat vakuutuslaitokset Paloapuyhdistys Tulenvara (per. 1910) ja työsuhteisille tarkoitettu Vakuutuslaitos Työväenturva (per. 1919).

Tammikuussa 1920 pidettiin osuuskaupan ylimääräinen kokous. Siellä esitettiin kaksi kirjelmää, joiden sanamuoto oli identtinen: ”*Koska Suomen Osuuskauppojen Keskus Osuusliike on alkanut poikoteerata Ruosniemen ehdonalaisia jäseniään, niin olemme me allekirjoittaneet jäsenet päättäneet erota S.O.K. ja yhtyä Kuluttajain Keskus Osuusliikeeseen. Vaadimme kokouksen 2:den viikon kuluessa. Huom! Kokouksen vaadimme Sunnuntaina.*” Kirjelmät oli allekirjoittanut yhteensä 81 liikkeen jäsentä.

Osuuskaupan hallitus esitti osuuskunnan kokoukselle vastauksenaan, ettei hallitus tunne kirjelmässä mainittuja järjestöjä ja etteivät kirjelmän allekirjoittajat voi yksityishenkilöinä edes olla SOK:n jäseniä eivätkä näin ollen erota siitä. Hallituksen mielestä minkäänlaista kokousta asian tiimoilta ei siis tarvittu.

Hallitus oli kuitenkin heti kirjelmän saatuaan erottanut osuustoimintalain ja Ruosniemen Osuuskaupan sääntöjen nojalla kansalaisluottamusta vailla olevat ja osuusmaksujen suorittamisen laiminlyöneet jäsenet.

Osuuskuntakokouksen jyrkimmät mielipiteet vaativat, että vaaditaan kapinavahinkojen suoritusta niiltä jäseniltä, jotka olivat olleet takavarikoimassa Ruosniemen Osuuskaupan tavaroita kansalaissodan aikana. Tämä todettiin epätarkoituksenmukaiseksi, eikä mihinkään toimenpiteisiin ryhdytty.

Samassa kokouksessa päätettiin perustaa osuuskaupan yhteyteen säästökassa. Asiaa lykättiin kuitenkin parin vuoden ajan, kunnes säästökassa huhtikuussa 1922 avattiin.

I maailmansodan nousukaudesta tappion vuosiin

58 jäsentä Kaasmarkun tehdasalueelta esitti sivuliikkeen perustamista Kaasmarkkuun. Osuuskunnan hallitukselle annettiin tehtäväksi avata myymälä mainittuun kylään mahdollisimman pian: sivumyymälä avattiin Kaasmarkun lisäksi myös Hyvelässä vielä vuoden 1920 aikana.

Vuosikertomus 1920 kertoo, millainen oli osuuskaupan toimintaympäristö heti ensimmäisen maailmansodan päätyttyä:

”Se nousukausi, joka koko sota-ajan on ollut vallalla osuuskauppaliikkeessä, jatkui vielä alkupuolella vuotta. Myyntimäärät kohosivat kuukausi kuukaudelta sekä pääkaupalla että sivuliikkeissä. Kaikkien myymälöidemme alueella sijaitsevat lukuisat kilpailijakauppiatkaan eivät ole voineet sitä pysäyttää, vaikkakin heiltä ei ole puuttunut tarkoituksilleen sopivia välikappaleita ja ainesta. Kovan kilpailun vuoksi on hinnat kuitenkin täytyneet pitää kutakuinkin alhaalla, siten antamalla ostajille ostovoiton jo etukäteen ennen vuoden loppua...

Myyntiprosenttia ei myydyistä tavaroista sen sijaan ole nostettu, vaan päinvastoin myyty osaksi tavaraa hyvinkin kohtuullisella ja pienelläkin voitolla, siten tahtoen täyttää osuustoiminnan periaatteita, että ei kiskottaisi liikaa. Syksyllä tullut ostohaluttomuus tai ostolakko vaikutti sen, että oltiin pakotettuja myymään osa tavaroista halvemmilla hinnoilla kuin tavallisesti välttääksemme tuonnempana kohtaavia suurempia tappioita. Menettelytapa onkin nyttemmin osoittautunut varsin oikeaan osatuksi. Sillä etenkin rauta- ja kangastavaroita ei kellään ole minkäänlaista halua ostaa. Toiseksi oltiin pakotettuja vuoden lopulla tapahtuvassa inventeerauksessa hinnoittamaan tavaroita osaksi alhaisemmista hinnoista kuin mitä niistä oli maksettu...”

Lopulta Satakunnan Osuuskaupan helmaan

Huonot ja tappiolliset tilinpäätökset olivat 1920-luvun alkuvuosina niin Ruosniemen Osuuskaupan kuin monen muunkin osuuskaupan kohtalona. Kun ostovoittoa vielä hieman tuli, se päätettiin jakaa jäsenistölle tavaroissa. Seuraavaksi mahdollinen voitto siirrettiin kokonaisuudessaan vararahastoon.

Vuodelta 1922 voittoa ei sitten enää tullut Ruosniemessäkään. Liikkeen omistamien metsäpalstojen hakkuuoikeudet myytiin, ja viimein muutettiin rahaksi itse palstat ja muuta kiinteää omaisuutta.

Liikkeen kannattavuuteen ja lopputulokseen vaikutti huomattavasti käyttövarojen riittämättömyys. Hallitus vetosi useaan otteeseen jäsenistöön, että se ottaisi velvollisuudekseen tallettaa kaikki liikenevät rahavaransa säästökassaan, osuuskunnan käytettäväksi. Hallintoneuvosto valtuutettiin ottamaan kiinnelainaa osuuskunnan kiinteistöjä vastaan.

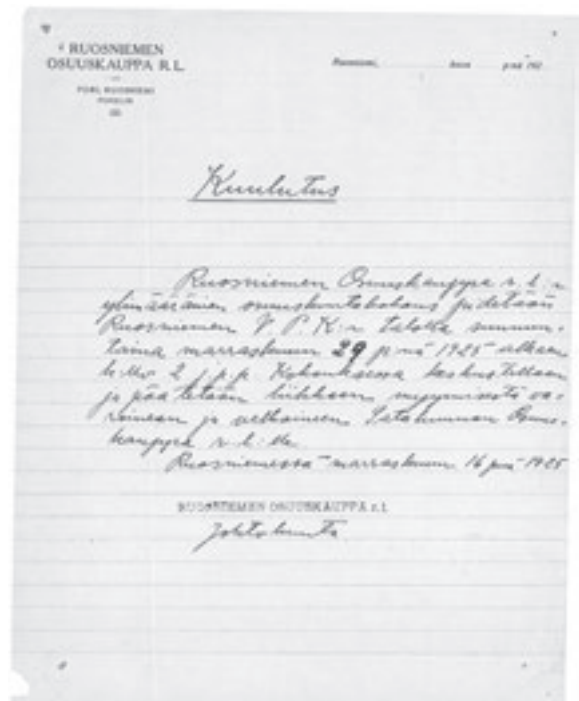
Ajatus Ruosniemen Osuuskaupan yhdistymisestä johonkin lähiseudun vakavaraiseen osuuskauppaan oli vireillä. Kaasmarkun myymäläneuvoston kokouspöytäkirja 15. lokakuuta 1924 kertoo, että yhdistymisen suunnasta oltiin monta mieltä. Kaasmarkkulaiset pitivät sopivimpana liittymistä Kullaan Osuuskauppaan (perustettu 1917), ja mieluiten jo vuoden 1925 alusta.

Huhtikuussa 1925 Ruosniemen Osuuskaupan osuuskuntakokous jätti myöntämättä johtokunnalle ja hallintoneuvostolle vastuuvapauden vuoden 1924 osalta. Asiaan päätettiin palata osuuskunnan seuraavassa kokouksessa, jossa vastuuvapaus sitten myönnettiin.

Sunnuntaiksi 29. marraskuuta 1925 kutsuttiin koolle Ruosniemen Osuuskauppa r.l:n ylimääräinen osuuskuntakokous. Sen ainoana käsiteltävänä asiana oli liikkeen myyminen varoineen ja velkoineen Satakunnan Osuuskauppa r.l:lle.

Asiaa oli syksyn aikana valmisteltu sekä johtokunnassa että hallintoneuvostossa. Osuuskunnan kokous valtuutti johtokunnan lopullisesti päättämään ja toteuttamaan kaupan.

Kauppaan kuuluivat Ruosniemen Osuuskauppa r.l. varoineen ja velkoineen sekä kaksine myymälöineen ynnä lähes ainoaksi omaisuudeksi jäänyt Osuuskauppamaa-niminen tila Ruosniemen kylässä.

43

Ruosniemen päämyymälä ja Kaasmarkun sivu-
myymälä avattiin 2. tammikuuta 1926 Satakunnan
Osuuskaupan kilven alla. Ruosniemen Osuuskau-
pan jäsenet pääsivät Satakunnan Osuuskaupan jäse-
niksi ilman liittymismaksua ja saivat yhden osuu-
den ilmaiseksi.

Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksessa
1926 kaupan edullisuutta perusteltiin näin:

”Kun Ruosniemen Osuuskauppa r.l. toimi hyvin lähellä ja samalla talousalueella kuin Satakunnan Osuuskauppakin, laskettiin sen voivan toimia pienemmillä kustannuksilla ja varastolla ja siis kannattavammin Satakunnan Osuuskaupan yhteydessä kuin itsenäisenä liikkeenä, niin ostettiin Ruosniemen Osuuskauppa vuoden alussa ja sai liikkeemme tämän kautta Ruosniemen ja Kaasmarkun myymälät. Myymälät ovat toimineetkin ennakkolaskelmien mukaisesti, vieläpä korottaneet myyntiäänkin toistakymmentä prosenttia siitä huolimatta, että Ruosniemessä avasi heti vuoden alussa tšekäläinen sosialistinen osuuskauppakin myymälänsä, jota paitsi sinne on tullut yksityiskauppiaitakin lisää.”

Ruosniemen Osuuskauppa r.l:n myymälä jatkoi toimintaansa Satakunnan Osuuskaupan kilven alla vuoden 1926 alusta.

Vihdoinkin tulosta

Suomen talouselämä saavutti kohtuullisen vakaan tason 1920-luvun puolivälissä.

Vuoden 1925 päättyessä Satakunnan Osuuskau-pan tilanne oli selvästi helpottunut. Liikkeen kaikkein vaikein ajanjakso oli päättynyt. Muutama vuosi oli taisteltu ylivoimaista vihollista eli velkataakkaa vastaan. Kun ei ollut käytössä vähääkään omia pääomia, tulosten saavuttaminen oli ollut toivotonta.

Vuodenvaihe 1925-1926 oli käännekohta. Siitä alkaen Satakunnan Osuuskauppa eteni selvästi kohti suurliikkeen asemaa. Luottamus liikettä kohtaan kasvoi, ja uusia jäseniä liittyi: määrä ylitti ensimmäisen kerran 1 000 jäsenen rajan. Vuodenvaihteessa 1926-1927 osuuskaupan 1202:sta jäsenestä 73 % asui maaseudulla ja 27 % Porissa.

Uusiin pitäjiin

Alettiin miettiä uskallettaisiinko avata uusia myymälöitä niille alueille, joilta oli vaikeuksien keskellä jouduttu vetäytymään. Esille nousi myymälän avaaminen uudestaan Merikarvialle, josta sivumyymälä oli lopetettu kannattamattomana lokakuussa 1922.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto asetti ehdoksi, että Merikarvialta tulee osuuskuntaan vähintään sata uutta jäsentä, ja tarpeellinen määrä pääomaa asetetaan käytettäväksi. Ehdot täyttyivät,

ja myymälä avattiin Merikarvian Ylikylässä 3. marraskuuta 1926. Syyskuun alussa oli jo avattu sivumyymälä Kankaanpään Venesjärven kylässä.

Porin päämyymälää laajennettiin, ja maataloustarvike- ja rautaosastot saivat entistä laajemmat tilat. Koko myymälän sisustus uusittiin, ja myymälää kutsuttiin vuosikertomuksessa ylpeästi tavarataloksi.

Sivumyymälöiden perustaminen ja päämyymälän remontti rahoitettiin kiinnittämällä kaikkien sivumyymälöiden kiinteistöt ja irtaimistot.

Pitkästä aikaa ehdittiin kiinnittää taas huomiota osuustoiminnalliseen valistustyöhön. Myymäläneuvostot ja valistustoimikunnat järjestivät myymälöiden henkilökunnan kanssa valistustilaisuuksia, joissa Yleisen Osuuskauppojen Liiton lähettämät puhujat esitelmöivät.

Henkilökuntaa muistettiin ns. miljoonajuhlalla, kun kuukausimyynti kohosi ensimmäisen kerran liikkeen historiassa toiselle miljoonalle.

Liikkeen myymälät (Ahlainen, Kaasmarkku, Kankaanpää, Kyläsaari, Merikarvia, Pomarkku, Porin päämyymälä kahviloineen ja 6. kaupunginosan myymälä, Ruosniemi ja Venesjärvi) tahkosivat vuoden 1926 kokonaismyynnin 11,5 miljoonaan markkaan.

Voittoisasta tilinpäätöksestä (ylijäämä noin 221 000 mk) huolimatta osuuskaupan asema ei ollut erityisen valoisa. Liikkeessä oli vielä paljon vierasta pääomaa, ja korkomenotkin olivat melkoiset. Vuoden voitto siirrettiin kokonaan tyhjyyttään huutaviin vararahastoon ja osuuspääomarahastoon.

Sisäkuva Merikarvian Ylikylän myymälästä 1920-luvun lopulla.

Kaasmarkun myymälä tuli Satakunnan Osuuskauppalle Ruosniemen Osuuskaupan fuusiossa 1926. Kuva 1960-luvulta.

Johtokunnan puheenjohtajuus toimitusjohtajalle

Seuraavana vuonna jatkettiin samalla linjalla. Maaliskuussa 1927 ostettiin kymmenen vuotta toimineelta Kullaan Osuuskaupalta sen Noormarkun Finpyyssä oleva myymälä kiinteistöineen ja tavara-varastoineen. Sitä kunnostettiin niin, että siitä kerrottiin tulleen ”*ensiluokkaisin myymälä Pohjois-Satakunnassa*”. Myymälä ja sen yhteydessä toimiva kahvila avattiin 12. huhtikuuta.

Päämyymälän vieressä olevassa Pohjoismaiden Yhdyspankin talossa (Torikatu 5) avattiin 8. tammikuuta uusi, lajitelmaltaan entistä monipuolisempi ruokatavaramyymälä. Satakunnan Osuuskauppa perusti myös kaksi leipomoa: Ruosniemen myymälän sivurakennuksessa valmistettiin ruokaleipiä ja Isolinnankadun vuokratiloissa toimi sokerileipomo. Vuoden lopulla avattiin vielä siirtomaatavaramyymälä Porin kauppahallissa.

Samana vuonna osuuskauppa liittyi SOK-laisen osuuskauppajärjestön yhteisen vakuutuslaitoksen Elonvaran jäseneksi. Elonvarasta tuli käytännössä aika elitistinen laitos: osuuskaupat vakuuttivat siellä varsin harvat ja valitut työntekijänsä, lähinnä johdon edustajia, esimieskuntaa ja muita avainhenkilöitä, joille vakuutukset olivat eräänlainen luontaisetu.

Maanviljelijä Edvard Kaapeli oli siirtynyt vuoden alusta Satakunnan Osuuskaupan johtokunnan puheenjohtajan tehtävistä hallintoneuvoston puheenjohtajaksi.

Säilyneistä asiakirjoista ei selviä, miten johtokunnan puheenjohtajuus oli siirtynyt pois liikkeenjohtajilta, joiden olisi osuuskunnan vuonna 1917 hyväksytyjen sääntöjen mukaan ollut toimittava johtokunnan puheenjohtajina. Vastedes eli 1927 alkaen liikkeen toimitusjohtajat hoitivat kuitenkin johtokunnan puheenjohtajan tehtävät.

Pitkästä aikaa korkoa osuuspääomalle

Vuoden 1927 tulos oli jokseenkin samanlainen kuin edellisenä vuonna. Voitosta päätettiin ensimmäisen kerran moneen vuoteen maksaa korkoa osuuspääomalle, ja loput siirrettiin kartuttamaan vielä laihoja rahastoja. Välillä jo menetetty osuuspääoma alkoi kasvaa. Muutaman voitollisen vuoden kuluttua myös vararahasto kasvoi entiseen mittaansa.

Satakunnan Osuuskaupalla oli vuoden päättyessä 15 toimipaikkaa, kun paikallisella kilpailijalla Osuusliike Kansalla oli 30 toimipaikkaa.

Satakunnan Osuuskaupan kymmenvuotisen toiminnan johdosta hallintoneuvosto päätti valokuvauttaa johtokunnan ja hallintoneuvoston. Yhteiskuvaa tilattiin 20 kpl, joista yksi annettiin kullekin kuvassa olijalle, yksi jäi konttorin seinälle ja yksi suurimpien myymälöiden seinille. Kuvat kehystettiin liikkeen kustannuksella.

Jäsenten talletuksista lisää käyttövaroja

Osuuskaupan jäsenten rahasaastöt oli havaittu Suomessa varhain erääksi keinoksi kartuttaa osuuskauppojen käyttövaroja. Esikuvia oli saatu jo 1800-luvulla ulkomailta, Englannista ja Saksasta.

Suomen ensimmäinen osuuskaupan säästökassa aloitti talletusten vastaanoton 1904 Turussa Väihäkisten Osuusliikkeessä. Toisena ehti mukaan 1905 Porin Työväen Osuuskauppa (myöh. Osuusliike Kansa). Kolmatta säästökassaa saatiin sitten odottaa toistakymmentä vuotta, kun senaatin vahvistusta uusille yrityksille ei enää saatu.

Kauppa- ja teollisuusministeriö vahvisti Satakunnan Osuuskaupan säästökassan säännöt 11. kesäkuuta 1927, kun Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta oli sitoutunut valvomaan ja tarkastamaan säästökassan toimintaa. Liikkeen kaksi aikaisempaa perustamisanomusta oli hylätty. Säästökassa aloitti toimintansa 27. syyskuuta 1927.

Liikkeen rahoituksen ja investointien kannalta merkittävän säästökassan talletuskorko pidettiin useita vuosia kahdeksassa prosentissa. Korko lisättiin kahdesti vuodessa pääomaan.

Sivumyymälöitä pienelle asiakaspiirille

Johtokunta päätti pyrkiä avaamaan 1928 leipä- ja maitokauppoja eri puolille Porin kaupunkia mahdollisuuksien mukaan. Noormarkun kahvilan sulkemista harkittiin, mutta johtokunta päätti odottaa kunnes saadaan vahvistus Noormarkun kirkon rakentamisen aloituksesta. Myönteisessä tapauksessa oletettiin liikenteen vilkastuvan siinä määrin, että kahvilan liikevaihto ja kannattavuus paranisivat.

Hallintoneuvosto keskusteli mahdollisuudesta avata myymälä Laviassa. Todettiin, että ”*sielläkin pitäisi osuuskaupan olla ja Satakunnan Osuuskaupakin voi sinne myymälän avata, jos lavialaiset sitä haluavat ja myymälä rahoitetaan heidän toimestaan*”. Toteutus jäi kuitenkin odottamaan.

Uusia myymälöitä avattiin Porin 9. ja 4. kaupunginosiin; edellinen suljettiin kuitenkin jo parin kuukauden kuluttua, kun sille ei saatu kunnon huoneistoa. Liikkeen kolme kahvilaa (kolmas oli perustettu Kankaanpähän) tuottivat hyvää tulosta.

Vuosi 1928 tuotti tyydyttävän tuloksen, ja toiminta laajeni maltillisesti. Paras kuukausimyynti koko liikkeen osalta ylitti 2 miljoonaa. Vuosimyynti nousi 20,3 miljoonaan.

”Kun Satakunnan Osuuskauppaa on viime vuosina taksoitettu ”liikkeen laadun ja laajuuden mukaan” eikä ilmoitettujen tulojen perusteella, niin kuin verolaki edellyttäne, päätettiin pyytää kunnallisneuvos Edv. Kaapelia ottamaan selvän, jos se on mahdollista, miten ja millä perusteilla verotetaan toisia samanlaatuisia kauppaliikkeitä kaupungissa.” (Hallintoneuvoston pöytäkirja 6. lokakuuta 1928)

Merikarvian Alakylässä alkoi toimintansa 1. heinäkuuta 1929 liikkeen uusi myymälä. Seuraavana vuonna 14. tammikuuta avattiin Porin hallissa leipämyymälä ja 16. joulukuuta myymälä Friitalassa.

Myymälöiltä edellytettävä asiakasmäärä oli tuohon aikaan varsin pieni: johtokunta päätti esittää uuden myymälän perustamista hallintoneuvostolle, mikäli paikkakunnalta liittyy 50 uutta jäsentä osuuskuntaan. Hallintoneuvosto suhtautui varsin varovaisesti näihin johtokunnan esityksiin: usein myymälöiden perustaminen hylättiin tai siirrettiin tuonemmaksi.

Merikarvian toinen myymälä avattiin Alakylässä.

Uvilan Friitalan vanha myymälä toimi 1930-1952.

Laskeutuminen maailmanlamaan

Puolueettomaksi osuuskaupparyhmäksi itseään pitkään nimittäneiden SOK-laisten osuuskauppojen taustasta johtuen maataloustuotteiden ja -tarvikkeiden osuus niiden kaupasta oli näytellyt aina huomattavampaa osaa kuin maan koko kaupasta.

Vuonna 1928 koettiin maataloudessa katovuosi, ja se vaikutti lamauttavasti seuraavan alkuvuoden kaupankäyntiin. Kun näytti, että siitä selvitäisiin, päälle painoi vuoden 1929 lopulla alkanut maailmanlaajuinen talouspula. Hinnat laskivat voimakkaasti ja maanviljelijäväestön ostovoima heikkeni selvästi.

SOK kiinnitti kirjelmällä huomiota Satakunnan Osuuskaupan hinnoitteluun myymälöitä lascutettaessa. Keskusliikkeen mielestä hinnoissa oli tarpeettoman suuri liikkumavapaus. Johtokunta ja hallintoneuvosto selittivät käytäntöä kaupungin ja maaseudun välisellä hintojen erolla. Kiinteiden hintojen ehdoton noudattaminen oli Satakunnassa vielä harvinaista ja vaikeaa etenkin kankaiden ja kappale-tavaroiden kaupassa.

Hallintoneuvosto totesi, että myymälöiden tarkkailuun ei kyetty kiinnittämään riittävästi huomiota. Päätettiin ottaa Satakunnan Osuuskauppaan apulaisjohtaja, jonka tehtävät määriteltiin tarkemmin johtokunnan pöytäkirjassa: sivuliikkeiden kaikinpuolinen tarkkailu, myymäläneuvostojen työn ohjaaminen, lyhyttavaroiden ja myymälöiden tilapäisostojen suorittaminen, varaston tarkkailu koko liikkeessä sekä johtajan tehtävien suorittaminen johtajan poissa ollessa.

Johtokunta päätti vastakirjaostoja lukuun ottamatta lopettaa tavaroiden myynnin velaksi. Myymälöihin tilattiin tauluja tekstillä *Velaksi ei myydä*.

Liikkeen ennustettiin tuottavan 1930 jonkin verran tappiota. Yhtenä keinona menojen vähentämiseksi katseet kääntyivät henkilökunnan vähentämiseen. Monia ratkaisuja kokeiltiin.

Merikarvian, Noormarkun ja Kankaanpään myymälöistä lopetettiin kassanhoitajan toimet, varastoista ja leipomoista

vähennettiin väkeä. Henkilökunnalta poistettiin oikeus ostaa tavaroita ns. omalla hinnalla; vastedes henkilökunnan ostoissa sovellettaisiin liikkeen normaaleja myyntihintoja. Osa henkilökuntaa oli saanut liikkeestä vapaat tupakat, nyt tämä etu lopetettiin. Hevosien pitäminen katsottiin tarpeettomaksi, ja vanha vetojuhta ilmoitettiin myytäväksi.

Johtokunnan pöytäkirjassa esiintyy ensimmäisen kerran pohdintaa kaupunkilaisten ostajien huomion kiinnittämisestä osuuskaupan myymälöihin.

Apua keskusosuuskunnilta

Satakunnan Osuuskaupan myyntinumerot lähtivät alamäkeen ja tulos heikkeni selvästi. Liikkeen toimitusjohtaja Pauli Vasama erosi vuoden 1929 päättyessä. Hän oli luotsannut pahimmillaan paljon yli varojensa velkaantunutta liikettä neuvokkaasti ja päättäväisesti selvemille vesille.

Väliaikaiseksi johtajaksi pyydettiin SOK:n luottotarkastaja Kalle Mikkonen, joka ehti sittemmin toimia vakinaisena johtajana vuoden, kesästä 1931 seuraavaan kesään. Satakunnan Osuuskaupan 25-vuotiskertomuksessa todetaan, että Mikkonen oli vankka tilimies, joka ei koskaan mukautunut satakuntalaisten henkiseen ilmapiiriin eikä päässyt väleihin asiakaspiirien kanssa.

SOK ja Hankkija lahjoittivat 1930 alussa yhteensä 100 000 markkaa (vastaa nykyrahassa lähes 30 000 euroa) Satakunnan Osuuskaupan tiliaseman vahvistamiseksi. SOK oli lisäksi myöntänyt liikkeelle 500 000 markan vekseliluoton. Hallintoneuvosto merkitsi avustukset kiitollisuudella pöytäkirjaan.

Vähän toisella tuhannella olevalle jäsenmäärälle oli liikkeen varoilla tilattu osuustoiminnallisia lehtiä seuraavasti: 702 vuosikertaa Yhteishyvää, 12 vuosikertaa Samarbeta ja 25 vuosikertaa Osuuskauppalehteä.

Yhä vähenevän myynnin vuotta 1930 koskevan vuosikertomuksen lopussa on niissä yhteyksissä varsin harvinainen ja suorasukainen luku. Siinä Satakunnan Osuuskauppa r.l:n johtokunta vetosi voimakkaasti ja jokseenkin tunteenomaisesti jäsenistöön oman liikkeen suosimiseksi:

Toivomus

Jos Satakunnan Osuuskaupan jokainen jäsen käyttäisi kaupan tarjoamia etuja ja oikeuksia ja omasta puolestansa suorittaisi sille velvollisuutensa, tämä tahtoo sanoa: olisi jäsenenä uskollinen ja yhteistuntoinen, niin Satakunnan osuuskaupasta kehittyisi paras mahdollinen tavarakauppa paikkakunnalle. Se myisi Teille halvimalla hyviä tavaroita, se välittäisi tuotteenne myyntimarkkinoille korkeaan hintaan, se toimisi Teidän talletuspankinanne säästökassaliikkeensä avulla. Toisin sanoen se palvelisi tyydyttääkseen Teitä. Lopputulos olisi siis hyvä ei ainoastaan kaupalle vaan myöskin sen jäsenille. Tämmöistä lopputulosta voi kuitenkin toivoa vain puhtaana puolueettoman osuustoiminnan kautta, jonka tekijöinä ja kannattajina me kaikki parhain mielin työskentelemme.

**Satakunnan Osuuskauppa r.l.
johtokunta**

Hallintoneuvosto sai vuoden 1931 alusta uuden puheenjohtajan, kun edesmenneen Edv. Kaapelin seuraajaksi valittiin hallintoneuvoston varapuheenjohtaja, maanviljelijä Yrjö L. Viro Pomarkusta.

Johtokunta oli saanut hallintoneuvostolta tehtäväkseen tarkistaa vuoden 1930 loppuun mennessä liikkeen kaikki palkkamenot seuraavaa vuotta varten. Jouluaaton aattona pidetyssä johtokunnan kokouksessa käsitelty suunnitelma vuodeksi 1931 sisälsi muutamia palkanalennuksia, erityisesti johtoportaan. Henkilökunnan valtaosan palkat säilyivät ennallaan. Palkanalennuksia jatkettiin 1932.

Paineet esimiestasolla kasvoivat. Johtokunta näki usein myymälänhoitajan vaihtamisen ainoana keinona parantaa myymälöiden kannattavuutta.

Kokonaismyynti laski vuodelta, kunnes 1931 koettiin pohja. Markkamääräiseen laskuun vaikutti tietysti useita vuosia jatkunut hintojen lasku.

Vararikkoja koettiin niin Satakunnassa kuin muuallakin talouselämän kaikilla aloilla. Satakunnan Osuuskaupan myynti laski lamavuosina 1929-1931 kolmanneksella. Yleismaailmallisesta lamasta selviydettiin lopullisesti vasta tultaessa 1930-luvun puoliväliin.

Torikadun vanhan päämyymälän pihan puoli ja tiilimaksiinin kulma 1930-luvulla.

SOK-ryhmän jäsenosuuskaupat tilasivat Yhteishyvä- tai Samarbete-lehden jäsentalouksiinsa.

Peltola aloittaa pitkän pestin

Kesään 1932 tultaessa talo oli ilman johtajaa. Sel-laista haettiin kiireisesti, ja kuun lopulla toimeen tu-li Kalle Peltola. Hänellä oli pitkäaikainen kokemus osuuskauppojen johtamisesta, ensin Euran Oma Kauppa -osuuskaupassa ja 15. marraskuuta 1925 alkaen Kiukaisten Maanviljelijäin Osuuskauppa-Osuuskunta r.l:ssä.

Niin pohjalainen kuin olikin, Peltola oli Kiu-kaisissa toimiessaan tottunut satakuntalaiseen elä-mänmuotoon. Hän otti ohjat käsiinsä, oli jatkuvasti liikkeellä tarkastelemassa osuuskaupan toimintaa ja keskustelemassa työntekijöiden kanssa työhön liit-tyvistä asioista.

Johtajanvaihdoksen vuoksi tehty vuoden 1932 puolivuotistilinpäätös oli tappiollinen. Liikkeen kurssi ehti kuitenkin loppuvuoden aikana kääntyä, ja lopullinen tilinpäätös osoittautui voitolliseksi.

Rauman osuuskauppapiiriin oli suunniteltu omaa SOK:n konttoria jo yli vuosikymmenen ajan. Se olisi sijoitettu maakunnan keskukseksi muodos-tuneeseen Poriin, mutta kaupungin johdon kanssa syntyneet vaikeudet tonttiasioissa johtivat konttorin sijoittamiseen Raumalle kesällä 1931. Maakunnan pohjoisosia edustaneet osuuskaupamiehet arvoste-livat ratkaisua.

Seuraavien muutaman vuoden aikana liikkeen kokonaisuusmyynti kasvoi reippaasti. Viljan ym. maa-taloustuotteiden kauppa käynnistettiin toden teolla 1932, ja karjakauppaankin mentiin mukaan. 1933 Satakunnan Osuuskauppa liittyi Karjakunnan ja Vientikunta Munan jäseneksi.

Säästökassan talletukset nousivat hyvää vauh-tia, siitäkin huolimatta, että korko laskettiin kesäl-lä 1933 viiteen prosenttiin.

Kun säästökassatoiminta laajeni, sen kontrol-li järjestettiin ajan tasalle. Pääkassan tarkastuksen suorittivat neljännesvuosittain liikkeen tilintarkas-taja ja johtokunnan jäsen yhdessä. Niissä myymälöissä, joissa oli säästökassatoimintaa, johtokunnan jäsenten oli aina käydessään paikalla tarkastettava säästökassa ja säästömerkit sekä kassan kirjanpito. Myös myymäläneuvoston oli suoritettava vastaava tarkastus aina kuukausikokoustensa yhteydessä.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunnan pitkäaikaiset jäsenet isännöitsijä Armas J. Säteri (1928-1949), toimitusjohtaja Kalle Peltola (1932-1955) ja agronomi Toivo E. Vainio-Mattila (1937-1976).

Osuuskaupan säästölipas vuodelta 1917.

Tarkastaja Helsingistä käy kylässä

Satakunnan Osuuskauppa oli päässyt irti lamakaudesta ja uuteen kasvuun uuden toimitusjohtajan johdolla. SOK:n luottotarkastajan N. Nurmen raportti myymäläkäynneistä kertoo, miten Satakunnan Osuuskaupan tuonaikaisissa toimipisteissä asiat olivat haukansilmän katsottuna:

”Reposaarella yleistaso tyydyttävä, saatavissa jonkunverran vanhentuneita, laivakauppa kyseenalainen.

Kyläsaarella järjestelyssä heikkoutta, varastossa jonkunverran vanhentuneita tavaroita, myynti paikkakuntaan verraten pieni.

Kaasmarkussa järjestyksessä, saatavien kirjaamisessa ja kassan tarkkailussa toivomisen varaa.

Preiviikissä saatavien kirjaamisessa heikkoutta, kasantarkkailua ei ole, kellari veden vallassa.

Ahlaisissa järjestys huono sekä myymälässä että varastoissa, hintakirjaa ei ole, velaksimyyni huonosti kirjattu ja kirjanpito jälessä, varaston määrä kasvanut.

Merikarvialla sähkömuuntaja sisällä onnistunut, saatavat tavaratilillä. Alakylässä järjestys heikonlainen. Kirkolla varasto suuri, kirjanpito saatavaluetteloinen hyvässä kunnossa.

Venesjärvellä varasto entisestään järjestynyt, kirjanpito ja hintakirja kunnossa.

Kankaanpäässä järjestys tyydyttävä, varasto suurehko, saatavain kirjaaminen heikkoa, osa tavaratilillä. Vanhoja saatavia ei ole. Kälpailu entisestään kiristynyt.

Pomarkussa järjestys hyvä, varastot pienet, samoin saatavat ja hyvin kirjattut.

Noormarkussa järjestys hyvä, varasto suuri mutta monipuolinen, saatavat kohtuulliset ja hyvin kirjattu.

Ruosniemessä järjestys heikko, saatavain kirjaaminen heikko ja niissä vanhoja jopa epävarmojakin joukossa.

Friitalan myymälänhoitaja kehittymätön, järjestys ja saatavain kirjaaminen heikko.

Kuudennessa osassa kehitys kulkenut parempaan päin, varasto ja saatavat vähentyneet, järjestys tyydyttävä.

Hallissa myymälät muutoin kunnossa, mutta liha myymälän jäädyttäjä ei toimi tyydyttävästi. Ruokatavaramyymälässä järjestys heikko ja tavaroita pieneen tilaan aivan liian paljon.

Leipomossa mestari tyytymätön, sekä järjestelyssä muutoinkin heikkouksia.

Ahlaisten varastossa esiintyy huomattavassa määrässä tavaroita yli paikkakunnan tarpeen. Kaasmarkussa samoin. Kankaanpäässä varasto kaikkiaan liian suuri. Osassa varastoa kirjoissa kohottaa tavaratilillä olevat saatavat.” (johtokunnan pöytäkirja 28.11.1934)

Näiden havaintojen perusteella tarkastaja Nurmi ehdotti, että Satakunnan Osuuskauppaan perustetaan myymäläntarkastajan toimi. Tämän tehtävänä olisi opastaa tavarantoimituksissa, kirjanpidossa ja inventoimisessa, toimia tarvittaessa väliaikaisena myymälänhoitajana, avustaa myymälöiden järjestelyssä, valvoa hinnoittelua ja hyvitysvaatimuksia sekä seurata myymäläneuvostojen toimintaa.

Johtokunta julisti heti myymäläntarkastajan toimen haettavaksi.

Myyntitavara SOK:n aluekonttoreista

SOK:n myynti osuuskauppoihin hoidettiin alueellisten myyntikonttorien kautta. Ne esittelivät tuotteita ja hoitivat omista varastoistaan osuuskauppapiirinsä osuuskauppojen tavarahuollon sekä teollisuudesta suoraan osuuskauppoihin kulkevan tavaravirran kauttalaskutuksen.

Myyntikonttorin organisaatioon kuuluivat konttorinjohtajan lisäksi tavaraosastojen päälliköt, varastopäällikkö, konttoripäällikkö, luottotarkastaja, säästökassatarkastaja, järjestöpäällikkö ja kotitalouskonsultti. Neljä viimeksi mainittua suorittivat tilin- ja numerotarkastuksia sekä neuvontatyötä piirin osuuskaupoissa.

Konttorinjohtaja seurasi kaupankäyntiä ja piirin osuuskauppojen taloudellista menestymistä. Oleellisia tehtäviä olivat rahoituksen hankinta ja varmistaminen merkittävässä investointihankkeissa sekä yhteyksien hoitaminen sidosryhmiin.

Konttorinjohtajat olivat osuuskauppapiirin maakunnallisia keulahahmoja samaan tapaan kuin alueosuuskauppojen toimitusjohtajat nykyään.

SOK:n myyntikonttorit suorittivat 80 vuoden ajan maakunnallista tehtäväänsä osuuskauppapiirinsä alueella. Siitä kehittämistyöstä löytyy siemeniä myös nykyiseen S-ryhmän taloudelliseen menestykseen.

Kaupankäyntiä 1920-luvulla Torikadun päämyymälässä.

Päämyymälän kangasosaston hoitaja Jenny Silojoki esittelee kankaita 1930-luvulla.

Satakunnan Osuuskaupan konttori vuonna 1936.

Pahin takana

”Rahamarkkinat maassamme viime vuoden aikana ovat olleet paljon helpommat kuin edellisinä vuosina. Rahaa on ollut runsaasti tarjolla, josta johtuen korkokanta on maassamme alentunut entisestään varsin huomattavassa määrässä...

Talouselämän elpyminen, joka alkoi maassamme jo vuonna 1933, vaikutti puolueettoman osuuskauppaliikkeen kehitykseen edullisesti...

Kertomusvuoden aikana on liikkeemme toiminta entisestään elpynyt ja kehitys kulkenut edulliseen suuntaan. Tiukasta kilpailusta huolimatta on liikkeemme myynti kuluineen vuoden aikana noussut 7,1 %. Entistä suuremmasta liikevaihdosta ja korkokannan alentumisesta johtuen on liikkeemme vuositulo entisestään parantunut ja asema melkoisesti vahvistunut...” (Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomus 1934)

Takaisinmaksua takaajille

Vuonna 1935 tilanne tuntui olevan taas hallinnassa. Liikevaihto lähestyi 20 miljoonan markan rajaa. Oli kestänyt kahdeksatta vuotta, ennen kuin saavutettiin vuoden 1928 taso, jolloin liikevaihto oli ensimmäisen kerran noussut yli 20 miljoonan markan.

Hallintoneuvoston puheenjohtaja Y. L. Viro totesi osuuskunnan kokouksen avauspuheessaan, että lamavuosista oli nyt päästy. Hän korosti miten tärkeää liikkeen tulevaisuudelle on, että jäsenistö entistä tarkemmin keskittäisi kaiken kaupallisen toiminnan omaan liikkeeseen.

Viro kehotti jäsenistöä myös keskittämään säästövaransa liikkeen säästökassaan, jotta liikkeen rahoitus voitaisiin entistä enemmän hoitaa noilla varoilla. Nämä evästyksiset toistuivat monissa seuraavissakin osuuskunnan kokouspöytäkirjoissa.

Niille osuuskunnan jäsenille, jotka vuonna 1925 olivat suorittaneet takaussitoumuksia liikkeen hyväksi ja siten pelastaneet Satakunnan Osuuskaupan joutumasta suoritustilaan, päätettiin irrottaa vuosivoitosta ensimmäinen takaisinmaksuerä. Näitä suorituksia jatkettiin seuraavina vuosina, kunnes 1940 lopussa kaikki takaajat olivat saaneet pääomansa takaisin. Loput voitosta siirrettiin pääasiassa kartuttamaan rahastoja.

Toimipaikkoja päästään lisäämään ja uusimaan

Uusia toimipaikkoja avattiin 1935 neljä. Vuokratiiloissa aloittivat 25. tammikuuta Kankaanpään Vihteljärven kylässä sekatavaramyymälä ja 1. loka-kuuta Kankaanpään kirkonkylässä ruokatavaroihin keskittynyt myymälä. Omissa tiloissa avattiin 6. kesäkuuta Pihlavassa yhdistetty seka- ja ruokatavaramyymälä ja 15. joulukuuta Kankaanpään Niinisalon kylässä sekatavaramyymälä.

Oli tullut pienten vuoroaan pitkään odottaneiden parannusten ja hankintojen aika. Useille vuokratiloissa toimineille sivumyymälöille ostettiin tai rakennettiin seuraavina vuosina oma talo omalle tontille. Ruokatavaramyymälöihin alettiin hankkia jäähdytyslaitteita.

Vuosi 1936 toimittiin entisten myymälöiden varassa, mutta liikkeen 20-vuotisjuhlavuonna 1937 avattiin uudet toimipaikat Porin 8. kaupunginosassa ja Porin maalaiskunnan Vähärauman kylässä. Ulvilan Friitalan myymälän yhteyteen päätettiin avata kahvila. Perusteluna oli, ettei paikkakunnalla sellaista vielä ollut ja odotettiin nahkatehtaan satojen työläisten käyttävän kahvilan palveluja hyväksen. Kahvilan avaaminen siirtyi talvisodan yli kevääseen 1940.

Kymmenisen vuotta toiminut oma leipomo lopetettiin, kun Satakunnan Osuuskauppa tuli 16. maaliskuuta 1939 toimintansa aloittaneen Oy Sataleivän osakkaaksi.

Osuuskunnan sääntöjä uudistettiin. Hallintoneuvoston jäsenmäärä nousi 15:een, jotka kaikki olivat varsinaisia jäseniä. Varajäseniä ei enää jatkossa valittu. Uusien jäsenten nimittämisessä lisättiin kaupunkilaisten osuutta.

Vuodet 1936 ja 1937 olivat Suomelle taloudellisesti erinomaisen suotuisat. Kaikki elinkeinot, maatalous, teollisuus ja kauppa kehittyivät erittäin voimakkaasti. Työttömyys oli vaihtunut eräillä aloilla orastavaan työvoimapulaan. Sekä teollisuustuotteiden vienti että kulutustavaroiden tuonti lisääntyivät 30-40 %.

Kotimaankaupassa nähtiin, että suomalaisten hyvinvointi ja ostokyky olivat kaikissa kansankeroksissa selvästi parantuneet.

1930-luvun puolivälissä avattuja myymälöitä: Kankaanpään Vihteljärvi (ylhäällä), Porin maalaiskunnan Pihlava (alhaalla), Kankaanpään Niinisalo (s.53 keskellä), joka muokattiin vanhasta äitasta (s.53 ylhäällä), sekä Porin maalaiskunnan Vähärauma (s.53 alhaalla).

Vuonna 1938 Satakunnan Osuuskaupan myynti ohitti ensimmäisen kerran Osuusliike Kansan vuosimyynnin.

Yhteishyvä-lehdessä pitkään esiintynyt sarjakuvahahmo Sattuman Ville näyttää tulitikuaskin telineessä, mitkä tikut ovat parhaita.

Karjariita esillä ensimmäisen kerran

Teuraskarjan keräilyn ja markkinoinnin järjestelyt aiheuttivat 1930-luvulla maatalousväestön keskuudessa erimielisyyksiä ja jakautumisen kahteen leiriin.

Alun perin maakunnallisten osuusteurastamoiden keskusliikkeeksi perustettu Karjakeskuskunta oli siirtynyt osuuskauppojen määräysvaltaan: 1930-luvun puolivälissä siihen kuului 52 osuuskauppaa ja vain seitsemän osuusteurastamoja.

1930-luvun alun pulakaudella alkanut tiukka hintakilpailu oli kiristänyt osuusteurastamoiden välisiä suhteita niin, että vahvimmat maakunnalliset osuusteurastamot erosivat 1936 Lounais-Suomen Osuusteurastamon (LSO) johdolla Karjakeskuskunnan jäsenyydestä ja perustivat kilpailevan keskusliikkeen Tuottajain Lihakeskuskunnan (TLK).

Osuuskaupat jakaantuivat tässä ns. karjariidassa kahtia, kun ne joutuivat miettimään, kumpaan leiriin kauppa kuuluisi.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunta jätti hallintoneuvoston ratkaistavaksi aletaanko liikkeessä harjoittaa myös lihan ja teuraskarjan tukkuvälitystä, johon osuuskaupan Karjakeskuskunnan jäsenenä olisi johtokunnan mielestä ryhdyttävä. Hallintoneuvosto päätti yksimielisesti, että tämä oli liikkeen velvollisuus.

Karjakeskuskunta (vuodesta 1940 Karjakunta), jolla oli lihanhankintasopimus Kankaanpäässä toimivan armeijan harjoituskeskuksen kanssa, ilmoitti olevansa halukas ottamaan Satakunnan Osuuskaupan asiamiehekseen, joka huolehtisi lihanhankinnasta harjoituskeskukselle. Ehtona oli, että osuuskauppa asentaa Niinisalon myymäläänsä tarvittavat laitteet lihanjäähdytyslaitoksineen.

Hallintoneuvosto päätti huhtikuussa 1936 ottaa asiamiestoimen vastaan ja valtuutti johtokunnan hankkimaan Niinisaloon tarvittavat laitteet sekä rakennuttamaan paikalle vaatimattoman teurastamon.

Suurliikkeelle suuri talo

Kuva Satakunnan Museo

Porin päämyymälän uutta toimitaloa oli käsitelty hallintoneuvoston ja johtokunnan kokouksissa jo usean vuoden ajan. Ensimmäiset pöytäkirjamaininnat suunnitelmasta ovat vuodelta 1931, mutta taloudellisesti huonot ajat pitivät asian pitkään vain keskustelun tasolla.

1935 hallintoneuvosto valitsi toimikunnan suunnittelemaan ja laatimaan alustavan kustannusarvion sekä hankkimaan uudelle talolle piirustukset. Toimikuntaan kuuluivat johtokunnan jäsenten lisäksi hallintoneuvoston puheenjohtaja ja yksi jäsen.

Konkreettisiin toimiin päästiin vasta erittäin menestykselliseksi osoittautuneen vuoden 1937 aikana. Johtokunta esitti hallintoneuvostolle yksimielisesti, että uuden toimitalon rakentamiseen olisi ryhdyttävä niin pian kuin mahdollista.

SOK:n rakennusosasto lähetti Poriin lokakuussa 1937 arkkitehti Kai Blomstedtin tekemän suunnitelman ja piirustukset viisikerroksista taloa varten. Kun suunnitelmaa seuraavan vuoden huhtikuussa ryhdyttiin toteuttamaan, liikkeen hallintoelimet totesivat vuosi- ym. julkaisuissa, että Satakunnan Osuuskauppa oli astunut suurliikkeiden joukkoon.

Osuuskaupat arkkitehtuurin eturintamassa

Osuuskauppatoiminnan alkuaikoina osuuskauppojen myymälät maaseudulla avattiin useimmiten olemassaolevien maalaistalojen nurkkiin.

1920 perustettiin SOK:n rakennusosasto, joka tuli vuosikymmenten ajan jättämään vahvan jäljen Suomen asuttuun maisemaan.

Rakennusosasto noudatti aluksi tehtaita ja myymälöitä suunniteltaessa klassista arkkitehtuuriperinnettä, ja myymälät noudattivat neliömäisen pirtin muotoa. 1920-luvun loppupuolella siirryttiin suorakaiteen muotoon ja osastojen erottamiseen.

1930-luvulla rakennusosasto siirtyi selkeään funktionalismiin, jonka esitaistelija SOK:n rakennustoiminnassa oli 1928 osastolle tullut arkkitehti Erkki Huttunen. Ensimmäinen uuden tyyli suunnan edustaja, 1931 valmistunut SOK:n Rauman konttori, toimi esikuvana yhdeksälle muulle samalla kymmenluvulla rakennetulle konttorille. Huttusen suunnittelema Viipurin mylly muodostui suomalaisen funktionalismin pioneerityöksi, joka vei SOK:n nimeä laajalle myös arkkitehtipiireissä.

Rakennusosasto sovelsi funkista myös pienemmissä myymälöiden mallipiirustuksissa. Osuuskauppojen henkilökunta alkoi kutsua uusia myymälöitä ”Huttusen laatikoiksi”, ja niitä vierastettiin maaseudulla varsin pitkään.

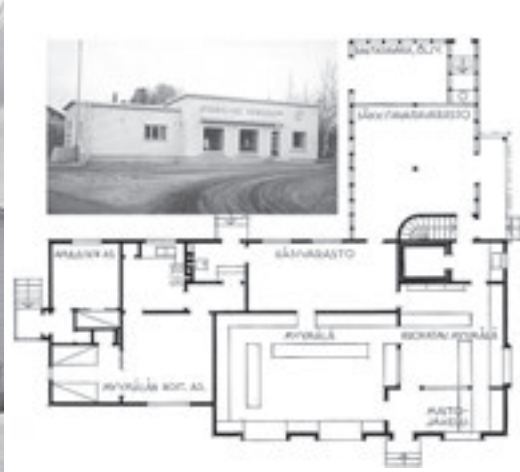
Kun rakennusosasto määräsi myös myymälöiden sisustuksesta, suunnittelijat joutuivat paljon erimielisyyksiin markkinoinnista vastaavien henkilöiden kanssa. Milloin hyllyjen korkeus ei ollut sopiva, milloin taas ikkunoiden sijoittelu ei edistänyt kaupankäyntiä.

Huttunen puolusti osuuskauppojen hallintoelimille ahkerasti funkkismyymälöiden parempaa toimivuutta.

Erkki Huttunen ryhtyi suunnittelemaan Sokoksen tavarataloa Mannerheimintien ja Helsingin Rautatientorin välille 1938. Tähtäimessä oli tavaratalo-hotellirakennuksen valmistuminen Helsingin olympialaisiin 1940. Sotavuodet siirsivät sekä olympialaiset että Sokoksen tavaratalo-hotellin avajaiset vuoteen 1952. Huttunen oli sodan jälkeen siirtynyt rakennushallituksen pääjohtajaksi.

Satakunnan Osuuskaupan päätoimitalo ja hotelli Satakunta 1950-luvulla. Oikealla talo Sokos Hotel Vaakunan ja ravintoloiden käytössä vuonna 2007.

Esimerkkejä SOK:n rakennusosaston maineikkaasta funktis-arkkitehtuurista. Satakunnan Osuuskaupan Levanpellon myymälä, Osuusliike Torkkelin myymälä ja pohjapiirustus, Keski-Pohjanmaan Osuuskauppa "Huttusen laatikko" Kokkolassa, SOK:n Viipurin suurmylly, Satakunnan Osuuskaupan viljavarasto ja keskusvarasto Porissa, SOK:n Oulun konttori ja keskusvarasto, SOK:n Kokkolan konttori, Jukolan Osuuskaupan keskustoimipaikka Nurmeksessä, Helsingin Sokos-tavaratalo ja hotelli Vaakuna rautatieasemalta ja Mannerheimintieltä katsottuna.

Kuva Satakunnan Museo

Satakunnan Osuuskaupan päätoimitalo ja Torikadun näkymä Porin kauppatorille päin päivällä (1950-luvulla) ja yöllä (1960-luvulla).

Kuva Satakunnan Museo

Uusi uljas toimitalo

Torikadun varrelle kohoavan, SOK:n funkkista erinomaisesti edustavan päämyymälän rakennustyön urakoi 6,3 miljoonan markan urakkasummalla rakennusmestari V. E. Kylä-Tuomola. Rakennusprojektin rahoitus järjestyi Porin Seudun Osuuskassasta.

Uudisrakentaminen aiheutti luonnollisesti häiriöitä liikkeen toiminnalle, kun vanha toimitalo purettiin uuden tieltä ja keskusmyymälä jouduttiin sijoittamaan viereiselle Porin Seudun Osuuskassan tontille rakennettuun tilapäiseen parakkiin.

Matkustajahotellin nimeksi päätettiin Hotelli Satakunta. Ravintolapuoli oli jaettu kahteen osaan, joista ensimmäisen luokan ravintolaan haettiin A-oikeudet ja toisen luokan ravintolaan C-oikeudet.

Nykyään hotelli Vaakunana tunnettu talo valmistui vuosien 1938-1939 vaihteessa. Ravintola avattiin loppiaisenä 6. tammikuuta klo 14, ja kaikki myymäläosastot pääsivät siirtymään 23. tammikuuta mennessä. Konttori siirrettiin uuteen taloon 10. helmikuuta, ja Hotelli Satakunta otti vastaan ensimmäiset vieraansa 15. maaliskuuta, kun hieman viipyneet kalusteet saatiin paikoilleen. Maatalousosasto voitiin lakkojen ym. viivästysten vuoksi avata vasta 4. heinäkuuta.

Talon kellarikerros oli liikkeen keskusvaraston hallussa. Eri myymäläosastot täyttivät talon ensimmäisen kerroksen kokonaan. Toisessa kerroksessa oli ravintola Satakunta, jonka 52 metrin pituinen suuri sali oli tarvittaessa jaettavissa väliseinillä neljään osaan. Seinällä oli Bruno Tuukkasen seinämaalaus ”Runsauden sarvi”, joka kuvasi satakuntalaista kulttuuri- ja talouselämää. Maalaus on nykyään siirrettynä ravintolan freskokabinettiin.

Satakunnan Osuuskaupan vastavalmistuneessa funkkistalossa myös myymäläosastot noudattivat tyyliä puhdasta funkkislinjaa. Kuvissa (ylhäältä) lasi- ja porsliinosasto, liha- ja leikkeleosasto sekä siirtomaatavaroiden osasto.

Gallén-Kallelan muistoa vaalitaan

Ravintolan yhteyteen rakennettu kokoustila nimettiin Satakunnan Osuuskaupan 25-vuotisjuhlan yhteydessä 1942 Akseli Gallén-Kallela -saliksi muistuttamaan siitä, että kuuluisan porilaisen taiteilijan syntymäkoti oli sijainnut Satakunnan Osuuskaupan uuden toimitalon paikalla. Kokoustilan seinille ripustettiin 39 taiteilijan signeeraamaa gravyyriä. Ne sijaitsevat nykyään osuuskaupan pääkonttorin seinällä Mikkolassa.

Gallén-Kallelan muiston kunnioittamiseksi uuden toimitalon seinään kiinnitettiin 6. tammikuuta 1944 pronssiin valettu kilpi, jossa oli teksti ”*Akseli Gallén-Kallela syntyi 26.4.1865 tällä paikalla sijainneessa puutalossa*”.

Kolmessa ylimmässä kerroksessa oli aluksi hotellihuoneiden lisäksi myös osuuskaupan ylimmän johdon asuntoja sekä toimistohuoneita joidenkin Satakunnan Osuuskauppaa lähellä olevien tahojen kuten Hankkijan, SOK:n rakennusosaston ja Meijeriliiton käytössä. Pian näitä tiloja tarvittiin kuitenkin kasvaneen kysynnän vuoksi kokonaan hotellin matkustajahuoneiksi.

Hotelli Satakunnan Gallen-Kallela sali 40-luvulla.

Viihdemusiikkia ja taitovoimistelua

Upouuden hotelli Satakunnan ravintolaan päätettiin kiinnittää orkesteri, jonka kokoonpano oli I viulu, II viulu, sello ja piano. Muusikoiden kuukausipalkat olivat 1 500 – 2 400 markkaa (vastaa nykyrahassa 455 – 730 euroa) plus vapaat ateriat.

Hotellin orkesterin tahdissa ei suinkaan tanssittu. Ajan ravintolamusiikki oli tarkoitettu hillityksi viihdykkeeksi aterioinnin ja juomien nauttimisen oheen ja taustalle.

Arvovaltaiset porilaiset seurat ja yhdistykset, jotka järjestivät ravintolassa illanviettoja, ilmaisivat kuitenkin pian toiveet saada myös tanssia. Johtokunta päätti laatia tanssilupa-anomuksen, mutta korosti pöytäkirjassa, että ravintolassa tanssitaan vain edellä mainitun kaltaisten juhlien yhteydessä.

Muutaman kuukauden kuluttua, keväällä 1939, osuuskaupan johtokunta pohti kannattiko ravintolassa pitää lainkaan orkesteria kesä-heinäkuussa, joka on hiljaista aikaa. Orkesteri irtisanottiin.

Kun hotellin ravintolassa ei kesällä kuultu musiikkia, Satakunnan Osuuskaupan hoitamaan Kirjurinluodon kesä-ravintolaan kiinnitettiin toukokuun alusta elokuun loppuun kolmen hengen orkesteri. Tämän kesätansion pianistina toimi iskelmälaulaja-tuottajan Ilkka ”Danny” Lipsasen isoäiti Magda Aufrichtig.

Marraskuussa 1940 ravintola tarjosi Porissa ennennäkemätöntä estradiohjelmaa: taitovoimistelijapariskunta heraja ja rouva Lehtinen esiintyivät parin viikon ajan joka ilta.

Hotellihuoneiden hinnat vaihtelivat 40-100 markkaan vuorokaudelta (vastaa 12-30 euroa).

Akseli Gallen-Kallelan alkuperäinen muistokilpi (alinna) näkyy vanhassa valokuvassa Torikatu 7:n kahvilan seinällä. Kadonneen kilven tilalle kiinnitettiin 1944 uuden toimitalon seinään uusi kilpi hieman erilaisin tekstein.

Taiteilija Bruno Tuukkasen 1938 suunnittelema Satakunnan Osuuskaupan liikemerkki.

Uuden päätoimitalon lisäksi muikin panostus kaupunkialueelle lisääntyi. Toukokuussa 1938 liike avasi myymälät Porin 5. kaupunginosassa (Armfeltinkatu 9; nykyään Säveltäjänkatu) ja 8. osassa (Koulukatu 23), ja kesäkuussa 3. osassa (Itsenäisydenkatu 55).

Johtokunta tilasi taiteilija Bruno Tuukkaselta Satakunnan Osuuskaupan liikemerkin suunnittelun.

Uuden toimitalon rakentaminen osoittautui kaukonäköiseksi ratkaisuksi. Talvisota ja jatkosodan raskaat vuodet keskeyttivät tämän kaltaisten suurten projektien toteuttamisen vuosikymmenen ajaksi.

Läpi raskaiden sotavuosien

Kun Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto koontui 23. syyskuuta 1939, toinen maailmansota oli alkanut kolme viikkoa aikaisemmin.

Suomessa oltiin varsin yleisesti vielä hyvässä uskossa, että sota ei laajenisi, ja toivottiin suurvaltojen kykenevän neuvotteluihin ratkaisemaan riitakysymykset. Hallintoneuvoston pöytäkirjasta käy kuitenkin ilmi lisääntyvä huoli siitä, että sota jatkuisi ja puolueettomuuttaan korostava Suomikin voisi joutua selkkausten kohteeksi. Asevelvollisia ja reserviläisiä oli kutsuttu ylimääräisiin kertausharjoituksiin ja linnoitustöihin itärajan tuntumaan.

Marraskuun puolivälissä osuuskaupan johto kääntyi Porin sotilaspiiriin puoleen anoen, että liikkeelle tärkeät toimihenkilöt vapautettaisiin ylimääräisistä harjoituksista. Sotilaspiiriin näkemys tulevaisuuden uhkista oli toisenlainen eikä vapautusta kuulunut. Osuuskaupan johtokunta päätti kääntyä vielä puolustusministeriön puoleen samansisältöllä anomuksella. Tapahtumat ajoivat kuitenkin anomuksen ohi.

Tukea rintamalle ja kotirintamalle

Talvisodan syttyessä Satakunnan Osuuskaupan päärakennuksen näyteikkunat suojattiin venäläisten ilmapommitusten varalta laudoituksella, ja väestösuojina käytettyjen varastorakennusten kellarikerrokset vahvistettiin tuilla.

Johtokunta päätti lähettää rintamalla oleville liikkeen toimihenkilöille silloin tällöin tupakkaa ja muuta tarpeellista tavaraa. Henkilökunnan perinteiset joulupaketit päätettiin lähettää tavanmukaisesti runsaampina rintamalla oleville toimihenkilöille ja työntekijöille. Työpaikoillaan olevat toimihenkilöt jäivät ilman joulupakettejaan.

Jouluaaton aattona 1939 pidetyssä hallintoneuvoston kokouksessa osuuskaupan toimitusjohtaja Kalle Peltola aloitti raporttinsa:

”Marraskuun 18 p:nä, jolloin hallintoneuvosto oli viimeksi koolla, oli maamme ja kansamme asema uhan alainen. Vaikka Neuvostovenäjän ja Suomen väliset neuvottelut olivatkin keskeytyneet, ei uskottu Venäjän ryhtyvän aseelliseen hyökkäykseen maataamme vastaan. Hyväuskoisuutemme sai kuitenkin pahan kolahduksen marraskuun 30 p:nä, jolloin Neuvostovenäjä kaikin aselajein hyökkäsi maamme rajojen yli sekä pohjoisessa, idässä ja kannaksella. Voimme vain todeta, että olemme syyttömästi joutuneet raakamaisen hyökkäyksen kohteeksi, hyökkäyksen jonka torjuminen tulee vaatimaan kansaltamme aivan yli-luonnollisia ponnistuksia.

Tilanne maassamme tällä kertaa on niin epämääräinen, että on aivan mahdotonta tehdä laskelmia ja suunnitelmia, tai edes arvailuja eteenpäin. On eletävä vain päivä kerrallaan ja mukauduttava olosuhteisiin vaatimusten mukaisesti. On itsestään selvä asia, että liiketoiminta tulee lamaautumaan yhä enemmän mitä pidemmälle sota jatkuu...”

Satakunnan Osuuskaupassa oli jo jouduttu säännöstelemään monien tavaroiden jakelua.

Uuden toimitalon vauhdittama myynnin nousu katkesi. Vuoden 1939 tilinpäätös oli kyllä voitollinen, mutta ylijäämäpalautuksista päätettiin tällä kertaa luopua.

Osuuskauppa lahjoitti Porin naisten huoltotoimikunnalle vaate- ja kangastavaroita, joita toimikunnat jakoivat Porin kaupungin, Porin maalaiskunnan ja Ulvilan reserviin kutsuttujen miesten perheiden tarpeisiin. Myös maaseutumyymälöistä kerättiin vaatetavaraa paikallisille Lotta Svärd -yhdistyksille jaettavaksi.

Vuosivoitosta annettiin 100 000 mk Satakunnan Osuuskaupan toimialueen kuntien Lotta Svärd -yhdistyksille. Jakoperusteena oli päättyneen vuoden liikevaihto kussakin kunnassa. Lottayhdistysten tuli käyttää lahjoitusvarat sellaisten vähävaraisten perheiden toimeentulon tukemiseen, joiden huoltaja oli kaatunut sodassa. Lisäksi lahjoitettiin 10 000 mk Satakunnan Suojeluskuntapiirille Satakunnan ilma- puolustuksen vahvistamiseksi.

Käytännön ongelmat ratkaistava

Talvi- ja jatkosota aiheuttivat suuria ongelmia maan koko kaupalle. Tavaroiden saanti vaikeutui, kun Suomen perinteiset kansainväliset kauppatie katkesivat.

Laajeneva säännöstely supisti liiketoimintaa, mutta henkilökunnan työtaakka lisääntyi. Satakunnan Osuuskaupan kokenein miestyövoima, mm. melkein kaikki myymälöiden johtajat, olivat asepalveluksessa. 45 liikkeen miespuolista toimihenkilöä vapautettiin talvisodan jälkeen maanpuolustustehtävistä vasta keväällä tai keskikesällä 1940.

”Siellä ”meidän” firmassa kuuluu olevan nyt oikein akkavalta. Taitaa olla neljä kappaletta. Vaikka tämä krapina joskus päättyisikin ja sattuisi hengissäkin säilymään, niin uskaltaisikohan sitä enää sellaiseen ”naissakkii” nokaansa pistääkään... Ei silti ettäkö siitä tällä kertaa mitään väliä ole, koska näissä sotahommissa ”hankkii” sellainen entinen juoksupoikakin kohtalaisen hyvin. Tuleehan sitä, kuten tiedätte, 1300:- kuussa ja lisäksi ”taskurahoina” 15:- päivässä. Ei ole valittamisen sijaa. Loisto afääri, mutta hieman hengenvaarallinen...” (Satakunnan Osuuskaupan Pomarkun myymäläapulaisen, res. alikersantti Eero Alaluodon kirjeestä talvisodan aikana 31.1.1940 Pomarkun myymälänhoitajalle, res. luutnantti Toivo Armas Kivelälle. Kivelä kaatui jatkosodan alussa Hiitolassa 14.8.1941. Alaluodosta tuli myöhemmin Huittisten Osuuskaupan johtaja)

Hotelli- ja ravintolapuolen toiminta lamaantui, kun palvelut jouduttiin sulkemaan siviiliväestöltä ja jättämään hotelli kaupunkiin saapuneiden upseerien haltuun. Minkäänlaista tietoa ei saatu, tuleeko valtio ylipäänsä korvaamaan mitään upseerien majoituksesta.

Porin 3. osan myymälä Itsenäisyydenkatu 55:ssä tuhoutui 2. helmikuuta 1940 venäläisten ilmapommituksessa. Palavassa rakennuksessa saivat surmansa liikeapulainen Aune Luukkonen ja Sataleipä Oy:n asiapoika Väinö Mäki, joka oli sattumalta myymälässä pommituksen aikana.

”Olen saanut kirjeenne josta parhaat kiitokseni. On mielisää kuulla taisteluistanne ja voitoistanne. Kiivaasti kuuluu ryssä käyvän päälle kaikilla rintamilla, vaikka onneksi huonolla tuloksella. Käyhän tuo harva se päivä meitäkin tervehtimässä saamatta aikaan kuitenkaan mitään tulosta. 3. osan myymälän poltti meiltä 2/2 ja teki vahinkoa jonkun verran muillekin. Myymälämme liikeapulainen neiti Luukkonen ja Sataleivän asiapoika valitettavasti joutuivat uhriksi...

Muuten täällä menee hiljakseen. Kauppakin käy kolkalla sikäli kun tavaraa saadaan... Kuluva vuotta varten ei voi tehdä mitään laskelmia tunnetuista syistä. Toivotaan kuitenkin parasta.

Kuulimme tänään, että Olavi Peltonen olisi 22/1 joutunut antamaan henkensä suuren asiamme isänmaan puolesta. Yleensä on liikkeemme miehet säilyneet ihmeellisen vähin vaurioin. Toivotaan, että asia ratkeaa pian voitoksemme jotta päästäisiin rakentamaan uudelleen sitä mitä nyt tuhoutuu...” (Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan Kalle Peltolan kirje res.lutnantti Toivo Kivelälle talvisodan aikana 8.2.1940)

Yhdysvaltojen entisen presidentin Herbert Hooverin edustaja Suomessa, tri R. van Wyck Maverick tutustumassa Satakunnan Osuuskaupan suoja-asuun talvisodan lopulla maaliskuussa 1940. Kauempana vasemmalla Porin museon kivitalo ja Porin kaupunginkirjaston puutalo.

Perustajajäsen vetämään hallintoneuvostoa

Toimitusjohtaja Kalle Peltola esitti lokakuussa 1940 johtokunnalle, että liikkeen toiminnan laajennuttua ja monipuolistuttua huomattavasti olisi kiinnitettävä apulaisjohtaja toimitusjohtajan avuksi valvomaan osuuskaupan toimintaa. Marraskuussa toimeen astui osastonhoitajana toiminut Matti Vieremä. Hänen tehtäviinsä kuuluivat lähinnä elintarvike- ja teollisuustavaroiden ostaminen, hinnoittelu ja myynnin valvonta.

Hallintoneuvoston puheenjohtajana toimi pitkään aikaisen edeltäjänsä maanviljelijä Yrjö L. Viron jälkeen vuoden 1940 ajan sahan isännöitsijä Jalmari Soini Noormarkusta.

Soinia seurasi vuoden päästä maanviljelijä, talousneuvos Nestori Vainio-Mattila, joka oli tullut jo 1923 johtokunnan jäseneksi. Hän hoiti sitten hallintoneuvoston puheenjohtajuutta kuolemaansa saakka yhtäjaksoisesti yli 22 vuotta (1941-1963).

Nestori Vainio-Mattila oli Satakunnan Osuuskaupan perustajajäsen ja uskollinen tukimies, joka toimi neljä vuosikymmentä liikkeen korkeissa luottamustehtävissä.

Tavarat ulkomaiden satamissa

Talvisodan päätyttyä uskottiin, että aikaisemmin tilatut tavaraerät, jotka olivat jääneet Keski-Euroopan satamiin, saataisiin pian Suomen markkinoille. Kun Saksa sitten nopeasti miehitti Tanskan, Norjan, Hollannin, Belgian ja Pohjois-Ranskan, Suomeen tarkoitetut tavarat jäivät edelleen satamiin.

Välirauhan aikana säännöstely jatkui ja osaltaan kiristyi. Velkakauppa oli toistaiseksi lopetettu kaikissa toimipaikoissa.

”Kun pentsiinin saanti on käynyt päiväpäivältä yhä vaikeammaksi päätettiin ostaa liikkeelle ainakin 1 hyvä työhevonen. Kumi pyöräiset kuormarattaat tilattiin seppä Bärlundilta Paneliasta. Kun nähdään miten hevospeleillä tullaan toimeen niin hankitaan lisää hevosia sikäli kun tarpeelliseksi katsotaan.” (johtokunnan pöytäkirja 11.7.1940)

”Merkittiin, että johtokunnan aikaisemman päätöksen mukaan liikkeelle oli ostettu hevonen. Kun pentsiinin saanti entisestään on vaikeutunut, päätti johtokunta, että ostetaan vielä toinenkin hevonen niinpian kun sopiva tilaisuus sattuu. Nyt ostetun hevosen hinta oli 11 000 mk (vastaa n. 2 800 euroa).” (johtokunnan pöytäkirja 3.8.1940)

Elinkustannukset nousivat välirauhan aikana ja jatkosodan sytyttyä jyrkästi. Johtokunta päätti toistuvasti palkankorotuksista, mutta palkat eivät pysyneet elinkustannusten perässä. Liikkeen johto yritti pitää tilannetta jotenkin hallussa suorittamalla henkilökunnalle lisäksi ylimääräisiä neljännes- tai puolenkuun suuruisia palkkasummia, joita kutsuttiin joululahjoiksi.

Henkilökunnan toimeentulon tukemiseksi johtokunta vuokrasi 1943 Porin kaupungilta perunapalstoja. Kukin toimihenkilö sai varata yhden aarin alan vapaasti viljeltäväksi. Satakunnan Osuuskauppa suoritti toimihenkilöiden puolesta vuokran 20 markkaa aarilta.

Mäntyluodon satamalla oli sotavuosina tärkeä rooli Suomen huollossa.

Satakunnan Osuuskaupan pääliikkeen pihanäkymä 1930-luvun lopulta.

Ajankuvaa välirauhan ja jatkosodan syttymisen vuodelta

”Kulunut vuosi 1941 on ollut kovaa koettelemusten aikaa koko ihmiskunnalle... Suomi ja Suomen kansa on joutunut sodan tuottamista rasituksista kärsimään suhteellisesti enemmän kuin mikään muu valtakunta... Puolustusotamme, jonka jouduimme käymään Venäjää vastaan vv. 1939-1940 talvella ja sitä seurannut Moskovan pakkorauha koetteli ankarasti kansamme henkistä ja taloudellista kantokykyä... Vuosi 1941 alettiin tarmokkaassa jälleenrakennustyössä. Tahdottiin nopeasti korjata sodan aiheuttamat haavat. Jälleenrakennustyö katkesi kuitenkin odotta-matta kesäkuussa, jolloin jouduttiin jatkamaan Moskovan pakkorauhaan päätyttyä puolustussotaa. Siinä vahvassa uskossa, että Moskovan pakkorauhassa menetetyt alueet saadaan takaisin ja perivihollinen lyödään lopullisesti, lähdettiin taisteluun maahan hyökännyttä ylivoimaista vihollista vastaan...

Tavaravarastot olivat jo edellisenä vuonna hvenneet varsin vähiin, ja varastojen täydentäminen kuluneen vuoden aikana on ollut hankalaa, jopa mahdotontakin syystä, että monet tavarat ovat kokonaan loppuneet... Kesäkuussa alkaneen sodan vuoksi häiriintyi toiminta liikkeessämme pahasti. Maanpuolustustehtäviin kutsuttiin kesäkuun alkupuolella liikkeestämme 40 miestä. Kun miltei kaikki myymälänhoitajat ja miespuoliset liikeapulaiset joutuivat maanpuolustustehtäviin, jäi myymälöiden hoito verrattain tottumattomien naispuolisten toimihenkilöiden tehtäväksi...” (Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksesta 1941)

Lihakaupan järjestely hajoittaa osuustoimintaa

Joidenkin elintarvikkeiden sattumanvarainen tulo kauppaan ja säännöstelykorteilla kerralla saatavien tavaramäärien pienuus aiheutti ajoittain myymälöiden eteen pitkiä jonoja.

Eryityisesti lihaa saatiin kauppoihin yhä vähemmän. Karjaa oli teurastettu niin paljon, ettei tarjontaa enää ollut. Samasta syystä myös maidon ja voin tulo kauppaan tyrehtyi.

Suurin syy oli kuitenkin valtiiovallan marras-kuussa 1940 päättämä lihan, lihajalosteiden ja lihasäilykkeiden kulutuksen säännöstely. Kaikki lihakauppa kulki neljän keskusliikkeen nimeämien,

teuraseläinten ja lihan hankintaan oikeutettujen liikkeiden muodostamien maakunnallisten hankintayhdistysten kautta. Satakunnan hankintayhdistyspiirissä määrävässä asemassa oli Satakunnan Osuusteurastamo.

Tilanne kiristyi huomattavasti kevättalvella 1941. Heti kun uudet määräykset lihakaupasta olivat astuneet voimaan helmikuun lopulla, lihan tulo loppui. Satakunnan Osuuskaupassa valmistauduttiin sulkemaan lihamyymälät ja irtisanomaan niiden henkilökunta.

Lihakaupan aluerajat poistettiin pian jatkosodan alun jälkeen syyskuussa, ja kauppaan ilmestyi taas lihaa.

Jatkosodan loppupuolella Pellervo-seura asetti toimikunnan harkitsemaan, miten maatalousosuu-toiminnassa päästäisiin siitä hajaannuksesta ja keskinäisestä kilpailusta, jota seura näki erityisesti lihakaupassa.

V. J. Sukselaisen johtama Pellervon järjestötoimikunta lähetti 3. maaliskuuta 1944 Karjakunnan jäseninä oleville osuuskaupoille kirjeen, jossa seura totesi, että keskenään kilpailevat maanviljelijöiden teuraskauppajärjestöt olisi yhdistettävä.

Poriin tullessa kirjeessä todettiin, että Satakunnan Osuuskauppa on Karjakunnan jäsen, mutta sijaitsee alueella, jota Satakunnan Osuusteurastamo pitää toimialueenaan. Kirjeessä pyydettiin vastauksia kysymyksiin, joiden muotoilusta kävi selvästi ilmi kehoitus jättää yhteistyö Satakunnan Osuusteurastamon kanssa ja keskittyä liikesuhteeseen Karjakunnan kanssa.

Pellervo-Seura esitti kysymyksen: Mitä haittaa maakunnallisen osuusteurastamon taholta tuleva kilpailu on tuottanut liiketoiminnallemme? Satakunnan Osuuskaupasta vastattiin jokseenkin jäätävästi: Ei mitään.

Osuuskaupan suhtautuminen Pellervo-Seuran yrityksiin ns. karjariidan ratkaisemiseksi kävi selvästi ilmi yhdestä virkkeestä: ”Meillä täällä Satakunnan Osuuskaupassa on sellainen käsitys, että n.s. karjariitaa on olemassa vain komiteoissa; sinä päivänä kun komiteat lakkaavat ylläpitämästä karjariitaa, loppuu se itsestään.”

Kankaanpään kaupassa tapahtuu

Syksyllä 1937 oli saatu tietää, että Kankaanpäähän oli kaikessa hiljaisuudessa perustettu Kauppaosakeyhtiö. Huomiota herätti se, että perustajien joukossa oli muutamia Satakunnan Osuuskaupan luottamus-toimissa olevia paikkakuntalaisia.

Osuuskaupan hallintoneuvoston puheenjohtaja ja muutama jäsen aloittivat neuvottelut Kauppaosakeyhtiön perustajan, kansanedustaja K. Joukasan kanssa. He esittivät, että jos paikkakunnalle haluttiin perustaa paikallisten hallinnassa oleva kauppa, eikö olisi asiallisempaa perustaa se osuuskaupaksi, jolle Satakunnan Osuuskauppa olisi valmis myymään Kankaanpäässä omistamansa kiinteistöt, irtaimistot ja tavaravarastot. Neuvotteluja päätettiin jatkaa ja kytkä asiaan mukaan myös SOK.

Kankaanpään tilanne tuli esille uudestaan huhtikuussa 1939. Hallintoneuvoston saaman tiedon mukaan Kankaanpäässä liikkui huhuja, että OTK aikoo perustaa Kankaanpäähän sosialistisen osuuskaupan. Huhut pitivät paikkansa: Osuusliike Pohjankangas perustettiin vielä samana vuonna.

Syntyneessä keskustelussa todettiin, että Satakunnan Osuuskaupan myymälä oli jäänyt sivuun kylän keskustasta, mikä vaikeutti toimintaa. Lisäksi paikkakunnalla toimi edellä mainittu Kauppaosakeyhtiö, mikä hajotti pääasiallista asiakaskuntaa eli viljelijäväestöä.

Jotta sosialistinen osuuskauppa ei saisi yliotetta paikkakunnalla, kaikkien hallintoneuvoston jäsenten mielestä paras puolustus olisi perustaa paikallisten aloitteella Kankaanpäähän jo aiemmin hahmoteltu paikallinen osuuskauppa. Mukaan olisi alun alkaen saatava kaikki maatalousväestö ja muu porvarillinen väki. Ensiksi olisi välttämätöntä rakentaa kunnollinen liiketalo oikealle paikalle.

Kankaanpääläisten kanssa käytiin pitkällisiä neuvotteluja mahdollisesti perustettavalle osuuskaupalle myytävän omaisuuden arvosta. Oikeasta kaupahinnasta vallitsi osapuolten välillä poikkeava näkemys, ja Satakunnan Osuuskauppa alensi useaan otteeseen hintapyyntöään. Ratkaisu jäi syyskuussa 1939 odottamaan, suostuvatko SOK ja Hankkija suorittamaan hintapyynnön ja tarjouksen väliin jäävän erotuksen.

Uhkakuvat alkoivat toteutua talvisodan jälkeen, kun OTK-lainen Osuusliike Pohjankangas perusti myymälöitä moniin Kankaanpään kyliin.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto päätti huhtikuussa 1941 liikkeen Kankaanpäässä olevan omaisuuden myymisestä perustettavalle uudelle SOK-laiselle osuuskaupalle. Mikäli sellaista ei kuitenkaan perusteta, Satakunnan Osuuskauppa rakentaisi Kankaanpäähän mahdollisimman hyvälle liikepaikalle uuden liiketalon.

Nyt hanke jäi vuorostaan jatkosodan jalkoihin. Vasta 1943 Kankaanpäähän perustettiin pitäjä-osuuskaupaksi Kankaanpään Osuuskauppa r.l., jolle Satakunnan Osuuskauppa myi 5. marraskuuta kaikki Kankaanpään alueella tuolloin toimineet viisi myymäläänsä kalustoineen. Kauppa syntyi vasta sen jälkeen, kun SOK:n hallintoneuvoston puheenjohtaja ja toimitusjohtaja olivat käyneet Helsingistä katsastamassa kaupan kohteena olevan omaisuuden ja osallistuneet neuvotteluihin.

Kankaanpään Osuuskauppa aloitti toimintansa lokakuussa 1944.

Kaupunki kasvaa, liike laajenee

Porin varsin ahtaaksi käynyt maa-alue laajentui huomattavasti vuoden 1941 alusta. Kaupungin pinta-ala kasvoi kolminkertaiseksi, kun siihen liitettiin alueita sekä Porin maalaiskunnasta että Ulvilasta.

Uutta Poria olivat asukasluvun mukaisessa suuruusjärjestyksessä mm. Uusikoivisto, Toejoki, Vanhakoivisto, Ruosniemi, Vähärauma, Paviljonki, Hyvelä, Harjunpää ja Tuorsniemi.

Maalaiskunta menetti näissä liitoksissa 44 % ja Ulvila 68 % väestöstään. Porin väkiluku kasvoi yli 12 000 asukkaalla, ja kaupunki oli 31 000 asukkaallaan Suomen viidenneksi suurin kaupunki.

Vuoden 1941 alueliitoksissa oli pääasiassa kyse kaupungin kasvusta syntyneiden, varsin vapaasti ilman suunnitelmia rakennettujen esikaupunkien siirtämisestä luonnolliseen yhteyteensä. Satakunnan Osuuskauppa oli jo avannut myymälöitä joissakin näistä esikaupunkialueista.

Välirauhan aikana Satakunnan Osuuskauppaa taas laajennettiin. 1941 avattiin neljä uutta toimipis-

tettä, helmikuun alussa myymälä Merikarvian Kasalaan, 23. toukokuuta Porin 3. kaupunginosaan (Anankatu 15), 6. kesäkuuta Lyttylään ja heinäkuun alussa kahvila Vähälleraumalle. Kirjurinluodon kesäravintola oli ollut vuokrattuna kesästä 1939 alkaen.

Jatkosodan aikana toimivia tuotantolaitoksia olivat leninkiompelimo Porissa, Merikarvian sataman ja Reposaaaren silakkasuolaamot sekä Merikarvian sataman silakkasavustamo.

Alueliitosten jälkeen Satakunnan Osuuskaupalla oli Porin alueella 17 myymälää, hotelli, ravintola, kahvila, kioskimyymälä ja kesäravintola.

Porin maalaiskunnan puolella oli neljä myymälää (Kyläsaari, Lyttylä, Pihlava ja Preiviiki), Ulvilassa kaksi (Kaasmarkku ja Friitala), Noormarkussa ja Pomarkussa yksi, Kankaanpäässä viisi (kirkonkylän sekataivaramyymälä ja elintarvikemyymälä, Venesjärvi, Niinisalo ja Vihteljärvi), Merikarvialla neljä (kirkonkylä, satama, Alakylä ja Kasala) ja Ah-

laisissa yksi. Lisäksi ympäristökunnissa oli muutama kahvila.

Satakunnan Osuuskaupan ja Osuusliike Kansan toimipisteiden lukumäärä oli vuoden 1941 päättyessä lähes yhtä suuri: edellisellä oli 44 ja jälkimmäisellä 47 myymälää tai muuta toimipistettä.

Kovin suurta ihmismäärää ei vielä tarvittu tekemään myymälää kannattavaksi. Esimerkiksi suunnitteilla ollutta Metallikylän myymälää johtokunta perusteli: *”Outokummun tehtaiden välittömään yhteyteen tulee rakennettavaksi melkoinen asutusyhteiskunta, käsittäen nelisenkymmentä neljän perheen asuntorakennusta. Kun tällainen yhdyskunta tulee tarvitsemaan myöskin kauppaliikeyteen, päätti johtokunta tiedustaa tonttialuetta Porin kaupungilta kaupungin omistamasta Koiviston kartanon maasta, jolle tontille voitaisiin rakentaa liikkeen myymälä.”*

Metallikylän myymälä avattiin, mutta vasta jatkosodan jälkeen.

Alueliitoksia
naapurikunnista Poriin.

Merikarvian satamassa toimi jatkosodan aikana ja jonkin aikaa sodan jälkeen Satakunnan Osuuskaupan silakkasuolaamo ja savustamo.

Maanviljelijöille kiitosta liikkeen kehityksestä

Kansakunnan ollessa sodassa Satakunnan Osuuskaupan johtokunta ja hallintoneuvosto tekivät päätöksen, ettei mitään suurempaa juhlaa järjestetä liikkeen 25-vuotisen toiminnan johdosta. Syyskokous 1942 päätettiin järjestää tavallista laajempaan ja monipuolisella ohjelmalla.

Juhlakokouksen jälkeen kutsuvieraille sekä hallintoneuvostolle ja johtokunnalle rouvineen tarjottiin päivällinen, jonka yhteydessä ei tarjottu mitään alkoholipitoisia juomia. Myös liikkeen henkilökunnalle tarjottiin muutamaa päivää myöhemmin päivällinen.

Eri myymälöiden alueilla järjestettiin 25 vuoden toiminnan johdosta isänmaallishenkisiä ohjelmallisia illanviettoja.

Hallintoneuvoston jäsen, maisteri Jussi Puumala kirjoitti liikkeen 25-vuotiskertomuksen. Sen loppusanoissa, jotka johtokunta yhdessä laati, koottiin liikkeen siihenastiset kirjavat vaiheet näin:

”Tästä esityksestä...näkyi kuitenkin, että Satakunnan Osuuskauppa r.l. on kuluneena 25-vuotiskautena kokenut varsin vaihtelevia kohtaloita. Sen menestymiseksi on tehty paljon epäitsestä työtä. On koettu pettymyksiä ja on nähty ilon aiheitakin. Lopputuloksena on suuri liike, joka menestyksellisesti toimii jäsenkuntansa parhaaksi. Sen kehittämiseksi ovat voimakkaimpana tekijänä olleet toimialueen maanviljelijäväestö. Ja juuri maanviljelijäin eturivin miesten sitkeys on pelastanut liikkeen useitakin kertoja. Tämä väestön osa on myös nähnyt työstään sikäli tuloksia, että liike nyt toimii varsin tehokkaalla tavalla sen oman elinkeinon avustajana... samalla kun maanviljelijä saa tuotteensa hyvin markkinoille, samalla voi kuluttaja olla vakuutettu, että välikäsien osuus tuotteiden hinnasta supistuu kohtuuden rajoihin... Satakunnan Osuuskauppa toimii jäsentensä yhteiseksi hyväksi. Tuota periaatetta se toteuttaa pitämällä kaupan kunnollisia tavaroita. Onkin sanottava, että kauppatavat ovat kuluneitten 25 vuoden aikana melkoisesti parantuneet...”

Sodan aikainen polttoainepula näkyi siinä, että osuuskaupan päätoimitalon pihalla oli hevospelien joukossa vain harvoin moottoriajoneuvoja.

Korviketavaroita kasaantuu

Jatkosota ja sitä seurannut sotakorvausten aika aiheuttivat samankaltaisen voimakkaan inflaation kuin ensimmäisen maailmansodan loppukausi. Markan arvo murentui, joten 1940-luvun vuosittaiset myyntiluvut ja vastaavat markkamääräiset tiedot eivät ole verrannollisia sotia edeltäneisiin lukuihin. Useissa tämän teoksen taulukoissa luvut esitetään myös inflaatiokorjattuina.

Vuoden 1942 alussa kaikenlaisten tavaroiden saanti oli vaikeimmillaan. Varastot olivat jo edellisinä sotavuosina hupenneet olemattomiin, ja tarjolla oli pääasiassa korviketuotteita. Valtiovalta määräsi tavaroiden rajahinnat, jolloin etenkin kala, marjat ym. keräilytuotteet sekä metsän riista kulkeutuivat mustan pörssin kauppaan.

Kaupan marginaalit olivat pienet. Myyntitulot laskivat, eikä liikkeellä ollut mitään mahdollisuutta alentaa liikekustannuksia samassa suhteessa. Päinvastoin, etenkin palkkakulut ja verotus nousivat huomattavasti samaan aikaan.

Huolestuttavaa oli, että mitä pitemmälle sota jatkui, sitä enemmän osuuskaupan varastoihin kertyi korviketuotteita. Niistä arvioitiin saatavan tappioita sodan päätyttyä, kun kauppaan tulisi taas parempaa tavaraa.

Liiketoiminnan rahoittamisessa säästökassalla oli aina ollut merkittävä rooli, mutta kassan talletusten kasvu jatkosodan vuosina oli kovin hidasta, vaikka rahaa oli liikkeellä runsaasti.

Kun Satakunnan Osuuskaupan toimihenkilöiden kesken 1942 julistettu kilpailu uusien jäsenten hankkimiseksi oli osoittautunut onnistuneeksi, johonkin pani 1943 henkilökunnan keskuudessa toimeen kilpailun myös säästökassaan tallettajien luvun kasvattamiseksi.

Liikkeen Porin toimipisteiden henkilökunta osallistui 1942-1943 ahkerasti talkootöihin. Erilaisissa talkootöissä oli kumpanakin vuonna yhteensä toistasataa henkilöä, ja talkootunteja kertyi 7 169. Mottitalkoisiin osallistuneet kolmisenkymmentä henkilöä hakkasivat yhteensä 230 mottia halkoja.

Kuva Satakunnan Museon kokoelmat

Jatkosodan aikana kotirintaman väki teki paljon mottitalkoita. Kuvassa Erkki Saarva ja Lauri Lindroos mottitalkoissa v. 1942.

Nakkilan Lattomerellä heinäkuussa 1944 aloittanut Vuolteen myymälä joutui syyskuussa 1948 siirtymään Pinomäelle, kun ruotsalaislahjoituksena saatu rakennus annettiin siirtoväen käyttöön.

Merikarvian Tuorilan myymälä.

Uusia toimipisteitä suunnitellaan

Liikkeen laajentaminen oli jatkosodan vuosina vaikeaa. Uuden myymälän avaaminen oli jonkin aikaa luvanvaraista, ja kansanhuoltoministeriö myönsi lupia hyvin kitsaasti.

Joitakin uusia toimipaikkoja kuitenkin sodan lopulla saatiin, kuten Varvinkatu 15:n myymälä 1. huhtikuuta 1943 Porin 5. osaan ja ruoka- ja sekatarviamyymälä 8. marraskuuta Isojoenrannalle sekä Vuolteen myymälä Lattomerelle karjalaisen siirtoväen pika-asutusalueelle 1. heinäkuuta 1944. Väli- rauhan solmimisen jälkeen avattiin vielä myymälä Merikarvian Tuorilan kylään 19. joulukuuta 1944.

Yksi uusi toimipiste saatiin kuitenkin nopeasti: kun Satakunnan Osuuskaupan Porin lentokentän alueella sijaitseva räjähdysaineväri joutui kesällä 1943 Saksan puolustusvoimien haltuun, uusi varistorakennus saatiin rakentaa viipymättä Porin kaupungin osoittamalle paikalle Mäntyluodon tien varteen.

Huolimatta uusien myymälöiden perustamisesta Satakunnan Osuuskaupan toimipaikkojen määrä väheni, kun liike 1944 myi Kankaanpäässä olleet viisi myymälää toimintansa aloittavalle Kankaanpään Osuuskaupalle.

Tulevaisuudessa perustettavia uusia myymälöitä varten osuuskauppa tiedusteli syksyllä 1943 sanomalehti-ilmoituksella mahdollisia tontteja tai rakennuksia Vanhallakoivistolla ja Uudellakoivistolla.

Liikkeeltä puuttui kunnollinen varistorakennus viljan, apulantojen ja muiden raskaiden tavaroiden varastointia ja käsittelyä varten. Johtokunta päätti tilata piirustukset uudeksi varistorakennukseksi SOK:lta tai Hankkijalta.

Rakennukseen tulisi viljasiilot noin miljoonan kilon varastoimiseen, tarpeelliset siirto- ja lajittelulaitteet sekä mylly ja viljankuivauslaitteet. Paikaksi suunniteltiin tonttia SOK:n keskusvarastoa vastapäätä Porin vanhan rautatieaseman alueelta, ja toimitusjohtaja sai tehtäväkseen neuvotella tontista Rautatiehallituksen kanssa.

Rautatiehallitus ei suostunut myymään tonttia omalta alueeltaan. Seuraavaksi osuuskauppa pyrki ostamaan tontin Porin kaupungilta uuden rautatieaseman tienoilta. Kaupunginhallitukseltakin tuli kielteinen vastaus.

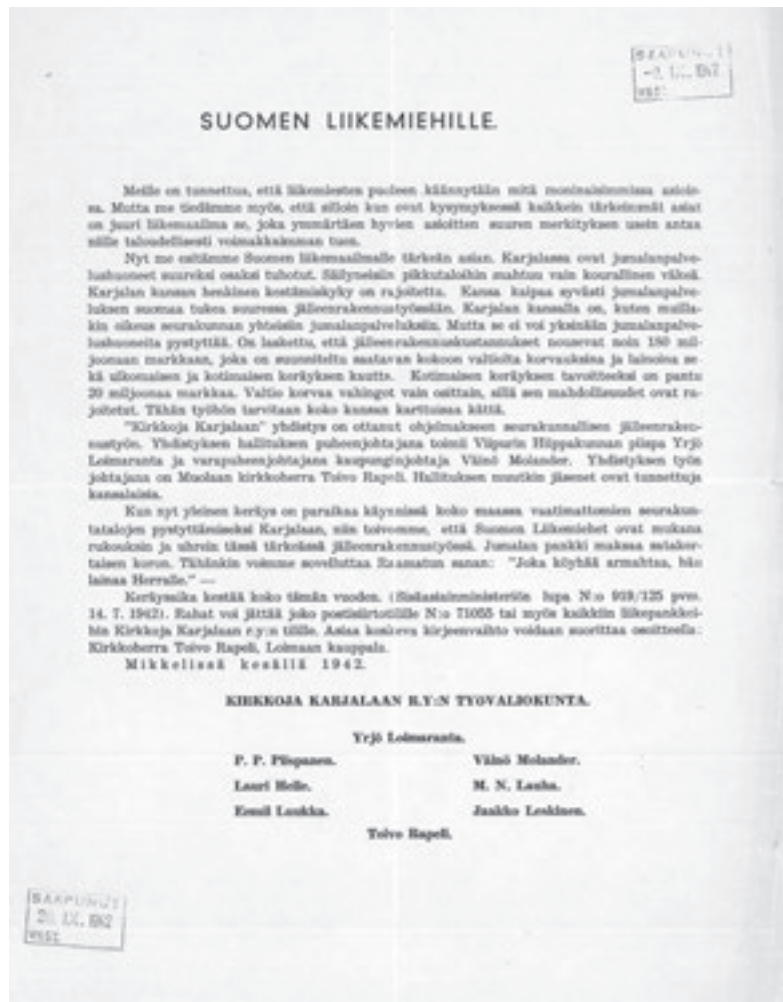
Kirkkoja Karjalaan

Jatkosodan alkuvaiheessa takaisin vallatun Karjalan väki palasi sankoin joukoin entisille kotikonnuilleen. Havaittiin, että venäläiset olivat suureksi osaksi tuhonneet tai tärvelleet Karjalan kirkot ja muut seurakuntien rakennuksen.

Kirkkoja Karjalaan -niminen rekisteröity yhdistys järjesti kirkkojen jälleenrakennustyön tueksi keräyksen, jolla lähestyttiin erityisesti Suomen elinkeinoelämää.

SOK oli tukemassa tätä kuten monia muitakin sodan aikaisia aktioita. Taustalla vaikutti osaksi se, että keskusliikkeen johtoportaan oli paljon karjalaistaustaisia henkilöitä, kuten mm. tulevat pääjohtajat Paavo A. Viding ja Viljo Luukka.

Osuuskaupan johtokunta esitti yhdistyksen kirjelmän johdosta, että hallintoneuvosto myöntäisi keräykseen käyttövaroistaan vähintään 2 000 markkaa. Hallintoneuvosto myönsi 5 000 markkaa.

Säännöstelystä tavarantarjontaan

Venäläisten suurhyökkäys Kannaksella ja suomalaisten lisäjoukkojen siirtäminen sinne puolustukseen kesäkuussa 1944 pysähdytti tavaraliikenteen Suomen rautateillä viikkokausiksi. Tavaraa ei saatu kuljetettua myytäväksi.

Myös tavaroiden paikalliskuljetukset ontuivat pahasti: Satakunnan Osuuskaupalla oli puolustusvoimien pakko-ottojen jäljiltä käytössään ainoastaan kaksi melko loppuun ajettua kuorma-autoa, joita niitäkin oli jouduttu luovuttamaan myös vie-raisiin ajoihin.

Toisin kuin talvisodan aikana, hotelli Satakunnan ja sen ravintoloiden myynti tuotti hyvää tulosta jatkosodan aikana. Hotellihuoneet olivat lähes koko ajan täynnä, ja asiakkaita oli jatkuvasti käännytettävä ovelta tilan puutteessa. Ravintoloiden myynti koki lyhyen notkahduksen sodan loppuvaiheessa, kun valtiovalta määräsi alkoholin anniskelun väliaikaisesti kielletyksi.

Määrällisesti Satakunnan Osuuskaupan kokonaismyynti kuitenkin kasvoi jatkosodan vuosien aikana, hitaasti mutta varmasti. Tähän vaikutti selvästi se, että uusi toimitalo oli valmistunut juuri ennen talvisotaa. Säännöstelyn päättyminen tavararyhmän osalta kerrallaan 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa toi kauppaan lisää tavaratarjontaa.

Tilintarkastajien kertomuksen mukaan Satakunnan Osuuskaupan talous oli tapahtumarikkaan 1940-luvun lopussa vankalla pohjalla ja liikkeen asiat muutenkin hyvässä kunnossa.

Uutta voimaa siirtolaisista

Jo talvisodan jälkeen Satakunnan Osuuskaupan toimialueelle muutti melkoinen määrä siirtoväkeä menetetyistä Karjalasta.

Menetetyillä alueilla oli toiminut 49 SOK:n jäsenosuuskauppaa, joissa oli yhteensä 43 000 jäsentä. 15 Suomen puolelle jäänyttä osuuskauppaa oli menettänyt osan toimialueestaan. Kannaksella ja

Suomen itäisellä rajaseudulla olevat osuuskaupat olivat kärsineet suurista vahinkoja. Osa oli joutunut lopettamaan toimintansa, kun niiden kiinteistöt ja tavaravarastot olivat tuhoutuneet.

Myös keskusliikkeiden SOK:n, Hankkijan ja Karjakunnan talvisodan rauhanteossa menettämien kiinteistöjen, koneistojen ja varastojen arvo nousi huomattaviin summiin. Tuntuvin vahinko oli SOK:n Viipurin suurmyllyn menetys, koska sen jälkeeseen osuuskaupoilla ei pitkään aikaan ollut tilaisuutta saada kunnollisia vehnä jauhoja myymälöihinsä.

Viipurin läänin maanviljelijäväestö oli toiminut hyvin aktiivisesti osuustoimintaliikkeessä, ja Satakunnan Osuuskaupassa toivottiin näistä tulokkaista uusia jäseniä. Johtokunta päätti tutustuttaa siirtolaisia liikkeeseen lähettämälle heille esite Satakunnan Osuuskaupasta ja toivottaa heidät tervetulleiksi paikkakunnalle.

SOK korvasi menetettyjen alueiden osuuskauppojen säästökassatallettajille heidän menettämänsä säästöt. Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto päätti, että jokaisen Satakunnan Osuuskaupan toimialueelle vakinaisesti asettuvan siirtolaisperheen päämiehelle lahjoitetaan yksi osuuskaupan osuus. Osuusmaksu suoritettiin hallintoneuvoston käyttörahastosta.

Suuri osa Karjalan osuuskauppojen jäsenistä liittyikin uuden kotiseutunsa osuuskauppaan. Vuoden 1941 aikana Satakunnan Osuuskauppaan liittyneistä uusista jäsenistä yli 40 % oli siirtoväen edustajia. Liike varustautui avaamaan myymälöitä uusille siirtoväen asuinalueille.

Jatkosodan alettua suomalaiset pääsivät takaisin talvisodan raskaassa rauhassa menetettyyn Karjalaan. Osuuskauppaliike ryhtyi heti tarmokkaasti jälleenrakennustyöhön. Talvisota oli tuhonnut melkein kaikki alueella olleet osuuskauppojen myymälät, mutta puolueeton osuuskauppaliike avasi alueella jo vuoden 1942 aikana nopeassa tahdissa 130 uutta myymälää.

Jatkosodan päätyttyä Karjalan väestö joutui sitten 19. syyskuuta 1944 solmitun välirauhansopimuksen mukaisesti uudestaan luopumaan osuuskaupoistaan ja kaikesta muusta sekä asettumaan jälleen muun Suomen alueelle.

Päästäkseen lähempään yhteyteen Satakunnan Osuuskaupan toiminta-alueelle vakinaisesti asettu- neen siirtoväen kanssa johtokunta kutsui keväällä 1947 siirtoväen johtomiehiä neuvottelutilaisuuteen liikkeen hallintoelinten ja johdon kanssa. Siirtoväen edustajia valittiin aikaa myöten eri paikkakuntien myymälätoimikuntiin.

Satakunnan Osuuskaupan keskushallintoon pyrittiin saamaan siirtoväen edustaja. Sellainen oli 1940-luvun lopulta hallintoneuvoston jäsenenä ollut ja vuonna 1954 johtokunnan jäseneksi nimitetty maanviljelijä Pekka Hämäläinen, Porin seudun karjalaisten näkyvä edustaja, joka toimi liikkeen hallituksessa vuoteen 1971.

Naistoimikunta suunnittelemaan valistustyötä

Naisten osuus puolueettomien osuuskauppojen jäsenistössä oli pitkään varsin pieni, 1920-luvun alussa vain runsaat kymmenen prosenttia. Teollisuuspaikkakunnilla sijaitsevista edistysmielisistä osuuskaupoista naisten osuus oli selvästi suurempi, koska perheenemäntien asema oli kodin ulkopuolisen ansiotyön seurauksena tasa-arvoisempi kuin maaseudulla.

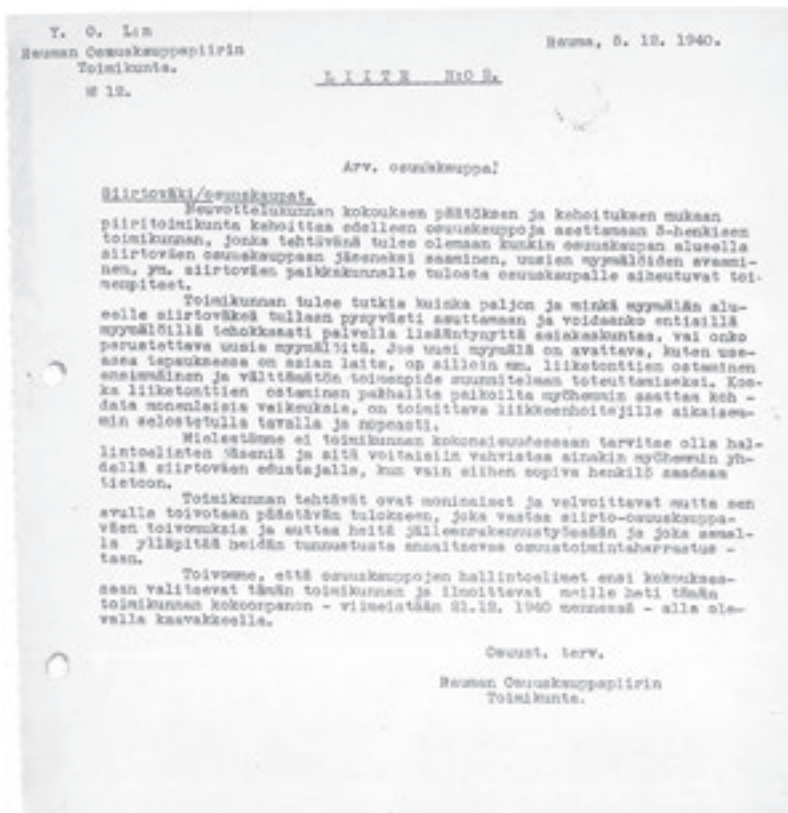
Naisten jääminen jäsenyyden ja päätöksenteon ulkopuolelle hidasti osuuskauppojen kehittymistä, kun valtaosan ostoksista tekevien naisten näkemykset lajittelusta ja tuotteista eivät kulkeneet osuuskauppojen johtoelimiin.

Engelmaan oli kiinnittänyt huomiota jo 1900-luvun alussa talousneuvos Hedvig Gebhard, Suomen osuustoiminnan isänä pidetyn professori Hanes Gebhardin puoliso. 1920- ja 1930-luvuilla oli tehty useita yrityksiä lisätä naisten osuutta osuuskauppojen jäsenistössä ja hallinnossa, mutta vielä ennen toista maailmansotaa naisille suunnatus- ta neuvonnasta vastasivat yksinomaan miehet, kun Yleisen Osuuskauppojen Liiton neuvontatoimistos- sa ei ollut yhtään naista.

1942 Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvos- to päätti perustaa naistoimikunnan. Perheenemäntien työn helpottamisesta oli keskusteltu Yleisen Osuuskauppojen Liiton edustajakokouksessa jo vä- lirauhan aikana 1941. Kokous oli kehottanut osuus- kauppoja ryhtymään toimiin ”kotitalouden helpot- tamista tarkoittavien toimenpiteiden hoitamiseksi” ja suositteli jokaiselle osuuskaupalle naistoimikun- nan perustamista.

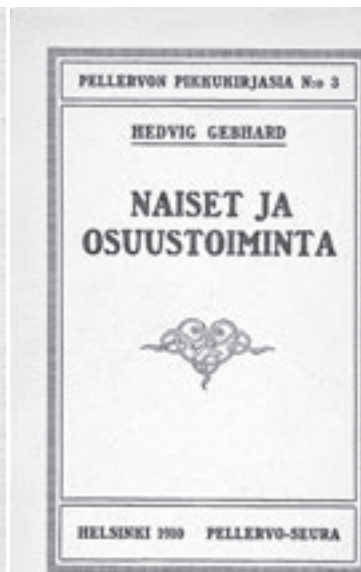
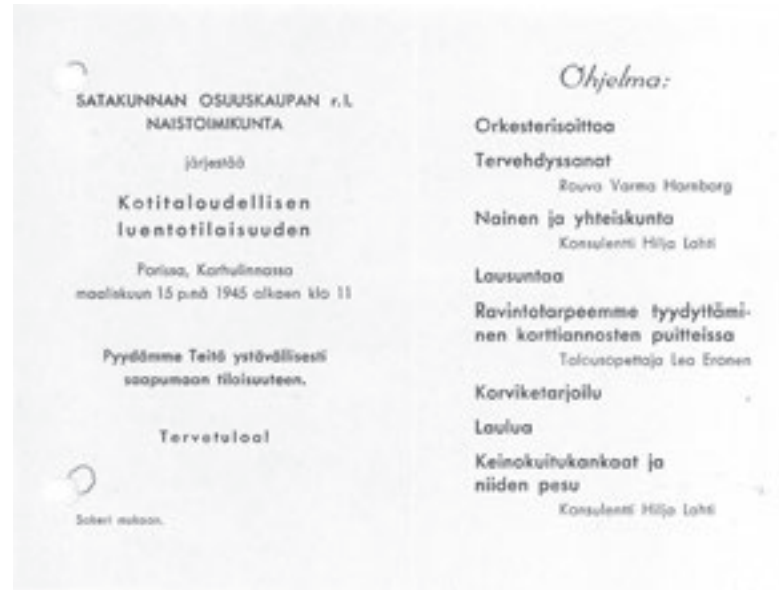
Naisia pyrittiin nyt kaikkialla maassa saamaan osuuskauppojen jäseniksi. Satakunnan Osuuskau- passa asia ei ollut mitenkään uusi, koska Satakun- nassa naisjäseniä oli ollut runsaasti mukana alusta alkaen.

Ensimmäisenä naisena Satakunnan Osuuskau- pan hallintoneuvostoon valittiin 1937 emäntä Ai- no Kärki Kankaanpäästä. Seuraavana vuonna jouk- koon tuli porilaisten perheenemäntien edustajana rouva Tyyne Söderström. Tämän muutettua paikka- kunnalta hänen tilalleen tuli 1942 tohtorinna Varma Hornborg.

Hornborg ryhtyi vuoden 1943 alusta johtamaan joulukuussa 1942 perustettua naistoimikuntaa. Siihen oli valittu yksi edustaja kustakin pitäjästä, jossa liikkeellä oli toimipaikkoja. Ensimmäisen toimikunnan muut jäsenet olivat emäntä Laina Heinäsuo Pomarkusta, diakonissa Olga Kelama Noormarkusta, emäntä Aino Kärki Kankaanpäästä, rouva Elvi Lehmuskoski Ulvilasta (varapuheenjohtaja), emäntä Aino Mattila Porin maalaiskunnan Kyläsaaresta, rouva Eeva Pasila Ahlaisista, prokuristi Laina Viitonen Porista (sihteeri) ja rouva Elvi Yli-Kerttula Merikarvialta.

Toimikunnan tehtävänä oli hoitaa suhteita osuuskaupan naispuoliseen jäsenkuntaan ja suorittaa kotitaloudellista neuvontatyötä.

Lakot ja levottomuudet häittana

1940-luvun jälkipuoliskon vuodet olivat monessa suhteessa vaikeita kaupalle. Sota-ajan vaatima säännöstely ja tavarapula jatkuivat pitkälle rauhan vuosiin. Sodan jälkeen syntynyt inflaatiopaine purkautui lakkolevottomuuksina ja suurina palkannousuina.

Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan kuukausikatsaukset hallintoneuvostolle ovat varsin murheellista luettavaa. Pääteemoja olivat jatkuva puute myyntitavaroista sekä peräkkäiset eri henkilökuntaryhmien lakot, jotka pakottivat liikkeen krottamaan palkkoja monta kertaa vuodessa.

Valaiseva esimerkki jatkuvista uusista vaatimuksista oli Suomen Liiketyöntekijäin varastohenkilökunnan Porin osaston ja Suomen Kuljetustyöntekijäin Liittoon kuuluvan Porin Automiehet ry:n toukokuussa 1945 lähettämät kirjelmät, joissa näiden ammattiosastojen jäsenten palkkoja vaadittiin nostettavaksi yli 40 % vastikään, kaksi kuukautta aikaisemmin jo merkittävästi korotetuista palkoista.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunta totesi kielteisessä vastauksessaan, että jos esitettiin vaatimuksiin suostuttaisiin, kaikkien muidenkin henkilöstöryhmien palkkoja olisi korotettava vastaavasti. Se taas olisi johtanut heti liikkeen toiminnan loppumiseen.

Kun palkkojen osuus liikevaihdosta oli juuri ennen talvisotaa ollut noin 3 %, osuus oli vuoteen 1944 tultaessa 5,1 % ja keväällä 1945 jo 7,4 %. Nyt esitetyillä korotuksilla palkkojen osuus olisi nousut 10,7 %:iin.

Runsaan kuukauden kuluttua edellä mainituista tapauksista Satakunnan Osuuskaupassa tehtiin päätös liittyä perusteilla olevaan liikealan työnantaja-järjestykseen.

Seuraava palkankorotusaalto tuli puolestaan jo kuukauden kuluttua tästä. Markan arvo hupeni silmissä.

Säästökassatalletuksia kaivataan

Osuuskaupan mahdollisuus uusiin investointeihin riippui melkoiselta osalta säästökassatalletusten määrästä. Jäsenten talletukset olivat kehittyneet hitaasti.

Toimitusjohtaja Kalle Peltola toteaa raportissaan toukokuussa 1945, että Satakunnan Osuuskaupan säästökassatalletukset olivat runsaat 4,7 miljoonaa markkaa, kun vastaavat talletukset porilaisen Osuusliike Kansan säästökassassa olivat vajaat 18 miljoonaa markkaa eli lähes nelinkertaiset.

Vuoden ainoat uudet toimipaikat olivat 1. kesäkuuta Antinkatu 13:ssa avattu pukumyymälä ja A. Ahlströmin konepajalla Pihlavassa 8. helmikuuta avattu työmaaruokala. Edellisenä vuonna Harjavallassa puolustusvoimien varikolla avattu työmaaruokala suljettiin 21. huhtikuuta.

Liikkeen käyttöpääoma kävi markan arvon laskun johdosta niin riittämättömäksi, ettei varoja enää riittänyt tavaravarastojen tarpeellisiin täydennyksiin. Hallintoneuvosto haki kesällä 1946 Porin Seudun Osuuskassalta 30 miljoonan markan kiinnelainaa.

Kun paikallinen osuuskassa ei katsonut voivansa lainaa myöntää, hallintoneuvoston puheenjohtaja ja toimitusjohtaja kävivät Osuuskassojen Keskuslainarahastossa neuvottelemassa tilanteesta. Herrojen palattua Helsingistä Porin Seudun Osuuskassa myönsi liikkeelle 15 miljoonan markan lisäluoton.

SOK patisti 1950-luvun alkupuolella osuuskauppoja korostamaan säästökassojen merkitystä ja houkuttelemaan jäsenistöä entistä tehokkaammin säästökassan asiakkaiksi. Monet osuuskaupat suhtautuivat ajatukseen kuitenkin varovaisesti.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunta katsoi, että asia oli vähän arkaluontoinen ja vaikeasti hoidettava. Porin Seudun Osuuskassa oli rahoittanut osuuskauppaa pitkään ja huomattavasti, ja osuuskaupan säästökassan voimakkaan mainostamisen pelättiin johtavan siihen, että osuuskassa alkaisi vaatia kilpailijakseen tulevalta osuuskaupalta sille myöntämiään luottoja takaisin.

SÄÄSTÄVÄISYYS

on hyve jota jokaisen kannattaa harrastaa

"Syöneen hyvä, säästäneen parempi"

sanoo vanha suomalainen sananlasku.

Säästäminen käy valvottomasti tallettamalla osan tuloista Satakunnan Osuuskaupan säästökassaan.

Talletuksia vastaanotetaan joka arkipäivä kello 8—17 konttorissamme Porissa ja kaikissa maaseutumyymälissä.

SATAKUNNAN OSUUSKAUPPA r.l.

Säästökassa-osasto

Rengaspula pysäyttää kuorma-autot

Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksessa 1946 todetaan, että raaka-ainepula jatkui, työvoima oli tiukassa ja työteho heikonlainen. Palkkataistelut lakkoineen häiritsivät edelleen valtakunnallisesti teollisuuden ja maatalouden toimintaa. Liikekustannukset nousivat lähes 100 %.

Vaikka kauppasuhteita oli saatu solmittua useisiin ulkomaihin, sotakorvauksilta jäi vapaaseen ulkomaankauppaan vain niukasti tavaraa. Yleiseen kulutukseen ei näin ollen saatu vaihdetuksi riittävästi kunnollisia tuotteita.

Maataloustuotteiden kauppa oli erittäin hiljaista, koska viljelijät pitivät tuotteitaan mieluummin hallussaan kuin vaihtoivat niitä horjuvaan markkaan.

Kauppaa häiritsivät myös monet käytännön asiat. Sotavuosina kertyneitä korviketavaroita jouduttiin myymään alennettuun hintaan monen vuoden ajan. Kuorma-autokalustoa saatiin maahan aluksi riittämättömästi, ja kun autoja vihdoinkin saatiin, ilmeni pulaa uusista renkaista. Tavarantoimitukset uhkasivat katketa, kun käyttökelpoiset autot seisoivat rengaspulan takia.

Rakennuslupia ja -materiaalia uusien myymälöiden perustamiseksi saatiin varsin kitsaasti tarpeisiin nähden, joten laajennussuunnitelmia ei voinut toteuttaa. Uusia myymälöitä avattiin vain kaksi, Poriin hiljattain liitetyllä Uudellakoivistolla Nirkkolankatu 21:ssä ja Pomarkussa Längelmäen kylän Harjankoskella. Metallitehtaan alueella Porissa käynnistettiin uuden myymälän rakennustyö, joka valmistui seuraavana vuonna.

Toimitusjohtaja Peltola totesi eräessä kuukausiraportissaan, että Ahlaisten ja Kyläsaaren myymälöissä nyt tehtyjen korjaustöiden hinnalla olisi juuri ennen sotia voitu rakentaa ja kalustaa 8-10 uutta myymälää.

Säästäminen kannattaa sittenkin.

Vänetään, ettei kannata säästää kun mar-
kan arvo laskee.

Kyllä kannattaa, "parempi pyy pivossa
kuin kymmenen oksalla".

Säästäminen on aina säästöä, joka antaa tilille var-
muutta ja ensintajalle hyvää mieltä.

Satakunnan Osuuskaupan jäsenet,

SÄÄSTÄKÄÄ

Tallettaa säästövaranne oman osuus-
kauppanne säästökassanille.

- Säästöistä suoritetaan korkein sallittu korko.

Korko lisätään 2 kertaa vuodessa pääomaan.

- Talletuksia vastaanotetaan konttorissamme Porissa, Torin 7, ja kaikissa maaseutumyymälissämme joka arkipäivä klo 8—17, pois loppuina klo 8—15.

Osuuskauppanne säästökassa on varmalla talletuspaikalla.

SATAKUNNAN OSUUSKAUPPA R.L.

SÄÄSTÖKASSA OSASTO

Satakunnan Osuuskaupan maatalousosasto

on perustettu maanviljelijän palvelua varten.

Se on hyvänä apuna maanviljelijälle maataloustuotteiden markkinoinnissa ja tarvikkeiden hankinnassa.

Maanmiesten liike kaupungissa ja maaseudulla on

Satakunnan Osuuskauppa r.l.

Kansalaisten setelit leikataan

77

Markan arvon vakauttamiseksi valtiolta määräsi vuodenvaihteessa 1945-1946 setelien vaihdon. Kyseessä oli valtiolle tuleva pakkolaina. Sen päämääränä oli hillitä inflaatiota, joka oli 1945 pahimmillaan 80 % vuodessa.

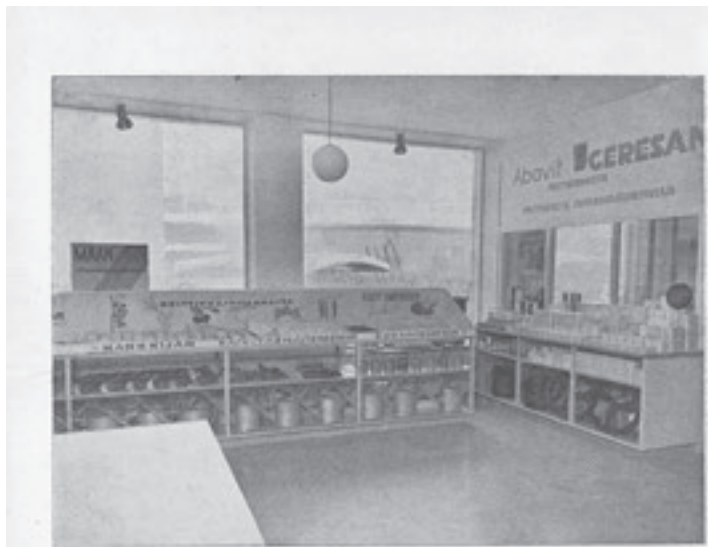
Ns. setelinleikkauksen tarkoituksena oli supistaa kysyntää ja kulutusta, kerätä mustan pörssin kaupassa liikkuva raha normaalitalouteen, suojella rahan arvoa vetämällä liikaa rahaa pois taloudesta, tuoda viranomaisten tietoon verotuksessa salattua varallisuutta, selvittää, missä määrin maan valuuttaa oli väärennetty tai viety ulkomaille sekä vahvistaa valtion taloutta.

Eduskunta oli tehnyt päätöksen ”rahaolojen säännöstelemisestä” 21. joulukuuta 1945, mutta tieto annettiin julkisuuteen vasta vuoden viimeisenä päivänä ja setelien leikkaus tuli tehdä jo seuraavana päivänä. Tieto asiasta oli kuitenkin vuotanut etujassa, ja ihmiset riensivät viimeistään perjantaina 28.12. vaihtamaan rahansa pienemmiksi tai realisoimaan omaisuuttaan ja tallettamaan varat ruuhkasiin pankkeihin.

Vuodenvaihteessa kolme suurinta markkaseteliä, nimellisarvoltaan 500, 1 000 ja 5 000 markkaa, leikattiin kahtia. Setelien vasemmat puoliskot kävivät maksuvälineinä puolesta nimellisarvostaan 16. helmikuuta 1946 asti. Oikeat puoliskot toimivat kuittina tästä pakkolainasta. Pieniä nimellisarvoja ei leikattu.

Kaikki setelit vaihdettiin uusiin vuoden 1946 kahden ja puolen ensimmäisen kuukauden aikana. Leikkaus koski ainoastaan yleisön hallussa olevia käteisvaroja. Se ei koskenut valtion, kuntien, rahalaitosten ja ulkomaalaisten hallussa olevia seteleitä.

Toimenpide kohdistui kansalaisiin sattumanvaraisesti. Tuon ajan sisäpiiriläiset ja huhuista kuulleet ehtivät tallettaa suuret setelinsä pankkiin tai sijoittaa ne muihin kohteisiin. Lehdistössä kerrottiin, kuinka etenkin maaseudulla, pitkien etäisyyksien päässä pankeista, kansalaiset eivät ehtineet viedä suuria seteleitään turvaan pankkitileille.

Syksyn sato

palkitsee valvanne monin verroin. Ryhtyköös toimeen ja mukatkaa pienetkin maa-alat peruna- ja keittökasvimaiksi.

- Vähäinenkin omavara elintarvikkeissa on turvanne näinä pula-aikoina.

Siemenet ja puutarhatyökalut saatte maatalousosastoltamme Porista tai maaseutumyymälästämme.

Satakunnan Osuuskauppa r.l.

Tälle pakkolainalle maksettiin kahden prosentin korko ja se maksettiin takaisin 1949, mutta kun inflaatio pysyi noina vuosina vuositasolla keskimäärin 20 %:ssa, lainasta koitui kansalle tappioita.

Kysynnän ja kulutuksen supistamisessa sekä mustan pörssin rahan keräämisessä setelinleikkaus onnistui osittain, mutta markan arvon suojelemisessa ja valtion talouden kohentamisessa toimenpiteillä ei juuri ollut vaikutusta. Suomen Pankki, jonka tärkein tehtävä sodan jälkeen oli inflaation hillitseminen ja rahan arvon vakauttaminen, joutui toteuttamaan useita peräkkäisiä devalvaatioita, joiden seurauksena markan arvo heikkeni lähes kolmannekseen entisestään.

Vaikka inflaatio oli sota-aikana syönyt paljon enemmän varallisuutta kuin setelien leikkaus, jälkimmäinen oli kohdistumisensa suhteen paljon mielivaltaisempi. Setelien leikkaus jätti vuosikymmeniksi epäluulon viranomaisia ja talouspolitiikkaa kohtaan.

Kauppaan setelinleikkaus vaikutti niin, että kulluskysyntä kasvoi vuoden 1945 lopulla, laski vuoden 1946 alussa ja nousi taas keväällä 1946. Osuuskauppojen myynti kehittyi vastaavasti vuoden 1945 viimeisellä neljänneksellä hyvin, laski vuoden 1946 ensimmäisellä neljänneksellä 15,3 % ja kasvoi taas vuoden 1946 toisella neljänneksellä 38,3 %.

Arv. setelienomistajat!

Säästäkää vaivojanne.
LEIKKAUTTAKAA
SETELINNE
KONEELLISESTI
meillä. (Valtiolo taataan.)

Olemme tilaisuudessa ottamaan myös muita kirjapainotöitä vastaan.

Kirjapaino Tapo Oy.
Ilmarinkatu 10. Puh. 45 502!

x

Avustuksilla uusi suunta

Lukuisat avustusten varassa toimivat yleishyödylliset yhteisöt olivat markan arvon syöksykierteessä joutuneet suuriin vaikeuksiin. Vuoden 1945 lopulla ja seuraavan vuoden alussa myös Satakunnan Osuuskaupan postilaatikkoon tulvi monenlaisia avustuspyyntöjä. Liike pyrki varaamaan jonkinlaisen avustussumman niille yhteisöille, joiden toimintaperiaatteet ja tavoitteet olivat samansuuntaiset kuin osuuskaupan.

Talvisotaa edeltäneiden vuosien säännöllisimmän avustuksia saaneet tahot olivat liittyneet maanviljelyyn (maamiesseurat, eläintenjalostusyhdistykset), maanpuolustukseen (suojeluskunnan ja Lotta-Svärd -järjestön satakuntalaiset osastot), koulutukseen (kansalaisopistot ym.) ja terveydenhoitoon (Satakunnan keuhkotautiparantola), yleensä maakunnan tasolla.

Välirauhan ja jatkosodan aikana avustettavia tahoja olivat edellä lueteltujen lisäksi usein liikkeen toimialueen aseveliyhdistykset sekä heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten huoltotoimintaa hoitava vapaaehtoinen Kansanapu ry -niminen keräyselin.

Kun rauhaan palattiin jatkosodan päätyttyä, avustusten saajien perusjoukko vaihtui melkoisesti. Suojeluskunnat ja Lotta-yhdistykset oli lakkautettu, ja avustuksia jaettiin osittain entiseen tapaan maanviljelys- ja nuorisoseuroille.

Uusina saajina tulivat listoille mm. valtakunnalliset sotainvalidien ja partiopoikien yhdistykset, kaupalliset ja muut oppilaitokset, urheiluseurat sekä monet kansanterveyteen liittyvät järjestöt. Myös kulttuuritahoja tuettiin.

Konkreettinen esimerkki löytyi keväällä 1947 liikkeen omasta väestä: tunnettu porilainen pianonsoiton opettaja Kitty Fredén anoi tukea Satakunnan Osuuskaupan rautaosaston apulaisen Mirjam Hannulan lauluopintoja varten. Fredénin anomuksen liitteinä olivat Suomen musiikkielämän kolmen tunnetun nimen, laulaja Lea Piltin, laulaja Jorma Huttusen ja säveltäjä Ahti Sonnisen suositukset. Hallintoneuvosto myönsi avustuksen, jolla Mirjam Hannula pääsi italialaisen laulunopettajan kursseille Helsinkiin. Parinkymmenen vuoden kuluttua Mirjam Hannula esiintyi valtakunnallisesti arvostettuna laulajattarena Satakunnan Osuuskaupan 50-vuotisjuhlassa 1967.

Suomi-Neuvostoliitto-Seuran anomukseen saada raha-avustus Neuvostoliittoon sen 30-vuotisen olemassaolon johdosta koottavan Suomen kansalaisten onnitteluadressin kuluja varten ei hallintoneuvosto suostunut.

Seutukunnalla puolensataa toimipistettä

Satakunnan Osuuskaupalla oli vuonna 1946 viitisenkymmentä toimipistettä. Liikkeen 37 myymälästä 13 sijaitsi Porissa. Torikadun pääkonttorirakennuksen katutasossa olivat maito-, leipä-, liha-, ruokatavara-, siirtomaa-, jalkine-, kangas-, taloustavara- ja rautaosastot. Tontilla sijaitsivat myös maatalousosasto ja liikkeen keskusvarasto.

Porin kauppahallissa toimivat leipä-, liha- ja siirtomaaosasto. Muiden Porin kaupungissa sijaitsevien myymälöiden osoitteina olivat Mikonkatu 26 ja Annankatu 15 (3. kaupunginosa), Armfeltinkatu 9 ja Varvinkatu 15 (5. osa), Eteläpitkäkatu 20 (6. osa) ja Koulukatu 23 (8. osa) sekä Nirkkolankatu 21 (Uusikoivisto). Porissa toimivat myös ompelimo, Yhtyneet Pukutehtaat Oy:ltä vastikään ostettu pukumyymälä (Antinkatu 13) ja kioski.

Esikaupunkimyymälät toimivat Isojoenrannalla, Reposaaressa, Ruosniemessä, Vähälläraumalla ja Lattomerellä (Vuoltee).

Muissa kunnissa myymälöitä sijaitsi seuraavilla paikkakunnilla: Ahlainen, Merikarvian Alakylä, Ylikylä, Kasala, Satama ja Tuorila, Noormarkku, Pomarkun keskusta ja Längelmäen kylän Harjankoski, Porin maalaiskunnan Kyläsaari, Lyttylä, Pihlava ja Preiviiki, Ulvilan Friitola ja Kaasmarkku.

Näiden lisäksi liikkeellä oli hotelli ja ravintola Satakunta, viisi ruokala-kahvilaa (Ahlainen, Friitola, Noormarkku, Pomarkku ja Vähärauma), kaksi työmaaruokalaa (Telakka Pihlavassa Ahlström Oy:n konepajalla ja Varikko Vähälläraumalla) sekä Porin kaupungilta vuokrattu Kirjurinluodon kesäravintola ja Suomen Punaiselta Ristiltä vuokrattu Yyterin Meriravintola.

Paikallisella kilpailijalla Osuusliike Kansalla oli samaan aikaan yhteensä 59 myymälää 12 kunnan alueella. Kansa oli jäsenistöltään 7. suurin Suomen edistysmielisten osuuskauppojen joukossa.

*Osuuskaupan myymälöitä 1940- ja 1950-luvulta.
Yllänä Porin Annankatu 15 ulkoa ja sisältä, keskirivissä
Porin Kauppahalli ja Koulukatu 23 ja alinna Pomarkun
Harjankoski.*

*Ylinnä Noormarkku ja Preiviiki, keskivissä
Reposaaren vanha ulkoa ja sisältä ja alinna Lyttylä.*

Rauhansopimusta seuraa normalisoituminen

Lopullinen rauhansopimus Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittiin maaliskuussa 1947.

Vuoden lopulla työmarkkinoilla oli vihdoon haavoittavissa rauhoittumista. Elintarviketilanne parani. Liha ja lihatuotteet vapautuivat säännöstelystä, mikä johti nopeasti niiden hintojen voimakkaaseen kohoamiseen. Sen sijaan kankaista ja muista tekstiilituotteista oli edelleen suurta pulaa.

Myönteistä Satakunnan Osuuskaupan liiketoiminnalle oli, että tavaravarasto oli laadullisesti parantunut melkoisesti. Huonojen korviketavaroiden ostoa oli vältetty, ja sota-ajalta peräisin olevat korviketavarat oli joko saatu myydyksi tai poistettu.

Sika muuttui 1. maaliskuuta 1947 ”valkoiseksi” eli vapautui sodan aikaisesta ja jälkeisestä säännöstelystä, ja ilmestyi jälleen lihattskeille. Kuva on Satakunnan Osuuskaupan päämyymälän lihaosastolta heti sianlihan vapautumisen jälkeen. Vertaa sivun 58 tyhjiin lihakoukkuihin sota-aikana.

Markasta jäljellä kymmenesosa

Liikkeen kannattavuuteen vaikutti ratkaisevasti, että valtiovalta säännösteli edelleen useimpien hyödykkeiden hintoja. Markan arvosta oli nyt jäljellä noin kymmenesosa siitä, mitä se oli ollut ennen talvisodan syttymistä.

SOK:n neuvontatoimisto esitti syyskuussa 1947, että jäsenosuuskaupat korottavat osuismaksuja. Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto päätti joulukuussa 1948 esittää osuuskuntakokoukselle, että liikkeen osuismaksu nostetaan 100 markasta 1 000 markkaan (vastaa noin 34 euroa). Osuuskuntakokous hyväksyi asian huhtikuussa 1949. Sääntöjen mukaan jäsen sai merkitä enintään 100 osuutta.

Toimitusjohtaja Peltola esitteli marraskuussa 1947 liikkeen hallintoneuvostolle henkilöstön palkkatilanteen lokakuun palkankorotuskierroksen jälkeen. Keskustelun kuluessa todettiin, että tilanne käy pian osuusliikkeen kannattavuuden suhteen kestämättömäksi. Palkka- ja hintasäännöstelystä olisi päästävä eroon mahdollisimman pian, jotta voitaisiin pelastaa mitä pelastettavissa on.

Pätevästä henkilökunnasta alkoi olla pulaa, kun sotakorvausteollisuus pystyi paremmilla palkoilla houkuttelemaan ammattitaitoista väkeä.

Tilannetta heikensi entisestään se, että uusille työntekijöille ei ollut saatavissa riittävästi asuntoja. Muutama henkilökunnan jäsen oli majoitettu hotelli Satakunnan huoneisiin ja erääseen porilaiseen matkustajakotiin.

Johtokunta katsoi, että tilanne edellytti henkilökunnan asuntojen rakentamista. Tilattiin rakennuspiirustukset liikkeen Porin 6. osassa omistamalle tontille suunniteltavaa myymälä- ja asuntorakennusta varten.

Osuuskaupan valistustoiminta jatkui entisissä muodoissaan. Naistoimikunta järjesti ohjelmallisia illanviettoja eri myymälöiden alueilla ja lasten joulujuhlan Porin Karhulinnassa. Kaikille osuuskunnan jäsenille tilattiin Yhteishyvä-lehti, ja kaikkiin myymälöihin Osuuskauppalehti.

Satakunnan Osuuskaupan 30-vuotispäivänä 26. marraskuuta ei julkaistu 30-vuotishistoriikkaa, koska 25-vuotishistoriikki oli varsin yksityiskohtainen. Sen sijaan koottiin suppeahko kuvateos 30 vuoden toiminnan ajoilta. Kustannusten säästämiseksi teoksessa käytettiin aikaisemmin vuosikertomuksia varten valmistettuja kuvalaattoja. 30-vuotisjuhla järjestettiin ohjelmallisen illanvieton muodossa Porin teatterissa.

Käyttöpääoma uhkaa loppua

Vuoden lopulla rahamarkkinat kiristyivät. Pankit eivät voineet myöntää uusia luottoja, koska talletuksia ei tullut sisään. Suomen Pankki suositteli pankkeille, ettei rakennustoimintaan saa enää kiinnittää pääomia.

Talletusten tulo Satakunnan Osuuskaupan säästökassaan tyrehtyi lähes kokonaan, ja liikkeen käyttöpääoma kävi riittämättömäksi uusien tavaroiden tullessa markkinoille.

Hallintoneuvosto totesi, ettei liikkeellä oikeastaan käyttöpääoman tarpeen vuoksi olisi varaa suorittaa vuodelta 1947 ylijäämän palautusta. Siitä ei kuitenkaan katsottu voitavan täysin luopua, koska kilpaileva osuusliike Kansa joka tapauksessa palauttaa jäsenilleen ylijäämää. Jäsenille suoritettiin palautetuista ostokuiteista ylijäämäpalautusta 1 % ja ei-jäsenille 0,5 %.

Talletuskorko nousi pian 6,5 prosenttiin, ja talletusten liikkeen säästökassaan odotettiin lisääntyvän. Heinäkuun alusta 1949 korkoa laskettiin korkolautakunnan ohjeiden mukaisesti yhdellä prosenttiyksiköllä.

Satakunnan Osuuskaupan jäsenistön jakautuminen ammattiryhmittäin 1947

Tilallisia	1 550
Virkamiehiä	366
Maataloustyöväkeä	86
Konttori- ja liikeväkeä	316
Teollisuus- ja kaupunkityöväkeä	159
Muuta työväkeä	173
Vapaiden ammattien harjoittajia	886
Muita	455
Ryhmäjäseniä	38
Yhteensä	4 029

Markka ja talouselämä vakiintuvat

Vuosi 1948 toi vihdoinkin helpotusta. Suomen talouselämä vakiintui ja elinkeinoelämä kehittyi edullisemmin kuin oli ennakoitu. Markan arvon lasku pysähtyi. Kun tavaraa tuli kauppoihin entistä runsaammin, hintojen nousu pysähtyi ja joidenkin tuoteryhmien kuten elintarvikkeiden hinnat jopa aleniivat.

Satakunnan Osuuskaupan rahallinen asema oli parantunut: käyttöpääoma riitti kaikkien maksujen suorittamiseen käteisellä.

Suotuisa kehitys kansantaloudessa jatkui seuraavana vuonna. Säännöstelystä voitiin luopua muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, ja kaupankäynti muuttui yhä normaalimpaan suuntaan. Vaikeimmin saatavia tavaroita olivat rakennus- ja rautatarvikkeet, kankaat ja muut tekstiilit.

Kun rakennustarvikkeita vihdoinkin saatiin, osuuskauppa ryhtyi rakentamaan uusia liike- ja varastorakennuksia ja korjaamaan sotavuosina rappeutuneita kiinteistöjä. Merikarvian Kasalan, Pomarkun, Noormarkun, Vähärauman, Kyläsaaren ja Metallikylän kiinteistöt korjattiin ja ostettiin muutamia uusia.

Ruotsalaisten sodan jälkeen lahjoittama talo, jossa sijaitsi Lattomerén Vuolteen myymälä, jouduttiin luovuttamaan siirtoväen käyttöön. Johtokunta sai tehtäväkseen ostaa valmiin puutalon ja pystyttää se jo aikaisemmin vuokratulle tontille. Myymälä, jonka nimi muutettiin Pinomäen myymäläksi, siirtyi uuteen taloon syyskuussa.

Rosenlew-yhtiö tiedusteli, haluaisiko Satakunnan Osuuskauppa avata myymälän yhtiön omakotialueelle Porin Aittaluotoon. Mikäli asia kiinnostaisi, Rosenlew-yhtiö voisi rakentaa liiketalon alueelle ja vuokrata tai myydä sen osuuskaupalle. Asia jätettiin harkintaan.

Uusia toimipaikkoja avattiin Porin maalaiskunnan Pietniemen kylässä ja Porin Uudellakoivistolla. Ahlaisten myymälään saatiin kirjakauppaosiokeudet. Toimipaikkojen lukumäärän lisääntyessä liikkeen palvelukseen otettiin toinen myymälätarkastaja.

Tavaroiden jakoperusteet tutkitaan

Kauppatavaraa, etenkin pitkään kiven alla olleita tuotteita tuli markkinoille yhä enemmän, mutta ei aina riittävästi eikä yhtä aikaa liikkeen kaikkiin myymälöihin. Joillakin tahoilla epäiltiin, että Satakunnan Osuuskaupan kaikkia toimipaikkoja ei kohdeltu samanarvoisina. Esimerkkinä Pomarkun myymälätoimikunnan terveiset pääkonttorille kokouksestaan 18. marraskuuta 1947.

Pomarkkulaisilla oli käsitys, että pääliike toimittaa tavaroiden jaon puolueellisesti, suosien kaupunkimyymälöitä. Erityisesti näin arveltiin tapahtuvan kauan kaivattujen erikoiskankaiden jaossa. Toimikunnan kokouspöytäkirjassa todetaan ”... jos ei tavaroiden jakoperusteet maaseutumyymälöiden suhteen parane, ovat pomarkkulaiset valmiit hankkimaan oman osuuskaupan.”

Johtokunta tarkastutti jako-osuudet maaseutumyymälöiden osalta ja totesi, että kankaiden ja muiden tavaroiden osalta jako oli tapahtunut tasapuolisesti. Toimitusjohtaja Peltola antoi asiasta selvityksen myymälätoimikunnan seuraavassa kokouksessa, joka pidettiin Porissa tammikuussa 1948.

Liikkeen arkistossa on kirje, jossa ”joukko osuuskaupan jäseniä” ilman allekirjoituksia paljasti, että todellinen syy mm. tekstiilien epätasaiseen jakoon löytyikin Pomarkun myymälänhoitajasta ja etenkin hänen puoliosastaan. Pitäjän naisten tavoittelemia parempia tekstiilejä oli kirjeen mukaan myyty myymälänhoitajan asunnossa harvoille ja valituille ystäville ja tuttaville.

Em. täsmentämätön joukko pomarkkulaisia osuuskaupan jäseniä vaati tästä syystä, että myymälänhoitaja siirretään paikkakunnalta jonnekin muualle. Osuuskaupan johtokunta kehottikin myymälänhoitajaa hakemaan uutta työpaikkaa, jotta asia voitaisiin saada kuntoon sekä pomarkkulaisia että liikettä tyydyttävällä tavalla.

Riitoja reviiireistä

Satakunnassa toimi vielä lukuisia pieniä osuuskauppoja. On luonnollista, että toimialueiden rajoista tuli

Sovittelua päämyymälän kenkäosastolla vuonna 1951.

silloin tällöin erimielisyyksiä, joita Rauman Osuuskauppapiiri joutui selvittelemään.

Satakunnan Osuuskauppa oli 1947 aikeissa avata paikallisten asukkaiden toivomuksesta myymälän Pomarkun Kivijärven kylään. Siikaisten Osuuskaupan johto ja hallinto ilmoittivat, ettei Satakunnan Osuuskaupalta ole oikein ja ”rehdin naapuruuden mukaista” avata myymälää vain 4-5 kilometrin etäisyydelle Siikaisten Osuuskaupan päämyymälästä, joka sijaitsi Siikaisten puolella Leväsjoen kylässä.

Siikaisten Osuuskauppa oli pyytänyt asiasta lausunnon SOK:n tarkastusosastolta, joka oli lähettänyt asian Rauman Osuuskauppapiirin ratkaistavaksi. Piiritoimikunta, lukuun ottamatta Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtaja Peltolaa, asettui asiaan Siikaisten Osuuskaupan kannalle.

Peltola katsoi Pomarkun pitäjän kokonaisuudessaan kuuluvan liikkeensä toimialueeseen, joten Satakunnan Osuuskaupalla oli hänen mielestään täysi oikeus avata myymälä mihin tahansa Pomarkun kylään.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunta jätti kysymyksen hallintoneuvoston päätettäväksi. Se päätti luopua hankkeesta edellyttäen, että Siikaisten Osuuskauppa avaa ensi tilassa myymälän Pomarkun Kivijärven kylään.

Samassa yhteydessä Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto esitti Rauman piirin toimikunnalle ihmettelynsä, ettei Osuusliike Kalliopohja ole vielä perustanut Noormarkun Rudanmaan kylään myymälää. Sitä oli aikaisemmin pyydetty Satakunnan Osuuskaupalta, joka kuitenkin oli piiritoimikunnan esityksestä luopunut siitä Osuusliike Kalliopohjan hyväksi.

Satakuntalaisten osuuskauppojen välillä kohosi esiin reviiririitoja suhteellisen harvoin, eivätkä ne koskaan levinneet ja kasvaneet suuriksi. Erimielisyyksiä sovitteli osuuskauppapiirin lisäksi usein SOK:n Porin konttori.

Jotkin maakunnan osuuskaupat olivat niin vahvoja joillakin tuotesektoreilla, että ne kävivät paljon kauppaa oman toimialueensa ja jopa Satakunnan ulkopuolella. Esimerkiksi Kokemäen Osuuskaupan erittäin vahva rautaosasto myi rakennustarvikkeita sekä kaikkialle Satakuntaan että ympäri koko valtakuntaa. Mikään naapuriosuuskauppa ei koskaan kiistänyt sen oikeutta toimia niin.

Varastojen kasvu sitoo paljon pääomaa

Myynti alkoi laskea 1949 alussa lähes kaikissa myymälöissä ja kaikissa tuoteryhmissä. Markan arvo oli vakiintunut, mutta maataloustuotteiden hintojen jyrkkä lasku vei ostovoimaa osuuskaupan maanviljelijäjäsenistöltä.

Korviketavarat olivat vihdoinkin hävinneet kaupankäynnistä, ja ennen niukalti saatavilla ollutta myyntitavaraa ilmestyi entistä enemmän. Tekstiilituotteita lukuun ottamatta kaikkia tavaroita alkoi olla kysyntää vastaavasti ja jopa yli.

Satakunnan Osuuskaupan kasvavat varastot sitoivat yhä enemmän pääomaa. Sitä ei enää paljokaan liennyt uusien kiinteistöjen hankkimiseen ja vanhojen korjaamiseen kuten edellisenä vuonna.

Porin Uudellakoivistolla, Ulvilan Suosmeren kylässä ja Nakkilan Lattomerellä avattiin kaikesta huolimatta uudet myymälät. Nirkkolankadun myymälä lopetettiin. Sanomalehti-ilmoituksella haettiin vuokrattavia myymälähuoneistoja. Reposaaren hankittiin hevospelin tilalle pakettiauto siirtämään tavaroita satamasta myymälään.

Porin kirkkopuiston tulevaa sankarivainajien muistopatsasta varten myönnettiin keräystä suorittavalle toimikunnalle patsasrahastoon 25 000 markan avustus. Ahlaisten Sankaripatsas-rahastoon myönnettiin 5 000 markkaa.

Ulvilan Suosmeren (vasemmalla) ja Nakkilan Lattomerellä avattiin uudet myymälät. Kuvat 1960-luvulta.

Satakunnan Osuuskaupan r.l. Säännöt

Turun ja Porin läänin Lääninhallituksen vahvistamat
helmikuun 12 p:nä 1940.

I. Osuuskunnan nimi, kotipaikka, toiminta-ala ja toimintatapa.

1 §.

Osuuskunnan nimi on Satakunnan Osuuskauppa r.l. ja sen kotipaikka on Porin kaupunki Turun ja Porin läänissä.

2 §.

Osuuskunnan tarkoituksena on tukea jäsentensä taloudellista toimintaa, helpottaa heidän toimeentuloaan ja edistää heidän säästämisharrastustaan. Tämän tarkoituksensa mukaisesti osuuskunnan toiminta-alana on hankkia jäsenilleen yleisiä kulutustavaroita ja maataloustarvikkeita sekä muita heidän tarvitsemiaan tavaroita ja välittää jäsentensä maatalous- ja käsiteollisuustuotteiden sekä luonnontuotteiden myyntiä.

Osuuskunta voi myös, tehtyään siitä päätöksen, harjoittaa kulutustavarain tuotantoa ja maataloustuotteiden jalostamista sekä, hankittuaan siihen asianomaisen luvan hotelli- ja ravintolaliikettä ynnä myös säästökassaliikettä erityisten, sitä varten hyväksytyjen ja vahvistettujen sääntöjen nojalla.

Edellisessä kohdassa mainittua liikkeen laajentamista varten vaaditaan, että hallintoneuvosto on siitä tehnyt esityksen osuuskunnan kokoukselle ja että sitä tarkoittavan päätöksen puolesta annetut äänet vastaavat vä-

Asiakkaita Kyläsaaren myymälässä 1950-luvulla.

Friitalan ruokaosaston hoitaja Annikki Elenius vuonna 1961.

Karjariita hankala ratkaista

1930-luvulla syntynyt osuustoiminnallisen lihakaupan jakanut tilanne oli sodan aikana vakiintunut, kun Pellervo-Seuran 1944 käynnistämä keskustelu ei johtanut mihinkään toimenpiteisiin. Keskinäinen erimielisyys pysyi pinnan alla sodan jälkeiset vuodet, kunnes MTK marraskuussa 1949 ilmoitti keskittävänsä lihan hankinnan TLK:lle. Samalla tavoitteena oli SOK-laisten osuuskauppojen saaminen yksinomaan TLK:n asiakkaiksi.

Osuuskauppajärjestölle yhä uudelleen pinnalle nouseva karjariita oli hyvin kiusallinen, koska maan SOK-laiset osuuskaupat jakaantuivat Karjakunnan jäseniin ja osuusteurastamoihin kuuluviin.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston kokouksessa marraskuussa 1949 käsiteltiin alustuksen pohjalta päivän puheenaiheena ollutta teuraskarja- ja lihakauppakysymystä ja karjariidan syitä.

Todettiin, etteivät osuuskaupat ja niiden keskusliikkeeksi muodostunut Karjakunta ole antaneet aihetta em. riitaan. Kokous valitti alalla vallitsevaa hajaannusta, ja lausuttiin toivomuksia järjestöjen yhdistymisestä ja keskityksen aikaansaamisesta. Yhtyminen tuntui kuitenkin vaikealta, kun kumpikin järjestö ajaa keskittymistä eri tavalla.

Osuusteurastamojen linja pyrki keskitykseen niin, että jokaisessa maakunnassa olisi henkilöjäsenyyteen perustuva osuusteurastamo ja näillä oma keskusliike.

Karjakunnan linjalla olevat pyrkivät keskitykseen niin, että alalla olisi koko maan käsittävä keskusliike, jolla olisi konttorit, teurastamot ja lihanjalostuslaitokset eri maakunnissa kuten SOK:lla ja Hankkijalla. Keskusliikkeen jäseninä olisivat pelervolaiset osuuskaupat.

Kumpikin linja piti toistaiseksi tiukasti kiinni omista periaatteistaan, joten yhtymiseen ei Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvostossa nähty suuria mahdollisuuksia.

Kireät ajat uhkaavat palata

Vuonna 1950 elinkustannusindeksin perusteella laskettu hintataso oli hieman yli yhdeksänkertainen vuoteen 1938 verrattuna.

Tammikuussa toteutettu 7,5 % palkankorotus, jota seurasivat vielä kesäkuussa (15 %) ja elokuussa (5 %) uudet palkankorotukset, johtivat hintojen nousuun ja uuteen inflaatiokierteeseen. Seuraavan vuoden alusta palkkoja jouduttiin korottamaan edelleen 17 prosentilla.

Näyttämölle palasivat parin vuoden tauon jälkeen osittain lisääntynyt puute tavaroista, pitkäaikaiset lakot, hamstraus ja yleinen kustannusten nousu. Myytävän puutetta oli etenkin rakennustarvikkeiden osalta.

Satakunnan Osuuskaupassa vuoden 1950 valopilku oli vilkkaasti käynyt maatalouskauppa, joka edusti nyt 27 % liikkeen kokonaisu-myynnistä.

Myynnin pitämiseksi riittävällä tasolla liike avasi uusia toimipaikkoja 1. heinäkuuta Noormarkun Söörmarkussa, 3. heinäkuuta Porin 6. osassa Vahlberginkatu 4:ssä (nyk. Tapionkatu), 10. heinäkuuta Ulvilan Haistilassa sekä 13. lokakuuta Porin Metalikylässä Outokummun asuntoalueella.

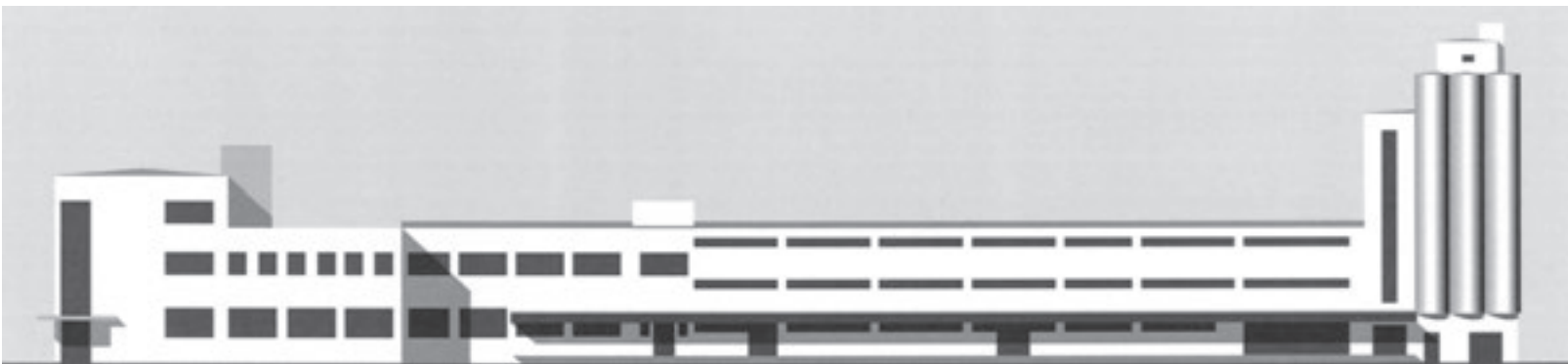
Pukumyymälä Antinkatu 13:ssa, 2-osainen ruoka- ja sekatavaramyymälä Annankatu 15:ssä, sekatavaramyymälä Pietniemellä ja ompelimo Torikatu 9:ssä jouduttiin lopettamaan huoneistojen vuokrasopimuksen lakkaamisen vuoksi.

Porin Seudun Osuuskassa ryhtyi rakentamaan uutta toimitaloaan osuuskaupan päämyymälän naapurissa Torikatu 9:ssä sijaitsevalle tontilleen, ja Satakunnan Osuuskaupalle tuli kiire purkaa osuuskassan tontilla sijainnut puutalonsa. Purkamisen otti urakakseen iltatyönä kolme osuuskaupan omaa työntekijää.

Ylhäällä Noormarkun Söörmarkun kylän ja Porin Vahlberginkatu (nyk. Tapionkatu) 4:n myymälät, alhaalla Porin Metallinkylän myymälä ja sisäkuva Vahlberginkadun myymälästä vuonna 1955.

Satakunnan Osuuskaupan viljavaraston ja keskusvaraston toiminta Porin Karjarannassa alkoi 1954. Funkkistyylinen 3-kerroksinen rakennus on suojelukohde.

Oma viljavarasto monen mutkan kautta

SOK suunnitteli rakentavansa siihen asti Raumalla toiminutta aluekonttoriaan varten uuden talon Porin. Siksi SOK tarjosi ennen sotia rakennettua Porin toimiston taloa Satakunnan Osuuskaupalle. Liike piti pyydettyä hintaa aivan liian korkeana, ja asia jäi toistaiseksi lepäämään.

Parin kuukauden kuluttua eduskunta päätti, että myllyille ja viljan keräilyliikkeille myönnetään halpakorkoisia lainoja viljavarastojen rakentamiseen. Kun Satakunnan Osuuskauppa oli jo pitkään havigellut omaa viljavarastoa, ajatus varaston rakentamisesta SOK:n kauppaaman toimitalon yhteyteen heräsi.

Hintaneuvottelut SOK:n kanssa viritettiin uudelleen. Ne keskeytyivät Satakunnan Osuuskaupan saatua tiedon, ettei Porin Seudun Osuuskassa voisi rahoittaa SOK:n toimitalon ostoja, koska se investoi parhaillaan oman toimitalonsa rakentamiseen.

SOK ilmoitti uudesta tilanteesta kuultuaan, että Satakunnan Osuuskauppa voisi kuitenkin rakentaa viljavaraston SOK:n toimitalon tontille. SOK vakuutti, ettei se tule myymään toimitaloaan millekään muulle taholle, vaan kaupankäyntiä jatketaan osuuskaupan kanssa, kun liikkeen rahoitustilanne muuttuu.

Viljavaraston rakentamispuuhiin päästiin keväällä 1953, kun sen rahoittamiseksi oli saatu lainoja maatalousministeriöltä, useilta rahalaitoksilta ja muilta tahoilta. Viljavaraston koneistamis-, lvi- ja sähkötyöt suoritti keskusosuusliike Hankkija.

Työ oli useaan otteeseen seisauksissa, kun puoluepolitiikan ja ammattiyhdistystoiminnan piirissä esiintyneet kiistat synnyttivät istumalakkoja tuostakin. Rakennuksen harjannostajaisia vietettiin heinäkuussa, ja viljavaraston toiminta alkoi keväällä 1954.

Ylijäämän palautusta jatkossa vain jäsenille

Satakunnan Osuuskauppa oli pitkään suorittanut ylijäämän palautusta kaikille asiakkailleen, jotka palauttivat ostokuittinsa. Huhtikuussa 1951 hallintoneuvosto päätti, että vastedes ylijäämää palautetaan vain niille kuitteja palauttaneille ei-jäsenille, jotka liittyvät osuuskunnan jäseniksi.

Päätös aiheutti voimakkaita reaktioita osuuskaupan myymälänhoitajien kokouksessa. Todettiin, että monissa myymälöissä oli asiakkaina huomattava määrä Osuusliike Kansan jäseniä, jotka eivät ”erilaisista syistä”, kuten pöytäkirjassa sanotaan, voineet liittyä Satakunnan Osuuskaupan jäseniksi. Myymälänhoitajat näkivät todellisena vaarana, että tällaiset asiakkaat siirtyvät osuuskaupan asiakaspiiristä muihin liikkeisiin.

Hallintoneuvosto käsitteli ylijäämän palautusasiaa uudelleen ja päätyi suosittamaan, että johtokunta palauttaa jäsenille ylijäämää 1 % ja ei-jäsenille ½ %. Jos ei-jäsen liittyy jäseneksi, hänellekin suoritetaan 1 % ylijäämän palautusta.

Ylijäämän palauttaminen myös ei-jäsenille oli erittäin harvinaista SOK-laisissa osuuskaupoissa. Satakunnan Osuuskaupan osuuskuntakokous päätti keväällä 1955, että ostokuitteja palauttaneet ei-jäsenet jätettiin ilman ylijäämän palautusta edelliseltä vuodelta. Tämä jäi pysyväksi käytännöksi.

Linnarauha pysäyttää palkkojen ja hintojen kilpajuoksun

Keväällä 1951 toimitusjohtaja Peltola ilmoitti, että liikkeen käyttöpääoma oli lopussa, joten maksuja ei voitu hoitaa säännöllisesti. Jotta ostot voitiin suorittaa käteisellä ja saada liikkeen kannattavuuden kannalta välttämättömät käteisalennukset, Satakunnan Osuuskauppa joutui ottamaan lisää käyttöpääomaa Porin Seudun Osuuskassalta varsin epäedullisen lyhytaikaisen luoton muodossa. Liike joutui myös toistaiseksi luopumaan jo tehtyjen rakennussuunnitelmien toteuttamisesta.

”Kuten edellä esitetystä lyhyesti selviää, eletään varsinakin jakeluliikkeissä verrattain vaikeaa aikaa. Ankara verotus, jota edelleen on aikomus kiristää, korkea korkokanta, mahdottoman korkeat polttoaineiden, veden, sähkön, puhelimen ym. kustannuksiin vaikuttavat hinnat nielevät auttamattomasti kaikki tulot, joten jollei pikapuoleen suunta muutu, hampaat saa pistää naulaan. Kun lisäksi valtiovalta säännöstelee tavarain hinnoittelun ja kaikin puolin muutoinkin puuttuu liiketoiminnan ohjailuun epäterveellä tavalla, näyttää tulevaisuus varsin synkältä.” (toimitusjohtaja Kalle Peltola raportissaan hallintoneuvostolle 19.5.1951)

Koko sodanjälkeisen ajan vallinnut palkkojen ja hintojen nousu saatiin pysäyttämään, kun palkka- ja hintarintamalla solmittiin toukokuussa 1951 maan hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen välille ns. taloudellinen linnarauha.

Hallitus sitoutui pitämään hinnat kurissa tehostetun hintojen valvonnan avulla, ja työmarkkinajärjestöt lupasivat olla vaatimatta linnarauhan aikana palkankorotuksia. Samalla päätettiin perustaa taloudellisen suunnitelmallisuuden kohentamiseksi talouspoliittinen suunnitteluneuvosto.

Lykätyt rakennussuunnitelmat kaivettiin uudelleen esille. Vuoden 1951 aikana avattiin uudet myymälät 21. huhtikuuta Ulvilan Harjunpäässä sekä Porissa 5. helmikuuta kangasmyymälä Mikonkatu 28:ssä ja 2-osaiset myymälät 29. tammikuuta Vähälinnankatu 30:ssä ja 8. kesäkuuta Kimmontie 8:ssä Vanhallakoivistolla. Isojoenrannan myymälä suljettiin vuoden lopussa vuokrasuhteen päättymisen vuoksi.

Vuoden päättyessä Satakunnan Osuuskaupalla oli 62 toimipaikkaa, joista 50 oli myymälöitä ja 7 hotelli-, ravintola- ja kahvilatoimipaikkoja. Lisäksi liikkeellä oli Ahlaisissa mylly sekä Merikarvialla ja Porin Reposaaressa kalasuolaamot ja savustamot. Liike vastasi vuokralaisena Yyterin kesäravintolan ja BSF:n Kallon paviljongin toiminnasta.

Satakunnan Osuuskauppa oli 8. suurin SOK:n jäsenosuuskauppa.

Optimismia olympialaisista ja Korean sodan suhdanteista

Talouselämän vakauttaminen, johon maan hallitus edellisenä vuonna ryhtyi, näytti vuoden 1952 puolella onnistuneen. Hinnat vakiintuivat ja palkkarintama rauhoittui. Seitsemän vuotta kestänyt suuri urakka, sotakorvausten suorittaminen, saatiin loppuun.

Suomalaiset keskittyivät seuraamaan Helsingin olympiakisoja, jotka lisäsivät merkittävästi maan tunnettavuutta maailmalla. Suomalaisten itsetuntoa hiveli myös Armi Kuuselan valitseminen Miss Universumiksi.

Satakunnan Osuuskaupan jo muutaman vuoden kasvanut liikevaihto saavutti kasvuhuipun. Liike avasi 7. elokuuta uuden myymälän Friitalan nahkatetaan alueella Ulvilassa. Reposaaren myymälälle alettiin rakentaa uutta 3-osaista myymälä- ja asuinrakennusta ja pääliikkeen tontille autotalli- ja asuinrakennusta.

Suomen Punaisen Ristin Satakunnan piirin Porin paikallisosasto ilmoitti olevansa halukas teemmään Satakunnan Osuuskaupan kanssa 25 vuoden vuokrasopimuksen Yyterin Meriravintolasta sillä ehdolla, että osuusliike pitäisi kunnossa kaikki Meriravintolan rakennukset, meren rantaan johtavat puiset jalkakäytävät ja muut laitteet.

Osuuskaupalla oli jo muutaman kesän kokemus Meriravintolan toiminnasta. Hallintoneuvoston mielestä rakennukset ja muut laitteet olivat niin heikossa kunnossa, ettei kesän myynti tuottaisi riittävästi kunnossapitokustannusten kattamiseksi. Niinpä jatkettiin vain vuoden kerrallaan kestäväillä vuokrasopimuksilla ilman ylläpitovastuuta.

”Kun liikkeen kuoma-autokanta on uusimisen tarpeessa, päätti johtokunta, että ostetaan 1 kpl Austin merkinen kuorma-auto. Myyjä ei vielä osannut tarkkaan sanoa auton hintaa, arveli sen olevan siinä 850.000 markan vaiheella. Hinnan määrää ministeri.” (johtokunnan pöytäkirja 8.7.1952)

Uvilan Harjunpään myymälä, kahvimaistaiset Vähälinnankatu 30:n myymälässä ja osuuskauppaväkeä Yyterin tanssilavalla myymälänhoitajapäivillä elokuussa 1952. Alakuvassa taustalla Satakunnan Osuuskaupan monta vuotta hoitama Yyterin meriravintola.

Hallintoelimiä ehdotetaan laajennettaviksi

Porin Seudun Maataloustuottajain Yhdistys lähetti maaliskuussa 1953 Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvostolle kirjeen, jossa kehoitettiin hallintoneuvostoa ryhtymään kiireellisiin toimenpiteisiin osuuskunnan sääntöjen muuttamiseksi. Kirjelmän allekirjoittajat, yhdistyksen puheenjohtaja Reino Kuuri-Riutta ja sihteeri Jorma Kivistö, olivat molemmat osuuskunnan jäseniä.

Muutosesityksen mukaan hallintoneuvostoon valittaisiin nykyisten 15 jäsenen sijasta yksi jäsen kunkin myymälän alueelta. Johtokuntaakin olisi laajennettava nykyisestä kokoonpanosta, joka oli kolme varsinaista ja kaksi varajäsentä.

Hallintoneuvoston puheenjohtajan, talousneuvos Nestori Vainio-Mattilan kanta oli, että hallintoneuvosto oli nykyisessä laajuudessa riittävä, kun se edusti tasapuolisesti osuuskaupan toimialuetta. Myös johtokunta oli hänen mielestään riittävän kokoinen, joten sääntöjen muuttamiseen ei ollut aihetta.

Vainio-Mattila ihmetteli erityisesti miten tällainen aloite oli tehty juuri maataloustuottajien taholta, joiden edustus hallintoneuvostossa oli nykyisin täysin ylivoimainen kaupunkilaisiin verrattuna: 13 maataloustuottajaa kahta kaupunkilaista vastaan. Jos hallintoneuvostoa laajennettaisiin ehdotuksen mukaan, siihen tulisi 50-60 jäsentä, joiden enemmistö olisi kaupunkilaisia kuluttajia.

Asiasta keskusteltiin ja äänestettiin Satakunnan Osuuskaupan osuuskuntakokouksessa huhtikuussa 1953. Osuuskunnan sääntöjen pitämistä ennallaan kannatti 49 jäsentä ja sääntöjen muutoksen puolesta äänesti 41 jäsentä. 13 kokouksen osanottajaa jätti äänestämättä. Asia raukesi.

Muutamaa vuotta myöhemmin sääntöjä muutettiin eräiltä osin mm. niin, että hallintoneuvostoon tulee kuulua vähintään yksi jäsen kunkin kunnan alueelta, jossa osuuskunnalla on toimipaikka.

Pienet myymälät nakertavat kannattavuutta

Talouselämän vakauttamisesta huolimatta hinnat alkoivat useilla aloilla laskea, ja kauppa joutui monessa tapauksessa irrottamaan liikepääomaa suuriksi paisuneista tavaravarastoista polkuhinnoin. Ulkomaankaupan hintasuhteet muuttuivat epäedullisiksi, kun Suomen vientituotteiden hinnat laskivat voimakkaasti. Nähtiin laskukauden olevan ovella.

Kustannukset nousivat yhä nopeammin, ja Satakunnan Osuuskaupan tilinpäätökset alkoivat seuravina vuosina osoittaa heikentymistä. Liikkeen voimimyynti laski 1953 ensimmäisen kerran vuoden 1931 jälkeen.

Reposaaren uusi kaksikerroksinen myymälä- ja asuinrakennus valmistui keväällä 1953 ja Kiertokatu 15:ssä avattiin uusi 3-osainen myymäläryhmä 20. lokakuuta. Päämyymälän pihan autotalli- ja asuntorakennus valmistui.

Toimitusjohtaja Peltola totesi raportissaan hallintoneuvostolle 23. joulukuuta 1953, että suurin syy liikkeen heikkoon kannattavuuteen oli lukuisat kannattamattomat myymälät. Hän korosti, että 10-15 pienen toimipaikan lopettaminen muuttaisi liikkeen kannattavuuden aivan toiseksi. Peltola toisti asian monissa seuraavissa raporteissaan. Eräitä kannattamattomia myymälöitä lopetettiinkin, mm. Mikonkatu 28:n kangasmyymälä.

Pitääkseen eräiden avainasemassa olevien tavaroiden hinnat alhaalla valtiolta alkoi 1953 tehdä ns. pisteostoja. Budjettivaroja ohjattiin indeksiä pienentäviin tarkoituksiin mm. alentamalla voin ja leipäviljan hintoja valtion varoin, alentamalla sokerin ja kahvin hintoja vero- ja tullipoliittisin päätöksin sekä pitämällä rautatierahntien hinnat ennallaan huolimatta kustannusten noususta.

Näin estettiin elinkustannusindeksin nouseminen yli sen rajan, joka olisi edellyttänyt yleisiä palkankorotuksia. Hallitus piti myös säännöstelytoimenpitein monien tärkeiden kulutustavaroiden myyntimarginaalit keinoitekoisen alhaisella tasolla.

Itsenäisyydenkatu 57:ssä avattiin 11. kesäkuuta 1954 kolmen osaston myymäläryhmä. Monia myymälöitä saneerattiin 1950-luvun alkupuoliskolla sen jälkeen, kun eri myymäläosastoja erottavien väliseinien poistaminen tuli luvalliseksi.

Satakunnan Osuuskaupan perustajajäsen, liikkeen toiminnan alkuaikoina ensimmäisen liikkeenhoitajan/toimitusjohtajan eron jälkeen lyhyesti v.t. liikkeenhoitajana toiminut kunnallisneuvos Ansh. Alestalo haudattiin elokuussa 1954.

Vuoden 1954 päättyessä Satakunnan Osuuskaupan myymälämäärä oli suurimmillaan ennen maakunnassa seuraavina vuosikymmeninä tapahtuneita osuuskauppojen fuusioita. Liikkeen 54 myymälää sijaitsivat Porin kaupungin ja seitsemän maalaiskunnan alueella seuraavasti:

Porissa	31
Porin maalaiskunnassa	4
Ulvilassa	7
Noormarkussa	2
Pomarkussa	2
Ahlaisissa	2
Merikarvialla	5
Nakkilassa (Lattomeri)	1

Lisäksi osuuskaupalla oli kuusi muuta toimipaikkaa: hotelli ja ravintola (Pori), kolme kahvila-ruokalaa (Pihlava 2, Pomarkku) ja mylly (Ahlainen).

Päämyymälän pihalle rakennettiin 1953 uusi autotalli- ja asuinrakennussiipi

Reposaaren uusi kaksikerroksinen myymälärakennus valmistui keväällä 1953

Porin uudella arava-alueella (nyk. Riihiketo) avattiin 3-osainen myymäläryhmä 1953. Osastojen väliseinät poistettiin 1960 ja myymälästä tehtiin Satakunnan osuuskauppapiirin ensimmäinen OP-myymäla (omapalvelu- eli itsepalvelu-/pikamyymälä).

Korean sodan noususuhdanne tuo hetkeksi helpotusta

Korean sodan (1950-1953) synnyttämä puun ja puunjalosteiden kasvanut kysyntä ulkomailla oli kääntänyt laskeneet vientihinnat syksyllä 1953 nousuun. Seurannut noususuhdanne ja puunjalosteiden hintojen nousu jatkui seuraavana vuonna, ja Suomen viennin arvo kasvoi n. 20 %. Kun tuontihinnat olivat samaan aikaan laskussa, ulkomaankauppa muodostui suotuisaksi.

Työllisyystilanne parani ja ansiotulot lisääntyivät. Vuoden 1955 lopussa työttömyyskortistoissa oli koko maassa enää 12 000 henkilöä. Kotimaankauppa oli vilkasta ja tavaroita saatiin myyntiin riittävästi.

Satakunnan Osuuskaupan myynti polki kuitenkin vuodesta 1952 vuoteen 1955 paikallaan, ja tulos heikkeni vuosi vuodelta. Kohtuullisen kannattavuuden ylläpitäminen oli vaikeaa, kun myynnin lisäykset eivät riittäneet peittämään nousevia kustannuksia. Pääomien puutteessa ei voitu suorittaa riittävästi myöskään tarpeellista rationalisointia.

Uuden osuustoimintalain myötä Satakunnan Osuuskaupan toiminimen lopusta jätettiin 1955 alusta alkaen pois r.l.

Maaseutuväestön liikkeenä aloittanut ja lähes 30 % liikevaihdostaan maataloustavarakaupasta keräävä osuuskauppa ei myöskään osannut vielä ottaa riittävästi huomioon lisääntyneen kaupunkiväestön erilaisia tarpeita.

”Toimitusjohtaja selosti ravintola Satakunnan toimintaa ... Myynnin lasku johtuu suurimmalta osalta siitä, että Ol. Kansa avasi uuteen toimitaloonsa 2 uutta ravintolaa. Kun kaikissa Porin ravintoloissa, Puistonkulmaa lukuun ottamatta, on kerran ja kahdesti viikossa tanssia, keskusteltiin olisiko syytä järjestää tanssia parina iltana viikossa ravintola Satakuntaan. Johtokunta ei yleensä ollut tanssin kannalla, mutta saadakseen vilkkautta ravintolan toimintaan, päätettiin parin kuukauden aikana kokeilla järjestämällä parina iltana viikossa tanssia. Asiassa päätettiin kuul-la hallintoneuvoston mielipide.” (johtokunnan pöytäkirja 13.8.1954)

”Todettiin, että maanantai- ja perjantai-illat, jolloin ravintolassa on tanssia, ovat muodostuneet varsin vilkkaiksi ja ravintolalle kannattaviksi. Päätettiin kokeeksi järjestää keskiviikkoiltoinkin tanssia syyskuun alusta lukien.” (johtokunnan pöytäkirja 18.5.1955)

... "Ruokalysti" huono, niinkö ? ? ? ?

Jos on, niin käykää vaihteeksi Ravintola Satakunnassa ruokallemassa.

Nykyajan huomioonottaen on Satakunnan seisova "Voileipöpöytä" ylliveto.

"Ruokalysti" paronee Satakunnan viihtyisässä ravintolassa

- Viihtyisää, virkistävää, on nauttia aamiaiset, päivälliset ja illalliset Satakunnan kodikkaassa ravintolassa.

Mikä nautinto kuulla joka iltana hyvää orkesterimusiikkia.

RAVINTOLA SATAKUNTA

Karjariitaan palataan yhä vaan

Jo 1930-luvulta periytyvään valtakunnanlaajuiseen ns. karjariitaan palattiin taas kerran toukokuussa 1953, kun Satakunnan Osuusteurastamo esitti Satakunnan Osuuskaupalle, että tämä tekisi sopimuksen kaikkien lihatuotteiden ostamisesta osuusteurastamolta. Jos sopimus saataisiin aikaan, osuusteurastamo ei enää avaisi uusia omia vähittäismyymälöitä osuuskaupan toimialueelle.

Satakunnan Osuuskaupan taholta ilmoitettiin, ettei tällaista sitoumusta voida tehdä, koska haluttiin pitää vapaat kädet ostaa tavaraa eri keskusliikkeiltä (SOK, Karjakunta, Satakunnan Osuusteurastamo, Hankkija) sen mukaan, minkä hinnat ja laatu ovat kilpailukykyiset.

Vaikka vastaus herätti selvästi närää osuusteurastamon edustajissa, yhteisestä neuvottelutilaisuudesta erottiin kuitenkin ystävinä toivossa, että ikävästä, yhä uudelleen pintaan nousevasta karjariidasta vähitellen päästäisiin.

Vajaan parin vuoden kuluttua asia tuli jälleen esille. Satakunnan Osuuskaupan ja Satakunnan Osuusteurastamon hallintoneuvostot pitivät 25. tammikuuta 1955 yhteisen neuvottelutilaisuuden. Sen kuluessa molemmat osapuolet pitivät välttämättömänä laajentaa osuuskuntien yhteistyötä.

Helmikuun alussa osuuskaupan hallintoneuvostolle tuli Satakunnan Osuusteurastamon hallintoneuvoston puheenjohtajan Onni Puosin ja teurastamon johtajan Väinö K. Haaslahden allekirjoittama kirje, jossa Satakunnan Osuusteurastamo ehdotti, että Satakunnan Osuuskauppa ostaisi siltä vastedes vähintään 50 % myymälöihinsä hankkimasta lihas- ja lihajalosteista ja einestuohteista. Kirjeen liitteenä oli luettelo myyntiehdosta ja alennuksista.

Kirjeessä ehdotettiin edelleen, että osuusteurastamon tuotteita myytäisiin pääasiassa osuuskaupan varsinaisella maaseudulla tai Porin kaupungin etäisemmissä osissa sijaitsevilla myymälöissä. Keskustan myymälät huollettaisiin muualta tulevilla tuotteilla.

Näillä toimenpiteillä osuusteurastamo uskoi voitavan poistaa ensimmäiset esteet osuuskuntien laajemman yhteistoiminnan tieltä.

Hallintoneuvoston enemmistö ja toimitusjohtaja eri mieltä

Osuuskaupan hallintoneuvoston seuraavassa kokouksessa 26. helmikuuta syntyi saapuneen kirjeen tiimoilta vilkas keskustelu, joka jakoi liikkeen jäsenet melko jyrkästi kahtia.

Toimitusjohtaja Kalle Peltola muistutti, että SOK-laisten osuuskauppojen keskusliike lihan kaupassa on Karjakunta, jonka kauppaehdot ovat huomattavasti paremmat kuin osuusteurastamon. Hän sanoi tottuneensa vuosikymmeniä osuuskaupoissa toimiessaan siihen, että ostokset tehdään omista keskusliikkeistä aina, kun tavara on laadultaan ja hinnaltaan kilpailukykyistä.

Hallintoneuvoston karjataloutta harjoittavat jäsenet, joilla oli liikesuhteita Satakunnan Osuusteurastamoon eli toimittivat sille lihaa, kritikoivat Karjakunnan tuotteiden laatua ja tuotantolaitoksen kuntoa.

Esiintyi myös mielipiteitä, joiden mukaan kenttää olisi selkiytettävä. Olisi päästävää siihen, että osuusteurastamo ostaa lihaa ja käsittelee sen, ja osuuskauppa puolestaan hoitaa myynnin kuluttajille. Johtoelinten olisi neuvoteltava osuusteurastamon omien myymälöiden sulkemisesta.

Maanviljelijäjäsen Aimo Mattila ehdotti, että Ahlaisten, Noormarkun, Pomarkun ja Ulvilan pitäjien alueen myymälöihin ostetaan liha-, lihajalostus- ja einestuohteet 100-prosenttisesti Satakunnan Osuusteurastamosta, ja muualla sijaitseviin myymälöihin 50-prosenttisesti. Tämä ehdotus voitti äänin 9-5.

Pomarkussa vaaditaan valinnanvapautta

Pomarkun myymälätoimikunta arvosteli jyrkästi hallintoneuvoston tekemää päätöstä. Sen mukaan ”hallintoneuvostossa olevat muiden pitäjien edustajat olivat tietävinään Pomarkun asiain paremmin japaättivät, että pomarkkulaisten on syötävä ainoastaan SOT:n tuotteita, vaikka esim. merikarvialaiset kyllä saavat heidän mielestään syödä joko Karjakunnan tai SOT:n tuotteita, mikä kullekin parhaiten maistuu ja sopii”.

Myymälätoimikunnan mielestä tällaiset pakkomääräykset ovat osuustoiminta-aatteen vastaisia ja kärjistävät turhaan jäsenistössä olevien tuottajien ja kuluttajien välejä. Hallintoneuvosto on tuonut makkarariidan Pomarkkuun, jossa sitä ei ennen ole esiintynyt.

Pomarkkulaiset pyysivät osuuskuntansa hallintoneuvostoa muuttamaan päätöstään ainakin Pomarkun osalta ja toivoivat lopuksi enemmän harkintaa ja johdonmukaisuutta hallintoneuvoston päätöksiin tulevaisuudessa.

Entisen pitkäaikaisen toimitusjohtajan Kalle Peltolan muotokuva paljastettiin hallintoneuvoston juhlakokouksessa osuuskaupan 50-vuotisjuhlan yhteydessä 1967.

Toimitusjohtaja saa tarpeekseen

Kalle Peltola jatkoi hallintoneuvoston päätöksestä huolimatta maaliskuussa linjaa, jonka hän näki oikeaksi.

Hän pyysi puhelimitse Haaslahdelta kirjallista esitystä millä ehdoilla osuusteurastamo luopuisi vähittäismyymälöistään, joko myymällä niitä osuuskaupalle tai lakkauttamalla niitä. Tällaisen esityksen pohjalta voitaisiin sitten neuvotella kaupallisen toiminnan edelleen kehittämistä. Haaslahti esitti asian edelleen Puosille, joka suhtautui Peltolan pyyntöön kielteisesti.

Osuuskaupan hallintoneuvoston kokouksessa 2. huhtikuuta maanviljelijäjäsenet arvostelivat Peltolaa ankarasti siitä, ettei hän ollut pannut toimeen edellisessä kokouksessa voittanutta päätöstä, vaan jatkanut ottamalla esiin myymäläkysymyksen.

Peltola pyysi, että hänen etukäteen laatimansa muistio mainitaan pöytäkirjassa ja otetaan sen liitteeksi. Muistiossaan Peltola esitti ne perustelut, jotka kuultuaan osuuskaupan johtokunta oli asettanut hänen kannalleen eikä edellisen kokouksen päätöstä ollut pantu toimeen.

Lopuksi Peltola sanoi eroavansa ennen sovittua ajankohtaa:

”On ollut erittäin mieluisaa työskennellä Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan tehtävissä noin 20 vuoden ajan niistä 23 vuodesta, jotka tehtävässä olen ollut. Mieli-piteet, hallintoneuvoston ja allekirjoittaneen, ovat käyneet yksiin, venettä on soudettu samaan suuntaan. Viimeiset kolme vuotta eivät ole olleet yhtä miellyttäviä, ilmapiiri on ollut painostavaa. Ulkopuolisten ansiosta on saatu aikaan erimielisyyttä, osuuskuntakokoukset ovat olleet ikäviä.

Joulukuun kokouksessa sovittiin, vaikka olinkin saavuttanut eläkeiän, että jäisin vielä kuluvaaksi vuodeksi toimeeni. Suomalaiselle luonteelle ei sovi pakotteet joihin pyritään, siksi katsonkin parhaaksi, että eroan tehtävästäni heinäkuun ensimmäisenä päivänä 1955. Jätän paikkani hallintoneuvoston käytettäväksi ja esitän, että hallintoneuvosto valtuuttaa puheenjohtajan julistamaan paikan haettavaksi.

Toivon, ettei asiasta keskustella.”

Yleislakon jälkeen kriittisiä vuosia

Lähes neljännesvuosisadan Satakunnan Osuuskaup-
paa johtanut talousneuvos Kalle Peltola siirtyi ke-
sällä 1955 eläkkeelle.

Hänen pitkä kautensa oli sisältänyt monia dra-
maattisia vaihteita, 1930-luvun alun lamasta toipu-
misen ja sitä seuranneen voimakkaan taloudellisen
nousun, talvi- ja jatkosotien tiukat ajat, sodanjälkei-
sen säännöstelyn ja sotakorvausten ajan sekä 1950-
luvun alkupuolen tempoilevan taloudellisen kauden.

Peltolan seuraajaksi tuli elokuun 1955 alusta
SOK:n suosittelu Aapo Korkka, joka oli toiminut
Hyvinkäällä Osuusliike Tehon toimitusjohtajana.

Suomen taloudellinen tilanne ja rahamarkkinat
alkoivat taas kiristyä, ja tilanne johti maaliskuussa
1956 yleislakkoon. Sen seurauksena palkka- ja hin-
tataso lähtivät liukumaan ylöspäin ja inflaatiotun-
nelma valtasi maan.

Yleislakkoa seurasivat valtiontalouden kassa-
kriisi ja viimein 15. syyskuuta 1957 tehty markan
devalvointi 39 prosentilla. Tämän jälkeen noin ¾
länsituonnista vapautettiin.

Valtiovalta palautti lokakuussa täydellisen hin-
tasäännöstelyn. Elinkustannusindeksi oli kuitenkin
jo ehtinyt nousta vuodessa 17 %.

1950-luvun loppua kohti kauppa kohentui hie-
man. Syksyn mittava devalvointi ja siitä aiheutunut
hintojen nousu pitivät kuitenkin Suomen koko vä-
hittäiskaupan volyymin vielä laskusuunnassa 1958.

Satakunnan Osuuskaupan liikevaihto pysyi lä-
hes ennallaan. Myymälöiden ja muiden toimipis-
teiden lukumäärä pysyi 1950-luvun varsin vakaa-
na lukemissa 56-60. Myymäläryhmässä tapahtui
kuitenkin koko ajan muutoksia: kannattamattomia
myymälöitä lopetettiin ja uusia avattiin paremmil-
le paikoille.

Naistoimikunta jatkoi valistustyötään. Liikkeen
eri toimipaikoissa järjestettiin kursseja ja myymälä-
esittelyjä. Aiheiden otsikoita olivat mm. Pikku herk-
kuja, Elintarvikkeet ja einokset, Keittiön pienet työ-
välineet, Syyssiivous, Kodin pienet tapaturmat ja
niiden hoito.

Baarin ovi työllistää byrokraatteja

97

Keskustoimitalon naapurissa, Porin Seudun Osuus-
kassan toimitalossa Gallen-Kallelankatu 9:ssä toi-
minut jalkinemyymälä lopetettiin vuoden 1956 lo-
pulla, ja sen tiloihin avattiin seuraavana vuonna
kahvi- ja jäätelöbaari.

Byrokrania viivytti pitkään baarin avaamista, kun huoneis-
ton ulko-oven karmit kavensivat oviaukkoa 7 senttimet-
rin verran alkuperäisistä piirustuksista. Baarin avaamiselle
jouduttiin hakemaan erivapautta sisäasiainministeriöstä
asti. Hakemuspaperit kulkivat pitkään edestakaisin virka-
tiellä väliä Pori-Helsinki-Turku-Pori ja edelleen, kunnes
myönteinen päätös vihdoinkin tuli.

Lassilan Maataloustuottajat ry esitti toukokuu-
sa 1957 Satakunnan Osuuskaupan myymälän pe-
rustamista Noormarkun Lassilaan, josta Osuusliike
Kalliopohjan myymälä oli palanut, eikä tilalle ollut
paikkakuntalaisten lukuisista vetoimuksista huoli-
matta tullut uutta.

Koska Noormarkku kuului sekä Satakunnan
Osuuskaupan että Kalliopohjan toiminta-alueeseen,
Satakunnan Osuuskaupan johtokunta pyysi Rauman
Osuuskauppapiirin piiritoimikuntaa ratkaisemaan
kumman osuusliikkeen olisi perustettava myymälä
Lassilaan.

Loppujen lopuksi uuden myymälän rakensi Kal-
liopohja.

*Osuusliike Kalliopohjan palaneen Lassilan myymälän (kuvassa) tilalle
rakennettavasta uudesta myymälästä käytiin kinaa osuuskauppapiirin tasolla.*

Rauman piiri Poriin ja Satakunnan Osuuskauppapiiriksi

Raumalla vuodesta 1932 toiminut SOK:n aluekonttori ja varasto muuttivat kesällä 1957 uuteen toimitaloon Porin rautatieaseman viereen. SOK:n Porin myyntitoimisto lopetettiin.

Samalla Rauman Osuuskauppapiirin nimi vaihtui Satakunnan Osuuskauppapiiriksi. Aluekonttorin siirtämistä Poriin olivat toivoneet erityisesti Pohjois-Satakunnan osuuskaupat, joiden yhteydet Raumalle olivat olleet varsin hankalat. Uuteen piiriin liittyi myös eteläpohjalainen Isojoen Osuuskauppa, koska liikenne yhteydet Poriin olivat paremmat kuin Vaasaan.

SOK tarjosi Satakunnan Osuuskaupalle tiloja entisestä Porin toimistostaan. Rakennuksesta vuokrattiin tiloja sekä asunnoiksi että varastoksi.

Vuonna 1958 Satakunnan Osuuskauppapiirissä oli 22 osuuskauppaa, joilla oli yhteensä 344 toimipaikkaa ja runsaat 25 000 jäsentä.

Rauman osuuskauppapiirin ensimmäinen konttorinjohtaja Kusti Haapio jatkoi tehtävissään vielä, kun myyntikonttori 1957 siirrettiin Poriin. Haapioita seurasivat Porin konttorin johtajina Leo Seppälä (1961-1967), Sauli Kiiskinen (1967-1977) ja Veiko Autio (1977-1982).

Porin konttorin tavarahuollon toiminnot liitettiin SOK:n logistiikkaketjun uudelleen organisointiin yhteydessä Tampereen uuteen aluevarastoon.

Päätoimitalon pohjakerroksen rauta- ja taloustarvastoosastoon liitettiin keväällä 1958 uusi mm. huonekaluja myyvä kodinsisustusosasto.

Osuuskaupat vaarantavat SOK:n maksukyvyyn

1950-luku kokonaisuudessaan oli sekä Satakunnan Osuuskaupan että koko SOK-ryhmän kannalta varsin epäedullinen.

Satakunnan Osuuskaupan kannattavuus laski jyrkästi usean vuoden ajan. Hyvitys jäsenten ostokuiteista oli kutistettu puoleen prosenttiin.

SOK:n tarkastusosaston kirje elokuussa 1956 totesi Satakunnan Osuuskaupan toiminnasta lakonisesti: ”Velaksi myynti liian avokätistä. Maksuvalmius heikentynyt huolestuttavasti. Kulunkitaso kohonnut verrattain jyrkästi.”

Velaksi myynti lisääntyi monissa muissakin osuuskaupoissa. Kun saataviin oli osuuskaupoissa sidottu SOK:n arvion mukaan yli 2 000 miljoonaa markkaa, osuuskaupat lisäsivät jatkuvasti velkaansa SOK:lle. Keskusliikkeen maksukyky vaarantui siinä määrin, että SOK alkoi rajoittaa niiden osuuskauppojen luoton saantia, joilla oli suurimmat saatavat tai ylisuuret tavaravarastot. Seuraavana toimenpiteenä SOK väläytti käteismyyntiin siirtymistä tällaisten osuuskauppojen osalta.

SOK:n pääjohtaja, vuorineuvos Paavo A. Viding seurueineen kiersi maan eri osuuskaupoissa selvittämässä kiristynyttä rahoitustilannetta. Satakunnan Osuuskaupan vuoro tuli 6. lokakuuta 1956. Liikkeen johtokunta ja keskusliikkeen johto keskustelivat SOK:laisen ryhmän asemista kaupan kentässä ja myynnin kehityksestä Satakunnan Osuuskaupan toimialueella.

Osa SOK:n aluekonttorien tukkumyynnistä hoidettiin puhelimitse. Lisäksi konttorien myyntihalleissa järjestettiin kausitavaran näyttelyjä, joihin osuuskauppojen ostajat tulivat vuoropäivinä tekemään hankintoja. Kuvassa Porin konttorin myyntihalli.

SOK:n edustajat selostivat jäsenosuuskauppojen kesken käytävää vuoden kestävää ns. vakauttamiskilpaa, joka käynnistettiin lokakuun alusta 1956. Satakunnan Osuuskaupassa päätettiin panna toimeen myymälän- ja osastonhoitajien välinen sisäinen vakauttamiskilpa, johon sisältyi suunnitelma rahoituksen parantamiseksi.

Osuuskaupan johtokunta tarkasti marraskuussa maaseutumyymälöiden saatavaluettelot ja antoi myymälänhoitajille tavoiteaikataulun saatavien perimiseksi seuraavaan tilinpäätökseen mennessä. Myymälöiden seinille kiinnitettiin ilmoitus, jossa velaksi myynti kiellettiin kokonaan.

Pohja saavutettiin 1958: tappiota tuli 3,8 miljoonaa markkaa. Tuona vuonna Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksesta puuttui kokonaan aikaisempien vuosikertomusten se vakioluku, jonka otsikkona oli ollut Oman osuuskaupamme toiminta.

Päätettiin osallistua SOK:n järjestämään joulumainontaan ottamalla vastaan SOK:n helikopterilla kiertävä joulupukki. Helikopteri laskeutuu Porin torille 3.12. klo 15.00. Osuuskaupan maksettavat kustannukset 40 000:- (vastaa noin 830 euroa). (johtokunnan kokouspöytäkirja 10.10.1958)

Helikopterijoulupukki kiersi 1950- ja 1960 -luvulla avaamassa osuuskauppojen joulukampanjoita.

Eripuraa ilmassa

Yli kaksi vuosikymmentä Satakunnan Osuuskaupan johtokuntaan kuulunut agronomi Toivo E. Vainio-Mattila jätti tammikuussa 1959 liikkeen hallintoneuvostolle kirjeen, jossa hän ilmoitti, ettei halua enää ottaa johtokunnan jäsenen tehtäviä vastaan.

Vainio-Mattila totesi, että tehtävä on ollut erittäin mielenkiintoinen ”viime vuosien tunnettuihin suuntariitoihin asti”. Hän viittasi ”ulkoparlamentaaristen voimien” lisännen ja lisäävän edelleen painostustaan.

Kun vielä eräät hallintoneuvoston jäsenet toimivat ulkopuolisten voimien ”eräänlaisina kauko-ohjuksina ajattelematta Satakunnan Osuuskaupan todellista parasta nykyisissä erittäin vaikeissa olosuhteissa”, Vainio-Mattila tunnusti johtokunnan jäsenyyden muodostuneen hänelle ”vastenmieliseksi tehtäväksi”.

Eräiden keskustelujen jälkeen hän suostui kuitenkin jatkamaan johtokunnassa.

Toimitusjohtaja Aapo Korkka jätti Satakunnan Osuuskaupan helmikuun 1959 lopussa. Hänen toimikautensa jäi vain vajaan neljän vuoden pituiseksi.

Edellisen vuoden murskatappio ei liene ollut ainoa syy: sekä Korkkan lakoninen, yhden lauseen erokirje että hallintoneuvoston pöytäkirjan yhden lauseen toteamus toimitusjohtajan eroamisesta jättävät ilmaan paljon kysymyksiä, joihin säilyneistä asiakirjoista ei löydy vastauksia.

Satakunnan Osuuskauppapiiri v. 1958

Heimo Kaitilan kausi alkaa

Korkan seuraaja toimitusjohtaja Heimo Kaitila siirtyi Poriin maaliskuun 1959 alussa Kiukaisten Osuuskaupan toimitusjohtajan tehtävistä.

Kaitila oli aikaisemmin toiminut liikkeenjohtajana myös Siurossa ja Nakkilassa. Hän oli kotoinen Laitilasta, ja länsisuomalaisena hänellä uskottiin olevan oivalliset lähtökohdat päästä edeltäjäänsä paremmin sisälle satakuntalaiseen miljööseen ja satakuntalaiseen tapaan hoitaa asioita.

Yleinen Osuuskauppojen Liitto, joka oli esittänyt SOK:n kaksi muuta ehdokasta liikkeen johtoon, lähetti valinnan jälkeen Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvostolle kriittisen kirjeen. Siinä epäiltiin, ettei johtaja Kaitila täytä tehtävän asettamia vaatimuksia ja kerrottiin, että YOL tulee seuraamaan tarkoin johtaja Kaitilan toimintaa ja liikkeen kehitystä.

Ensimmäisessä liikkeen hallintoneuvoston kokouksessa, johon Kaitila osallistui, hän kiitti puheenjohtajaa tervetuliaissanoista ja koko hallintoneuvostoa siitä uhkarohkeudesta, jolla se valitsi hänet Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajaksi.

Heimo Kaitilan aloittaessa liikkeen myynti oli ylittänyt miljardin vanhan markan rajan, toimipaikkoja oli 59, toimihenkilöitä 277 ja jäseniä 5 432.

Heimo Kaitila oli Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajana 1959-1982.

Myymäläautot ja pikamyymälät tulevat

Toukokuussa 1957 SOK:n Rauman konttorilta tuli kirje, jossa kerrottiin, että SOK voi luovuttaa Satakunnan Osuuskaupalle Nalle-Sisun alustalle rakennetun ja täydellisesti kalustetun myymäläauton.

Auton hinta kalusteineen, noin 2 miljoonaa markkaa (vastaa noin 45 000 euroa), oli määrä suorittaa SOK:lle viiden vuoden kuluessa vuosittain tasasuuruusina erinä. SOK ei perisi korkoa. Johtokunta hyväksyi SOK:n tarjouksen kiitoksella.

Auton toimittamisen ehtoina olivat, että paikakunnalla tulee olla myymäläautolle kannattavan toiminnan edellytykset, ja että liike lähettää SOK:n tarkastusosastolle ensi tilassa selvän ja yksityiskohdallisen reittikartan.

Myymäläauton toimilupaa haettiin heti lääninhallitukselta. Hakemuksen liitteenä ollut reittikarttaa lääninhallitus ei hyväksynyt Ahlaisten osalta, koska Ahlaisten kunnanvaltuusto oli asettunut kielteiselle kannalle myymäläautoon nähden.

Oli vaarana, että Merikarviaan suuntautunutta linjaa ei voitaisi käyttää. Johtokunta päätti yrittää saada Ahlaisten kunnanvaltuuston muuttamaan kantansa. Toisella yrittämällä onnistuttiinkin, ja myymäläauto aloitti kierroksensa lokakuussa 1957.

Samana vuonna myytiin liikkeen kaksi vanhaa kuorma-autoa ja ostettiin uusi Bedford. Liikkeen kuljetuskalusto oli vihdoin erinomaisessa kunnossa, kun kolme muuta kuorma-autoa ja pakettiauto oli hankittu edellisenä vuonna.

Ensimmäinen myymäläauto koluaa Kokemäen pihat

Satakunnan Osuuskaupan myymäläauto ei ollut maakunnan ensimmäinen. Kokemäen Osuuskauppa oli hankkinut ensimmäisen myymäläautonsa jo 1952, ja ehti hankkia toisenkin kiertävän myymälän ennen Satakunnan Osuuskauppaa. Suurimmillaan Kokemäen Osuuskaupan myymäläautokierroksia teki neljä autoa.

Kokemäen Osuuskaupan edelläkävijän rooli oli luonnollinen: liikkeen sivumyymäläverkosto oli jäänyt harvaksi, kun jäsenistön taholta tulleet esitykset kiinteiden sivumyymälöiden perustamiseksi oli useimmiten torjuttu.

Kokemäkeläinen Arvo Nieminen eli mukana koko Kokemäen Osuuskaupan myymäläautojen kauden. Hän aloitti uransa Kokemäen Osuuskaupassa 16-vuotiaana juoksupoikana 1957, toimi kolmisenkymmentä vuotta myymäläautojen parissa, veti sen jälkeen vielä kuusi vuotta Satakunnan Osuuskaupan Harjavallan Merstolan Sale-myymälää ja yli seitsemän vuotta Kokemäen S-markettia.

Arvo Nieminen ehti olla osuuskaupan palveluksessa 49 vuotta ennen eläkkeelle siirtymistään kesällä 2006. Juoksupojan tehtävien jälkeen hän pussitti ja säkitti jauhoja, suurimoita, herneitä ja karkeaa suolaa sekä jauhtoi kahvipavuista Johanna-kahvia. Sadan kilon hernesäkkien nostaminen laarin reunalle olivat nuorelle miehelle totinen haaste.

1963 Arvo Nieminen siirtyi myymäläauton kuljettajaksi. Noin kolmenkymmenen vuoden myymäläautoajastaan hän työskenteli suurimman osan yhdessä vaimonsa Tuulan kanssa. Marraskuussa 2006 Nieminen muisteli uuden myymälämuodon alkuvaiheita:

”Koko ajatus lähti siitä, kun ennen asiakkaat tilasivat puhelimella tai lappusilla tavaroita, jotka osuuskaupan ja yksityiskauppiaiden kuorma- tai henkilöautot sitten veivät ympäri kuntaa asiakkaille ilman mitään kuljetusveloitusta. Alettiin laskea, että liikkuva myymäläauto tulisi kokonaiskustannuksiltaan halvemmaksi, ja sellainen tilattiin.

Kokemäen Osuuskaupan ensimmäinen oli vanha hyttinen Austin -kuorma-auto, jonka lavan tilalle rakennettiin kokemäkeläisellä verstaalla myymälätila. Kuljettaja joutui siirtymään ulkokautta myymälätilaan, jonne mahtui kerrallaan 3-4 asiakasta. Kylmätavarat sijoitettiin kaappeihin, joiden alaosassa oli jäillä täytetty metallilaatikko.

Myymäläauto ja myyjä mallia 1959.

Arvo Nieminen varustelee myymäläautoa päivän kierrokselle.

Myymläaaton ensimmäiseltä kierrokselta muistuu mieleeni tienhaara, jossa odotti 52 asiakasta. Aikaa pysähdykseen oli varattu yksi minuutti. Samalla reissulla myymäläaaton perässä ajoi osuuskaupan silloinen johtaja Uno Laakio, joka kirjasi muistiin asiakasmäärät ja pysäkeillä kuluneen ajan. Minuutin pysähdysaikataulu muuttui nopeasti väljemmäksi.

Vielä osuuskaupan toinen myymäläauto rakennettiin 1954 Gaz -kuorma-auton lavalle Austinin tapaan. Seuraavat autot rakennettiin jo sitten koritehtaalla alun alkaen myymäläautoiksi. Huomattava parannus oli, että kuljettaja pääsi kulkemaan ohjaamosta sisäkautta myymälätilaan. Myymäläautokauden lopulla autot toimivat itsepalveluperiaatteella, ja kuljettaja hoiti kassatoiminnan auton etuosassa, josta asiakkaat siirtyivät ulos.

Toiminnan alussa maitotuotteita myytiin tonkasta asiakkaiden kannuihin. Myöhemmin asiakkaat jättivät autoon kannunsa, jotka he seuraavalla käynnillä saivat täytettyinä. Viimeisinä vuosina maitoa myytiin vaihtokannuihin 10 000 – 12 000 litraa kuukaudessa.

Maanviljelijät toivat myymäläautoon kananmunia myytäväksi, kuka kilon, kuka laatikon. Samalla he esittivät toivomuksensa tavarosta, jotka he hakisivat seuraavalla kierroksella. Toivomuksissa saattoi olla jopa 15 kpl rehusäkkejä. Kuljettajalla oli muistivihko, joka etenkin ennen juhlapyhiä saattoi olla täpötäynnä.

Kuljettajat kävivät aamuvarhain noutamassa osuuskaupan varastosta omilla avaimillaan lukittavia häkkeitä, joihin oli pakattu päivän myyntitavarat.

Alkuaikoina poikettiin lähes joka talon pihaan portaiden eteen, niin lähelle, että vanhaemäntäkin pääsi vaihatta nousemaan autoon. Jos talon väki oli töissä tai muuten poissa kotoa, myymäläaaton kuljettaja vei tavarat talon kellariin tai kylmiöön asti.

Aina myymäläauto ei runsaan lumen takia päässyt kaikille pysäkeille, lapiomisesta huolimatta. Ajettiin vaimoni Tuulan kanssa yhdessä myymäläautossa 23 vuotta. Tuulan ensimmäinen päivä yhteisellä reitillä antoi alastoman kuvan myymäläaaton arjesta: jäätiin neljäksi tunniksi lauantaina jumiin Rosun pihaan, kun auto vajosi juuri roudasta sulaneeseen maahan.

Reitit ajettiin kaksi kertaa viikossa. Jossain vaiheessa Säpilänniemen reitti, jonka varrella oli paljon kesäasukkaita, ajettiin kolmannen kerran lauantaiaamuisin. Ajomatkaa kullekin reitille kertyi noin 100 km, mikä merkitsi pikku-teillä ja pienillä nopeuksilla yli kahden tunnin ajoaikaa.

Viimeiset kahdeksan vuotta viimeistä myymäläautoa ajettiin Kokemäellä kahdella kuljettajalla niin, että kumpikin ajoi vuorollaan viikon ja oli sen jälkeen viikon va-

paalla. Tämä liikkuva myymälä toimi täysin itsepalveluperiaatteella. Kuljettajan istuin kääntyi ohjaamossa ympäri kassatoimintaa varten.

Ainoaksi jäänyt myymäläauto lopetti kulkunsa 1992. Toimintaa oli Kokemäellä harjoitettu siihen mennessä yli 40 vuotta.”

Eräs varhaisimmista myymäläautoista 1950-luvulla.

Myymäläauto mallia 1965.

Keskustoimitalon myymälöistä yhtenäinen tavaratalo

Elintarvikealalla oli 1950-luvulle asti määräyksiä, joiden mukaan maito-, liha- ja leipäosastot oli pidettävä erillisinä, ainakin väliseinillä erotettuina yksikköinä. Nyt näiden erikoismyymälöiden rinnalle tuli yleismyymälöitä ja marketteja, joissa oli sallittu myydä kaikenlaista tavaraa yhtenäisessä tilassa.

Satakunnan Osuuskaupassa ryhdyttiin 1959 toimipaikkojen rakennuskorjaus- ja uudistamistöihin. Niukkuus pääomista oli lykännyt tätä toimintaa monen vuoden ajan. Ei rahaa vieläkkään ollut liiaksi, mutta todettiin, että oli pakko tehdä suuria investointeja, jos mieli pysyä kilpailussa mukana.

Suurin korjaustyö tehtiin keskustoimitalossa. Liha- ja leipämyymälät yhdistettiin avomyymäläksi, hotellihuoneita remontoitiin ja toimitalo sai uuden ulkomaalauksen.

Vuosikymmenen vaihteeseen tultaessa kaikki tuntui vihdoinkin olevan kohdallaan. Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomus 1960 sisältää varsin positiivista tekstiä. Vuosi toi maataloudelle ennätysradon, talouselämä vilkastui huomattavasti ja rahanarvo pysyi vakaana. Liikkeen säästökassan talletukset lisääntyivät noin 20 %, ja koko talletuskanta oli vuoden lopussa yli 123 miljoonaa markkaa.

Liikkeen rahoitus helpottui 1960-luvun alussa olennaisesti. Nyt oli varoja investoida toimipaikkojen kohennukseen ja uudisrakentamiseen. Satakunnan Osuuskaupan rakennustoiminta kävikin täysillä kierroksilla.

Lukuisia vanhimpia myymälöitä maakunnan eri puolilla korjattiin, osastojakoja purettiin ja toimipisteitä muutettiin suuremmiksi yleismyymälöiksi. Joitakin toimipisteitä lopetettiin ja korvattiin lähistölle rakennetuilla uusilla myymälöillä.

Suurin työmaa oli edelleen keskustoimitalon mittava uudistaminen. Työt valmistuivat juuri ja juuri joulunäyttelyn avajaisiin 1.12.1960. Myymälätilojen entisestä osastojaosta oli nyt luovuttu kokonaan, ja päämyymälä avautui noin tuhannen neliömetrin yhtenäisenä Tavaratalo Satakuntana.

Seuraavaksi toimitusjohtajaksi aikanaan tuleva henkilö aloitti talossa:

”Päätettiin ottaa liikkeen palvelukseen herra Raimo Jaakkola SOK:sta. Hänen tehtäväkseen tulee erilaisten työntutkimusten suorittaminen sekä työnjaon mukaiset toimitusjohtajalta ja tarkastajalta siirrettävät tehtävät. SOK tukee kuluvana vuonna hänen palkkakustannuksiaan. Palkka tulee olemaan ... ja toimii herra Jaakkola tarkastajan nimellä.” (johtokunnan pöytäkirja 1.7.1960)

Piirin ensimmäinen omapalvelumyymälä Poriin

Kiertokatu 15:n entisen osastomyymälän väliseinät poistettiin ja kalusto uusittiin täydellisesti. Entistä ehompana 12. joulukuuta 1960 avattu myymälä oli Satakunnan osuuskauppapiirin ensimmäinen, joka toimi omapalveluperiaatteella. Pika-/itsepalvelumyymälöistä käytettiin aluksi muutaman vuoden ajan nimitystä OP-myymälä (OP = omapalvelu).

Länsipuisto 26:een vuoden 1955 lopulla avatusta kolmen osaston myymälästä tehtiin nyt yleismyymälä. Leijona Pukimo avattiin Gallen-Kallelankadulla. Ruosniemeen rakennettiin myymälätalo. Ahlaisten myllyn toiminta erillisenä toimipaikkana lopetettiin. Myymäläauto ja kolme muuta autoa uusittiin.

Liikkeen 57:stä toimipaikasta 34 oli Porin kaupungin alueella ja loput 23 maaseudulla. Vuoden 1960 liikevaihto oli lisääntynyt edellisvuodesta yli 12 %. Maataloustuotteiden ja maataloustarvikkeiden kaupan osuus koko liikevaihdosta ylitti ensimmäisen kerran 30 %:n rajapyykin.

Oman 1953 Porin Karjarantaan rakennetun viljavaraston ja SOK:n Nokian myllyn turvin Satakunnan Osuuskaupan toiminta-alueen leipävilja saatiin markkinoille. Tarvikepuolen suurimmat tuoteryhmät olivat maatalouskoneet, lannoitteet ja väkirehut. Oli ryhdytty harjoittamaan myös taimistotuotteiden kauppaa perustamalla istutusajaksi keskustoimitalon pihamaalle ja autotalliin taimistomyymälä.

Porin Eteläpuisto 13:n OP-myymälä oli vuonna 1962 ensimmäisten itsepalvelumyymälöiden joukossa. Kyltin teksti ”Ottakaa kori, valitkaa vapaasti” opasti asiakkaat itsepalvelun käytäntöön.

Henkilöstökerho ostaa ensi töikseen kesäpaikan

Satakunnan Osuuskaupan Henkilökunnan Kerho ry (Sa-He-Ke ry) perustettiin 5. toukokuuta 1960.

Liikkeen johtokunta tutustui kerhon perustavan kokouksen pöytäkirjaan ja hyväksyttiin sääntöihin. Johtokunta totesi pöytäkirjassaan 20. toukokuuta ”tyytytyksellä, että tällainen yhteishenkeä edistävä kerhotoiminta on saatu aikaan ja toivoo k.o. toiminnalle menestystä”.

Kerhon ensimmäisiä toimia oli ostaa Sataleipä Oy:n Porin maalaiskunnan Lyttylässä omistama kesähuvila. Sen 1,1 miljoonan markan kauppahinnasta Sataleipä Oy lahjoitti Sa-He-Ke:lle 250 000 mk, joten maksettavaksi jäi 850 000 mk. Ostoa varten otettiin 850 000 markan laina, jonka osuuskaupan johtokunta suostui takaamaan.

Henkilökunnan jäsenet työskentelivät tiiviisti oman, Louhelaksi ristityn majansa kunnostamisessa, ja johtokunta myönsi kerholle kunnostusta varten 50 000 markan avustuksen.

”Henkilökunnan Kerhon pyyntöön autokuljetusten luovuttamiseen kesähuvilalle kaksi kertaa viikossa päätettiin suostua. Henkilökunta itse huolehtii autonkuljettajasta samoin kuin luvan hankkimisesta henkilökuljetukseen.” (johtokunnan pöytäkirja 3.6.1960)

Jupiter-mopoja esitellään pääliikkeen pihalla vuonna 1963.

Henkilökuntakerhon vapaa-ajanpaikka Louhela Pihlavanlahden rannalla tuli vuosien kuluessa lukuisten talkoiden ansiosta täysin uusituksi katosta lattiaan. Kuva vuodelta 1966.

Niukkuuden aika jää taakse

Sodanjälkeinen vaihtelevan niukkuuden aika tuntui jääneen lopullisesti taakse. Vilkas tuonti ja kotimaisen teollisuuden kasvava tuotanto pitivät huolta riittävästä tavaroiden tarjonnasta ja valikoimien monipuolisuudesta. Kotimaankaupan myyntikäyrät nousivat, kun tulotaso ja työllisyys olivat tuoneet kansalaisille entistä enemmän ostovoimaa.

Suomen vähittäiskaupan myynti vuonna 1960 kasvoi 10 % edellisestä vuodesta. Myynnin rakenteessa tapahtui selvä muutos.

Menneinä vuosina usein koettu vaatetus-, tekstiili- ja jalkine tuotteiden niukkuus oli vaihtunut riittäväksi tarjonnaksi, ja kansalaiset täydensivät nyt näiden tavaroiden tarpeitaan. Myös rauta-, sähkö-, urheiluväline- ja radioalan kauppa kasvoi nopeasti. Elintarvikkeiden myynti jäi edellisten varjoon.

Vuosi 1960 merkitsi SOK-laiselle osuuskaupalle menestymistä kaupan kisassa. Osuusliikkeiden liikevaihto kohosi korkeammin prosenttilukemin kuin koko maan vähittäiskaupan myynti, mikä kertoo lähinnä siitä, että jäsenkunta käytti entistä enemmän hyväkseen omien osuusliikkeidensä palveluja.

Vuosikymmeniä SOK:n jäsenosuuskauppoja yhdistänyt nimitys ”puolueeton osuuskauppajärjestö” oli 1950-luvun loppuvuosina jäänyt yhä enemmän pois käytöstä. Puolueeton-termillä oli osuustoiminnan alkuaikoina haluttu korostaa poliittista sitoutumattomuutta ja puolueista riippumattomuutta, mikä erotti järjestön ns. edistysmielisestä, vasemmistopuolueiden kannattajien leimaamasta osuuskauppalikkeestä.

Maatalousväestön osuus SOK-laisten osuuskauppojen jäsenkunnasta oli kuitenkin jatkuvasti huomattavasti suurempi kuin maatalousväestön osuus koko maan väestöstä. Maalaisliitto pyrki erityisesti 1950-luvulla käyttämään hyväkseen SOK:n ja sen jäsenosuuskauppojen saavuttamaa arvovaltaa.

Alun perin puolueettomasta osuuskaupparyhmittymästä oli pitkään käytetty termiä SOK-lainen osuuskauppajärjestö. Nyt siirryttiin puhumaan SOK-laisesta osuuskauppalikkeestä. SOK-ryhmän osuuskauppojen määrä koko maassa oli vuoden

1960 lopussa 364, ja näillä oli yhteensä 5 083 myymälää ja lähes 490 000 henkilöjäsentä. Puolen miljoonan jäsenen raja ylittyi 1961.

Kuolleet sielut pudotetaan jäsenluettelosta

Satakunnan Osuuskaupan jäsenistölle ja laajemminkin suurelle yleisölle oli vuosien mittaan järjestetty vilkkaasti valistustilaisuuksia ja illanviettoja. Erittäin aktiivinen naistoimikunta oli koko olemassaolonsa ajan järjestänyt yhteistoiminnassa Satakunnassa toimivien naisjärjestöjen kanssa erilaisia teemailtoja, myymäläesittelyjä ja kilpailuja. Vuonna 1961 sen järjestämiin tilaisuuksiin osallistui yli 10 000 henkeä.

Liikkeen jäsenmäärä oli kuitenkin 1950-luvun jälkipuoliskolla käytännössä polkenut paikallaan. Lisäksi jo Heimo Kaitilan kauden alussa Satakunnan Osuuskaupassa oli todettu, että liikkeen jäsenkortistoa ei ollut vuosikausiin tarkistettu. Jäsenluettelossa oli paljon ns. kuolleita sieluja eli nimiä, joita ei ollut poistettu luetteloista seudulta poismuuton, kuolintapauksen tai jäsenmaksun maksamattomuuden vuoksi.

Luettelot tarkistettiin vuoden 1962 lopussa ja em. jäsenryhmät erotettiin, jolloin jäsenluku laski edellisvuoden 5 531:stä 3 422:een. Tehostetulla jäsenhankinnalla liikkeen jäsenmäärä saatiin muuttaman seuraavan vuoden kuluessa nousemaan takaisin yli 5 000 ja siitä pitäen kasvu-uralle aina vuoteen 1990 asti, jolloin osuusmaksun roima korotus (200 mk:sta 500 mk:aan) johti seuraavan kerran jäsenmäärän voimakkaaseen notkahdukseen.

Valistusta ja koulutusta

Naistoimikunnan ensimmäinen puheenjohtaja Varma Hornborg oli ollut vetovastuussa 1943-1951. Hänen seuraajakseen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin agronomi Anna-Mari Spinkkilä, joka jatkoi tehtävässä vuodet 1952-1981.

Suomalaiset kotitaloudet olivat käyneet läpi suunnattoman muutoksen sotavuosista 1960-luvulle. Anna-Mari Spinkkilä laati 6. marraskuuta 1962 Porin Karhulinnassa pidettyyn Satakunnan Osuuskaupan naistoimikunnan 20-vuotisjuhlaan raportin kuluneiden kahden vuosikymmenen toiminnasta.

Spinkkilän teksti kertoo konkreettisesti, miten perheenemäntien toimintaympäristö muuttui sodan ja sitä seuranneiden vuosien pula-ajasta korvikemateriaaleineen ja vaihdantatalouksineen yhä uusien kotityötä helpottavien laitteiden ja välineiden kaudeksi:

20 vuotta toimintaa perheenemäntien työn helpottamiseksi

”Marraskuun 4 p:nä tuli kuluneeksi 20 vuotta siitä, kun Satakunnan Osuuskaupan Naistoimikunta piti ensimmäisen kokouksensa. Naistoimikuntaan kuului yksi jäsen kustakin kunnasta, jossa liikkeellä oli toimipaikkoja.

Puheenjohtajana toimi tohtorinna Warma Hornborg Porista ja muina jäseninä emäntä Aino Mattila Porin maalaiskunnasta, rouva Eva Pasila Ahlaisista, johtajatar Oili Kelama Noormarkusta, emäntä Laina Heinäsuo Pomarkusta, rouva Elvi Yli-Kerttula Merikarvialta, emäntä Aino Kärki Kankaanpäästä ja rouva Elvi Lehmuskoski Ulvilasta.

Kokouksessa hyväksyttiin sääntö ja keskusteltiin käytännöllisistä toimenpiteistä. Päätettiin, että perheenemäntien työn helpottamiseksi hankitaan yhteiskäyttöön kotitaloudessa tarvittavia koneita sekä järjestetään kursseja ja esitelmätilaisuuksia ajankohtaisista kotitaloutta koskevista asioista.

Merkinnöistä ilmenee, että pellavan kasvatusta oli silloin tärkeä asia, mutta pellavan muuntaminen langoiksi vielä tärkeämpi. Oli jo totuttu kaupoihin saataviin tehdasvalmisteisiin tekstiileihin, ja kodeista oli hävinnyt pellavan valmistuksessa tarvittavat välineet, ja niinpä ensimmäiseksi hankittiin yhteiskäyttöön kaksi pellavaloukkuja ja lihtaa. Myöhemmin lukumäärä lisääntyi vielä kahdella. Tuorehummillyä hankittiin viisi kappaletta yhteiskäyttöön.

Agronomi Anna-Mari Spinkkilä Ulvilasta oli Satakunnan Osuuskaupan keskusnaistoimikunnan puheenjohtajana 1952-1981.

Satakunnan Osuuskaupan keskusnaistoimikunta ja paikalliset naistoimikunnat järjestivät vuosikymmenten mittaan satoja kursseja ja esitelmätilaisuuksia maakunnan eri puolilla.

Vuosina 1943-1946 järjestettiin kursseja Miten nyt ruokaan makua, lastenjuhlia, illanviettoja ja emäntien iltapäiviä. Näin muotoutui yhä uusia ja uusia toimintamuotoja naistoimikunnan tehtäviksi. Ruokakurssit kiinnostivat erikoisesti, mainitaan vuoden aikana käyneen kursseilla 998 henkilöä.

Kaupallisena aloitteena oli kaavapalvelu saatu järjestyseen. Suunniteltiin retkeilyjä ja perheenemäntien lomanviettomahdollisuuksia.

Aikaisempiin toimintamuotoihin lisättiin leivän vaihtaminen. Vilja tai jauhot vaihdettiin valmiiseen leipään Oy Sataleivän välityksellä.

Vuonna 1947 Satakunnan Osuuskauppa tuli toimineeksi 25 vuotta ja oli 25-vuotisjuhlat. Ajat alkoivat parantua. Järjestettiin katettujen joulupöytien näyttely. Asiakirjoista ilmenee, että joulupöytänäyttely oli ollut erikoisen lähellä naistoimikunnan sydäntä, sillä useana iltana oli tehty koristeita oljista, kuusen ja katajan oksista, ja niin saatu pöydät jouluaiheisiksi pienin kustannuksin.

Mainitaan näyttelyssä käyneen yleisöä runsaasti ja näkemästään kiinnostuneita. Sen aikuista aikaa kuvaa asiakirjoissa oleva pieni huomautus: hankittiin yhteiskäyttöön kattila siirapin keittovälineeksi.

Järjestettiin illanviettoja, emäntien iltapäiviä ja esiteltyjä 42 paikassa. Kahdessakymmenessä myymälässä hoidettiin leivän vaihtoa.

Vuonna 1949 tulee ohjelmaan jo kaikinpuolinen muutos, pellavaloukut ja lihdat jäivät pois käytännöstä, samoin tuoremehupuristimet. Tuli pellavan vaihto, liikkeissä vaihdettiin pellavat langoiksi, samoin vaihdettiin villat ja lumput joko langoiksi tai kankaiksi. Tehtaat alkoivat valmistaa erilaisia tarvikkeita. Erilaisia tilaisuuksia järjestettiin, joissa osanottajia merkitään olleen 5 194 henkilöä.

Vuonna 1951 syksyllä naistoimikunnan ansiokas ja arvostettu puheenjohtaja tohtorinna Warma Hornborg muutti Helsinkiin. Tuli puheenjohtajan vaihdos. Puheenjohtajaksi valittiin agronomi Anna-Mari Spinkkilä Ulvilasta.

Elettiin vuotta 1952. Aika mainitaan runsauden aikakautena. Kaikkia tavaroita oli enempi kuin vuoden alussa oli voitu toivoakaan. Oli niin tekstiili- kuin nahka- ja ruokatarvikkeita. Kesällä oli olympialaiset, ja naistoimikunta oli varautunut ulkomaalaisten vieraitten varalta, mutta Pori jäi matkailijoiden puolesta heikoksi.

Vuosi mainitaan myöskin viimeisenä sotakorvausten maksuvuotena. Toiminta oli vilkasta, erilaisia tilaisuuksia järjestettiin ja osallistui niihin runsaasti yleisöä. Toimikunnan jäsenet kävivät tutustumassa SOK:n Nokian myllyyn ja yhtyneet Pukutehtaan laitoksiin Tampereella.

Seuraavina vuosina 1953-55 sähkön käyttö yleistyi. Markkinoille tuli kotitaloudessa käytettäviä sähkökäyttöisiä laitteita. Tuli nimet Sähkö ruokataloudessa, Sähkö silityksessä, Sähkö pyykinpesussa.

Ruokakurssit Viikon ruoka ravinto- ja hintalaskelmineen. Myös mannekiiniesitykset tulivat ajankohtaisiksi. Muovi kotitaloudessa, muovista valmistettuja kotitaloudessa tarvittavia tavaroita alkoi ilmestyä yhä enempi ja enempi. Ajankohtaiseksi tuli myöskin markkinoille ilmestyneet uudet pesu-, puhdistus- ja hankausjauheet.

Järjestettiin myymäläesittelyjä, emäntien iltapäiviä ja kodin iltoja, joissa havaintoesityksin selostettiin uusia tuotteita. Esitelmätilaisuuksissa aiheena Kodin tapaturmat, mannekiiniesityksissä esiteltiin SOK:n trikoo- ja vaatetus-tehtaan tuotteita. Pesuaineissa ilmestyi yhä uusia merkkejä. Tilaisuuksiin osallistuvien lukumäärä nousee kymmenen tuhanteen.

Vuodet 1957-59 Kehittyvä keittiömme, SOK:n Maija-kalusteet ja nestekaasuliedet esittelyaiheina. Myymäläesittelyissä pakasteet ja niiden ruoaksi valmistaminen havaintoesityksineen ja maistajaisineen. Tuli superlon- ja vaahtokumituotteet, uudet säilöntäaineet, keittiön yleiskone, sähkömankelit, pölynimurit, jääkaapit ja pakastelaitteet alkoivat yleistyä. Keittiöt sähköistyivät ja muuttivat muotoaan. Perheenemännille tuli jo tilaisuus lomanviettomahdollisuuksiin.

Vuosi 1960 alkaa, teemana Perhe 1960-luvulla, suomalainen perhe hankkii, ostaa, kuluttaa ja säästää. Ravinto ja terveys. Edelleen myymäläesittelyjä havaintoesityksineen, iltapäivä- ja iltatilaisuuksia, kodin iltoja aiheina Omapalvelu-käsitteen selvittäminen, liekkiastiat, pidetty lihaviikkoja Pariloimalla parasta pöytään, liha-, kala- ja hedelmäsäilykkeet.

Jaettu kirjasta Paistista puheen ollen ja Emännän panusta. Askarteluaiheet Tee se itse. Mannekiinikurssit toimihenkilöille, mannekiiniesityksiä eri puolilla toimialuetta. Rainaesityksiä Nuori perhe perustaa kodin, Kodin kaunis ikkuna, Nuku hyvin.

Vuoden 1962 esitelmäaiheet ovat olleet Radioaktiivisen säteilyn vaikutus karja- ja maataloudessa, Luonnetyytit, Perhe 1960-luvulla ja Rahan uudistus. Tilaisuuksiin osallistuvien lukumäärät vuosittain yli kymmenentuhatta henkilöä.

Mainittujen kahden vuosikymmenen aikana on ollut yhteistoimintaa eri naisjärjestöjen kanssa niin Porin kaupungissa kuin liikkeen toimialueen maalaiskunnissa. Sen lisäksi on koulujen oppilaskuntien, teinikuntien ja partiolaisten kanssa ollut yhteisiä pukuesityksiä toimialueen eri

Koulutus keskitetään SOK:lle

Toimihenkilöiden koulutus- ja valistustoiminta käynnistettiin Satakunnan Osuuskaupassa jo varhain, 1930-luvulla. Koulutuksen merkitys kasvoi erittäin tärkeäksi 1950-luvulla, kun kiristynyt kilpailu asetti yleisöä palvelevien ammattitaidolle ja pätevyydelle entistä korkeammat vaatimukset.

1960-luvulle tultaessa SOK-järjestö otti johtavan ja koordinoivan roolin henkilökunnan koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. SOK oli 1950 ostanut Helsingin Laajasalosta Jollaksen kartanon, josta tehtiin SOK-järjestön kurssikeskus. Myös Hankkija ja Karjakunta järjestivät koulutus-tilaisuuksia.

Peruskoulutus Satakunnan Osuuskaupassa käynnistyi jokaiselle myyjäksi aikovalle siitä hetkestä, jolloin harjoittelija otettiin liikkeen palvelukseen. Käytännön ja jokapäiväisen työnoppimisen rinnalla alkoi kirjeopiskelu ja kurssitoiminta, joka tähtäsi yleisen toimihenkilötutkinnon suorittamiseen.

Jokaisen myyjän peruskoulutus käsitti vuonna 1961 seuraavat osat: myyntiopin kirjekurssi (n. 3 kk), SOK-lainen osuuskauppaliike -kurssi (n. 2 kk), paikallinen peruskurssi (2 x 3 pv) ja yleinen toimihenkilötutkinto. Viimemainittu tutkinto merkitsi liikealan ammatikseen valinneen opiskelijan harjoit-

teluvaiheen päättymistä ja siirtymistä nuoremmaksi myyjäksi.

Satakunnan Osuuskauppa järjesti edellä kuvattun perus- ja jatkokoulutuksen lisäksi myös muuta yleisluonteista koulutusta. Oli kaikille yleisön kanssa tekemisiin joutuville ns. Paremmat Palvelun Päiviä, myymälänhoitajien sekä ravintola- ja baaritoimihenkilöiden omia neuvottelupäiviä jne.

Etevimmat ja kehityskykyisimmiksi osoittautuneet peruskoulutuksen läpikäyneet pääsivät jatkamaan erikoiskoulutukseen, joka tapahtui kursseilla ja neuvontatilaisuuksissa. Koko SOK-laisen osuustoiminnan jatkokoulutus tehostui merkittävästi 1961, kun Jollakseen valmistui Suomen Osuuskauppaopisto.

Satakunnan Osuuskaupan piirissä tapahtuneen koulutuksen laajuudesta kertovat luvut vuodelta 1965. Liikkeen palveluksessa oli 343 toimihenkilöä, joista 96 suoritti peruskoulutukseen kuuluvia oppinäytteitä ja jatkokoulutukseen osallistui 80 toimihenkilöä.

Seuraavana vuonna 347 toimihenkilöstä 238 henkeä eli lähes 70 % koko henkilökunnasta joko suoritti yleistä toimihenkilötutkintoa tai osallistui jatkokoulutukseen ja keskusliikkeiden järjestämille kursseille ja neuvottelupäiville.

SOK-järjestön kurssikeskus Jollas Instituutti on toiminut Helsingin Laajasalossa 1950-luvulta lähtien.

Ylin johto koulutetaan ryhmän sisällä

Myös SOK-laisen osuuskauppaliikkeen johto on koulutettu Jollas-opistossa (myöh. Jollas Instituutti) Helsingissä. Opiston rehtori Veikko Lahdenpää toi 1950-luvun alussa Yhdysvalloista liikkeenjohdollisen kenttäkoulutuksen mallin, joka perustui koko ryhmän kenttään tutustumiseen eri vaiheissa.

Aluksi koulutettava puki haalarit päälleen ja meni osuuskaupan varastoon. Seuraavassa vaiheessa hän siirtyi myyntityöhön tiskin taakse. Kolmannessa vaiheessa puettiin kravatti kaulaan ja siirryttiin osuuskaupan konttoriin.

Kun SOK:lla oli vielä myyntikonttoreita eri puolilla maata, ohjelmaan sisältyi myös vaihe jossa myyntikonttorissa. Ensin hoidettiin myyntimiehen tehtäviä eri tavara-alojen myyntiosastoilla. Koulutuksen loppuvaiheessa lähdettiin konttorin luottotarkastajan mukana syyskaudella osuuskauppojen numerotarkastuksiin ja kevätkaudella tilintarkastuksiin.

Tällä ohjelmalla annettiin johtotehtäviin tähtääville läpileikkaus ja kokemusta kaikista osuuskaupan ja silloisen SOK:n myyntikonttorin käytännön tehtävistä. Liikkeenjohdollinen kenttäkoulutus kesti kaksi vuotta, joista 15 kuukautta kului jossa osuuskaupassa ja yhdeksän kuukautta jossa myyntikonttorissa. Käytännön työn ohella koulutukseen kuului ohjelmoitua opiskelua muutaman viikon kursseilla ja kirjeitse.

Ensimmäinen koulutusryhmä koottiin osuuskaupoista, mutta sen jälkeen liikkeenjohdolliseen kenttäkoulutukseen pääsyn edellytyksenä oli korkeakoulupohjainen ekonomin tutkinto. Myöhemmin mukaan tulivat kauppaopistopohjaiset merkonomiryhmät. Koulutusryhmien koko oli 12 koulutettavaa.

S-ryhmän liikkeenjohdollinen koulutus oli huomattavasti aikaansa edellä. Koulutuksen sisältö on vuosikymmenten aikana seurannut aikaa ja modernisoitunut, mutta perusajatus eli teorian ja käytännön työn vuorottelu on säilynyt keskeisenä sisältönä.

Liikkeenjohdollisen kenttäkoulutuksen ja pitkän linjan miehille tarkoitettun liikkeenjohdollisen valmennuksen kautta SOK-laiselle osuuskauppajärjestölle, osuuskauppaliikkeelle ja nykyiselle S-ryhmälle on tuotettu yhtenäisen koulutuksen ja taustan omaavien johtajien joukko, jonka työn jälki näkyy edelleen ryhmässä.

Ryhmän sisällä koulutettujen joukossa on osuuskauppojen toimitusjohtajien lisäksi merkittävä määrä osuuskauppojen kaupallista johtoa ja talousjohtoa.

Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajat ja kaupalliset johtajat ovat jo puolen vuosisadan ajan tulleet taloon Jollas-opiston liikkeenjohdollisen kenttäkoulutuksen läpikäyneinä.

Osuuskaupan toinen hotelli Karhun Kruunu avattiin 1963 Porin Keskuskartano-kiinteistön matalassa osassa. Keskuskartano oli valmistuessaan Pohjoismaiden suurin vuokratolokiinteistö.

Toimipaikkojen määrä suurimmillaan

Rahoitustilanteen parannuttua toimipaikkojen uudistustyö jatkui hyvää vauhtia. Hotelli Satakunnan ravintolapuolella tehtiin 1961 suuria korjauksia ja tiloja laajennettiin.

Vuodelle 1962 suunniteltu investointiohjelma toteutettiin: avattiin neljä uutta myymälää ja kaksi baaria. Lisäksi eri kiinteistöissä tehtiin korjaus- ja uudistamistöitä.

Porissa Eteläpuisto 13:ssa avattiin myymälä 13. huhtikuuta ja Tapionkatu 24:ssä 29. kesäkuuta. Porin linja-autoaseman vieressä sijaitsevassa suuressa Keskuskartano-kiinteistössä avattiin 7. joulukuuta isot OP- ja tekstiilimyymälät sekä nykyaikainen Karhu-baari kokoustiloiheen. Otavankatu 19:ssä avattiin Rosita-Baari 23. marraskuuta 1962.

Osuuskauppa sai toisen hotellin, kun Hotelli Karhun Kruunu avattiin helmikuussa 1963 Keskuskartano-rakennuskompleksin matalassa osassa. Satakunnankatu 6:ssa avattiin uusi OP-myymälä, ja useita vanhoja myymälöitä sekä Porissa että maaseudulla kunnostettiin.

Vuosina 1961-1965 lopetettiin joukko pieniä toimipisteitä (Merikarvian Satama ja Kasala, Vähälänkatu, Porin hallin lihamyymälä, Lyttylä, Musa, Tapionkatu, Mikonkatu, Pinomäki), joista uusimmat oli avattu vain pari vuotta aikaisemmin. Osastojen yhdistäminen uudenaikaisemmiksi avomyymälöiksi vähensi edelleen erillisten laskutuspaikkojen lukumäärää.

Maataloustavarakauppa nousi lähes 35 prosenttiin Satakunnan Osuuskaupan liikevaihdosta.

Osuusmaksu, joka oli vuosien varrella noussut 3 000 markkaan, vaihtui vuoden 1963 alun rahanuudistuksessa 30 markaksi. Korkoa osuusmaksulle maksettiin 6 ½ prosenttia.

Metallikylän myymälä joutui tuhopolton kohteeksi 14. joulukuuta 1964. Tapaus vaati kuolonuhrien: tulipalon yhteydessä talossa asunut myymälänhoitaja Vuokko Kosonen sai surmansa.

Osuuskaupan myymälän palon tutkimuksissa kävi ilmi, että myymälänhoitaja Kososen miesystävä oli murhannut tämän, ryöstänyt kassalippaan ja sytyttänyt tulipalon jälkien polttamiseksi. Neljä kuukautta eri pohjoismaissa pakoillut, Kööpenhaminassa pidätetyksi saatu murhapolttaja tuomittiin elinkautiseen vankeuteen.

Vuoden 1965 päättyessä Satakunnan Osuuskaupalla oli yhteensä 61 toimipaikkaa, joista sekatavaramyymälöitä oli 28, OP- eli itsepalvelumyymälöitä 5, yleismyymälöitä 4, siirtomaatavaramyymälöitä 2 ja maito- ja leipämyymälöitä sekä lihamyymälöitä molempia yksi. Erikoisliikkeitä olivat maatalous-, tekstiili-, puku- jalkine-, kemikaali- ja kirjamyymälät, yhteensä 6. Osuuskaupalla oli lisäksi tavaratalo ja huoltoasema. Maakuntaa kiersi 4 myymäläautoa. Baareja oli 5, hotelleita 2 ja yksi anniskeluravintola.

Satakunnan Osuuskaupan toimipaikkojen lukumäärä oli näinä aikoina suurimmillaan. Lukumäärä kasvoi myöhemmin pariin otteeseen (1972 ja 1984) vielä hetkellisesti, kun maakunnan pienempiä osuuskauppoja fuusioitiin Satakunnan Osuuskauppaan. Suuri osa fuusioissa tulleista pienistä maaseutumyymälöistä suljettiin kuitenkin pian.

Hotelli Karhun Kruunun baari 1970-luvun alun asussa.

Pysyvä suuntaus tästä eteenpäin oli pienten myymälöiden väheneminen ja korvaaminen kunta-kohtaisilla isommilla yksiköillä.

Vuodesta 1941 Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston puheenjohtajana yli 22 vuotta toimineen, kesällä 1963 kuolleen Satakunnan Osuuskaupan perustajajäsenen, talousneuvos Nestori Vainio-Mattilan tehtäviä oli siirtynyt jatkamaan hammaslääkäri Altti Järvinen Porista.

SOK-laisen osuuskauppajärjestön 60-vuotista toimintaa juhlistettiin 1964 Satakunnan Osuuskaupassa lukuisilla tilaisuuksilla.

Tuhansille asiakkaille tarjottiin maaliskuussa 40 toimipaikassa 60-vuotisjuhlakahvit, kesällä järjestettiin nuorison polkupyörämarssi ja varttuneemmille marraskuussa tavaratalon erikoisviikko nimeltä Kekri Päivät. Illanviettoja erilaisin teemoin järjestettiin juhluvuoden aikana ympäri maakuntaa.

Kansalaiskoulujen ja Porin kauppaoppilaitoksen oppilaille kerrottiin kaupan ammasteista. Nais-toimikunta järjesti erilaisia teemailtoja, tavaränäyttelyjä, muotinäytöksiä, katettujen pöytien näyttelyn ja pöydänkattamiskilpailun nuorille pareille.

SOK:n 60-vuotisjuhlavuoden 1964 Nuori Koti -kampanjaan liittyi nuorten avioparien pöydänkattamiskilpailu. Sen yleisö-palkintojen arvonnan suorittavat komisario Antti Helin, Satakunnan Osuuskaupan keskusnais-toimikunnan puheenjohtaja, agronomi Anna-Mari Spinkkilä ja toimitusjohtaja Heimo Käitälä.

Marraskuun Kekri-päivillä 1964 esiteltiin uusia autoja ja televisioita. Nuori iskelmätahti Marion Rung lauloi päämyymälän asiakkaille.

Kohti maakunnallista osuuskauppaa

Kulutusosuustoiminnalla oli vielä 1950-luvulla ollut varsin vahva asema. Osuuskauppoja arvostettiin, jäsenkunta oli ostouuskollista ja tyytyväinen kauppojen rajoitettuun tuotelajitelmaan.

Suomi oli vuosikymmenen alussa maatalousvaltainen maa. Kaksi kolmasosaa väestöstä asui maaseudulla. Väestön tarvitsema tavaramäärä pystyttiin välittämään maaseudulla pienten sekatavarakauppojen ja taajamissa useita osastoja käsittävien yleismyymälöiden kautta.

Vuosikymmenen lopulta alkaen yksityiset kaupaliikkeet ottivat sitten edelläkävijän roolin vähittäis- ja tukkukaupan kehittämisessä, kun osuuskaupat pitäytyivät vanhoihin käytäntöihin ja suhtautuivat vastahakoisesti välttämättömiin uudistuksiin.

Yhteiskunnan rakennemuutos heikentää ryhmää

Suomalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvulla käynnistynyt rakennemuutos kiihtyi 1960-luvulla. Väestön painopiste siirtyi maaseudulta kaupunkiin ja taajamiin. Vaihdettiin maaseudun ammateista teollisuuteen ja muutettiin sankoin joukoin Suomesta Ruotsiin.

Tämä väestöllinen rakennemuutos heijastui suoraan kauppaan ja sen rakenteisiin. Maaseudulla sijaitsevien ja yleisemminkin pienten myymälöiden asiakaspohja hupeni. Kehitys suosi suurempia ostospaikkoja, joissa oli mahdollisimman laaja tuotelajitelma.

Myös ihmisten elämäntapa muuttui yksilökeskeisemmäksi, ja elintason noustessa etenkin uudet kuluttajapolvet halusivat hankkia myös ylellisyystuotteita. Kun osuuskaupat pitivät kiinni perinteisestä lähtökohdastaan eli jäsenkunnan perustarpeiden hoitamisesta, yksityinen kauppa oli valmiimpi tarjoamaan kaupunkilaisille ja hiljattain kaupunkilaistuneille kuluttajille uusia ja erikoisempia tuotteita. Myös osuuskauppojen jäsenkunnan odotukset tuotelajitelman ja palvelun suhteen nousivat.

Maaseudun osuuskaupat kärsivät luonnollisesti kilpailijoitaan enemmän kauppakuolemista, joita voimakas muuttoliike taajamiin aiheutti etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Myös yksityisautoilun lisääntyminen johti siihen, että kauppatemat suuntautuivat yhä enemmän taajamiin, joista hankittiin kyläkaupasta puuttuvia erikoistuotteita.

Joitain etuja SOK-laisilla osuuskaupoilla tässä vähittäiskaupan rakennemuutoksessa kyllä oli. Viljelijäväestö oli osuuskaupalleen ostouuskollisempaa kuin kaupunkiväestö, ja perinteiset osto- ja kulutustottumukset säilyivät maaseudulla pitempään kuin kaupungeissa. Ns. edistysmielisessä osuuskaupparyhmässä ostouuskollisuus heikkeni huomattavasti nopeammin kuin SOK-laisessa osuuskaupparyhmässä.

SOK asettaa tavoitteen: osuuskauppaverkoston supistettava

SOK:n hallintoneuvosto arvioi 1960-luvun puolivälissä, että kulutuksen suuntautuminen yhä enemmän erikoistavaroihin tulisi jatkumaan, ja yhä pienempi osa ostovoimasta menisi osuuskauppojen perinteisesti tarjoamiin elintarvikkeisiin ja muihin välttämättömyshyödykkeisiin.

SOK-laisen osuustoiminnan painolastina olivat tuossa vaiheessa palveluverkoston vanhuus ja epäkäytännöllisyys sekä liikekustannusten voimakas kohoaminen.

Osuuskauppojen toimintaa häiritsi myös pääomien puute. Omaa pääomaa ei ollut riittävästi kehittämisinvestointeihin. Lainojen saantia vaikeutti heikko taloudellinen menestys, mikä nosti myös lainojen korkoja jo entisestään korkealla olleesta tasosta.

Jäsenosuuskauppojen kannattavuus oli toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten johdosta heikentynyt nopeasti. 1930-luvulla osuuskauppojen keskimääräinen vuosittainen nettotulos oli ollut 2 % ja 1960-luvun alussa 0,5 %. Vuosikymmenen lopulla nettotulos oli enää 0,1-0,2 %, ja siihenkin päästiin vain SOK:n osuuskaupoille antaman kilpailutuen voimin. Konkurssin uhka oli eräiden osuuskauppojen osalta totista totta.

Monessa osuuskaupassa oli totuttu keskusliikkeen tukeen, ja toimintaa uskottiin voitavan jatkaa sen turvin. SOK ei halunnut päästää osuuskauppoja konkurssiin, vaan tuki edelleen tappiollisia jäsenkauppojaan. Osittain tästä syystä SOK teki ensimmäisen kerran tappiollisen tilinpäätöksen 1960-luvun lopulla.

Edellä mainittujen haittojen poistamiseksi SOK:n piirissä toivottiin, että pitäjakohtaisten osuuskauppojen tilalle muodostettaisiin suurempia kokonaisuuksia, ensin yhden talousalueen, myöhemmin koko maakunnan käsittäviä osuuskauppoja. Tähän osuuskaupat eivät yleensä olleet halukkaita, ja harvat yhdistymiset tapahtuivat aluksi lähinnä taloudellisen pakon edessä.

SOK:n edustajakokous 1963 asetti ryhmälle kehittämistavoitteet, joiden ydin oli osuuskauppaverkoston rationalisointi niin, että se muodostuisi yhteneväiseksi maan 53 talousalueen kanssa.

SOK-laisten osuuskauppojen lukumäärä, joka 1920-luvun puolivälissä oli ollut suurimmillaan (530 osuuskauppaa) ja vielä 1950-luvun jälkipuoliskolla varsin suuri (lähes 400 osuuskauppaa), supistui 1960-luvulla 81 osuuskaupalla. Maassa oli 1970 kuitenkin vielä 274 osuuskauppaa, mikä oli viisinkertainen määrä SOK:ssa kirjattuihin valtakunnan talousalueisiin verrattuna.

SOK-järjestön osuuskauppojen yhteenlaskettu myymäläluku oli 1961 suurimmillaan, yli 5 500 myymälää. Muut toimipisteet mukaan lukien toimipaikkoja oli lähes 6 000. Jäsenmäärä oli vähän yli puoli miljoonaa henkeä.

Kun osuuskauppojen lukumäärä ja toimipaikkojen lukumäärä olivat 1960-luvulta lähtien tasaisessa laskussa, jäsenmäärä puolestaan nousi vuosittain.

Ryhmän toimintoja ketjutetaan

Sokos-ketjuja oli alkanut syntyä varsin vapaamuotoisesti jo ennen kuin varsinainen ketjutoiminta organisoitiin. 1960-1970-lukujen taitteesta alkaen SOK-ryhmän ketjuuntumista organisoitiin järjestelmällisemmin. Syntyivät Sokos-tavaratalot, Sokos-hallit, Kone-Sokokset, Rauta-Sokokset ja

Sokos-hotellit. Työnjaosta sovittiin SOK:n ja alueosuuskauppojen kesken.

Ketjuuntumisen peruseriaatteena oli, että toimipaikat ovat osuuskauppojen hallinnassa, mutta ne suunnitellaan, johdetaan ja valvotaan yhdenmukaisin menetelmin.

Jos osuuskauppa ei pystynyt hankkimaan esim. tavarataloon tarvittavia pääomia, SOK rahoitti kiinteistön, kaluston ja tavaravaraston. SOK otti näissä tapauksissa myös tavaratalon hallintaansa toistaiseksi. SOK:n ja osuuskaupan välille tehtiin sopimus, joka takasi osuuskaupalle taloudellista hyvitystä sekä tilaisuuden lunastaa tavaratalo myöhemmin itselleen. Tavoite oli aina, että SOK-ryhmän tavaratalot tulevat lopulta osuuskauppojen hallintaan.

Alun perin oli tarkoitus muodostaa ketjuista Sokos-nimen ympärille keskittyvä yhtenäinen Sokoskaupparyhmä. Pian tultiin kuitenkin havaitsemaan, että nimellä Sokos oli varsin huono imago.

Tuolloin syntyneet markkinointiketjut eivät olleet toiminnallisesti niin tiiviitä kuin myöhemmät S-ryhmän ketjut. Kyseessä oli lähinnä kosmeettinen ketjuttaminen: haettiin yhtenäistä ulkoista ilmettä. Panostettiin yhteiseen mainosmateriaaliin ja myymälöiden somistukseen.

Satakunnan Osuuskaupan edustamien Massey-Ferguson -traktorien juhlava luovutustilaisuus uusille omistajille pääliikkeen pihalla 1963.

Osuuskauppa Kalliopohja fuusioidaan

Satakunnan Osuuskaupan toimialue oli aikaisemmin laajentunut sekä omia myymälöitä perustamalla että ostojen kautta. Ensimmäinen fuusio oli ollut Ruosniemen Osuuskaupan sulautuminen Satakunnan Osuuskauppaan 1926.

Yhteiskunnan rakennemuutoksesta ja kaupan yleisestä kehityksestä johtuvat fuusiot Satakunnassa alkoivat 1965, kun jo jonkin aikaa vireillä ollut Kullaalla, Noormarkussa ja Laviassa toimivan Osuuskauppa Kalliopohjan sulautuminen Satakunnan Osuuskauppaan toteutui.

Osuuskauppa Kalliopohja oli perustettu 3. joulukuuta 1916 Kullaan Paluksen kylän työväenyhdistyksen talossa pidetyssä kokouksessa. Ensimmäinen myymälä avattiin Paluksella 21. kesäkuuta 1917.

Liikkeen alkuperäinen nimi Kullaan Osuuskauppa oli muutettu Kalliopohjaksi, kun toimialue laajeni naapurikuntiin perustettujen myymälöiden myötä. 1950-luvun lopussa Kalliopohjalla oli kolmen kunnan alueella alun toistakymmentä toimipaikkaa.

Ensimmäisessä fuusiota käsitelleessä Osuuskauppa Kalliopohjan osuuskuntakokouksessa oli läsnä lähes 300 jäsentä, joiden selvä enemmistö äänesti sulautumisen puolesta. Asiaa oli käsiteltävä vielä toisessa kokouksessa, jossa päätökselle saatiin yli 2/3 enemmistö.

Toimintaa alettiin yhdistää vuoden alussa, ja virallinen sulautuminen tapahtui 15. lokakuuta 1965. Kalliopohjan toimipaikat Kullaan Koskella ja Paluksella sekä Laviassa alkoivat toimia Satakunnan Osuuskaupan nimellä.

Kalliopohjan jäsenet saivat heti jäsenoikeudet Satakunnan Osuuskaupassa, ja pari Kalliopohjassa toiminutta osuustoiminnan aktiivihenkilöä valittiin osuuskaupan hallintoneuvostoon.

Liikkeiden yhdistyminen ei aiheuttanut kummankaan osapuolen taholla kitkaa. Fuusion jälkeen Satakunnan Osuuskauppa toimi Porin kaupungin ja yhdeksän maalaiskunnan (Porin maalaiskunta, Ulvila, Kullaa, Lavia, Noormarkku, Pomarkku, Ahlainen, Merikarvia sekä osa Nakkilaa) muodostamalla varsin yhtenäisellä alueella.

Osuusliike Kalliopohjan Lavian vanha myymälä.

Osuusliike Kalliopohjan myymäläauto lähössä kierrokselleen 1950-luvulla.

Kullaan Paluksen myymälä siirtyi Satakunnan Osuuskaupalle lokakuussa 1965.

Kolmannes liikevaihdosta maatalouskauppaa

Satakunnan Osuuskaupan jäsen- ja asiakaskunta laajeni voimakkaasti kaupungeissa ja muissa suurissa asutuskeskuksissa.

Vaikka liikkeen toiminta muuttui nopeasti ajanmukaisemmaksi ja suuntautui eräille uusillekin aloille (vaatetus, kirjat, huonekalut, autohuolto), maatalouskauppa säilytti pitkään asemansa perinteellisenä palvelumuotona ja jopa vahvistui vielä 1960-luvun alkupuolella. Osuuskauppa Kallio-pohjan fuusio lisäsi entisestään maatalouskaupan osuutta, joka kohosi lähes 35 prosenttiin Satakunnan Osuuskaupan liikevaihdosta.

Tämä saattaa vaikuttaa yllättävältä, kun Satakunnan Osuuskaupan keskeiset toimipaikat olivat Porin kaltaisessa teollisuus- ja kauppakaupungissa. On kuitenkin muistettava, että Porin seudun ja Kokemäenjoen varren maataloustuotanto on perinteisesti ollut varsin tehokasta.

Kun nyt, tätä kirjoitettaessa, maatalousväestön osuus Satakunnan Osuuskaupan jäsenistöstä on enää viitisen prosenttia, se muodosti vielä 1965 osuuskunnan ylivoimaisesti suurimman jäsenryhmän. Satakunnan Osuuskaupan 50-vuotishistoriikin loppukappaleessa annetaan varsin suuri tila selityksille, miksi maatalouskaupan osuus vuonna 1966 oli vain 29 % koko liikevaihdosta.

Uusista aloista oli parhaillaan laajenemassa kirjakauppatoiminta. Osuuskaupalla oli kirjakauppa-oikeudet Ahlaisissa, Noormarkussa, Ulvilassa ja Porissa, jossa osuuskaupan omistukseen siirtynyt vanha Puistokirjakauppa oli keväällä 1967 muuttamassa torin laidalle, lähes vastapäätä osuuskaupan keskustoimitaloa sijaitsevaan Liikekulman kiinteistöön uudella nimellä Satakunnan Kirjakauppa.

Suunnitelmissa kangasteli jo uudenaikaisen ja täydellisen Sokos-tavaratalon rakentaminen Porin alueelle. Paikka oli valittava huolellisesti niin, ettei tavaratalona toimiva liikkeen päätoimitalo Gallen-Kallelankadulla jäisi uuden tavaratalon varjoon, vaan molemmille riittäisi asiakkaita.

Porin Liikekulmassa avattiin 1967 osuuskaupan omistama Satakunnan Kirjakauppa.

Maatalouskauppa edusti vielä 1960-luvun puolivälissä noin kolmannesta Satakunnan Osuuskaupan liikevaihdosta. Kuva Porin Karjarannan viljavarastolta.

Suuria muutoksia odotetaan

1960-luvun alkupuoli oli lähes kokonaisuudessaan kaupan kannalta hyvää aikaa. Teollisuusmaissa valitseva korkeasuhdanne heijastui hyvin vetävän viennin välityksellä Suomenkin talouselämään.

SOK-lainen osuuskauppaliike panosti entistä enemmän erikoistavaroiden kauppaan. Ryhmän itsenäisten osuusliikkeiden lukumäärä väheni vuosittain yhdistymisten johdosta. Jäsenten yhteenlaskettu lukumäärä pysyi kuitenkin yli puolessa miljoonassa, ja nousi lähes vuosittain.

Kansantuotteen kasvu hidastui 1966 alkaen. Kauppataaseen alijäämä kasvoi jatkuvasti lisääntyneen tuonnin johdosta. Suhdanteiden heikentyminen näkyi selvimmin juuri maaseudulla, kun metsäkaupan supistuminen heikensi ostovoimaa. SOK-laisten osuuskauppojen myynti alkoi kehittyä koko maan lukuja heikommin, ja osuuskauppojen lukumäärän ja niiden toimipaikkojen väheneminen kiihtyi.

Satakunnan Osuuskaupassa kiinnitettiin päähuomio rationalisointiin sekä palvelun tehostamiseen.

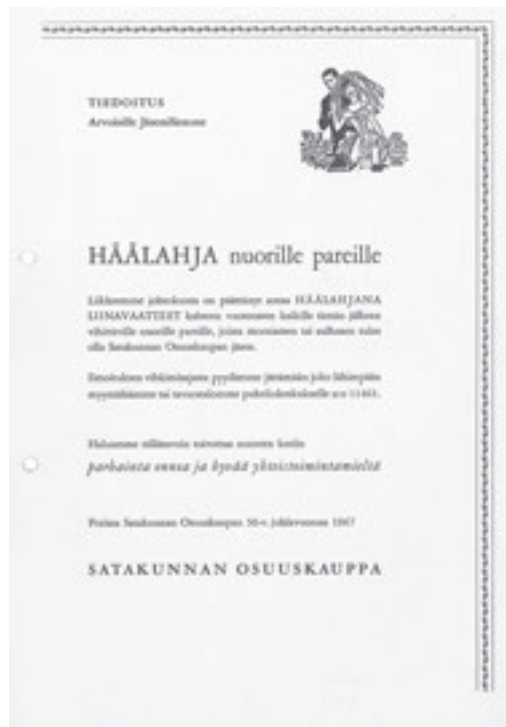
Kannattamattomia ja muuten vaikeasti hoidettavia myymälöitä suljettiin edelleen. Investoinnit rajoitettiin vain välttämättöimpiin kohteisiin kuten hotelli Satakunnan matkustajahuoneiden perusteelliseen uudistamiseen ja Noormarkun uuteen myymäläkiinteistöön.

Jossain määrin epävarmassa taloudellisessa tilanteessa syksyllä 1967 koottu Satakunnan Osuuskaupan 50-vuotishistoriikki esittää yhteenvedon:

”... suomalaiskansallisen katsomuksen ja vapaudenkai-puun synnyttämä Satakunnan Osuuskauppa on itsenäisyys-aikamme kaikissa vaiheissa pyrkinyt tekemään voitavansa niiden palvelutehtävien hoitamiseksi, jotka jäsenkunta ja sen valitsevat luottamuselimet ovat osuuskunnan haltuun uskoneet. Kansamme vaikeat ajat, kuten pula- ja lamakaudet sekä sodat ja niitä seuranneet inflaatiovuodet ovat olleet sen koetinkiviä, mutta toisaalta liikkeellä on kauaskantoisissa ratkaisuisa, kuten toimitaloa rakennettaessa, ollut mukanaan ei vain myötämielistä tukea, vaan ilmeistä onneakin. Ja kaikissa vaiheissaan osuuskauppa on voinut luottaa hallinto- ja johtaelintensä vastuuntuntoon, paikallisten olosuhteiden tuntemukseen ja terveeseen harkintaan. Samoin liike on onnistunut saamaan toimipaikkojensa hoitajiksi uskollisia ja taitavia toimihenkilöitä, jotka kukin paikallaan ovat suorittaneet useinkin pitkän päivätyön yhteisen yrityksen hyväksi.

Talouselämässä ja väestörakenteessa tapahtumassa olevien suurten muutosten vaikutukset kaupallisen palvelun ja nimenomaan osuuskauppatoiminnan tulevaan kehitykseen eivät vielä ole selvästi nähtävissä. Satakunnan Osuuskaupan osalta voidaan kuitenkin varmuudella sanoa, että se kilpailukykyisenä suurosuuskauppana voi turvallisesti katsoa tulevaisuuteen.”

Näin luottavaisin mielin lähdettiin seuraavan puoli-vuosisadan taipaleelle.

Satakunnan Osuuskaupan 50-vuotishuylavuonna 1967 aloittama tapa lahjoittaa jäsenpariskunnille häälahjaksi lakana- ja tynnyliinapakkaus jatkuu yhä.

Puoli vuosisataa täynnä

Satakunnan Osuuskaupan juhluvuosi 1967 oli päätymässä. Juhlan kunniaksi liike oli lähestynyt jäsenkuntaa monin tavoin.

Jäsenten ostohyvitysten rinnalle oli käynnistetty jäsenetuartikkelien myynti ja häälahjan antaminen: nuorille jäsenpariskunnille lahjoitettiin vihkiäisten yhteydessä lakana- ja tyynyliinapakkaus, mikä saavutti heti suurta suosiota. Tätä perinnettä jatketaan yhä.

50-vuotisjuhlailtoja järjestettiin lokakuun alussa kaikilla myymäläalueilla. Toimitusjohtaja Heimo Kaitilan ja SOK:n Porin konttorin johtajan Sauli Kiiskisen puheenvuorojen lisäksi taiteilija Auvo Nuotion juontamassa ohjelmassa oli torvisoittoa, kuorolaulua ja voimistelua. Yleisölle esitettiin myös SOK:n järjestöosaston tuottama Satakunnan Osuuskaupan vastavalmistunut värifilmi ”Satakunta kutsumu”. Tilaisuudet päättyivät yhteisesti laulettuun Satakunnan lauluun.

50-vuotisjuhlensa yhteydessä osuuskauppa lahjoitti Suomen Kulttuurirahaston Satakunnan rahastolle 5 000 markkaa (vastaa yli 7 000 euroa) jaettavaksi Satakunnan henkisen ja taloudellisen kulttuurin hyväksi rahaston hoitokunnan harkinnan mukaan Satakunnan Osuuskaupan stipendeinä. Lahjoituksen luovuttivat osuuskaupan hallintoneuvoston puheenjohtaja Altti Järvinen ja toimitusjohtaja Heimo Kaitila, ja sen vastaanottivat fil.lis. Unto Salo ja talouspäällikkö Jukka Määttä.

Naistoimikunnan kaikissa myymälöissä järjestämä ja emännöimä 50-vuotisjuhlakahvitus keräsi yhteensä 9 300 vierasta. Vuosikertomuksessa 1967 erikoiskiitoksen saaneen naistoimikunnan järjestämiin erilaisiin tilaisuuksiin osallistui koko juhluvuoden kuluessa noin 22 400 henkilöä.

Toimitusjohtaja Kaitila kertoi lehdistölle, että Sokos aikoo lähivuosina avata Porissa uudenaikaisen tavaratalon, jollaista jäsen- ja asiakaskunta oli jo pitkään odottanut. Tavarataloa varten oli jo ostettu tontti, ja Porin kaupungin kanssa käytiin neuvotteluja vielä toisesta tontista.

Juhlatervehdykset ja onnittelut otettiin vastaan Hotelli Satakunnan Gallén-Kallela -salissa 25. marraskuuta. Hallintoneuvoston juhlakokouksessa samana päivänä paljastettiin porilaisen taiteilijan Olavi Jalkasen maalaamat hallintoneuvoston entisen pitkäaikaisen puheenjohtajan, talousneuvos Nestori Vainio-Mattilan ja liikkeen entisen toimitusjohtajan, talousneuvos Kalle Peltolan muotokuvat. Hallintoneuvosto teki lahjoituksen Suomen Kulttuurirahaston Satakunnan rahastolle.

Porin kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, kunnallisneuvos Vilho Rantanen tuo kaupungin tervehdyksen 50 toimintavuottaan juhlivalle Satakunnan Osuuskaupalle.

Suomen itsenäisyyden juhluvuoden kunniaksi 50 vuotta myös täyttäneen Satakunnan Osuuskaupan edustajat kävivät luovuttamassa ja istuttamassa kotikuusen monen kansakoulun ja kansalaiskoulun pihamaalle. Porin maalaiskunnan Kyläsaressa toimivan kansalaiskoulun johtaja Toivo H. Laine (vasemmalla) vastaanottaa kuusentaimen.

Kaksi perustajaa vielä mukana

50-vuotisen taipaleen pääjuhla pidettiin seuraavana päivänä Porin Yhteislyseon juhlasalissa. Tilaisuus alkoi musiikkiesityksillä. Porin kaupunginorkesteri soitti kapellimestari Arvo Airaksisen johdolla Sibeliuksen Karelia-sarjan, minkä jälkeen hallintoneuvoston puheenjohtaja, hammaslääkäri Altti Järvinen lausui tervehdyssanat.

Satakunnan Osuuskaupan myyjästä arvostetuksi laulutaiteilijaksi edennyt Mirjam Hannula esitti yksinlaulua pianisti Eeva Nuorsaaren säestyksellä, ja Kansallisoopperan balettiryhmä esitti kohtauksia Tshaikovskin Joutsenlampi-baletista.

Juhlapuheen piti SOK:n pääjohtaja, vuorineuvos Lauri Hietanen. Puheen jälkeen esiintyi Porin Mies-Laulu johtajanaan Erkki Hakkiluoto. Seuraavaksi jaettiin ansiomerkkejä, otettiin vastaan Porin kaupungin tervehdys ja kuultiin vielä Auvo Nuotion laulua.

Päätössanat lausui toimitusjohtaja Kaitila, joka kiinnitti Satakunnan Osuuskaupan historian itsenäisen Suomen historiaan, olihan osuuskaupan syntysanat lausuttu muutamaa päivää ennen kuin Suomi julistautui itsenäiseksi valtioksi.

Satakunnan Osuuskaupan 50-vuotisjuhlien aikaan elossa oli vielä kaksi liikkeen perustajista, talousneuvos Emil Kiilo Kullaalta ja maanviljelijä Artturi Yli-Rantala Ulvilasta.

Henkilökunnalle järjestettiin juhlatilaisuus Hotelli Satakunnassa 10. joulukuuta. Eläkkeellä olevilla toimihenkilöillä oli ollut oma kahvitilaisuutensa hotellin Kallela-salissa jo 18. syyskuuta.

Juhlavuonna alettiin jakaa taiteilija Olavi Jalkasen suunnittelemaa Satakunnan Osuuskaupan viiriä. Maisteri V. Lähdeojan lähes satasivuinen historiikki Satakunnan Osuuskaupan 50 vuoden toiminnasta julkistettiin vuoden lopulla.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunta vuonna 1967. Vasemmalta maanviljelijä Pekka Hämäläinen, metsänhoitaja Jaakko Inberg, toimitusjohtaja Heimo Kaitila, agronomi Toivo E. Vainio-Mattila ja koulunjohtaja Aimo Tammivuori.

Pori kasvaa alueliitoksilla viisinkertaiseksi

Liikkeen toimialueella tapahtui 1960- ja 1970-lukujen vaihteen kummallakin puolella merkittäviä muutoksia, joilla oli vaikutuksia myös kauppaan.

Vuosina 1967-1972 Porin kaupunki kasvoi pinta-alaltaan viisinkertaiseksi, ja alueliitokset toivat kaupunkiin yhteensä yli 12 000 uutta porilaista.

Porin maalaiskunta liittyi 1967 alusta Porin kaupunkiin vapaaehtoisesti. Päätäjien mielissä oli ajatus kehittää kaupunkia meren suuntaan satamien ja Yyterin läheisyyteen. Porin maalaiskunnan keskusta Pihlavaa suunniteltiin merellisen Porin keskuspaikaksi.

Vuonna 1969 Turun ja Porin lääninhallitus tarjosi kuntauudistussuunnitelmassa Porille sekä Ahlaisten että Luvian kuntia. Porin kaupunki suhtautui vielä tuolloin lausunnossaan asiaan empien: ”Ahlainen sopii Noormarkkuun, Luvia jatkakoon itsenäisenä”.

Seuraava liitos toi 1971 alusta Poriin Nakkilasta ja Ulvilasta niiden vastustuksesta huolimatta Lattomerin ja Niittymaan kylät.

Kun Ahlainen samoihin aikoihin esitti Porille liitosneuvotteluja, porilaisten päätäjien mieli muuttui. Ahlaisten kunnan ja Porin kaupungin yhtäpitävin päätöksen Ahlainen siirtyi vuoden 1972 alusta Porin kaupunkiin, jonka asukasluku tämän johdosta kasvoi noin 2 500:lla.

Tämän kuuden vuoden liitosjakson alueellinen laajeneminen liittyi sekä yleiseen valtion kuntaliitoksia suosivaan linjaan että paikallisiin, myöhemmin ylioptimistisiksi osoittautuneisiin ennusteisiin Porin tulevasta kasvusta.

Valtakunnansuunnittelutoimiston 1960-luvun alkupuolella laatiman ennusteen mukaan Porin kaupungin ja maalaiskunnan yhteinen väkimäärä kasvaisi vuoteen 1990 mennessä yli 110 000:aan. Porin asukasluku kasvoikin alueliitosten myötä vuoteen 1974 asti, jolloin se oli suurimmillaan hieman yli 80 000 asukasta.

Seuraavasta vuodesta alkaen asukasluku väheni uljaista ennusteista piittaamatta: vuoden 1975 lama ja siitä Porin seudulla alkanut teollisuuden voimakas rakennemuutos käänsivät kaupungin väkiluvun

laskuun, joka pysähtyi vasta 2000-luvun alkuvuosina. Hurjat ennusteet ovat tätä kirjoitettaessa muistoa vain.

Kauppan piirissä työskentelevien osuus porilaisista kasvoi 1950-1975 runsaasta 12 prosentista yli 17 prosenttiin.

Tavaratalot tulollaan

Porin seudun kilpailuolosuhteissa tapahtui 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa tuntuja muutoksia. Halvempaa hinnoittelua harjoittavat ja alennusperiaatetta soveltavat supermarket-tyyppiset myymälät tekivät tuloaan, ja elintarvikealalla alkoi ennen kokematon ja erittäin kireä hintakilpailu.

Kustannuspaine lisääntyi entisestään, kun liikealalla siirryttiin viisipäiväiseen työviikkoon samaan aikaan kun kaupan palkkataso kohosi huomattavasti muita aloja nopeammin.

Tavaratalot tulivat Poriin melko myöhään. Aloite tuli maakunnan ulkopuolelta, kun Anttilan tavaratalo avattiin marraskuussa 1966 linja-autoaseman aukion laidassa Keskuskartanon kiinteistössä.

Anttila-ketjun tuolloiselle toiminnalle tyypillinen räväkkä aloitus herätti ensin kylmäkiskoista välinpitämättömyyttä paikallisissa kaupan piireissä. Tavallaan harmiteltiin sitä, että varsin rauhalliset olosuhteet kaupassa päättyivät.

Tontti keskustan tavaratalolle, Mikkolaa hahmotellaan

Oli hypättävä vauhtiin mukaan. SOK osti heinäkuussa 1967 tontin Isolinnankadun ja Liisankadun kulmasta. Tulevan tavaratalon pohja täydentyi kolme vuotta myöhemmin ostetulla Yrjönkadun ja Liisankadun kulmatontilla. Satakunnan Osuuskauppa alkoi suunnitella market-tyyppistä suurmyymälää Mikkolaan.

Investointeja jo olemassa oleviin kiinteistöihin jatkettiin. Keskustoimitalon elintarvikeosastot yhdistettiin 1968 omapalvelumyymäläksi. Lihaosasto uudistettiin ja avattiin maaliskuussa 1969 nimellä Mestarin lihapuoti. Sen hoitaja ja kaikki myyjät olivat saaneet liha-alan erikoiskoulutuksen. Pääravintolan taakse sisustettiin kokonaan uudentyypinen ns. kansanravintola, joka sai Satakunnan historian tuntijan, filtri Unto Salon esityksestä nimen Härän sarvi.

Pomarkun myymälä paloi uudenvuodenpäivänä 1970. Sillä aikaa kun uutta myymälää rakennettiin, pomarkkulaisia palveli aluksi paikalla seisova myymäläauto ja pari kuukautta myöhemmin tilapäinen varastomyymälä. Uusi myymälärakennus valmistui syksyllä, ja kauppa avattiin 16. lokakuuta.

Liike hankki viidennen myymäläauton. Uusiksi toimipaikoiksi uudella toimialalla tulivat Porissa polttoaineen jakelupiste Gulf-Satakunta ja sen Gulfkahvio, joista luovuttiin jo runsaan kahden vuoden kuluttua.

”Kello vahingon kaulaan”

Kotoinen yleisötilaisuus

Satakunnan Osuuskauppa, SOK ja Pohja-yhtymä olivat järjestäneet keskiviikkona Porin Karhulinnaan yleisötilaisuuden, jonka ohjelmassa oli runsaasti kotien turvallisuutta käsitteleviä esityksiä. Tilaisuuden juontamisesta ja viihdeohjelmasta huolehti tunnetulla taidollaan taiteilija Georg Malmstén.

Tervehdyssanoissaan toimitusjohtaja Heimo Kaitila mainitsi mm., että tämänkaltaisia kotien turvallisuutta käsitteleviä yleisötilaisuuksia järjestävät osuuskaupat, SOK ja Pohja-yhtymä yhdessä kevättalven aikana kaikkiaan yli 30 paikkakunnalla. Samanaikaisesti on paikalliseen tavarataloon pystytetty näyttely Kello vahingon kaulaan – turvallisuutta koteihin, jossa havainnollisesti esitetään kodin turvallisuutta lisääviä välineitä ja ohjeita...

Ohjelman aikana arvottiin yleisön kesken vastuukuutuksia sekä tilaisuuden aihepiiriin kuuluvia kodin käyttötavaroita. Tilaisuutta oli saapunut seuraamaan salin täydeltä yleisöä. (Satakunnan Työ 22.2.1969)

Tulipalo tuhosi Pomarkun myymälän uudenvuodenpäivänä 1970.

SOK-järjestölle kokonaisuohjelma

Suomen markka devalvoitiin 31 % lokakuussa 1967 maksutaseen parantamiseksi ja taloudellisen kasvun turvaamiseksi. Kauppataseen alijäämä supistui jonkin verran, hinnat ja elinkustannusindeksi nousivat voimakkaasti.

Tuotantotoiminnan elpyminen oli kansainvälisestä suhdannekehityksestä poiketen varsin hidasta. Kansantuote kasvoi parin seuraavan vuoden aikana määrällisesti ainoastaan pari prosenttia vuodessa.

Kasvua piti yllä vain vienti, kun investoinnit supistuivat ja kotitalouksien kulutuskysyntä polki paikallaan. Viennin ansiosta Suomen kauppatase oli 1968 ylijäämäinen ensimmäisen kerran kymmeneen vuoteen.

Osuuskauppojen myynnin rakenne muuttumassa

SOK-laisten osuuskauppojen yhdistymiset jatkuivat koko maassa: niiden lukumäärä alitti 300 vuonna 1968. Yhteenlaskettu jäsenmäärä sen sijaan kasvoi: nyt ylitettiin 560 000 jäsenen raja.

Suomen kansantuote hyppäsi 7 %:n reaaliseen kasvuun 1969. Ostovoiman kasvaminen ja kulutuskysynnän voimistuminen näkyi sekä tukku- että vähittäiskaupan kehityksessä: molemmat kasvoivat vuodessa 15 %.

Osuuskauppojen myynti kasvoi samaa tahtia, mutta myynnin sisäisessä rakenteessa tapahtui painopisteen siirtymistä erikoistavarakaupan ja palvelutoiminnan suuntaan. Pienten sekatavara- ja elintarvikemyymälöiden osuus pieneni. Erillisten erikoistavaramyymälöiden luku väheni myös, kun ne jatkoivat osastoina lisääntyvissä tavarataloissa.

Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksissa ja tiedotteissa op-omapalvelu -termi alkoi muuttua itsepalveluksi.

SOK:n liikemerkkejä:

1. Korinkantajat 1910 (Albert Gebhard)
2. SOK:n teollisuuden sovellus Korinkantajista 1920-luvulla
3. Hallintoneuvoston 1939 hyväksymä kaupparyhmätunnus
4. Juhlatapahtumien yhteydessä 1940-luvulta 1970-luvulle käytetty merkki.
5. Oman teollisuuden 1930-luvulta alkaen käyttämä tavaramerkki
6. Kaupparyhmän tunnus 1966–1979
7. Professori Kyösti Variksen suunnittelema ”Meidän merkki” oli käytössä 1979–1985
8. S-ryhmän tunnus vuodesta 1985.

SOK:n ja Hankkijan riita estää yksimielisyyden

SOK-järjestössä oli 1960-luvun jälkipuoliskolla havaittu, että osuuskauppojen fuusiot eivät riittäisi poistamaan ryhmän kaikkia ongelmia. Menestyminen edellyttäisi pitkän tähtäyksen suunnitelmaa, jota laatimaan asetettiin ns. kokonaisuohjelmatoimikunta 1968.

Toimikunta esitti Yleisen Osuuskauppojen Liiton (YOL) edustajakokoukselle 1969 ohjelmaluonnoksen osuuskaupparyhmän kehittämiseksi. YOL:n kokouksessa ei päästy ”SOK-järjestön kokonaisuohjelma 1970-luvulla”-nimisen esityksen sisällöstä yksimielisyyteen.

Keskustelua oli sävyttänyt Pellervo-Seuran ja Maataloustuottajain Keskusliiton kielteinen kanta ohjelmaan. Järjestöt vastustivat kokonaisuohjelmaa, koska siinä todettiin SOK:n maataloustavarakaupan laajenevan.

Myös eräät osuuskaupat olivat samalla kannalla ja katsoivat, että ohjelma ei poistaisi SOK:n ja Hankkijan välillä pitkään vallinneita ristiriitoja ja kiistoja keskustukkuliikkeiden työnjaosta, vaan lisäisi niitä.

Hankkijassa koettiin, että SOK:n lopullinen tavoite oli Hankkijan yhdistäminen siihen. Turvatakseen itsenäisyyttään Hankkija oli 1960-luvulla ryhtynyt rakentamaan omaa maataloustuotteiden keräilyverkostoa ja maataloustarvikkeiden jakeluverkostoa osuuskauppojen ohi suoraan maataloilille.

Hankkijan oman vähittäismyyntiväylän syntyminen muodosti tuoreimman riidanaiheen SOK:n ja Hankkijan välille. SOK:n vastaveto oli ulottaa toimintansa maataloustarvikkeiden kauppaan, joka keskusliikkeiden välisessä työnjaossa kuului periaatteessa Hankkijan toimialaan.

1968 SOK hankki määräysvallan Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy:ssä. Kun SMK:sta tuli SOK:n maatalouskaupan tukkuliike, valtaosa osuuskaupoista siirsi vähitellen maataloustarvikkeiden oston pois Hankkijasta.

Vuoden 1969 alusta SOK:n ja Hankkijan välillä vallitsi avoin kilpailu. Täydellinen välirikko seurasi 1971.

Kokonaisuohjelma hyväksytään lausuntokierroksen jälkeen

YOL:n edustajakokous hyväksyi kuitenkin ohjelmaesityksen yleisen osan. Koko ohjelmaesitys lähetettiin lausuntokierrokselle osuuskauppoihin. Saapuneet lausunnot olivat yleensä tyytyväisiä, ja YOL:n edustajakokouksen 1970 suuri enemmistö hyväksyi ”SOK-järjestön kokonaisuohjelma 1970-luvulla”-esityksen. Ohjelma jakautui periaatteelliseen ja käytännölliseen osaan.

Periaatteellisessa osassa osuuskaupparyhmä todettiin osuuskauppojen, SOK:n ja YOL:n muodostamaksi taloudelliseksi yhteenliittymäksi ja kansalaisjärjestöksi, jonka toiminnan perustana olivat puolueettomuus, yksityinen omistusoikeus, vapaa markkinatalous sekä jäsenten omatoiminen yritteliäisyys ja vapaaehtoinen yhteistoiminta. Ryhmä palvelee tasapuolisesti kotitalouksia ja maataloudenharjoittajia.

Ohjelman käytännöllisessä osassa ryhmän jäsen tavoitteeksi asetettiin osuuskauppojen yhteenlasketun jäsenmäärän nostaminen 650 000 henkilöön eli 13 prosenttiin maan väkiluvusta. Jäsenhankinnassa tuli kiinnittää erityisesti huomiota naisiin, joiden merkitys perheiden rahavarojen käytössä kasvaa.

Osuuskauppojen tuli olla asiakkaitaan monipuolisesti palvelevia, kilpailukykyisiä sekä taloudellisesti ja tehokkaasti toimivia liikeyrityksiä. Vaikka osuuskauppojen pienuus oli tärkein syy siihen, ettei näihin tavoitteisiin ollut aikaisemmin päästy, uudessa kokonaisuohjelmassa ei yksiselitteisesti asetettu tavoitteeksi osuuskauppojen koon kasvattamista. Näin vältettiin ärsyttämästä fuusioiden vastustajia.

Osuuskauppojen korkeimpana päättävänä elimenä toimi perinteisesti osuuskunnan kokous. Pienissä osuuskaupoissa jäsenistö voisi edelleen osallistua osuuskunnan kokouksiin, mutta suuremmille osuuskaupoille suositeltiin siirtymistä edustajistojärjestelmään.

Porin ja Rauman alueita kehitetään erillään

SOK-järjestön kokonaisohjelman liitteenä olleessa Palvelualueet 1969 -kartassa Satakunnan maakunta oli jaettu Satakunnan Osuuskaupan ja Osuusliike Keulan toimialueisiin.

1960- ja 1970-luvuilla Keula teki yleensä parempaa tulosta kuin Satakunnan Osuuskauppa. Keula oli enemmän päivittäistavarakauppa, kun taas Satakunnan Osuuskauppa oli vielä leimallisesti vahva maatalouskaupassa.

Päivittäistavarakaupan osuus Keulassa oli noin 30 %, mikä oli poikkeuksellista S-ryhmän osuuskaupoissa. Satakunnan Osuuskaupassa päivittäistavarana osuus oli samaan aikaan noin 15 %.

Keula ei saanut koskaan SOK:lta tilinpäätöstukea, josta käytettiin termiä ylimääräinen vuosialennus. Satakunnan Osuuskauppa sai tilinpäätöstukea lähinnä silloin, kun siihen sulautettiin huonossa kunnossa olevia pienempiä osuuskauppoja kuten Nakkila, Peltopohja ja Siikainen.

SOK:n Porin konttorin entisen johtajan Sauli Kiiskisen mukaan tarve yhdistää Satakunnan Osuuskauppa ja Keula ei tuntunut SOK:n näkökulmasta kovin tärkeältä, vaan keskusliikkeen taholta tuettiin Porin ja Rauman alueiden kehittämistä erillään.

Lisää fuusioita Satakunnassa

SOK:n vastavalmistuneen toimintasuunnitelman mukainen fuusioituminen käynnistyi Satakunnassa 1971, kun Luvian, Siikaisten ja Nakkilan osuuskauppojen sekä Kiikoisissa ja Kauvatsalla toimivan Ok Peltopohjan hallintoelimet päättivät sulautumisesta Satakunnan Osuuskauppaan.

Luvian osalta sulautuminen ehti tapahtua jo vuoden viimeisenä päivänä. Siikaisten ja Nakkilan osuuskauppojen sekä Ok Peltopohjan Kiikoisten puolen toimintojen liittäminen Satakunnan Osuuskauppaan tapahtui vuoden 1972 aikana. Kauvatsan puolen toimipaikat myytiin Kokemäen Osuuskaupalle. Fuusiot näkyivät selvästi liikevaihtoa, jäsenmäärää ja toimihenkilöiden lukumäärää kuvaavissa tilastoissa.

Satakunnan Osuuskauppaan liittyneillä osuuskaupoilla oli kullakin ollut parhaimmillaan kymmenkunta myymälää. Satakunnan Osuuskauppa lopetti pian fuusioiden tapahduttua joukon pienimpiä maaseutumyymälöitä.

Näiden fuusioiden jälkeen Satakunnan Osuuskaupan toimialue käsitti 13 kuntaa entisten kahdeksan sijasta, ja liikkeen jäsenmäärä kasvoi merkittävästi.

Luvian Osuuskaupan pikajunaksi kutsuttu, matkustajiakin kyydinyt kuorma-auto kotikylällään vuonna 1923.

Luvian Osuuskaupan myymälä 1920-luvulla ulkoa ja sisältä.

Luvian Osuuskauppa alun perin työväen kauppa

Luvialla osuuskauppa oli perustettu 1902 Luvian työväenyhdistyksen aloitteesta. Yhdistyksen kokouksessa 28. syyskuuta kirjoitautui 13 jäsentä ”osuuskauppayhdistykseen”.

Osuuskunnan virallinen perustaminen tapahtui hankkeen puuhämiehen, kanttori Lauri Härkösen Luvian kirkkoon koolle kutsumassa kokouksessa 5. lokakuuta. Liikkeen ensimmäisen hallituksen jäsenten ammatit vahvistavat osuuskaupan taustan: sahanhoitaja, räätäli, koneenhoitaja, suutari ja kolme työmiestä.

Alkuperäinen nimi Luvian Työväen Osuuskauppa vaihtui Luvian Osuuskaupaksi, kun maanviljelijät tulivat mukaan ja osuuskauppa omaksui selvästi puolueettoman osuuskaupan roolin.

Ennen sotia osuuskaupalla oli joitakin vuosia tuotantotoimintaakin, mm. leipomo ja teurastamo.

Siikaissa aikanaan kaksi osuuskauppaa

Siikaisten Osuuskaupan perustamiskirja on 16 henkilön allekirjoittama. 12. joulukuuta 1906 perustettu liike avasi ensimmäisen myymälänsä 3. heinäkuuta 1907 Leväsjoen ja Pomarkun tien risteyksessä.

Alusta alkaen osuuskaupan hallituksen tavoitteena oli laajentaa liiketoiminta koko kunnan alueelle. Ennen kuin osuuskaupalla oli itsellään varoja perustaa muita myymälöitä, yksityisiin taloihin perustettiin osuuskaupan jakelupaikkoja, ns. jakamoi- ta, joiden pitäjät saivat keskimäärin viiden prosentin myyntipalkkioita. Toinen oma myymälä saatiin avatuksi vasta ensimmäisen maailmansodan päätyttyä Otamolalle.

Kuntaan perustettiin kymmenen vuotta myöhemmin toinenkin osuuskauppa nimeltään Siikaisten Kunnan Osuusliike, joka myös liittyi SOK:n jäseneksi. Kaupankäynnin ohella uusi osuusliike hoiti linja-autoliikennettä Siikaisten ja Porin välillä.

Siikaisten Kunnan Osuusliike liitettiin sitkeiden neuvottelujen jälkeen 1927 Siikaisten Osuuskauppaan. Osuuskaupalla oli 1945 alkaen Leväsjoella oma mylly.

Siikaisten Osuuskaupalla on ollut myymälöitä seuraavilla paikkakunnilla: Leväsjoki, kirkonkylä, Sammi, Otamo, Viisari, Lankoski, Lauttijärvi (Viisarinmäki, Lankoski ja Lauttijärvi sijaitsivat Merikarvian puolella), Leppijärvi, Honkakoski, Hirvijärvi ja Kivijärvi (Kivijärvi sijaitsi Pomarkun puolella).

Siikaisten Osuuskaupalla oli 749 jäsentä, kun se hallintoneuvoston puheenjohtajan, maanviljelijä Aimo Vanhatalon johdolla teki päätöksen liittyä Satakunnan Osuuskauppaan.

Siikaisten Osuuskaupan ensimmäinen myymälä avattiin Leväsjoen ja Pomarkun tien risteyksessä heinäkuussa 1907.

Siikaisten kirkonkylän myymälän oli rakennuttanut 1917 perustettu Siikaisten Kunnan Osuusliike, joka sulautui Siikaisten Osuuskauppaan heinäkuussa 1927. Kuva 1950-luvulta.

Nakkilassa voimakasta maatalouskauppaa

Nakkilan Osuuskaupan perustava kokous pidettiin 25. huhtikuuta 1907 Hormiston kylässä. Perustajajäseniksi kirjoittautui 57 nakkilalaista, ja ensimmäiseen hallitukseen valittiin voittopuolisesti torpparien ja työväestön edustajia.

Liikkeen ensimmäinen myymälä avattiin 2. elokuuta 1908.

Kun Nakkila kuului Kokemäenjoen varren voimakkaisiin maatalouspitäjiin, osuuskaupan maataloustuote- ja -tarvikekauppa kehittyi aikaa myöten varsin merkittäväksi osaksi liikkeen myyntiä. Samalla maanviljelijöiden osuus liikkeen hallinnossa kasvoi voimakkaasti.

Päätöstä fuusioitua Satakunnan Osuuskauppaan oli 3. joulukuuta 1971 tekemässä 73 jäsentä.

Peltopohja kahden kaupan fuusio

Kiikoisissa osuuskauppaliike oli saanut alkunsa maamiesseuran piirissä toteutetuista yhteisostoista, jotka käsittivät myös kulutustavaroita. Oman osuuskaupan perustamispöyhissä oli tarkoituksella viivytelty, kun oli havaittu, etteivät lähipitäjien osuuskaupat olleet onnistuneet saamaan riittävästi yleisön luottamusta ja tukea.

Vihdoin tammikuussa 1917 Kiikoisten Maamiesseura asetti 6-miehisen toimikunnan valmistelemaan osuuskaupan perustamista. Työ johti kesäkuussa Kiikoisten Osuuskaupan perustamiseen.

Osuuskunta, johon oli tuolloin liittynyt yli 250 jäsentä, päätti liittyä SOK:n ja YOL:n jäseneksi, koska kiikoislaiset katsoivat vain puolueettoman osuuskaupan voivan toimia menestyksellisesti.

Päämyymälä päätettiin sijoittaa Jaarankylään, joka oli pitäjän vilkkain keskus. Liike avattiin 15. syyskuuta 1917.

Kansalaissodan aikana Kiikoisissa kävi niin kuin monilla muillakin paikkakunnilla: kuntaan saapuneet punakaartilaiset alkoivat ottaa kaupasta tavaroita omilla määräyksillään. Kun punakaartilaiset joutuivat vetäytymään, takavarikointia täydennettiin viemällä kaikki mahdollinen tavara sekä liikkeen kassa.

Vuonna 1908 naapurikunnassa perustettu Kauvatsan Osuuskauppa liittyi Kiikoisten Osuuskauppaan 1926. SOK:sta oli jo useita kertoja kehoitettu Kiikoisten Osuuskauppaa ostamaan ja liittämään omaan toimintaansa Kauvatsan heikosti menestyvän osuuskaupan. Syntynyt kahden pitäjän alueella toimiva osuuskunta otti 1947 nimekseen Osuuskauppa Peltopohja.

Fuusio päätöstä elokuussa 1971 oli tekemässä viitisenkymmentä Peltopohjan jäsentä.

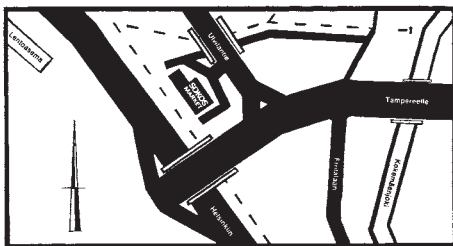
Nakkilan Osuuskauppa vuonna 1933.

Vuosien 1971-1972 fuusioiden jälkeen Satakunnan Osuuskaupan liikevaihto ja jäsenten osuus kuntien väkiluvusta jakaantui toimialueen kunnittain seuraavasti:

	osuus % liikevaihdosta	jäsenten osuus % kunnan väkiluvusta
Pori	52,8	4,2
Nakkila	11,3	20,8
Kiikoinen	7,4	17,3
Ulvila	5,1	8,5
Siikainen	4,1	13,0
Lavia	3,9	7,5
Noormarkku	3,8	8,7
Luvia	3,7	17,5
Pomarkku	3,3	12,1
Merikarvia	3,0	8,8
Kullaa	1,6	18,4

SOKOS MARKET **uutta valinnanvaraa**

**rakennamme Teille uuden
ostospaikan, alennustavaratalon,
Mikkolan alueella Porissa, joka avataan
syksyllä -73**

Tavarataloja ja autokauppaa

SOK-laisen ryhmän kokonaisuohjelmassa 1970 oli esitetty varsin yksityiskohtainen suunnitelma toimipaikkojen kehittämiseksi.

Vähittäismyynnin ongelmaksi koettiin sekatavaramyymälät, joiden lukumäärä kasvoi edelleen vuosittain enemmän kuin myymälöitä suljettiin. Vaadittiin niiden lopettamista vuoteen 1980 mennessä ja korvaamista itsepalveluun perustuvilla hallimyymälöillä.

Tavaratalojen ja itsepalvelutyypisten myymälöiden tuleminen oli alkanut jo 1960-luvulla. 1970-luvulla tämä kehitys jatkui edelleen, mutta rinnalle tulivat uudet kauppapaikkatyypit, supermarketit, joita aluksi nimitettiin myös autotavarataloiksi tai alennushintatavarataloiksi.

Uusien myymälätyyppien sijainnissa ja toiminnassa otettiin huomioon Suomen 1970-luvulla todenteolla etenevä autoistuminen ja sen myötä lisääntynyt asiakkaiden liikkuvuus. SOK-järjestössä uusia autotavarataloja nimitettiin Sokosmarketeiksi. Myöhemmin tämäntyyppisten markettien nimeksi muotoutui Prisma.

Tavaratalot muodostivat osuuskaupparyhmän liiketoiminnan vahvan alueen. Asutuskeskusten ja maaseututajajamien Sokos-tavaratalot oli jo kokonaisuohjelmassa 1970 esitetty kaupparyhmän toimipaikkaverkoston rungoksi.

Erilaisilla tyyppinimillä varustetut Sokos-tavaratalot, -marketit ja -hallit merkitsivät SOK-ryhmälle melkoista harppausta palvelutarjonnan ja kilpailukyvyyn kehittämisessä.

Tavaratalo Porin keskusta, market Mikkolaan

Vuosi 1973 oli Satakunnan Osuuskaupan siihen astisen historian merkittävin investointivuosi.

Porissa Liisankatu 2-4:ssä avattiin 13. syyskuuta osuuskaupan ja SOK:n yhteistoimintatavaratalo Sokos-Satakunta (myöhemmin nimi esiintyi muodoissa City-Sokos, Sokos ja jälleen Sokos-Satakunta). Talossa oli avajaispäivänä parhaimmillaan yhtä aikaa yli kymmenen tuhatta ihmistä tutustumassa uuteen tavarataloon.

Noin 10 000 neliömetrin suuruinen kolmikerkoinen Sokos-Satakunta oli valmistuessaan maan toiseksi suurin Sokos-tavaratalo. Siellä työskenteli yhteensä 240 henkilöä.

Sen tavaratalotoiminta oli elintarvikeosastoa ja kahvila Kaisaniemellä lukuun ottamatta SOK:n liiketoimintaa (mm. taloustavara-, rauta-, urheiluväline-, viihde-elektronikka-, kodinkone-, kello- ja kulta-, kukka- ja kemikaaliosastot, parturi-kampaamo ja kauneushoitola).

Satakunnan Osuuskaupan omistamat Leijonapukimo, Satajalkine ja Satakunnan Kirjakauppa muutettiin Sokos-Satakunnan pukine-, jalkine- ja kirjakauppaosastoiksi. Tavaratalon valikoimat käsittivät noin 50 000 artikkelia.

”Mainittakoon, että Sokos-tavaratalossa teossa tavatut myymälävarkaat valokuvataan ja kuvat liitetään arkistoon sekä tarpeen vaatiessa luovutetaan poliisiviranomaisille. Näin toivotaan rajoitettavan myymälävarkauksien määrää. Lisäksi taloon tulee koulutettuja etsiviä.” (Uusi Aika 13.9.1973)

SATAKUNNAN KANSA

sokos · market

Tule avaamaan alennustavaratalo ja edullisempi aikakausi tänään klo 11.00

MAKSUTON LINJA-AUTOKULJETUS PORIN TORILTA SOKOS-MARKETTIIN

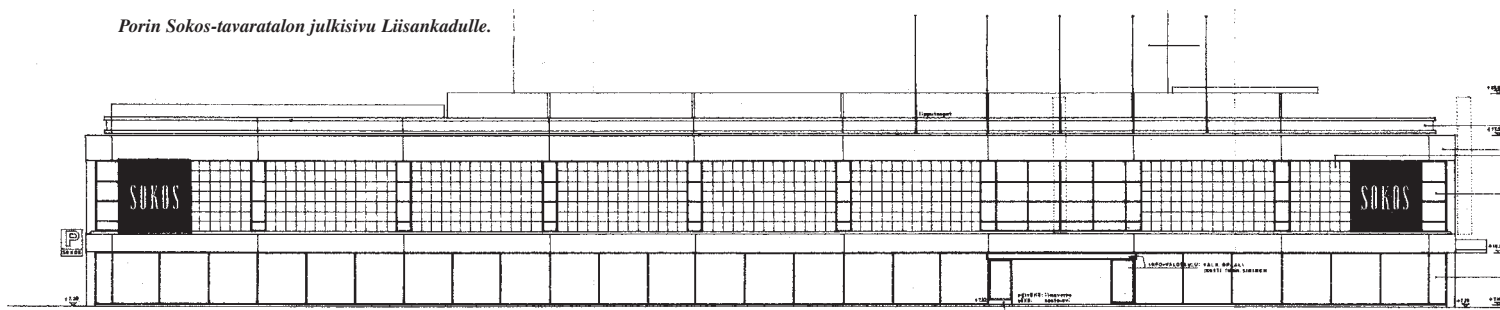
tuote	hinta	tuote	hinta	tuote	hinta
Avokki, 8 kpl	3,00	Maissi, 8 kpl	1,00	Leivontavainio, 400 g	6,90
Leipä, 1 kpl	3,50	Stoukka, 2,50		Leivontavainio, 400 g	4,90
Maissi, 8 kpl	197,00	Maissi, 8 kpl	9,00	Leivontavainio, 400 g	5,90
Avokki, 8 kpl	9,50	Maissi, 8 kpl	12,00	Leivontavainio, 400 g	5,90
Stoukka, 2,50	4,50	Maissi, 8 kpl	2,90	Leivontavainio, 400 g	5,90
Maissi, 8 kpl	750,00	Maissi, 8 kpl	4,90	Leivontavainio, 400 g	0,49
Stoukka, 2,50	49,00	Maissi, 8 kpl	0,90	Leivontavainio, 400 g	1,80
Maissi, 8 kpl	43,00	Maissi, 8 kpl	15,00	Leivontavainio, 400 g	6,40

KAUKAI TAVARAT ALENNUSHINTAAN - AVAUSTAJOUKSET VIELÄKIN EDULLISEMMIN

***** TAVARATALO PALVELEE TÄNÄÄN KLO 11-20, HUOMENNA KESKIV. KLO 9-18.00 *****

PALVELEMME ARK. 9-20, LA. 9-18.

Porin Sokos-tavaratalon julkisivu Liisankadulle.

Samassa kuussa aloitettiin viljan vastaanotto Mikkolan uudessa viljavarastossa. Hotelli Satakuntaan valmistui yli 20 uutta korkeatasoista huonetta ja Akseli-kabinetti. Friitalassa avattiin lähes 900 neliömetrin hallimyymä. Tiloihin tuli myös Helsingin Osakepankin konttori.

Joulukuun 4. päivänä avattiin Porin Mikkolassa rauta-maatalouskeskus ja runsaan 5 000 neliömetrin Sokos-Market (myöhemmin Prisma), jota vuosikerptomuksessa luonnehdittiin sekä autotavarataloksi että alennustavarataloksi. 28 000 henkeä kävi juomassa naistoimikunnan järjestämät avajaiskahvit.

SMK:n Porin myyntikonttori jatkoi SOK:n Porin konttorin koneosastona ja siirtyi uusiin toimitiloihin Mikkolaan Sokos-marketin yhteyteen.

Vuoden lopussa kaupungissa oli kuusi tavarataloa. Anttilan, Osuusliike Kansan (Centrum) sekä Satakunnan Osuuskaupan tavaratalojen lisäksi porilainen kauppahuone Aug. Lipsanen Oy oli jo pari vuotta aikaisemmin avannut Yrjönkadun ja Liisankadun kulmassa Teljäntori-kiinteistössä Lips-tavaratalon, ja perinteinen porilainen vaatehuone Antin-asu & Ratsula Antinkadun ja Itäpuiston kulmaan vaatetavaratalon.

Porin 1927 avattuun kauppahalliin tuli runsaasti vapaata tilaa, kun sekä Osuusliike Kansa että Satakunnan Osuuskauppa luopuivat hallikaupasta saatuaan uudet tavaratalonsa auki.

Päivittäistavarakaupan keskittyminen suurempiin yksiköihin alkoi näkyä muutenkin molempien paikallisten osuuskauppojen rakenteessa: pienimpien kaupunginosamyymälöiden lukumäärä alkoi vähentyä. Satakunnan Osuuskauppa lopetti myös kahden myymäläauton toiminnan.

Osuuskaupan naistoimikunta vietti 30-vuotisjuhlansa Hotelli Satakunnan Kallela-salissa 19. maaliskuuta 1973.

Uusitun hotelli Satakunnan Akseli-kabinetti vuonna 1974.

Sokos-Marketina 1973 aloittanut ns. vanha Prisma öisessä kuvassa vuonna 1988.

Satakunnan Osuuskaupan ensimmäiset edustajiston vaalit pidettiin maaliskuussa 1973. Kuva keskustoimitalon äänestyspaikalta.

Osuuskuntakokous vaihtuu edustajistoksi

Satakunnan Osuuskaupan hallinnossa tapahtui vuoden 1973 alussa oleellinen muutos. Edellisenä vuonna hyväksytyjen osuuskunnan uusien sääntöjen mukaan uudeksi hallintoelimeksi oli valittava edustajisto, joka käyttäisi valtaa entisen osuuskunnan kokouksen sijasta. Edustajiston vaali toimitettiin 28.-29. maaliskuuta. Ääntään käytti 2 124 jäsentä eli 28 % koko jäsenistöstä.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston pitkäaikainen puheenjohtaja, eläinlääkäri Pentti Vainio-Mattila muistelee, että osuuskunnan kokoukset sujuivat aina sovinnollisesti ja leppoisissa merkeissä, koska jäsenistön keskuudessa ei ollut voimakkaita periaatteellisia eroja.

Tilanne muuttui hänen mukaansa hieman, kun siirryttiin edustajistojärjestelmään. Silloin tällöin tuli esille jako maaseudun ja kaupungin edustajien välillä. Myös poliittisten puolueiden vaikutus ilmeni, ja mm. keskustalaiset alkoivat pitää ryhmäkokouksia ennen edustajiston kokouksia. Vainio-Mattilan mukaan tällaiset jakolinjat eivät kuitenkaan koskaan ulottuneet hallintoneuvoston toimintaan asti.

Myymälätoimikuntien tilalle perustettiin kunta-kohtaiset aluetoimikunnat.

”Informaatioluontoisena tuotiin johtokunnan tietoon liikkeen toimihenkilöiden kesken mahdollisesti käyttöönotettavasta puhuttelumuodon muuttamisesta joustavammaksi sinuttelumuodoksi. Edellä mainitusta asiasta on keskusteltu aikaisemmin johtoryhmän kokouksessa ja päädytty myönteiselle kannalle. Asian käsittelee vielä Satakunnan Osuuskaupan Henkilökunnan Kerho ry:n johtokunta.” (johtokunnan pöytäkirja 29.12.1972)

Tietoa asiakkaille ja henkilöstölle

Satakunnan Osuuskaupan jäsenistölle ja asiakkaille suunnattu tiedotus- ja suhdetoiminta koostui alkuvuosikymmeninä pääasiassa liikkeen toimialueen eri paikkakunnilla järjestetyistä valistustilaisuuksista ja asiakasillanvietoista.

Kotitaloustoimikuntien toiminta oli vilkkaimmillaan 1980-luvun alkupuolella, jolloin ne järjestivät vuosittain kymmeniä tilaisuuksia naisia ja koteja koskevista aiheista. Parhaimmillaan niihin osallistui yli 40 000 henkilöä vuodessa.

Satakunnan Osuuskaupan kesäjuhlia järjestettiin vuorovuosina toimialueen eri kunnissa.

SOK-laiset osuuskaupat tilasivat SOK-ryhmän Yhteishyvä-lehteä kaikkiin jäsenperheisiin. Satakunnan Osuuskauppa julkaisi Yhteishyvässä silloin tällöin omia sivujaan.

Liikkeen tiedotuslehti Satakunta julkaistiin ensimmäisen kerran 1972. Se julkaistiin toisena ilmestymisvuotenaan neljä kertaa 43 000 kappaleen painoksena, joka postitettiin liikkeen toimialueen kaikille talouksille ja konttoreille.

Satakunnan Osuuskaupan toimintaan liittyvistä asioista tiedotettiin omalle välle 1970-luvulta alkaen liikkeen sisäisissä Tietoa-, Satakunta markkinoi-, Tehokas Satakunta- ja Se on näyttöä nyt! -lehdissä. Kaikkiin toimipaikkoihin lähetettiin SOK-tiedotuksia myyjille -julkaisu sekä Osuuskauppalehti ja Vinkki-markkinointilehti.

Vapaa-ajan asioista henkilöstö sai tietoa Louhela-lehdestä.

Henkilöstön tiedotuslehti Satakieli alkoi ilmestyä syksyllä 1985. Satakieli ilmestyi 10-12 numerona vuodessa keskimäärin 500 kappaleen painoksena. Sen tehtäviä ja aihepiiriä jatkoi 1996 alusta uudistettuna Oskari ja 2002 alusta Sataviisi.

Terveydenhuollosta vastaa oma yhdistys

Satakunnan Osuuskaupan henkilöstön terveydenhuollosta on vastannut perustamisestaan 1973 alkaen Porin Työterveys ry. Yhdistyksen muita perustajajäseniä olivat mm. SOK:n Porin konttori, Karjakunta ja Sokle. Satakunnan Osuuskauppa on yhdistyksen suurin osakas.

Työterveysasema toimi ensimmäiset kuukaudet tavaratalo Sokos-Satakunnan alakerrassa, mutta siirtyi 1974 alkupuolella SOK:n Porin konttorin taloon. Sieltä asema muutti 1984 Satakunnan Osuuskaupan tiloihin Gallen-Kallelankatu 7:ään. Vuonna 2001 asema siirtyi nykyiseen osoitteeseensa Sampo Rosenlewin toimitiloihin Konepajanranta 2:een.

Työterveysaseman monipuoliset palvelut ovat henkilöstölle maksuttomia. Terveysasemalla toimii useita osa-aikaisia lääkäreitä, kaksi terveydenhoitajaa ja sihteeri.

Porin Työterveys ry:n toimintamuotoja ovat olleet työpaikkakartoitukset, työpaikkakäynnit, sairausvastaanotot, terveystarkastukset, työsuojelutoimikuntien kokoukset, ensiapuvalmennus sekä tapaturma- ja sairastuvuusseuranta.

Toiminnan painopistettä on viime vuosina ohjattu erityisesti henkilöstön työkyvyn ennalta varmistamiseen. Asema tuottaa erilaisia työkykyä ylläpitäviä ohjelmia, joita räätälöidään kunkin yksilön tarpeiden mukaan.

Satakunnan Osuuskaupan johtokunnan kokouksessa alkuvuonna 1974 markkinointijohtaja Pentti Miettunen, varatuomari Matti Peltari, eläinlääkäri Pentti Vainio-Mattila (hallintoneuvoston puheenjohtaja), toimitusjohtaja Heimo Kaitila, agronomi Toivo E. Vainio-Mattila ja metsänhoitaja Jaakko Inberg.

Osuuskaupan henkilökuntaa perheineen kuntomarsilla Porin Eteläpuistossa 1973.

Asuntoja henkilökunnan käyttöön

Satakunnan Osuuskauppa meni 1960-1970-lukujen taitteessa osakkaaksi Satakunnan Sato Oy:öön, jonka osakekannasta liike merkitsi 33 %. Satakunnan Sato Oy oli sosiaalista asuntotuotantoa harjoittava rakennuttajayhtiö, ja osakkaaksi menemisen taustalla oli ajatus edistää liikkeen henkilökunnan asunonsaantia.

Silloisten aravasäännösten mukaan valtio rahoitti vuokra-asuntotuotantoa, mikäli se hyväksyttäisiin yleishyödylliseksi. Kriteerinä oli mm., että rakennuttajayhtiön omistivat kunnat, suuret yritykset tai muut sellaiset tahot, joiden työntekijöillä oli tarve saada vuokra-asuntoja.

Satakunnan Sato Oy:n osakkaina olivat mm. Ulvilan kunta, Hacklin Oy, rakennusliike Elementtityö Oy ja Satakunnan Osuuskauppa, jonka toimitusjohtaja Heimo Kaitila valittiin rakennuttajafirman hallituksen puheenjohtajaksi.

Asuntojen tarve nousi erityisen konkreettisesti esiin, kun tavaratalo Sokos-Satakuntaa suunniteltiin. Satakunnan Osuuskaupasta ei löytynyt riittävästi henkilöitä, joilla oli kokemusta tavaratalokaupasta. Poriin oli kiinnitettävä melkoinen joukko alan ammattilaisia, ja heille piti löytyä riittävä määrä asuntoja.

Osuuskauppa meni 1970-luvun alussa mukaan Porin Koivulan kaupunginosassa sijaitsevaan kahteen vuokrataloon. Toiseen (Kiinteistö Oy Visatie 3) tulivat osakkaiksi Satakunnan Osuuskauppa (osuus 49 %), Keskus-Sato Helsingistä ja Elementtityö Oy. Toisen (Kiinteistö Oy Visatie 5-7) osakkaina olivat Satakunnan Osuuskauppa (osuus 33,3 %), Hacklin Oy ja Elementtityö Oy.

Pari vuotta myöhemmin osuuskauppa meni noin 20 %:n osuudella mukaan myös Porin Pormestarinluodossa sijaitsevaan Purjeentie 5:n kiinteistöyhtiöön. Taloyhtiön muina osakkaina olivat SOK ja Elementtityö Oy.

Vuosina 1973-1974 valmistuneen Purjeentie 5:n kaikki 77 asuntoa varattiin Satakunnan Osuuskaupan, SOK:n ja Sokoksen toimihenkilöiden käyttöön.

Vuosikertomuksen 1974 mukaan Satakunnan Osuuskaupan henkilökunnalla oli tuolloin käytössään em. asunto-osakeyhtiöissä yhteensä runsaat 60 asuntoa.

Myöhemmin osuuskauppa on luopunut suurimmasta osasta niistä.

Autokauppa alkaa

Heinäkuun lopussa 1974 Satakunnan Osuuskauppa laajensi toimintansa autokauppaan. Liike osti porilaisen Palin Oy:n koko osakekannan ja Yrjön Auto -nimisen avoimen yhtiön yhtiöosuudet Armas ja Irja Palinilta. Yhtiöiden palveluksessa oli noin sata henkilöä. Autokauppa jatkui heti osuuskaupan nimissä.

Palin Oy:n alku ajoittuu sotien jälkeiseen kauteen, jolloin koko maan talouselämä vähä vähältä elpyi sodan jäljiltä. Turusta 1930-luvun puolivälissä Poriin muuttanut Armas Palin (1915-1997) toimi aluksi varaosamyyjänä kahdessa autoliikkeessä. Hän osti kesäkuussa 1945 Isolinna-kadulla toimineen Porin Kone- ja Polkupyöräliikkeen, jossa myytiin myös autojen varaosia, ja aloitti oman yrityksen laajentamisen.

Palin Oy:ksi nimensä 1946 muuttanut yritys sai ensimmäisen autoedustuksensa 1948 Laatuvaunu Oy:ltä, joka toi maahan Chrysler-autoja. Samaan aikaan aloitettiin myös autojen korjaamotoiminta. Vanaja-merkkisten kuorma-autojen edustus tuli 1950 ja Peugeotin 1951.

Kun mukaan tulivat Volkswagen-autot ja Arvidsson-moottoripyörät, Armas Palin perusti vaimonsa kanssa 1951 niitä varten Yrjön Auto -nimisen avoimen yhtiön. 1960 Palin Oy sai Opel ja muiden General Motors-yhtiön autojen edustuksen Satakunnassa.

Palin Oy ja Yrjön Auto edustivat ja myivät GM- ja Peugeot -autojen lisäksi mm. asuntovaunuja, veneitä ja perämootoreita.

Satakunnan Osuuskaupalle siirtynyt Yrjön Auto aloitti 1975 Ladan ja muiden Konelan maahantuomien autojen markkinoinnin Satakunnan alueella.

1976 Satakunnan Osuuskaupan autoyhtiöille siirtyi Porissa ja Kokemäellä toimivan Autokoulu Jalmar Heurlin Oy:n koko osakekanta. Autokoulu myytiin joulukuussa 1981 Kokemäen toimintaa johtaneelle liikenneopettajalle.

Palin Oy:n ja Yrjön Auton myyjät, toimitusjohtaja Armas Palin ja rouva Irja Palin (oikealla), sekä ostajat, Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtaja Heimo Kätilä ja markkinointijohtaja Pentti Miettunen (vas.) allekirjoittamassa kauppakirjaa 30.7.1974.

Ensimmäisestä öljykriisistä viiden vuoden taantuma

Lähi-Idän kireän tilanteen puhjettua sodaksi arabimaat päättivät painostuskeinona vähentää lokakuussa 1973 öljyntuotantoaan 25 % ja korottaa samalla raakaöljyn hintaa rajusti. Hintaa nostettiin uudeleen muutaman kuukauden kuluttua, nyt yli 100 %.

Suomi oli öljykriisin alettua suhteellisen hyvässä asemassa, koska maalla oli pitkäaikaiset sopimukset Neuvostoliiton kanssa raakaöljyn tuonnista. Kun energian hinta oli kuitenkin noussut moninkertaiseksi, öljykriisi vaikutti tuntuvasti myös Suomessa. Neuvostoöljystä oli maksettava entistä suuremmalla viennillä.

Uuden laskukauden vaikutus alkoi näkyä Suomen talouselämässä vuoden 1974 lopulla. Palkan-saajien ostovoima oli lisääntynyt merkittävästi kevään anteliaiden palkkaratkaisujen ja niitä täydentäneiden runsaiden palkkaliukumien ansiosta. Kaupan markkamääräinen kasvu oli huomattavan suuri, mutta määrällinen lisäys vain noin 5 %.

Rahaliikennettä nopeutetaan

Satakunnan Osuuskaupan rahatilanne tiukkeni 1974 äärimmilleen. Odotettavissa oleviin tavaroiden saantivaikeuksiin oli varauduttu tekemällä runsaita ennakkotilauksia. Inflaation seurauksena tavaravarastot kasvoivat useilla miljoonilla markkoilla.

Rahaliikenteen nopeuttamiseksi maksuaikoja lyhennettiin ja laskutusta nopeutettiin. Välttämättömäksi todettua Hotelli Satakunnan ja pääkonttorirakennuksen saneerausta lykättiin.

Kun materiaaliin investointeihin ei ollut mahdollisuutta, satsattiin entistä enemmän henkilöstön koulutukseen ja asiakaskunnalle suunnattuun tiedotustoimintaan.

Edellisenä vuonna valmistuneet tavaratalot sekä muut uudet tai laajennetut toimipaikat toivat kuitenkin tilanteeseen helpotusta, ja liikkeen markkina-asema vahvistui jonkin verran. Satakunnan Osuuskauppa sijoittui vuoden 1974 tilastoissa liikevaihdollaan neljännelle sijalle SOK-järjestön osuuskauppojen piirissä.

Laukaus kohti pidättäjiä

Murtovarkaat pistoolin turvin pakoon Nakkilassa

Kolme miestä murtautui toissayönä Satakunnan Osuuskaupan Nakkilan myymälään. Kello 1.50 pärähtivät hälytyslaitteet soimaan osuuskaupan myymäläpäällikön ja talonmiehen asunnoissa, ja miehet kiiruhtivat murtopaikalle. Yksi murtomiehistä oli kuitenkin pistoolilla varustautuneena vahdissa ja ampui laukauksen lähestyvää myymäläpäällikköä ja talonmiestä kohti. Laukaus ei osunut, mutta murtomiehiä pidättämään tulleet kavahtivat kuitenkin laukausta ja jäivät paikoilleen murtomiehen uhatessa heitä aseellaan. Murtomiehet pääsivät poistumaan paikalta punaisella henkilöautolla saaliinaan 500 tupakkarasiaa... (Satakunnan Kansa 21.10.1973)

Inflaatio tuo näennäistä kasvua

Öljytuotteiden hintojen nousu heijastui hintojen nousuna kaikilla Suomen talouselämän aloilla. Voimakkaana jatkunut inflaatio näkyi myyntilukujen nousuna, vaikka kotimaankauppa polki määrällisesti lähes paikallaan vuonna 1975 ja väheni 1976.

Kaupparyhmän kokonaisuohjelmassa mainittu tavoite 650 000 jäsenestä vuoteen 1980 mennessä saavutettiin tehostetun jäsenhankinnan ansiosta jo 1975. Vuoden 1975 aikana ryhmään liittyi ennätysmäärä eli 99 300 jäsentä. Samalla SOK-laiset osuuskaupat ohittivat E-osuusliikkeet jäsenmäärässä.

Satakunnan Osuuskaupan jäsenmäärä ylitti 10 000 rajan. SOK-ryhmän osuuskauppojen jäsenhankintaa oli vauhditettu valtakunnallisella jäsenetuohjelmalla, televisiomainonnalla, hotellien viikonloppueduilla ja kahvitarjouksilla. Naisten osuus Satakunnan Osuuskaupan jäsenistöstä oli puolet.

Voimakkaana edennyt inflaatio toi Satakunnan Osuuskaupan liikevaihtoon noin 18 prosenttia näennäistä kasvua. Liikkeen rahatilanne kiristyi entisestään ja suunniteltuja investointeja siirrettiin edelleen.

Pari vuotta aikaisemmin tehdyt tavarataloinvestoinnit kasvattivat Porin merkitystä maakunnan kaupallisena keskuksena. Porin keskustan Sokos-tavaratalossa oli ensimmäisen toimintavuoden aikana noin 1,5 miljoonaa asiakaskäyntiä.

Kokenut kauppaneuvos kertoo näkemyksiään

Kauppalehti julkaisi juhannusnumerossaan 1975 Miehiiä ja mielipiteitä -palstalla Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan, kauppaneuvos Heimo Kaitilan näkemyksiä. Kaitilan mietteistä heijastuu öljykriisin jälkivaikutus ja vähittäiskaupan rakenteen nopea muuttuminen:

”Edellisten vuosien aikana koettu voimakas inflaatio on jo omalta osaltaan sitonut vaihto-omaisuuteen kohtuuttoman runsaasti pääomia. Tähän tarpeeseen ei ole juuri rahoituslähteitä löytynyt, joten maksukykyisyys on heikentynyt huomattavasti puhumattakaan tämän päivän tilanteesta, jolloin tuontitalatukset sitovat maahantuojien pääomia... Työvoimavaltainen vähittäiskauppa joutuu kuitenkin

kin kantamaan kohtuuttoman palkkakustannusten ja sosiaalikulujen nousun taakan. Tuntuu osin siltä, että palveluelinkeinoja kohdellaan poliittisissa piireissä sellaisena tekijänä, jonka tarve näytetään ajoin asetettavan jopa kyseenalaiseksi...

Kyläkauppojen ja pienmyymälöiden kuoleminen on ollut keskustelujen ja lehtikirjoittelujen mieluinen kohde viime vuosina, eikä syyttä. Tuollainen kehitys on ollut valitettava tosiasia. Itse toimin alueella, missä peninkulmissa mitattavat matkat taajamiin ovat harvinaisia. Sen sijaan henkilölle, jolla ei ole käytössä autoa tai polkupyörää, on parinkin kilometrin kauppamatka jo pitkä. Tällaisiakin asiakkaita on, ja sellaisia on pyritty ja pyritään palvelemaan myymäläautoilla.

Myymäläauto olisikin erinomainen ratkaisu, ellei asiaan liittyisi paria kielteistä seikkaa. Ne ovat kannattamattomuus ja toimihenkilöpula. Kehitys on jo parin kolmen viime vuoden aikana kulkenut myymäläautojen osalta vähenevään suuntaan...

Kyläkauppojen harveneminen on kuitenkin vähitellen pysähtymässä. Jäljellä olevat pienmyymälät ovat joko suurliikkeiden yksiköitä tai perheen oman väen voimalla toimivia yksityisiä yrittäjiä. Molemmat tyypit tulevat nähdäkseni säilymään jatkossakin. Niitten ongelmana on kuitenkin työntekijöiden saanti ja mielestäni liian tiukka terveydenhoitolainsäädäntö. Tämän viimeksi mainitun vuoksi on kaupallinen palvelu varsinkin harvaanasutuilla seuduilla ratkaisevasti heikentynyt...”

Heimo Kaitila oli kokenut, miten 1950-1960-lukujen vaihteen jälkeen lukuisat kyläkaupat olivat käyneet tappiollisiksi. Satakunnan Osuuskauppa oli 20 vuodessa lakkauttanut viitisenkymmentä pientä myymälää, ja rakentanut tilalle muutamia huomattavasti suurempia ja monipuolisempia liikehuoneistoja.

Jäljellä oli vielä monta tappiolla toimivaa kyläkauppaa, joiden tappiot eivät kuitenkaan heikentäneet osuuskaupan toimintaa niin kauan kuin isommat myymälät toimivat tehokkaasti. Investointeja pienet toimipaikat eivät kuitenkaan enää kestäneet.

Satakunnan Osuuskaupalla oli 60-vuotisen toiminnan jälkeen toimipaikkoja 11 kunnan alueella. Porin osuus liikkeen koko liikevaihdosta oli noussut kolmeen neljäsosaan. Loput liikevaihdosta kertyi kymmenestä ympäristökunnasta (Kiikoinen, Kullaa, Lavia, Luvia, Merikarvia, Nakkila, Noormarkku, Pomarkku, Siikainen ja Ulvila).

Juhlavuosi vietetään työn merkeissä

Vuosi 1977 oli kolmas peräkkäinen vuosi, jolloin maan kokonaistuotanto aleni. Työttömyys koho- si siihenastisiin ennätyslukemiin eli yli 6 % työ- voimasta. Kuluttajahinnat jatkoivat kohoamistaan kaksinumeroisilla prosenttiluvuilla, ja yksityinen kulutus supistui. Markka devalvoitiin vuoden aika- na kahdesti; yhteisvaikutus oli noin 9 %.

Satakunnan Osuuskaupan määrällinen myyn- ti laski edelleen, vaikka markkamääräinen lukema osoitti runsaan 3 % nousua. Pääkonttori- ja hotelli- kiinteistössä aloitettiin kaikesta huolimatta mittava korjausinvestointi.

Koska Satakunnan Osuuskaupan 60. toiminta- vuotta sävytti taloudellinen lamakausi, juhluvuotta vietettiin pääasiassa työn merkeissä.

Henkilöstölle jaettiin 60-vuotisjuhlassa yhteen- sä 47 Pellervo-Seuran ja Keskuskauppakamarin myöntämää ansiomerkkiä. Kolmisenkymmentä Sa- takunnan Osuuskaupan luottamushenkilöä palkittiin SOK:n ja Pellervo-Seuran ansiomerkeillä. Parikym- mentä aktiivista jäsentä toimialueen eri kunnista sai Jäsenuskollisuusmitalin.

Nimi Vainio-Mattila on näkynyt Satakunnan Osuuskaupan asiakirjoissa ja toiminnassa koko liik- keen olemassaolon ajan. Talousneuvos Nestori Vai- nio-Mattila oli osuuskaupan perustajajäsen ja toimi hallintoneuvoston puheenjohtajana vuodesta 1941 kuolemaansa 1963 asti.

Juhlavuonna oli vuoro antaa tunnustus kahdel- le muulle suvun jäsenelle, jotka edustivat seuraavaa sukupolvea.

Osuuskaupan edustajisto kutsui osuuskunnan kunniajäseneksi agronomi Toivo E. Vainio-Mattilan, joka oli toiminut johtokunnan jäsenenä yhtäjaksoi- sesti 40 vuoden ajan. Juhlavuoden kunniaksi paljas- tettiin hänen veljensä, hallintoneuvoston puheenjoh- tajan, eläinlääkäri Pentti Vainio-Mattilan muotokuva, jonka oli maalannut taiteilija Olavi Jalkanen.

Satakunnan Osuuskaupan "vahvistettu" johtokunta vuonna 1976. Istumassa vasemmalta agronomi Toivo E. Vainio-Mattila, eläinlääkäri Pentti Vainio-Mattila (hallintoneuvoston puheenjohtaja), markkinointijohtaja Reijo Jylhä, diplomi-insinööri Ylermi Säteri, asianajaja Erkki Järvenpää ja kauppaneuvos Heimo Käitälä. Seisomassa hallintojohtaja Raimo Jaakkola (hallintoneuvoston sihteeri) ja tavaratalonjohtaja Erkki Sylvänne (johtokunnan sihteeri).

Toimitusjohtajat vuosi 1923

Toimitusjohtaja Pentti Vainio
13. 1. 1923—31. 12. 1929.

Taloustalouden Kalle Pellinen
30. 6. 1932—31. 7. 1933.

Toimitusjohtaja Aspo Korhola
1. 8. 1933—28. 2. 1939.

Toimitusjohtaja Heimo Käitälä
1. 1. 1939 lähtien.

Henkilökunta harrastaa yhdessä

Henkilökunnan kerho Sa-He-Ke:n toiminta oli 1970-luvulla vilkkaimmillaan. Jäsenmaksunsa maksaneita jäseniä oli parhaimmillaan lähes 700, joten käytännössä lähes jokainen Satakunnan Osuuskaupan toimihenkilö kuului kerhoon.

Sa-He-Ke:n toimikunnat olivat aktiivisia. Ohjelmatoimikunta tuotti lukuisia erilaisia tilaisuuksia. Hotelli Satakunnan pääsalissa ja Karhun Kruunussa järjestettiin laulu- ja tanssi-iltoja sekä lasten ja toimihenkilöiden joulujuhlia. Kerhon kesäpaikassa Louhelassa järjestettiin karnevaaleja, laidunkauden avajaisia ja päättäjäisiä, pilkkikisoja sekä saunailtoja.

Kuntourheilutoimikunta järjesti omaa ohjelmaa, mm. kuntokampanjoita, pyöräretkiä Ahvenanmaalle ja muualle, urheilupäiviä ja rusettiluistelua. Matkailutoimikunta organisoivat teatterimatkoja Suomeen sekä risteilyjä Tukholmaan ja Tallinnaan.

Osuuskaupan henkilöstö toteutti Louhelassa lukuisia talkoita, joiden tuloksena huvila tuli lähes täysin uusituksi. Satakunnan Osuuskauppa tuki taloudellisesti monin eri tavoin kerhon toimintaa.

Kerho levitti monta kertaa vuodessa ilmestyvää tiedotusmonistetta nimeltä Louhela-lehti, jossa kaikesta toiminnasta tiedotettiin. Kerhon jäsenet saivat vuokrata Louhelan kahta hirsimökkiä.

Henkilökuntakerhon vapaa-ajanviettopaikassa Louhelassa järjestettiin 1970-luvulla naisten ja eläkeläisten tapaamisia sekä monenlaisia muita tapahtumia kuten pilkkikilpailuja.

Myymäläostoilla Kiukaisiin

Ensimmäisen öljykriisin käynnistämä lamavaihe Suomen talouselämässä jatkui vuoden 1978 lopulle. Vasta tuolloin inflaatio hidastui merkittävästi, kansalaisten reaalitytulot kasvoivat ja rahamarkkinat kevenivät. Vähittäiskauppa supistui kuitenkin vielä pari prosenttia. Autokauppa väheni kolmatta peräkkäistä vuotta.

Edellisenä vuonna käynnistetty hotelli- ja pääkonttorikiinteistön kallis saneeraus onnistui hyvin ja osoittautui kannattavaksi. Huhtikuussa 1978 entistä ehompana avatun ravintola Satakunnan suosio kasvoi heti, ja se saavutti nopeasti uusia myyntienäyksiä.

Satakunnan Osuuskaupan toimialue laajeni jouluun alusta 1978, kun Lännen Osuuskaupalta (joka oli muodostettu 1966 yhdistämällä Kiukaisten Osuuskauppa, euralainen osuuskauppa Oma-Kauppa ja SMK:n Säskylän toimipiste) ostettiin sen Kiukaisten kunnassa sijainneet neljä toimipaikkaa.

Pienet myymälät alkavat kadota kartalta

Satakunnan Osuuskaupan toimipaikkojen lukumäärä oli muutamassa vuodessa laskenut niin, että toimihenkilöiden lukumäärä väheni 1970-luvun loppuun mennessä 770:stä 601:een.

Erytisesti pienten myymälöiden ja päätoimialoista varsin irrallaan olevien toimipaikkojen lukumäärä väheni voimakkaasti. Lakkautettujen listalla oli melkoinen osa vuoden 1972 fuusioissa Satakunnan Osuuskaupan kilven alle tulleita pieniä maaseudun myymälöitä.

SOK-laisen kaupparyhmän sidokset maaseudulle olivat pitkään tehneet pienten kyläkauppojen verkoston purkamisen vaikeaksi, mutta nyt pää oli väistämättä tulossa vetävän käteen. Kylämyymälät kestivät kyllä muutaman tappiollisen vuoden, mutta pian niiden toiminta oli taloudellisista syistä lopetettava.

Lakkautettuja toimipaikkoja olivat 1970 Porissa Päärnäistenkadun myymälä, 1972 Hanninkylän (Luvia), Levanpellon (Kullaa), Tuorilan (Merikarvia), Ruskilan (Nakkila) ja Leistilän (Nakkila) myymälät sekä Porin kauppahallin leipämyymälä ja kaksi myymäläautoa, 1973 Karhu-Baari, Saku-elin-tarvike- ja Saku-tekstiilimyymälät, Porin hallin liha- ja siirtomaamyymälät, Tervahaudan (Kiikoinen) myymälä ja yksi myymäläauto sekä 1974 vielä yksi myymäläauto,

Gulf-huoltamo kahvioineen sekä Merikarvian Alakylän myymälä lakkautettiin 1975. Johtokunta oli päättänyt Alakylän myymälän lakkauttamisesta jo 1972, mutta Alakylän jäsenistön kirjelmä ja aktiivinen lähetystö olivat saaneet lakkautuksen siirretyksi muutamalla vuodella.

Seuraavana vuonna olivat vuorossa Porissa Kivistonluodon ja Pihlavan sekä Suosmeren (Ulvila) myymälät ja Luvian Shell, Friitalan grilli-kahvio ja Porin Korona-baari.

Kivijärven (Pomarkku) myymälä ja keskustomitalon tekstiiliosasto lakkautettiin 1977. Peränkylän (Luvia) myymälä suljettiin 1978. Seuraavana vuonna suljettiin Porissa Harjunpään, Metallikylän ja Vähärauman myymälät.

Pienten myymälöiden lakkauttamiskuohuissa Merikarvian Alakylän myymälä sai muutaman vuoden jatkoajan, kun osuuskaupan aktiiviset jäsenet vaativat sitä kirjelmän ja lähetystöin.

Satakunnassa kiivas tarjouskilpailu

Satakunnan Osuuskaupan toimialueen vähittäiskaupassa oli 1970-luvun lopulla käynnissä kiivas tarjouskilpailu. Yhä suurempi osuus myynnistä muodostui tarjoustuotteista.

Kauppan keskusvaliokunta Kaukeva teki aloitteita sopimuksista hintojen rauhoittamiseksi. Niitä oli kauppan keskusliikkeiden ja Vähittäiskaupan Keskusliiton kesken solmittukin, mutta ne eivät kuitenkaan vähentäneet tarjoustuotteiden määrää, vaan siirsivät kilpailun toisiin tavararyhmiin.

Elintarvikkeita myyviä toimipaikkoja laajennettiin kaikkia päivittäistavaroita myyviksi pisteiksi muuttamalla niiden tavaralajitelmaa ja tuotteiden esillepanoa. Tulokset näkyivät heti pesu- ja puhdistusaineiden sekä muiden kodinhoitotarvikkeiden osuuden kasvuna.

Heinäkuun 1979 alusta astui voimaan laki yhteistoiminnasta yrityksissä (YT-laki). Satakunnan Osuuskaupassa sovitun YT-suunnitelman mukaisesti työntekijöitä edustivat YT-toimikunnassa luottamusmiehet, työsuojeluvaltuutetut ja henkilökuntakerhon edustaja, työnantajaa puolestaan johtajiston jäsenet ja työsuojelupäälliköt.

Yleistaloudellinen kehitys kääntyi 1979 taas suotuisaan suuntaan, kun maan kokonaistuotanto kasvoi lähes 7 %. Inflaatio pysyi kohtuuden rajoissa ja reaalin ostovoima kasvoi. Öljykriisiä seuranneiden taloudellisesti tiukkojen vuosien aikana patoutuneen kysyntäpaineen purkautuminen kasvatti yksityisen kulutuksen volyyymiä yli 5 %.

Lisääntynyt ostovoima suuntautui eniten rakennustarvikkeiden, henkilöautojen, taloustavaroiden, kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan myyntiin.

1970-luvulla suljettuja myymälöitä: Koivistonluoto (talvikuva), Pihlava, Suosmeri (sisäkuva), Friitalan grilli-kahvio, Levanpelto ja Vähärauma.

Syöksykierre ja sen oikaisu

1980-luku alkoi korkeasuhdanteen merkeissä. Suomen kokonaistuotanto lisääntyi 1980 yli 5 % ja työllisyystilanne oli parempi kuin vuosiin. Kotimaan-kauppa kasvoi ripeästi, ja kysynnän painopiste oli investointitavaroiden puolella. Mutta juuri, kun tiukoista vuosista luultiin päästävän, osuustoiminnan kriisi tuli näkyviin.

Suomen vähittäiskaupan myynnin arvo kasvoi 16 %. Luvussa näkyy selvästi inflaation kiihtyminen. Polttoaineiden voimakas ja nopea kallistuminen sekä asumiskustannusten nousu alkoivat kaventaa käytettävissä olevaa ostovoimaa. Kotitalouksien reaalitytulot kasvoivat 3 %, kun taas kuluttajahinnat nousivat vuoden kuluessa lähes 14 %.

Satakunnan Osuuskaupassa tämä kehitys tuntui pian varastojen arvon lisääntymisenä ja sitä tietä kiristyvänä rahoitusongelmana. Merkittävänä osatekijänä varastojen kasvuun oli jo edellä mainittu Kiukaisten alueen liittäminen joulukuussa 1978 Satakunnan Osuuskauppaan.

Myös henkilöstömenot erityisesti sosiaalikulujen osalta nousivat melkoisesti. Liikkeen tulos heikkeni selvästi edellisvuodesta, eikä edessä nähty sen valoisampaa: öljyn hinnan nousupaine kohdistui kuluttajahintoihin ja sitä kautta palkkoihin, ja kierteen odotettiin jatkuvan.

Niin kävikin. Laskusuhdanteessa 1981 viedin veto hiipui ja kotimaisen kysynnän kasvu pysähtyi. Kotimainen tuotanto kasvoi vaivoin prosentin ja työttömyys lisääntyi. Seuraava vuosi oli lähes toisinto. Markka devalvoitiin lokakuussa 1982 kahdesti, minkä jälkeen yksityinen kulutus vasta alkoi hitaasti elpyä, ensin kestokulutustavaroiden, erityisesti autojen osalta. Taloudellisen tasapainon uhkatekijä inflaatio alkoi hidastua vasta seuraavan vuoden lopulla.

Osuustoiminnan ongelmat kasaantuvat

Koko SOK-laisen osuuskaupparyhmän tulos oli heikentynyt voimakkaasti 1970-luvun loppua kohti. Keskusliikkeessä seurattiin yhä huolestuneempina koko osuuskauppajärjestön kehnoa taloudellista kehitystä ja tulevaisuuden näkymiä.

Elinkeinorakenteen muutos oli 1960- ja 1970-luvuilla katkonut perinteisiä siteitä, ja aikaisempi yhteisöllinen elämäntapa oli muuttunut yksilökeskeisemmäksi. Osuuskauppojen asiakaskunta muuttui ostouskollisista jäsenistä hintatietoisiksi kuluttajiksi, jotka asioivat luontevasti siellä missä oli edullisinta.

Osuuskaupat reagoivat tehostamalla jäsenhankintaansa. Kulta-Katriina -kahvitarjousilla, alhaisilla osuusmaksuilla ja muilla houkutusilla tavoitettavat uudet jäsenet eivät kuitenkaan välttämättä olleet kovin uskollisia: sitoutuminen osuuskauppaan ei ollut voimakasta eikä monesti johtanut kanta-asiakkuuteen.

Kun vapaaehtoinen ketjuuntuminen, hankintojen keskittäminen ja yhteismainonta yleistyivät yksityiskaupan piirissä, osuuskaupat menettivät yksinoikeutensa etuihin, joita niillä monimyymäliikkeinä oli.

Osuuskauppojen jäsenkunnassa tapahtui 1981 kaksi merkittävää muutosta. Toimihenkilöiden määrä ylitti ensimmäisen kerran maataloutta elinkeinon harjoittaneiden määrän, ja naiset saavuttivat enemmistön jäsenkunnassa.

Vielä YOL:n kokouksessa 1980 todettiin kauppartyhmän kantavan jatkossakin vastuuta haja-asutusalueiden kauppalpalveluista. Perusteluina esitettiin osuuskaupparyhmän juuret maaseudulla ja halu estää näiden juurien murtuminen. SOK:n 100-vuotisteoksessa esitetään aiheellinen kysymys: otettiin-ko näissä kunnioitettavissa pyrkimyksissä taloudelliset näkökohdat riittävästi huomioon?

K-ryhmä vie jäsenasiakkaitakin

SOK-laisen osuuskaupparyhmän ahdinkoa lisäsi myös vahvan kilpailijan, K-ryhmän taholta lisääntynyt paine.

Kun neljä yksityisten kauppiaiden perustamaa alueellista tukkukauppaa sulautui välirauhan vuona 1940 yhteen muodostaen Kesko Oy:n, yksi perustamisen syitä oli halu luoda vaihtoehto menestyvälle osuuskauppaliikkeelle.

1950-luvulle tultaessa Keskon osakaskauppiaista muodostettiin K-kauppiasryhmä. K-kaupat saivat Keskolta perinteisten tukkukaupan palvelujen lisäksi apua liikepaikkojen hankinnassa, myymäläsuunnittelussa, koulutuksessa ja talouden suunnittelussa.

K-ryhmän kaupoilla oli nyt mahdollisuus saada kaikkia niitä palveluja, joita osuuskaupat olivat saaneet SOK:lta jo 1930-luvulta lähtien.

K-ryhmän sisäinen koheesio ja uudistukset alkoivat purra tehokkaasti 1950- ja 1960-luvuilla. K-kauppiat menestyivät ja alkoivat vallata markkinaosuutta nopeaan tahtiin.

Osuuskauppojen kannalta tämä merkitsi, että sen jäsenistöä siirtyi jatkuvasti K-kauppojen asiakkaiksi. Pahimmilleen kehitys eteni 1970-luvulla, jolloin osuuskauppojen jäsenkunnasta oli jo merkittävä osa K-kauppojen kanta-asiakkaita.

Tämä kehitys vaikutti myös osaltaan S-ryhmän aseman heikkenemiseen ja syöksykierteeseen joutumiseen.

Kauppartyhmä syöksykierteessä

Ryhmän ongelmat kärjistyivät 1980-luvun alussa. SOK:n johto tajusi ongelmien vakavuuden, mutta osuuskaupoissa ei oltu valmiita tunnustamaan tilannetta. Ei, vaikka joidenkin osuuskauppojen kohdalla konkurssiuhka oli jo todellisuutta.

SOK:sta lähti uhanalaisille osuuskaupoille kirjeitä, joissa todettiin ylivelkaisuuden uhka. Niissä muistutettiin, että säästökassatalletusten vastaanottaminen saattaa käydä mahdottomaksi, mikäli säästökassatalletusten vakautta ja turvallisuutta SOK:n ohella seuraavien tilintarkastajien ja valtiovarainministeriön mielestä osuuskaupan kannattavuuskriteerit eivät enää täyty.

Myös osuuskaupoilta päin tuli varoittavia sanoja. Osuuskauppojen Liikkeenjohtajien vaikutusvaltainen puheenjohtaja, jyvskyläläisen Osuus-

kauppa Keskimaan toimitusjohtaja Pekka Prättälä kirjoitti Liikkeenjohtaja-lehteen kriittisen artikkelin Liitokset naisevat. Hän kiinnitti huomiota SOK:n aluekonttorijärjestelmän moniportaisuuteen ja ras-kaaseen kustannusrakenteeseen, joka jarrutti osuus-kauppojen kehitystä ja ehkäisi niiden kilpailukykyä.

Prättälä ei kuitenkaan heittänyt kirvestä kai-voon. Hän totesi, ettei natina välttämättä merkitse vielä murtumista, vaan pikemminkin osoittaa niitä liitoskohtia, jotka vaativat korjaamista ja uusimista.

SOK:n väistyvä pääjohtaja Viljo Luukka esitteli osuuskunnan kokouksessa kesäkuussa SOK:n hal-lintoneuvoston ja johtokunnan toimintakertomuk-set. Osuuskauppojen yhteenlaskettu kokonaistulos oli hieman parantunut edellisestä vuodesta. Luukka uskoi, että meneillään ollut Se on näyttöä nyt -kam-panja johtaisi vielä kaupparyhmän päivittäistavara-kaupan uuteen menestykseen. Mistään rakenneu-distuksista ei tuossa kokouksessa kuultu sanaakaan.

Ryhmän talousvaikeuksista keskusteltiin kyllä paljon ja pitkään. Useiden osuuskauppojen edusta-jat pitivät vaikeuksiin syyppäänä SOK:ta, joka tuli-si saneerata.

SOK:n sanottiin tehneen huonoja investointe-ja rakentamalla tavarataloja ja marketteja niin, että ne kilpailivat keskenään. SOK:ta syytettiin siitä, et-tä se oli jakanut aikaisemmin heikosti menestyneille osuuskaupoille ylimääräisiä avustuksia eli ns. mark-kinatukea niin, että sitä ei riittänyt enää aiemmin me-nestyneille mutta nyt heikentyneille kaupoille.

Omassa toiminnassaan osuuskaupat eivät näh-neet paljonkaan vikaa.

Ylikorkojupakka lyö leiman

Myös lehdistö kirjoitti noihin aikoihin SOK:sta voit-topuolisesti negatiiviseen sävyyn, etenkin ylikorko-jupakan yhteydessä.

Monet osuuskaupat niin SOK:n järjestön kuin E-liikkeen piirissä olivat jo 1960-luvulla alkaneet maksaa suurille säästökassatalletuksille ylikorkoa eli verottoman talletuskoron ylittävää korkoa. Syy-nä oli, että valtaosa osuuskaupoista oli ylivelkaan-tuneita, joten investointeihin välttämätöntä rahaa oli

lainattava mihin hintaan tahansa.

Säästökassat olivat osuuskaupoille usein ainoa keino hankkia riittävää rahoitusta, kun pankit eivät osuuskauppojen tehottomuuden ja heikon kannatta-vuuden vuoksi myöntäneet niille lainoja tai asettivat lainoille kohtuuttomia ehtoja.

Ylikorkoiset säästökassatalletukset olivat vero-huojennuslain mukaan veronalaisia, mutta talletta-jat eivät tästä yleensä tienneet eivätkä näin ollen il-moittaneet korkotuloja verotuksessaan.

Verottaja ei kuitenkaan puuttunut ylikorkotalle-tuksiin niin kauan kuin tallettajina olivat vain osuus-kauppojen jäsenet.

1970-luvun puolivälissä eräät suursijoittajat päättivät ansio- ja veronkiertotarkoituksessa hyötyä säästökassojen maksamista ylikoroista. Vasta nyt viranomaiset puuttuivat asiaan. Talletuslaitoksista ryhdyttiin etsimään ns. pimeitä tilejä, mutta koska pankkitileillä oli lain suoja, tarkastuksia voitiin teh-dä vain säästökassoissa.

SOK-järjestön ja E-liikkeen säästökassojen to-dettiin maksaneen ylikorkoja yli 30 000 tallettajalle. Valtaosa oli osuuskauppojen perusjäsenistöä, mutta joukossa oli myös välittäjiä, jotka olivat omien va-rojensa lisäksi koonneet yksityishenkilöiltä huomata-via rahasummia sijoitettavaksi säästökassoihin.

Jupakka häytti osuuskauppojen toimintaa mon-in tavoin. Paljon liikkeenjohtajien aikaa meni eri-laisten vastineiden laatimiseen viranomaisille, ja aikaa, mielenkiintoa ja jaksamista ei riittänyt varsi-naisen bisneksen tekoon.

Ylikorkoasiaa puitiin päivälehdissä näkyvästi ja jatkuvasti, ja television uutislähetyksissä näytettiin kuvaa SOK:n pääkonttorista aina, kun ylikorkoasi-aa käsiteltiin. Osuuskauppojen imago heikkeni en-tisestään, kun niiden ongelmista oli jo muutenkin kerrottu julkisuudessa.

Eräitä tallettajia ja osuuskauppojen johtajia kuu-lusteltiin. Toimitusjohtajat ottivat tapahtuneet rik-keet vastuulleen, ja jotkut tuomittiin päiväsakkoihin kirjanpito- tai verorikoksesta. Rikkeitä ei pidetty kovin vakavina, ja saadut rangaistukset tulkittiin suh-teellisen muodollisiksi. Ne eivät olleet esteenä, kun monet tuomituista saivat myöhemmin kauppaneu-voksen arvon.

Saapuu saneeraaja raju

Oltiin pisteessä, jossa oli viimeinen hetki kääntää osuuskaupparyhmän syöksykierre nousuksi.

SOK:n johtokunta esitti pian osuuskunnan kokouksen jälkeen hallintoneuvostolle ohjelman, joka keskittyi pääasiassa 26:n kriisitilanteessa olleen osuuskaupan tervehdyttämiseen sekä SOK:n roolista ja keskeisten liiketoiminnan alueista päättämiseen.

Ohjelmaesitys ei kelvannut hallintoneuvostolle. Se totesi, että tehdyt esitykset eivät riittäisi pelastamaan kaupparyhmää, joka oli tappiollisen ja tehotoman toiminnan seurauksena tiensä päässä.

Rajumpia tervehdyttämistoimia valmistelemaan asetettiin työryhmä. Se päättyi siihen, että SOK-ryhmän saneeraus edellytti ryhmän ulkopuolelta tulevaa uutta pääjohtajaa. Syyskuun 15. päivänä 1982 hallintoneuvosto kutsui uudeksi pääjohtajaksi Wihuri Osakeyhtiön silloisen pääjohtajan, dipl.ins. Juhani Pesosen.

Pesonen tuli taloon joulukuussa 1982. Wihuri Oy:ssä tehokkaan saneeraajan maineen saanut Pesonen käynnisti osuuskaupparyhmän uuden strategian valmistelun vuoden 1983 alussa. SOK:n pääjohtajana Pesonen aloitti virallisesti 1. heinäkuuta 1983.

Päätoimittajat Arto Tuominen, vastaava
Hikka Kunnas

Kauppalehti

Keskiviikkona, kesäkuun 15. pñä 1983

Nyt näyttöä, osuuskauppaväki

Tuskin on vuotta kulunut E-liikkeen saneerausrymästä, kun SOK:n toimet nostavat jälleen näkyviin osakasomistajuuden karikot. Kun olet yhtäältä isäntänä vaatimassa tehokkuutta ja toisaalta ostajana edellyttämässä väljää valikoimaa ja halpaa hintaa, on tulos puuro joka ensin tappaa ammattijohtajan innon ja tuo lopulta rahoittajan — tässä tapauksessa pääkonttorin pojat — paikalle.

Korkeaan aikaan SOK:ssa. Enää ei olisi pitkään riittänytään se veruttele, että osuuskaupat jäivät hoitamaan kansallista ja kannattamatoista velvollisuuttaan tyhjiin kyliin, kun asukkaat karkasivat kaupunkeihin Keskon syliin.

SOK:n hallintoneuvosto on myöntänyt tähänastisen tervehdyttämisen riittämättömäksi ja tarttunut yksin tein klassisiin aseisiin.

On vaihdettu riittävämpään mie-

heen. Myydään yli laidan tarpeeton ja / tai kannattamaton painamasta ja tarpeellista ja / tai kannattavaakin, josta saadaan rahaa. Iloitellaan erikoisalat markkinointihakuisiksi ketjuikseen ja jätetään osuuskaupat jyrättämään perusasiakkaan palvelua, mutta trimmatulla organisaatiolla.

Missä kaupanteossa on tärkeää kauppiaan näppituntuma, siellä alueet pitävät omansa ja sitä on jopa luvattu korostaa, mutta missä asiakasta haetaan kautta maan, sinne yritetään kansainvälisempää ja teknokraattisempaa.

SOK haukkaa suurta palaa. Kun pelkkä saneeraaminen ei riittänyt, nyt joudutaan kehittämään ja saneeraamaan aivan samaan aikaan.

On komeaa, jos kannattamattomuuden kierre saadaan katki. Vielä komeampaa on, jos kokonainen kulttuurin suunta saadaan muuttumaan.

Osuuskauppojen johto on paikoin litistynyt ja turhautunut demokraattisen päätöksenteon alle, mistä mallikainkaan bonusjärjestelmä ei pysyvästi nosta; paikoin johto taas on tuuditautunut osaama siitä sadasta miljoonasta, jolla SOK on hoitanut huonompiaan.

Hallintoelimet puolestaan joutuvat puremaan samaa pettua kuin E-veljet aikanaan. Veikata sopii, saavatko talouden realiteetit SOK:n elänot taltutamaan.

Onnistuminen edellyttää näet osuuskaupoilta "kykyä toimia valtakunnallisena kokonaisuutena". Paikallisen päätösvalian piiruntarikka seuraaminen on osuuskaupan perinteinen siunaus ja aatteellinen liikeloudellinen painolasti.

Rytminvaihto on siis kertakaikkinen. Miten selvinnee osuuskauppaväki.

Pelastusoperaatio käynnistyy

SOK:n 100-vuotishistoriateoksessa ”Yhdessä eteenpäin” Juhani Pesosta luonnehditaan ytimekkäästi kahdella sanalla: S-ryhmän pelastaja.

Kokoamansa työryhmän tuella Pesonen valmisti suunnitelman nimeltä S-83, jossa sekä SOK että osuuskaupat olivat saneeraustoimenpiteiden kohteina. S-83 tähtäsi koko osuuskauppaverkon rakenteen ja kaupparyhmän logistiikan uudistamiseen, liiketoiminnan keskittämiseen tietyille toimialoille ja organisaation kehittämiseen.

Strategiasuunnitelma otti huomioon toimintaympäristön kehityksen, kokonaistuotannon ja väestörakenteen muutosennusteet, kulutuksen rakenne- ja kasvuennusteet sekä muiden mahdollisten ympäristökäyttäjien muutokset.

SOK-laisia osuuskauppoja oli vuoden 1982 lopussa vielä 183. Uuden suunnitelman rakenneosan mukaan osuuskaupat tuli yhdistää suuremmiksi kokonaisuusiksi. Eri vaihtoehtojen joukosta päädyttiin talousaluekohtaisiin osuuskauppoihin, jolloin 29 kauppa olisi sopiva määrä.

SOK:n hallintoneuvosto hyväksyi S-83:n 9. kesäkuuta, mutta kasvatti muodostettavien alueosuuskauppojen määrän 36:een. Pienten osuuskauppojen edustajille ratkaisu oli vaikea, koska se merkitsi

käytännössä heidän omien osuuskauppojensa itsenäisen toiminnan päättymistä.

S-83 -suunnitelman valmistelu poikkesi täysin ryhmän aikaisempien ohjelmien syntyvaiheista. Se valmisteltiin pienessä piirissä, ja sen tunsu suunnittelijoiden lisäksi vain hallintoneuvosto. Vielä viikkoa ennen S-83:n julkistamista pidetyssä YOL:n edustajakokouksessa ja SOK:n osuuskunnan kokouksessa mikään ei ollut viitannut edessä oleviin dramaattisiin muutoksiin.

Juhani Pesonen esitteli strategiasuunnitelman 14. kesäkuuta 1983 osuuskauppojen edustajille Finlandia-talolla pidetyssä selostustilaisuudessa. Suunnitelmasta oli edeltä käsin tiedotettu henkilöstöryhmi- en edustajille, SOK:n johdolle ja tiedotusvälineille. Huhut ja spekulatiot kiersivät jo kentällä.

Pesosen puheet säikäyttivät aluksi osuuskauppaväen. Esittely tapahtui selostustilaisuudeksi kutsutussa kokoontumisessa, jossa ei ollut tarkoitukseen käydä suunnitelmasta keskustelua. Maakunta- ja paikallislehdistö kirjoitti osuuskaupparyhmän saneeruksesta usein värikkäästi, mikä johti vastustuksen lisääntymiseen monessa osuuskaupassa.

Tosiasiat puhuivat kuitenkin niin vakuuttavasti uudistusten puolesta, että useimmissa osuuskauppoissa muodostui vähitellen alueosuuskauppaan liittymiselle myönteinen näkemys.

Tuhansia työpaikkoja ja 150 osuuskauppa katoaa

Iso luuta lakaisee SOK:ssa

A-Helsinki

Fuusiolla pöyhki lähialueina yli SOK-ryhmittymän. Heinäkun alussa SOK:n pääjohtajana aloittava Juhani Pesonen aikoo yhdistää nykyiset 183 osuuskauppa 35 itsenäiseksi yksiköksi.

Pesonen on lyönyt lakkoon SOK-kaupparyhmän strategian vuosille 1983–1986. Näiden vuosien aikana ryhmittymän työntekijämäärä vähenee usealla tuhannella. Pesonen aikoo tämän kesän aikana remontoitella myös keskuksilike SOK:n.

Esitellään ryhmittymän suunnitelmia Pesonen toteaa, että SOK oli pakon edessä. Ryhmittymän mahavaltuutus on lähestymässä hälyttäviä lukuja.

Osuuskauppaverkoston uudistamisen lisäksi rakennemuutoksen myötä ryhmittymä perustaa valtakunnallisia ketjuja. Kautta- ja kassakauppa sekä tavara-

SOK-kaupparyhmiä vuosille 1983–86 laadittu strategian tarkoitus on poistaa ryhmittymästä yllisyyden ryhmäkohtaisuuden, joka on sallinut matalan suoritusasteen ja jättänyt tehottomaksi toimintansa, myöskin SOK:n tulevasta pääjohtajasta Juhani Pesonen.

talo- ja hotellitoiminta keskitetään SOK:n omistamisiin ja johtamiin yksiköihin.

Uudistusten rahoittamiseksi ryhmittymä joutuu rahoittamaan omavaroillaan. Rakenteen keventämiseksi pyritään vapauttamaan pääomia, vähentämään kustannuksia ja parantamaan toiminnan edellytyksiä.

Pesonen ravisteli osuuskauppaväkeä kurjien kovan sanoin. Hänen mielestään ryhmittymästä vallinnut kaupparyhmäkuulttuuri, joka korostaa ryhmäkohtaisuutta, on sallinut matalan suoritusasteen ja johtanut tehottomaan toimintaan.

Myös Pirkanmaan alueen osuuskaupat pitotään uskon. Alueen kymmenisen osuuskauppa fuusi- oitaneen yhdeksi suureksi alueosuuskaupaksi.

Suunnitelman toteuttaminen edellyttää osuuskauppojen mukaanliittöä virallisissa päättämiselimenissä.

SIVU 18

Osuuskaupoille perustoimialat, SOK:lle tukitoimialat

S-83:n tavoitteiden saavuttaminen edellytti nopeita toimia. Osuuskauppaverkko tuli rationalisoida muodostamalla kilpailukykyisiä ja taloudellisesti vahvoja alueosuuskauppoja.

Uuden strategian ydin oli keskittyminen perustoimialoihin, joiden tarpeiden mukaan kehitettäisiin tukitoimialoja. Perustoimialoiksi, joita hoitaisivat osuuskaupat, määriteltiin päivittäis- ja erikoistavara-, maatalous- sekä rauta-alan vähittäiskauppa. Paljon pääomia sitovat liiketoiminnot, kuten hotellit, ravintolat, kone- ja autokauppa, huoltoasemat ja teollisuus, tuli antaa SOK:n hoidettaviksi. Suurimasta osasta teollisuutta oli tarkoitus luopua.

Hotellit, suuret tavaratalot ja maatalouskonekauppa järjestettäisiin valtakunnallisiksi ketjuiksi SOK:n vastuulle. SOK:n organisaatiota supistettiin, aluekonttorien määrää vähennettiin, niiltä purettiin kaupalliset toiminnot ja ne pelkistettiin jakeluvarastoiksi.

1960-1970-lukujen vaihteessa käynnistetty yritys muodostaa Sokos-nimisistä liikepaikoista kokonainen Sokos-kaupparyhmä lopetettiin, ja ketjut rakennettiin eri tavalla.

Sokos-marketeista tuli Prismoja ja Sokos-hallit ristittiin S-marketeiksi. Alunperin oli ajateltu muuttaa kaikki pienmyymälät Alepa-myymlöiksi. Loppujen lopuksi Alepat jäivät vain Helsinkiin, jossa SOK:n hiljattain Pajusen kauppiassuvulta ostamat Alepat olivat jo tuttuja. Muualla maassa pienmyymälät saivat nimen Sale.

Hotellit koottiin Sokos-hotelliketjuksi. Ravintolat ryhmiteltiin useisiin ketjuihin toiminta-ajatuksensa ja ulkoisen ilmeensä mukaisesti. Muutama vanha ketju kuten Kone-Sokokset hävisivät.

Koko kaupparyhmää koskeva päätöksenteko kuuluisi alueosuuskauppojen edustajista koostuvalle SOK:n hallintoneuvostolle, johon kukin alueosuuskauppa saisi yhden jäsenen. Vastuu strategian kehittämisestä ja toteuttamisesta kuuluisi SOK:n johtokunnalle.

S-ryhmän uusi tunnus oli uuden pääjohtajan Juhani Pesosen idea.

Osa paikallisosuuskaupoista jää miettimään

Alueosuuskauppojen muodostaminen käynnistyi kesällä 1983. Koko kaupparyhmä muokattiin uuteen uskoon muutamassa vuodessa. Vuoden 1986 lopussa S-ryhmässä oli 31 alueosuuskauppa.

Niiden ulkopuolelle oli tuolloin jäänyt vielä 51 paikallisosuuskauppa, joiden olemassaolo kertoi, ettei S-83:n uudistusajatuksia ollut kaikkialla osuuskauppojen piirissä hyväksytty.

Paikallisosuuskauppojen merkitys S-ryhmässä oli kuitenkin vähäinen; niiden yhteenlaskettu osuus kaikkien S-osuuskauppojen liikevaihdosta oli 1988 ainoastaan 10 %.

Osa paikallisosuuskaupoista joutui seuraavien vuosien aikana taloudelliseen ahdinkoon, ja ne päätivät fuusioitua alueosuuskauppoihin. Paikallisosuuskauppojen lukumäärä laski vuoden 1990 loppuun mennessä 28:een.

SOK-laisen osuuskaupan aatteellinen järjestötoiminta organisoitiin uudelleen S-83:n yhteydessä. Perinteinen, aatteellisesti jo varsin hiipunut Yleinen Osuuskauppojen Liitto (YOL) ja sen piiritoiminta lakkautettiin.

Sen tilalle perustettiin toukokuussa 1984 Suomen Osuuskauppojen Keskusliitto (SOKL). Uudessa järjestössä säilytettiin aikaisempi osuuskauppa ja ääni -periaate. SOKL:n toimenkuva oli suppeampi kuin YOL:n, joka oli käsitellyt myös osuuskaupparyhmän liiketoimintaan liittyneitä perusasioita. SOKL:n tehtäviksi tulivat aatteelliset, osuustoiminnalliset ja yhteiskunnalliset kysymykset.

Satakuntalaisia voimia yhdistetään

Kaiken tämän keskellä Satakunnan Osuuskaupassa oli tapahtunut toimitusjohtajan vaihdos. Vuodesta 1959 liikettä luotsannut kauppaneuvos Heimo Kaitila jäi eläkkeelle huhtikuun 1982 lopussa. Kaitilan kaudella Satakunnan Osuuskauppa oli laajentunut maakunnan suurimmaksi vähittäisliikkeeksi.

Kaitilan seuraajaksi valittiin taloon 1960 tullut ja mm. konttoripäällikkönä, hallintojohtajana sekä hallintoneuvoston ja hallituksen sihteerinä toiminut Raimo Jaakkola. Hän joutui aloittamaan liikkeen johtamisen osuuskaupparyhmittymän kuohunnan ollessa kiivaimmillaan.

SOK:n taholta on puututtu toimitusjohtajavalintaan sekä Kaitilan että Jaakkolan tapauksessa. Kaitilan ollessa ehdolla SOK:n tarkastusosastolta tuli viesti, että jos Kaitila valitaan, SOK ei tule tukemaan häntä. Jaakkolan tapauksessa SOK:n pääjohtaja Viljo Luukka taivutteli Satakunnan Osuuskaupan luottamushenkilöitä valitsemaan toisen henkilön.

Molemmissa tapauksissa Satakunnan Osuuskaupan päättäjät osoittivat, että he kykenevät valitsemaan liikkeensä toimitusjohtajan itsenäisesti ilman SOK:n apua.

Raimo Jaakkola (oikealla) otti Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan tehtävät vastaan Heimo Kaitilalta toukokuussa 1982.

Takaisin Kankaanpään

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto oli syksyllä 1982 hyväksynyt johtokunnan esityksen toimialueen laajentamisesta Kankaanpään ja Honkajoen alueelle.

Taloudellisesti heikoille joutuneen Kankaanpään Osuuskaupan osuuskuntakokous teki 30.3.1983 päätöksen purkaa osuuskunta. Se oli ensimmäinen S-ryhmän osuuskauppa, joka asetettiin selvitystilaan.

Ensimmäinen Kankaanpään Osuuskauppa oli perustettu 1903, mutta se joutui lopettamaan toimintansa 1909. Sen jälkeen kunnassa toimi pitkään viisi Satakunnan Osuuskaupan myymälää ja yksi Honkajoen Osuuskaupan myymälä.

Oman osuuskaupan uudelleen perustamisesta keskusteltiin Kankaanpäässä vuosien varrella moneen otteeseen, etenkin 1939, kun OTK-lainen Osuusliike Pohjankangas aloitti toimintansa kunnassa. 1941 suoritettiin jäsenten koemerkintä oman puolueettoman osuuskaupan aikaansaamiseksi, ja sen perusteella päätettiin ryhtyä perustamistoimiin.

Käynnissä ollut sota viivytti valmisteluja, ja osuuskaupan perustava kokous päästiin pitämään vasta 29. kesäkuuta 1943. Perustamispöytäkirjan alkikirjoittajia oli 75.

Uusi Kankaanpään Osuuskauppa osti Satakunnan Osuuskaupalta ja Honkajoen Osuuskaupalta niiden kunnassa toimivat myymälät. Vastaperustettu osuuskauppa osti myös Neuvostoliitolle menetetyllä alueella toimineen Jääsken Osuuskaupan tavara-varaston, joka oli onnistuttu evakuoimaan Kankaanpään.

Liiketoiminta alkoi lokakuussa 1944. Honkajoen Osuuskauppa yhdistyi Kankaanpään Osuuskauppaan 1970-luvun alussa.

Selvitystilaan joutuneen Kankaanpään Osuuskaupan liiketoimintojen siirtyminen keväällä 1983 Satakunnan Osuuskaupalle merkitsi liikkeen palauttamista lähes neljänkymmenen vuoden jälkeen entisille toimialueilleen Pohjois-Satakunnassa.

Kankaanpään keskuksimapaikassa ja ravintola Kestituvassa suoritettiin mittavat uudelleenjärjestelyt. Seuraavana vuonna suljettiin Kankaanpään elintarvikeosasto ja Kestitupa myytiin. Kankaanpään jäivät rauta- ja maatalousosastot.

Uutta toimintaa Kankaanpään Osuuskaupassa

OK-autohallimme

Anturan liiketallissa torin varrella

Tilastojen mukaan
PEUGEOT 304
on kestävyydeltään
kaikkein
parhaita autoja.

Edustamme
automerkit
**PEUGEOT
LADA
ELITE**

Toimilueemme
Pohjois-Satakunta
Puh. päivisin
21 500
Iltaisin 71 250

Maailman
Merkki
Tilaa 304 kunnolla nopeasti.

4 000, 5 000, 6 000, 7 000
1. malli, 1.200 cm³, 2-12
2. malli, 1.6 L, 4-12, 4-16
3. malli, 1.6 L, 4-12, 4-16

Tervetuloa koeajamaan

OK-autohalli

KANKAANPÄÄN OSUUSKAUPPA

Porin toimitiloja parannellaan

Satakunnan Osuuskaupan johtoa työllisti 1983 koko SOK-ryhmää koskevan rakennemuutoksen edellyttämien toimenpiteiden valmistelu.

Satakunnan osuuskauppapiirissä oli kolme vahvaa osuuskauppaa: Harjavallan, Kokemäen ja Huitisten osuuskaupat. Niiden hallitusten ja hallintoneuvostojen kanssa päästiin yksimielisyyteen alueosuuskaupan perustamisesta. Käytännön toteutus jäi odottamaan seuraavaa vuotta.

Fuusioitumista odoteltaessa Satakunnan Osuuskaupassa investoitiin Porissa sijaitsevien toimitilojen mittaviin uudistuksiin.

Tavaratalo Sokos-market avattiin kokonaan uusittuna ja kunnostettuna keväällä 1983. Sokos-Satakunta, joka oli päivittäistavaraosastoa luukunottamatta ollut perustamisestaan saakka SOK:n liiketoimintaa, oli uusittu osittain. Sen Mestarin Herkku -osasto koki muodonmuutoksen.

Hotelli Satakunta laajeni Gallen-Kallelankatu 8:aan, kun vanhaa hotelliä vastapäätä valmistuneeseen Tapiola-yhtiön taloon tuli hotellihuoneita. Kadun alta kulkeva tunneli yhdisti vanhan ja uuden hotellipuolen.

Hotellin päärakennuksen alakertaan oli perustettu uudentyyppinen anniskeluoikeuksin varustettu kahvila-ravintola Café Satakunta sekä Pub Winston.

Kun Mestarin Lihapuoti luovutti tilansa vanhasa hotellirakennuksessa anniskeluoikeuksin varustetulle Café Satakunnalle, myymälä siirtyi hotellin laajennusosan kanssa uuteen taloon nimellä Herkutori.

Harjavallan Osuuskaupan kasvu teollisuuden imussa

Harjavallan Osuuskaupan perustamiskokous oli pidetty 12. tammikuuta 1908 Harjavallan seurahuoneella. Perustamistilaisuudessa osuuskuntaan liittyi 24 jäsentä, mutta jo kahden kuukauden kuluttua jäsenmäärä ylitti 200.

Liikkeen toiminta aloitettiin 7. toukokuuta leipuri F. Peltoselta vuokratussa talossa. Samainen Peltonen toimi myös ensimmäisenä liikkeenhoitajana.

Kun osuuskauppa aloitti toimintansa, Harjavalta oli vielä hiljainen maaseutupitäjä. Osuuskaupan toimipaikkoja oli toisen maailmansodan kynnykselle asti vain kaksi.

Perustan Harjavallan teollistumiselle loi 1930-luvun lopussa Kokemäenjoen Pirilän ja Lammaisten koskiin rakennettu voimalaitos. Paikkakunta sai ratkaisevan kasvusysäyksen 1944, kun Outokumpu Oy:n kuparisulatto siirrettiin Imatralta sodan jaloista Harjavaltaan. Tehtaan sulatusmenetelmä edellytti, että tehdas voitiin liittää suoraan uuden voimalaitoksen generaattorijännitteeseen. 1947 Harjavaltaan tulivat vielä Rikkihappo Oy:n tehtaat.

Voimakkaan teollistumisen mukanaan tuoma kasvu muutti nopeasti Harjavallan elinkeinorakennetta. Väkiluku kasvoi yli kolminkertaiseksi, ja Harjavallan Osuuskaupan myymäläluku ja liikevaihto hypähtivät moninkertaisiksi.

Harjavallan Osuuskaupan päättäessä liittyä uuteen alueosuuskauppaan 1984 sen hallituksen puheenjohtajana oli maanviljelijä Ilkka Tupi ja varapuheenjohtajana maanviljelijä Risto Mattila. Liikkeen viimeisenä toimitusjohtajana oli Matti Pohjonen.

Vasemmalla Harjavallan Osuuskaupan myymälä 1930-luvulla. Oikealla Kokemäen Osuuskaupan myymälä 1920-luvulla.

Kokemäellä vauhtiin vasta toisella kerralla

Ensimmäinen osuuskauppa Kokemäellä perustettiin 1906 Peipohjan kylään, joka oli tärkeä Porin ja Rauman radan risteyspaikka. Pienen osuuskaupan ohjelmaan kuului vallata koko pitäjä, ensimmäiseksi sivumyymälä Tulkkilaan ja sen jälkeen pitäjän syrjäkylmille.

Kokemäki ei kuitenkaan ollut vielä kypsä osuuskauppa-aatteelle. Valtausyrietykset torjuttiin etenkin Tulkkilan vahvan yksityiskauppiaskunnan voimin ja ovet Peipohjassa suljettiin parin vuoden yrittämisen jälkeen. Osuuskauppa-asia Kokemäellä hautautui kahdeksaksi vuodeksi.

Ajatus nousi esiin uudestaan Kokemäen maamiesseuran kokouksessa joulukuussa 1916, ja Kokemäen Osuuskaupan perustava kokous pidettiin 18. joulukuuta. 32 hengen perustajajoukkoa ryhdyttiin tarmokkaasti laajentamaan, ja maaliskuussa 1917 jäsenmäärä oli noussut 240:een. Nyt uskallettiin aloittaa varsinainen toiminta. Kauppa avattiin 4. huhtikuuta.

Nuoren osuuskaupan alkutaipaleella oli samoja esteitä kuin Satakunnan Osuuskaupallakin Porissa: ensimmäisen maailmansodan aiheuttama tavarapula ja heikkolaatuiset korviketuotteet, jotka muodostuivat sodan päätyttyä rasiutukseksi, kun ne eivät enää kelvanneet kenellekään. Kansalaissodan aikana venäläinen sotaväki ja punakaarti pakko-ottivat liikkeeltä tavaraa.

1950- ja 1960-luvuilla Kokemäen Osuuskauppa lisäsi myyntiään vuosi vuodelta niin, että siitä tuli osuuskauppapiirin suurin maaseutukauppa.

Kokemäen Osuuskaupan viimeisen hallituneuvoston puheenjohtajana fuusiovuonna 1984 oli maanviljelijä Matti Tuovinen ja varapuheenjohtajana emäntä Iris Lähteenmäki. Hallituksen puheenjohtajana oli liikkeen toimitusjohtaja Pauli Hinkkanen.

Huittisten Osuuskauppa hetken toisessa leirissä

Huittisissa ajatus osuuskaupan perustamisesta oli tullut esille jo syksyllä 1900. Seuraavana vuonna perustettiin Huittisten osto- ja myyntiosuuskunta, jota voidaan pitää osuuskaupan edeltäjänä. Yritys jäi kuitenkin vain paperille, kun se ei koskaan edennyt käytännön toimiin.

Osuuskauppa-asiaan palasi seuraavaksi 1903 Huittisten isäntäyhdistys, mutta asia eteni hitaasti. Huittisten Osuuskaupan perustamista valmisteleva osuustoimintakokous pidettiin 12. joulukuuta 1904, jolloin päätettiin aloittaa liikkeen toiminta vasta, kun vähintään 300 jäsentä oli saatu mukaan.

Jäsentavoitteeseen päästiin tammikuussa 1905, varsinainen perustava kokous pidettiin 18. maaliskuuta ja osuuskauppa avasi ovensa 20. toukokuuta.

Liikkeellä oli pitkään vain yksi myymälä. Ensimmäiset kaksi sivumyymälää (Huhtamo ja Keikyä) avattiin ensimmäisen maailmansodan aikana, ja toimipaikkojen lukumäärä alkoi kasvaa kunnolla vasta 1920-luvulla. Laajan pitäjän osuuskaupalla oli parhaimmillaan pitkälti toistakymmentä toimipaikkaa.

Osuuskaupan historiaan kuuluu lyhyt episodi sosialistisena osuuskauppana. Vasemmistoenemistöinen osuuskunnan kokous päätti marraskuussa 1917 siirtyä OTK-laiseen leiriin.

”Punaisten valtakausi muodostaa oman lehtensä Huittisten Osuuskaupan historiassa. Uusi vuosi 1918 toi kaupan palvelukseen kokonaan uudet henkilöt...Itse kauppatoinnasta ovat tiedot niukat, kenties kapinan loppuvaiheissa hävinneet...20.4.1918 päättyi tämä lyhytaikainen herruus. Aamulla paikalle osuneet asukkaat sulkivat hylätyn osuuskaupan ovet ja sammuttivat palamaan jääneet sähkövalot. Mitä ei oltu aikaisemmin käytetty punakaartin tarpeisiin, se oli nyt otettu mukaan pakoretkelle. Samaa tietä olivat menneet kaupan rahavarat.” (Huittisten Osuuskaupan 50-vuotishistoriikki)

Huittisten Osuuskaupan viimeisen hallintoneuvoston puheenjohtajana 1984 oli maanviljelijä Leino Rouvinen ja varapuheenjohtajana maanviljelijä Si-

Huittisten Osuuskauppa oli osuuskauppaväen oman Paloapuyhdistys Tulenvaran ensimmäinen vakuutuksen ottaja. Kuvassa Tulenvaran vakuutuskirja n:o 1, joka on päivätty 1. toukokuuta 1910 eli samana päivänä, jolloin paloapuyhdistys aloitti varsinaisen toimintansa.

Huittisten Osuuskaupan ensimmäinen myymälä avattiin 20. toukokuuta 1905 Laukkylän torin kulmalla vuokratuissa talossa.

Jo vajaan kahden vuoden toiminnan jälkeen Huittisten Osuuskauppa muutti vuokratiloista omaan taloon.

Vakuutuskirja N:o 1 Vakuutusmaksu Smk 100000

PALOAPUYHDISTYS TULENVARA

Huittisten Osuuskauppa n:o 1, Huittisten kaupunki, Laukkylän torin kulma, Laukkylä, Huittinen, Etelä-Suomi.

Tämä vakuutus on annettu tässä kassa 1. päivä toukokuuta 1910.

Yhteensä 100000 Smk.

N:o	Luokka	Arvo	Ennen	Nyt	Vakuutusmaksu
1.	1.	Tuokkylän vanha tulenvaru, tuoli, kassalava, pöytä, jalkalattina, myymälä, laaksohuone.	30000	4500	25500
2.	2.	puuseen, rautakattomasi makuuhuone, keuhkokuiva, kaminakattomasi, kaminakattomasi, kaminakattomasi.	25000	4000	21000
3.	1.	huonekassa.	5000	4000	1000
			60000	12500	47500
			100000	10000	90000

Tällä kirjalla on annettu vakuutus. Ostan päätöksensä Huittisten kassan Huittisten kaupunki, Laukkylän torin kulma.

Kassan puolesta 1. päivä 1910.

PALOAPUYHDISTYS TULENVARA

J. J. J. J. J.

pi Mäkelä. Hallituksen puheenjohtajana oli liikkeen toimitusjohtaja Mikko Stenfors.

Rauma jättäytyy ulkopuolelle

SOK:n suunnitelmiin sisältyi myös Raumalla ja lähikunnissa toimivan Osuuskauppa Keulan liittymisen Satakunnan Osuuskauppaan.

Nykyinen Osuuskauppa Keula sai alkunsa 27. lokakuuta 1903, kun Rauman Osuuskaupan perustava kokous pidettiin. Kun Suomi 1908 jaettiin 11 osuuskauppapiiriin, yhden keskuspaikaksi tuli Rauma. Myöhemmin SOK perusti Satakunnan alueen konttorinsa Raumalle. Konttori muutti Poriin 1957, ja samalla Rauman osuuskauppapiiri muuttui Satakunnan osuuskauppapiiriksi, joka siirtyi myös Poriin.

Osuuskauppa Keula syntyi 1967, kun kolme Rauman lähikuntien osuuskauppaa Eurajoelta, Hinnerjoelta ja Lapista fuusioitui Rauman Osuuskauppaan.

Keula jäi 1984 jatkamaan Rauman seudun alueosuuskauppana Satakunnan Osuuskaupan naapurina, kun Keulassa katsottiin, etteivät ongelmat poistuisi kahden heikon osuuskaupan yhdistymisellä.

Kuten niin monessa yhteydessä, kahden satakuntalaisen naapurikaupungin Porin ja Rauman keskinäiset epäluulot vaikuttivat nähtävästi tässäkin taustalla.

Satakunnan Osuuskauppapiirin piiritoimikunnan puheenjohtajana 1983-1985 toiminut emäntä Iris Lähteenmäki muistelee Keulan hallintoneuvoston puheenjohtajan Pentti Lähteenmäen (ei sukua edelliselle) tiivistäneen raumalaisten hallintoelinten ja muiden luottamushenkilöiden kannan: ”yhdistyminen vain meidän ruumiimme yli”.

Satakunnan Osuuskaupan ja Osuuskauppa Keulan mahdollista fuusioitumista on käsitelty muutama otteeseen myöhemminkin. Vuoden 1994 neuvottelujen kulkua selvitetään Keulan 100-vuotishistorian luvussa ”Fuusiosta neuvotellaan, uhas- ta selvittää”. Tekstistä käy ilmi, että Keulan taholta neuvotteluissa ei edes haluttu pohtia fuusion mahdollisuuksia, vaan käytiin avointa viivytystaistelua.

”Neuvottelut Satakunnan Osuuskaupan kanssa aloitettiin. Toimitusjohtaja Raimo Jaakkola oli jäämässä eläkkeelle.

Hänen tavoitteenaan oli ennen eläkkeelle jäämistään saattaa päätökseen osuuskauppojen fuusio. Myös SOK:n tavoite oli saada Keula liittymään Satakunnan Osuuskauppaan...

Fuusioneuvotteluissa otimme hallintoneuvoston puheenjohtajan Pekka Kivimäen kanssa ”Turun kortin” käyttöön ja kävimmekin neuvotteluja myös Turun Osuuskaupan kanssa...

Lopputuloksena saimme valmiiksi neuvotellun fuusiosopimuksen, jota minun piti lähteä toteuttamaan.

Neuvotteluissa Jukka Salmisen kanssa sain sovittua, että sopimusta lähdetäisiin toteuttamaan Satakunnan Osuuskaupan silloisen toimitusjohtaja Raimo Jaakkolan jäätyä eläkkeelle. Saimme jälleen lisääkää!...

Fuusiopeikko saatiin lopullisesti poistettua vuonna 1995 keskusteluissa vuorineuvos Jere Lahden kanssa... Näin oli vuosien fuusiopainajainen pois keulalaisten har- teilta.” (Keulan 100-vuotishistoria, ss. 52-53)

Satakunta jäi ilman koko maakunnan kattavaa yhtä alueosuuskauppaa.

Iris Lähteenmäki, satakuntalainen nainen organisaatiouudistuksen myrskynsilmissä

Kokemäen Osuuskaupan hallintoneuvoston jäsen (1973-1984, varapuheenjohtaja 1982-1984) ja Satakunnan Osuuskauppapiirin piiritoimikunnan jäsen (1973-1985, puheenjohtaja 1983-1985), emäntä Iris Lähteenmäki toimi noina S-ryhmän myllerryksen aikoina SOK:n hallintoneuvoston jäsenenä (1980-1985).

Hän kertoi tätä historiateosta varten tehdyssä haastattelussa, että S-ryhmää uudistettaessa kokouksia pidettiin kiivaimpina aikoina Helsingissä kaksikin kertaa viikossa. Se ei paikallisen osuuskaupan luottamushenkilöstä enää tuntunut luottamustehtävältä ja hallitustyöskentelyltä, vaan oli käytännössä kokopäivätoimi.

Iris Lähteenmäestä oli kuitenkin tuolloin kriisiaikana mukava työskennellä, kun SOK:n hallintoneuvosto koostui tietävistä ja yhteistyökykyisistä ihmisistä.

Uutta pääjohtajaa Juhani Pesosta Lähteenmäki luonnehti voimakkaaksi ja peräänantamattomaksi mieheksi, joka ei paljon muuttanut kerran ottamaansa kantaa. Pesonen sai alusta alkaen ainutlaatuisen ratkaisevan aseman S-ryhmän pelastamisessa, ja kun hän 1988 lähti SOK:sta, S-ryhmän jatko oli jo varmistettu.

Kokemäen Osuuskaupan piirissä toimineiden henkilöiden keskuudessa oli Iris Lähteenmäen mukaan alueosuuskauppa-suunnitelmasta alun perin varsin synkkiä näkemyksiä. Pelättiin jäämistä syrjään, kun toiminta keskittyisi Poriin. Liikkeen toimivan johdon tärkeimpiä tehtäviä olikin tämän pelon poistaminen.

Emäntä Iris Lähteenmäki seurasi satakuntalaisen osuustoiminnan kehittymistä vuosikymmenten ajan Kokemäen Osuuskaupan, Satakunnan Osuuskauppapiirin ja Satakunnan Osuuskaupan keskeisissä luottamustehtävissä sekä SOK:n hallintoneuvoston jäsenenä.

S-83 -suunnitelmasta parhaiten selvillä olleet ja tarkemmin ajatelleet luottamushenkilöt oivalsivat, että osuuskaupan säilyminen edellytti muutoksia. Johto teki alun alkaen selväksi, että kaikki neljä osuuskauppaa, Satakunnan, Kokemäen, Harjavallan ja Huittisten osuuskaupat tulevat olemaan tasavertaisia uudessa liitossa, ja että syntyy todellinen ja tehokas alueosuuskauppa.

Näin todella tapahtuikin Iris Lähteenmäen todistuksen mukaan ainakin Kokemäellä. Alussa paikallinen ongelma tosin oli, että liikkeen Kokemäen päämyymälä S-market Teljäntori joutui toimimaan liian pienissä tiloissa ja hieman epäedullisella paikalla Tulkkilassa. Asia korjaantui muutaman vuoden kuluttua, kun market siirrettiin Kokemäen kaupan tehokeskittymäksi muodostuneeseen liikekeskukseen.

Alueosuuskaupan muodostamisen jälkeen Iris Lähteenmäki jatkoi luottamushenkilön uraansa Satakunnan Osuuskaupan hallituksen jäsenenä (1985-1996, varapuheenjohtaja 1996). Hän on korostanut, ettei tuntenut koskaan olevansa tässä tehtävässä jonkinlaisena naiskiintiönä, vaan saaneensa olla tasavertaisena tärkeiden ja mielenkiintoisten asioiden keskipisteessä.

Osuustoiminta-aate oli aina voimakkaasti mukana Iris Lähteenmäen toiminnassa. Hän korosti, että ilman osuus toiminnan aatetta Suomen maatalous ei olisi koskaan nousut sellaiseen asemaan, jossa se oli Suomen liittyessä Euroopan Unioniin.

SOK:n pääjohtaja Juhani Pesonen vieraili Satakunnan Osuuskaupassa huhtikuussa 1986. Hallintoneuvoston puheenjohtaja Pentti Vaimio-Mattila ja toimitusjohtaja Raimo Jaakkola esittelivät Porin Sokos-tavarataloa.

Myllerrystä myös edistysmielissä osuuskaupassa

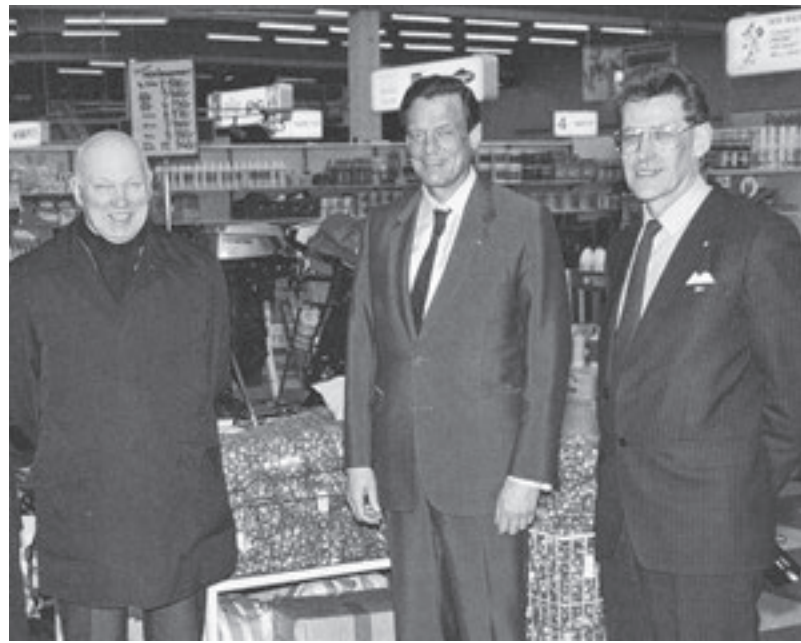
Samaan aikaan S-ryhmän uudelleen organisoinnin kanssa vastaavaa kehitystä tapahtui myös ns. edistysmielisyssä eli OTK-laisessa osuustoiminnassa.

Vuonna 1983 jäljellä olevat 39 paikallista edistysmielistä osuusliikettä ja niiden keskusliike OTK sulautuivat yhteen uudeksi E-osuuskunta Ekaksi, joka aloitti toimintansa 1. lokakuuta.

Mukana oli Porista Osuusliike Sataseutu (1902 perustettu Porin Työväen Osuuskauppa, 1920-1980 nimeltään Osuusliike Kansa), joka oli jo aikaisemmin sulauttanut itseensä yhtä lukuun ottamatta Satakunnan muut OTK-laiset kulutusosuuskunnat.

Ne olivat 1909 perustettu Porin maalauskunnassa toiminut Kyläsaaren Osuuskauppa (sulautui 1932), 1903 perustettu Porin maalauskunnassa toiminut Osuusliike Työnapu (vuoteen 1951 Pihlavan Työväen Osuuskauppa; sulautui 1954), 1906 perustettu euralainen Osuusliike Kehä (sulautui 1980), 1939 perustettu kankaanpääläinen Osuusliike Pohjankangas (sulautui 1980), lauttakyläläinen 1947 perustettu Osuusliike Satarengas (sulautui 1980) sekä raumalainen 1920 perustettu Osuusliike Suoja (sulautui 1980).

Pohjois-Satakunnasta E-osuuskunta Ekaan fuusioitui 1936 perustettu parkanolainen Osuusliike Satapohja (vuoteen 1959 Pohjois-Satakunnan Osuusliike).

Satakuntalaisen alueosuuskaupan sisäänajoa

S-83 -ohjelman mukainen alueosuuskauppa syntyi Satakunnassa syksyllä 1984.

Tulevan alueosuuskaupan toiminnan suunnittelu oli käynnistynyt heti kesällä 1983. Alueosuuskaupan muodostamisneuvottelujen koordinaattorina toimi SOK:n Porin konttorin johtaja Sauli Kiiskinen.

Satakunnan Osuuskauppa oli määritelty vastaanottavaksi osuuskaupaksi ja liittyjiksi määriteltiin Harjavallan, Huittisten ja Kokemäen osuuskaupat, joiden kanssa sulautumisasiakirjat allekirjoitettiin 8. helmikuuta 1984.

Uusi alueosuuskauppa, jonka nimeksi tuli Satakunnan Osuuskauppa, aloitti toimintansa uusitulla organisaatiolla syyskuun alusta. Se merkittiin kaupparekisteriin 28. syyskuuta.

Satakunnan Osuuskaupalla oli fuusioiden jälkeen yhteensä 74 myymälää ja muuta toimipaikkaa. Henkilöstön lisäys uusilta alueilta oli lähes 200 henkilöä, mutta pienimpien myymälöiden pian tapahtunut lopettaminen vähensi lukua niin, että fuusioiden aiheuttama lopullinen henkilöstön kasvu oli runsaat sata henkilöä.

Osuuskauppa uudisti sääntöjään vastaamaan laajemman toimialueen tarpeita. Edustajiston jäsenmäärä nostettiin 64:sta 80:aan ja hallintoneuvoston jäsenmäärä nousi 24:een. Molempien hallintoelinten jäsenmäärä laski myöhemmin.

Taloudellisesti 1984 oli liikkeelle raskas. Liikeväen lakko sulki osuuskaupan kaksi tavarataloa noin kolmen viikon ajaksi.

Tervehdyttämisen tyly arki

SOK-ryhmän osuuskaupoissa alkaneen tervehdyttämisyjakson arki oli tylyä aikaa. Toimialoja karsittiin, tappiollisia myymälöitä suljettiin ja henkilöstöä irtisanottiin. Maan eri puolilla toimineen SOK:n konttoriverkoston viimeiset yksiköt lakkautettiin.

Velkaa oli paljon ja lisää rahaa tarvittiin. Pankkien luottamus osuuskauppaa kohtaan rakoili ja korot olivat korkealla. Maksuvalmiuden turvaamiseksi oli ongelmallisimpaan aikaan pakko lainata merkittäviä summia jopa 17,5 %:n korolla. Tuolloin Satakunnan Osuuskaupan talousjohtajana ollut Matti Ojanperä kertoo, että jo lainattaessa tiedettiin, ettei terve liiketoiminta voi pitkään kestää moista korkorasitetta.

Myös yleinen mielipide oli osuuskauppoja vastaan. Johdon toimia arvosteltiin ja kyseenalaistettiin. Lyötiin edestä ja takaa. Muilla näytti menevän lujaa, osuuskaupoilla huonosti.

Ajan myötä taantuma kuitenkin laajentui koko talouselämään. Näyttävästi korkeammalla kiittäneet kaupan ryhmittymät putosivat nekin yksi kerrallaan taantumaa.

Matti Ojanperän mukaan ryhmän osuuskauppojen onni oli, että tervehdyttäminen tapahtui ajoissa. Saneeraus hallittiin, vaikka kipeää teki. Viimeistään ajautuminen 1990-luvun alun lamaan olisi muodostunut S-ryhmälle kohtalokkaaksi, jos sitä ei olisi saneerattu jo 1980-luvulla.

Vitsit vähissä

SOK:n hallitus piti kokoustaan 1980-luvun jälkipuoliskolla. Asialistalla oli mm. erään hiljattain eläkkeelle jääneen toimitusjohtajan suunnitelma kerätä S-ryhmään liittyviä kaskuja haastattelemalla osuuskauppojen liikkeenjohtajaveteraaneja. Suunnitelmaan sisältyi pyyntö, että hänen junaanmatkojaan korvattaisiin tietyllä summalla.

Asian ja siihen liittyvän määrärahopyyntön esitteli järjestöneuvos Tapio Peltola. Esittelyä seurasi pitkä hiljaisuus. Edellisenä asiakohtana oli ollut katsaus SOK:n ja osuuskauppojen tuloksiin, jotka olivat yhteensä satoja miljoonia markkoja tappiolla.

Hiljaisuuden katkaisi SOK:n pääjohtaja Juhani Pesonen ehdottamalla, että anottu matkamääräraha hyväksyttäisiin, koska ”nyt vitsit ovat todella vähissä”.

Määräraha myönnettiin yksimielisesti.

(järjestöneuvos Tapio Peltolan kirjeestä kauppaneuvos Matti Ojanperälle 2003)

S-90 jatkaa S-ryhmän kehittämistä

S-83 -suunnitelma ei johtanut koko S-ryhmän talousongelmien ratkaisuun, vaan tappiot kasvoivat entisestään 1983-1985. Syynä oli alueosuuskauppojen odotettua heikompi tila. Keskusliikkeen kannattavuutta puolestaan rasittivat alueosuuskauppojen kanssa tehdyt omaisuuskaupat, joissa SOK osti maatalouskone- ja rautakaupparavastoja, hotellien ja ravintoloiden kalustoja ynnä muuta.

Syksyllä 1985 SOK:ssa käynnistettiin vuosien 1986-1990 strategian eli S-90 -suunnitelman laatiminen. SOK:n hallintoneuvosto hyväksyi sen huhituksessa 1986.

S-90:n tavoite oli S-ryhmän kilpailukyvyyn parantaminen saavuttamalla kilpailijoihin eli muihin kaupparyhmiin verrattuna ylivoimainen liiketoiminnan osaaminen. Tärkeimpänä keinona tavoitteiden saavuttamiseksi nähtiin kanta-asiakkuus, jota oli lähdettävä kehittämään koko ryhmän piirissä.

S-90:n strategian ydin oli vähittäiskaupan siirtäminen ketjuihin. Kullakin kolmella päätoimialalla, päivittäis- ja erikoistavarakaupassa, maatalouskaupassa sekä hotelli- ja ravintolatoiminnassa panostettaisiin strategisiin ketjuihin, jolloin liiketoiminta saataisiin jälleen kannattavaksi.

Päivittäis- ja erikoistavarakaupassa Citysokokset, S-marketit ja Prisma-automarketit muodostaisivat strategiset ketjut. Prismoiksi muuttuneet entiset Sokos-marketit saisivat seurata uusista Prismoista. S-markettien määrä kasvaisi sadasta yli kahtensataan. Kannattamattomat lähikaupat tuli ajaa alas niin, että lähimyymläverkosto supistuisi 1 100 myymälästä noin 500:een.

Rautakauppa, konekauppa, huoltamokauppa, autokauppa ja teollisuus laskettiin nyt sopeutettaviin toimialoihin. Sopeuttaminen saattoi tarkoittaa myös toiminnan lopettamista. SOK:n seitsemästä jakelukeskuksesta neljä tuli lakkauttaa ja niiden kiinteistöt myydä.

Alueosuuskauppojen kannattavuutta tuli parantaa edelleen yhdistämällä. Tämä johtaisi sekä alueosuuskauppojen että paikallisuuskauppojen määrän vähentymiseen.

Kyläkaupat katoavat

Pienten toimipaikkojen lakkautukset olivat jatkuneet Satakunnassa.

Järvikylän (Nakkila), Korvenkylän (Luvia), Honkakosken (Pomarkku), Raudun (Kiiikoinen) sekä Porissa Kyläsaaren, Lattomerén, Ahlaisten ja Preiviikin myymälät sekä Porin alueella kiertänyt myymäläauto lopettivat toimintansa 1981. Varvinkatu 15:n (Pori) ja Jalonojan (Kokemäki) myymälät suljettiin 1984.

Vuosi 1984 painottui paljolti neljän satakuntalaisen osuuskaupan yhdistymistä koskeviin neuvotteluihin ja sulautumisen käytännön suunnitteluun. Toimipaikkaverkoston ja toimialojen rakennemuutoksissa päästiin vauhtiin seuraavana vuonna.

Todellinen lakkauttamisvyöry tapahtui 1985, kun alueosuuskaupan synnyn mukana uuteen Satakunnan Osuuskauppaan tulleita pieniä maaseutumyymälöitä suljettiin. Myös toimintaa hotelli- ja ravintola-alalla supistettiin.

Lakkautettujen toimipaikkojen listalla olivat Herkkutori ja Itsenäisyydenkatu (Pori), Viikkala (Nakkila), Merstola (Harjavalta), Riste (Kokemäki), Huhtamo ja Sampu (Huittinen), Harola ja Panelia (Kiukainen), Tuiskula ja Vuorenmaa (Köyliö), Hirvijärvi ja Otamo (Siikainen), Keikyä, Harjavallan tekstiilimyymlä, Kokemäen polttoainepiste, Kiiikoisten myymäläauto, Kokemäen Baari, Kankaanpään OK-Grilli ja Köyliön Grilli-kahvio.

Vuokrasopimusten päättymisen vuoksi suljettiin muutama kahvila, ja Porissa hotelli Karhun Kruunun ja ravintola Karhun Kamarin kiinteistön omistaja vuokrasi tilat yksityiselle yrittäjälle.

Kokemäen Leipomo vuokrattiin Sokle Oy:lle ja Harjavallan ravintola Valtatupa ulkopuoliselle yrittäjälle. Vuoden viimeisenä päivänä tehtiin sopimukset, joilla vuokrattiin hotelli Satakunta ravintoloinen Oy Sokoteria Ab:lle ja Sokos-marketin rautaosasto SOK:lle.

Seuraavana vuonna olivat lakkautusvuorossa Porissa Ruosniemen myymälä, Kokemäen Kotitukku ja toinen myymäläautoista sekä Huittisten Korona-Baari ja Lauttakylän Shell.

Eikä pienten toimipaikkojen vähentäminen lop-
punut vielä tähän. Oli peruuttamattomasti siirrytty
suurempien liiketoimintayksiköiden aikaan.

Kokemäen Sokos-tavarataloa laajennettiin ja
se avattiin kokonaan uudistettuna 30. elokuuta. Se
muutettiin parin vuoden kuluttua S-market Teljän-
toriksi. Tavaratalon yhteydessä toimiva ravintola
Siltahovi, jossa oli myös pieni hotelliosia, tuli käyt-
töön syyskuussa. Samalla suljettiin vanha ravinto-
la Henriikki.

Huittisissa aloitettiin uuden S-marketin rakenta-
minen, jonka toteuttamisen SOK oli luvannut, mut-
ta sitten vetäytynyt.

*Siikaisten Osuuskaupan Honkakosken myymälä sijaitsi kaukana kunnan
keskuspaikoista. Se perustettiin Porin-Haapamäen radan varteen
Pomarkun kunnan puolelle hoitamaan osuusliikkeen rautateitse tapahtuvaa
tavarankuljetusta. Myymälän yhteydessä oli tilava varastosuoja, johon raskas
tavara voitiin purkaa suoraan rautatievaunusta.*

*Ruosniemi ja Ahlainen olivat 1980-luvulla lakkautettujen myymälöiden
joukossa.*

*Huittismarket avattiin lokakuussa
1985.*

Painopiste päivittäis- ja erikoistavaroihin

Painopistettä siirrettiin 1985 voimakkaasti päivittäis- ja erikoistavaralinjan, erityisesti rauta- ja maatalouskaupan suuntaan. Sitä varten Harjavallan, Merikarvian ja Nakkilan toimipaikat kunnostettiin S-marketeiksi. Huittismarket valmistui ja avattiin yleisölle.

Myös maataloustavarakaupan toimintaedellytyksiä parannettiin ostamalla SOK:n Porin viljavarrasto viiden hehtaarin tontteineen.

Päivittäistavarakaupan uudelleen organisoimista alkoi vetää huhtikuussa aluejohtajaksi tullut pitkän linjan osuuskauppamies, nykyinen Satakunnan Osuuskaupan kaupallinen johtaja Mauri Keskitalo. Hänen vastuullaan oli aluksi Harjavallan, Huittisten ja Nakkilan S-markettien sekä Kokemäen Sokos-tavaratalon päällikön tehtävät ja em. kuntien osuuskauppatoimintojen ohjaus ja valvonta.

Toimialalinjausten lisäksi Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvostossa oli päätetty, ettei pysyvästi tappiollista liiketoimintaa hyväksytä. Toimipaikkaverkostossa oli jatkettava mittavaa saneerausta, koska liikkeellä oli edelleen sekä Porissa että ympäri maakuntaa suuri määrä pieniä myymälöitä, joiden toiminta oli tappiollista eikä kannattavia toimintaedellytyksiä ollut näkyvissä.

Hotelli SOK:lle

Porin Sokos-tavaratalosta tuli CitySokos maaliskuussa 1985, kun S-ryhmän kaupunkien keskustoissa sijaitsevat 23 tavarataloa saivat uuden markkinointinimen. Sokos-marketin rautaosasto vuokrattiin SOK:lle vuoden viimeisenä päivänä. Se siirtyi kuitenkin takaisin Satakunnan Osuuskaupan rautaosastoksi vuoden 1988 alussa.

Pääjohtaja Pesosen S 83 -suunnitelman mukaan osuuskauppojen hotellit siirtyivät SOK:n hoidettaviksi. Porissa näin ei käynyt heti: juuri tuolloin hotelli Satakunta oli oikeastaan Satakunnan Osuuskaupan ainoa yksikkö, joka tuotti voittoa.

SOK:n hallintoneuvoston jäsenenä Raimo Jaakkola pysyi hyvin selvillä hotelli- ja ravintolatoi-

minnan järjestelyistä S-ryhmässä. Hän pystyi myös vaikuttamaan siihen, että loppujen lopuksi hotelli Satakunnan ja sen ravintoloiden liiketoiminta myytiin SOK:n hotelli- ja ravintolayritykselle Oy Sokoteria Ab:lle vasta 1986.

Pääkonttorikiinteistön myynti pelastaa liikkeen

Satakunnan Osuuskaupan maksuvalmius oli vaaravyöhykkeessä, kun liikkeen lainoista maksetut nettorot olivat kohonneet voimakkaasti.

Jotta korkorasite saataisiin hallintaan, tehtiin merkittävä kiinteistökauppa. Vuonna 1939 valmistunut pääkonttorirakennus Gallen-Kallelankatu 7:ssä myytiin 1987 Tapiola-yhtiölle. Osuuskauppa jäi vanhaan keskustoimipaikkaansa vuokralaiseksi.

Tästä kaupasta päättäminen oli monelle hallintoneuvoston jäsenelle vaikeaa, mutta nähtiin kuitenkin, että Porin Mikkolaan oli yhä selvemmin rakentumassa liikkeen uusi kivijalka.

Hotellikauppa sekä kymmeneksi vuodeksi tehty osuuskaupalle varsin edullinen vuokrasopimus toivat merkittävästi varoja liikkeen kehittämiseen.

Satakunnan Osuuskaupan edellinen toimitusjohtaja Matti Ojanperä ja nykyinen toimitusjohtaja Antti Määttä ovat todenneet useissa yhteyksissä yksimielisesti, että hotellitoiminnan myyminen Oy Sokoteria Ab:lle ja päätoimipaikan kiinteistön myyminen Tapiolalle pelastivat liikkeen.

Tuossa tiukassa taloudellisessa tilanteessa useiden kymmenien miljoonien markkojen kauppa helpotti Satakunnan Osuuskaupan todella heikkoa rahatilannetta. Liike sai mahdollisuuden pienentää lainavelvoitteitaan sekä investoida marketkaupan uudistuksiin ja kehittää marketverkostoa 1990-luvulla uudelle tasolle.

Korkorasite putosi selvästi 1986-1989, mutta 1990 alkanut lamakausi merkitsi käännettä taas huonompaan. Tilanne parantui ratkaisevasti vasta vuoden 1993 jälkeen.

Alueosuuskauppa Satakunnan Osuuskaupan ensimmäinen edustajiston vaali pidettiin 15.-16. huhtikuuta 1985. Ehdokkaita oli 288, joista valittiin 80. Äänestämässä kävi runsaat 29 % jäsenkunnasta.

Sinulle Asiakas -koulutus käynnistyy

Vuonna 1985 toteutettiin ensimmäistä kertaa koko asiakaspalvelutehtävissä toimivan henkilöstön käsittevä Sinulle Asiakas -koulutustapahtuma, jonka tavoitteena oli ammattitaidon ja palvelutietouden kehittäminen.

Sinulle Asiakas -ohjelma oli jaettu kuuteen kilpailusarjaan, joista kolme oli erikoistavarakaupan ja kolme päivittäistavarakaupan toimihenkilöille. Kussakin sarjassa oli sama myyjän työhön kuuluvia asioita käsittelevä yleisosa sekä tavara-alakohdainen osa.

Ensimmäiseen Sinulle Asiakas -kilpailuun osallistui Satakunnan Osuuskaupasta parisataa toimihenkilöä, joista viisi selviytyi valtakunnallisiin loppukilpailuihin.

Tapahtumasta muodostui S-ryhmän henkilöstön koulutusohjelman keskeinen elementti, joka toteutetaan edelleen joka toinen vuosi. Koulutuksen teema on kaikille toimialoille yhteinen, toteutus taas toimialakohtainen.

Uusi pääkonttori, ja alakertaan Alko

Vuonna 1986 ilmeni, että Alko harkitsi neljättä myymälää Poriin, mutta vaihtoehtona oli myymälän sijoittaminen Ulvilaan. Kaikki kaupan ryhmitymät olivat kiinnostuneita saamaan Alkon myymälän markkettiansa yhteyteen; Porissa sellaista ei vielä ollut missään.

Toimitusjohtaja Jaakkola tarttui tilaisuuteen tarmolla: hän kävi ensin Helsingissä esittelemässä ajatusta sijoittaa Alkon myymälä Porin Mikkolaan autotavaratalo Sokos-Marketin alueelle. Satakunnan Osuuskauppa rakentaisi SOK:n omistamalle tontille uuden pääkonttorin, josta Alkolle varattaisiin alakkerros.

Kuukauden kuluttua osuuskaupasta lähetettiin Alkolle virallinen tarjouskirje asiasta. Alko hyväksyi tarjouksen ja lähetti Porin kaupunginhallitukselle hakemuksen. Kaupunginhallitus pyöritteli asiaa, jätti sen joksikin aikaa pöydälle, kunnes hyväksyi Alkon tarjouksen tammikuussa 1987.

Raimo Jaakkolan väentö oli onnistunut.

Uusi pääkonttori Mikkolan alueella otettiin käyttöön syksyllä 1987. Vuonna 2002 otetussa kuvassa näkyy vasemmalla Palin Oy:n autotalon kulmatorni.

Ennen rakentamista tehtiin merkittävä tontti-kauppa. Satakunnan Osuuskauppa osti SOK:lta sen Mikkolassa omistamat kaksi tonttia, joilla osuuskauppa oli ollut vuokralaisena.

Rakennustyöt käynnistyivät maaliskuun alussa, ja hankkeen aikataulu oli hurja. Alkon tilat valmistuivat kalustuskuntoon jo syyskuun lopussa.

Satakunnan Osuuskaupan pääkonttori, joka oli toiminut liikkeen koko 70-vuotisen historian ajan Torikadulla, sittemmin Gallen-Kallelankadulla Porin keskustassa, ehti samaan pisteeseen vasta runsaan kuukauden kuluttua: pääkonttorin väki ja paperit muuttivat uusiin tiloihin Mikkolaan Sokos-marketin alueelle 16. marraskuuta.

Mikkolan Alko, kansan suussa pian Pikku-Prismaksi vääntynyt, oli ensimmäinen Alkon myymälä S-ryhmän kauppakeskuksen alueella. Se toimi pääkonttorin alakerroksessa vuoteen 1996 asti, muuttanut muutamaksi vuodeksi pihan yli Sokos-marketista Prismaksi nimitetyn automarketin tiloihin, kunnes se 2000 siirtyi vastavalmistuneen uuden Prisman tiloihin. Pääkonttorin alakerroksessa myydään nykyään Volvo- ja Renault -autoja.

Bonusjärjestelmä syntyy juhlavuonna

S-ryhmän toimipaikkaverkoston rakenneuudistus eteni. Uusinvestoinnit ja laajennukset kohdistuivat voimakkaasti vähittäiskaupan ketjutoimipaikoihin sekä hotelli- ja ravintolatoimintaan. Alueosuuskauppajärjestelyjen ulkopuolelle jääneiden paikallisosuuskauppojen lukumäärä väheni parilla-kolmella vuosittain.

Satakunnan Osuuskaupan 70. toimintavuosi 1987 oli toimitusjohtaja Raimo Jaakkolan mukaan hyvin monivivahteinen. Juhlavuoden aikana toteutetut tapahtumat kertoivat asiakaskunnalle, että liikkeen eräs päätavoite oli asiakaspalvelun kehittämisen sekä toiminnallisesti että puitteiltaan.

Vuoden alusta otettiin käyttöön ns. juhlavuoden bonus. Se merkitsi selvää taloudellista etua niille osuuskaupan jäsenille, jotka keskittivät päivittäis- ja erikoistavaraostoksensa Satakunnan Osuuskauppaan.

Bonusjärjestelmää kehittämässä olleen päivittäis- ja erikoistavara-kaupan linjajohtajan ja myöhemmin osuuskaupan kaupallisen johtajan Mauri Keskitalon mukaan haluttiin luoda järjestelmä, joka palkitsee käyttäjänsä kuukausittain aina kolmeen prosenttiin ostosten yhteissummasta.

Vastaavaa järjestelmää oli ensimmäisenä kehitellyt raumalainen Osuuskauppa Keula muutamaa vuotta aikaisemmin.

Kun Satakunnan Osuuskaupan tulos oli pakkasen puolella, osuuskauppa otti tappiollisessa tilanteessa melkoisen riskin ryhtyessään maksamaan bonuksia. Järjestelmä käynnistettiin kokeilumielessä: jos tulos osoittautuu myönteiseksi, bonusten maksamista jatketaan seuraavinakin vuosina.

Bonusetua käytti kuukausittain noin 1 200 jäsentä. Juhlabonus kiinnosti myös ei-jäseniä siinä määrin, että melkoinen joukko erityisesti nuorten talouksien väkeä liittyi osuuskaupan jäseniksi.

Bonusen saama myönteinen vastaanotto johdi siihen, että jäsenetujärjestelmää päätettiin jatkaa. Siitäkin huolimatta, että järjestelmää toteutettiin alussa vielä hankalasti käsipelillä: kassa merkitsi joka kerta ostossumman bonuslomakkeeseen käsin.

Päätoimipaikat uudistetaan kertarysäyksellä

Mikkolan autotavaratalo kehittyi entistä monipuolisemmaksi palvelukeskukseksi, kun Alkon itsepalvelumyymälä oli avannut ovensa samalla alueella.

Pienten toimipisteiden kato jatkui: vuoden 1987 aikana suljettiin Kaasmarkun, Koskin, Laihian, Noormarkun ja Söörmarkun myymälät. Satakunnan Osuuskaupan lähes viimeiset, Lavian ja Nakkilan/Porin alueiden myymäläautot lopettivat kierroksensa. Maakunnan harvaan asuttujen seutujen väkeä palvelleesta myymäläautokalustosta jäi muutamaksi vuodeksi jäljelle enää Kokemäen reittiä ajava auto.

Samaan aikaan investoitiin suurempiin yksiköihin. S-marketteja ja Sokos-halleja remontoitiin juhlavuonna 1987 Harjavallassa, Kiukaisissa, Luvialla ja Nakkilassa. Luvian uusi S-market Kippari pääsi heti hyvään vauhtiin.

Vuosien 1984-1987 kuluessa Satakunnan Osuuskauppa oli rakentanut kilpailukykyisen S-market -ketjun, mutta ei verkoston kehittäminen tähän pyhäntynyt.

Nyt suunniteltiin Porin Sokos-marketin muuttamista Prisma-automarketiksi ja kauppakeskukseksi. Osuuskaupan lippulaivan asemaa haluttiin vahvistaa maakunnan suurimpana vähittäiskaupan yksikönä. Marketin uudistaminen nykyaikaiseksi automarketiksi käynnistyi vuoden 1988 alussa.

Vuosi 1988: todellinen voimainponnistus

Yhtä aikaa Porin Sokos-marketin muutostöiden kanssa ryhdyttiin uudistamaan City-Sokoksen elintarvikeosastoa. Huhtikuussa avattiin uudentyypinen ruokakauppa City Herkku, jonka uutuus oli valmisruokakeittiö ja -palvelupiste. Johto oli tuonut idean Saksassa järjestetyiltä ruokamessuilta.

Sokos-market liittyi mittavien uudistuksen jälkeen S-ryhmän Prisma-ketjuun huhtikuussa 1988. Muutos näkyi heti myyntimenestyksenä: Satakunnan Osuuskaupan Prismassa toimivien osastojen myynti kasvoi 1988 aikana 28,7 prosenttia.

Prismasta ja sen Mikkolan alueelle vetämästä kokonaisesta kauppakeskuksesta oli lyhyessä ajas-

sa tullut vaihtoehto Porin keskustan ruuhkista kärsivälle palvelutarjonnalle.

Suunta entistä suurempiin myymäläkokoihin jatkui. Vuoden aikana suljettiin Nakkilassa S-market Katriina, Honkajoen PT-myymä, Ulvilassa Loukkuran Sokos-halli, Luviolla Niemenkylän myymälä, Porissa Länsipuiston myymälä ja Äetsässä Pehulan myymälä.

Jäsenmäärä väheni ensimmäisen kerran sitten vuoden 1962, ja samasta syystä kuin tuolloin: sääntöjen mukaan hallintoneuvoston oli erotettava yli 1 800 jäsentä maksamattomien osuusmaksujen vuoksi. Vuoden lopussa jäseniä oli 15 480.

Yhteensä neljännesvuosisadan Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston varapuheenjohtajana ja puheenjohtajana toiminut eläinlääkäri Pentti Vainio-Mattila jätti vuoden 1988 lopussa luottamustehtävät seuraajalleen, Porin apulaispoliisimestari Veikko Niinimäelle.

Huomionosoituksena Pentti Vainio-Mattilan Satakunnan Osuuskaupan hyväksi 25 vuoden ajan tekemästä arvokkaasta työstä hallintoneuvosto kutsui hänet seuraavana vuonna hallintoneuvoston kunniapuheenjohtajaksi. Päätös tehtiin Eduskunnan tiloissa pidetyssä kokouksessa, jonka oli kutsunut koolle hallintoneuvoston jäsen, kansanedustaja Maunu Kohijoki.

Pentti Vainio-Mattila johtaa viimeisen kerran hallintoneuvoston kokousta syksyllä 1988.

Järjestelyjä myös kaupan ryhmittymien välillä

SOK:n ja Keskusosuusliike Hankkijan vuodesta 1971 alkanut välirikko jäi historiaan 1987, kun vanhat kiistakumppanit aloittivat yhteistyön.

Kiistan tausta oli muutaman vuosikymmenen päässä ajassa takanapäin, kun Hankkija oli ryhtynyt myymään maataloustarvikkeita suoraan viljelijöille ohittaen osuuskaupat.

Osuuskaupoille maataloustarvikkeiden vähittäiskauppa oli tärkeää, sillä alan myynti muodosti 1960-luvulla keskimäärin neljänneksen niiden liikevaihdosta. Ryhmän 1970 hyväksytyn kokonaisuohjelman mukaan maataloustarvikkeiden vähittäismyynti kuului osuuskauppojen toimenkuvaan.

Maatalouskoneet Konesokoksiin

Kehittääkseen omaa maataloustarvikkeiden tukukauppaansa SOK oli 1960-luvun lopulta alkaen hankkinut yhä enemmän määräysvaltaa Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy:ssä (SMK). Pääosa osuuskaupoista siirtyi SMK:n asiakkaisiksi, ja vain pieni osa pysyi uskollisena Hankkijalle.

Kun myös osuuskaupat hankkivat 1970-luvun alkuvuosina SMK:n osakkeita, osuuskaupparyhmän omistusosuus SMK:sta nousi yli 90 prosenttiin. SMK:n kaupalliset ja hallinnolliset tehtävät yhdistettiin SOK:n organisaatioon vuoden 1974 alusta. Maatalouskonekauppa siirrettiin SOK:n koneosastolle.

Osuuskaupparyhmän maatalouskonekaupan organisaatio oli sekava, kun myyntipisteinä toimivat niin sekatavarakaupat kuin maataloustarvike-, rauta- ja konemyymälät. Tämän monimutkaisen kentän selkiyttämiseksi ryhdyttiin 1982 muuttamaan SOK:n konttorien koneosastoja ja osuuskauppojen konemyyntipisteitä Konesokos-myyvälöiksi. Kilpailu Hankkijan kanssa jatkui toistaiseksi.

Pitkä kiista päätökseen

Hankkija ja SOK käynnistivät neuvottelut yhteistyöstä 1986. SOK:n pääjohtaja Juhani Pesosen vetämissä varsin vaikeissa yhteistyöneuvotteluissa päästiin kesällä 1987 yksimielisyyteen siitä, että Hankkijan ja SOK:n maatalous- ja konekauppa siirretään yhteen tai useampaan yhdessä omistettuun yhtiöön.

Hankkijan hallintoneuvosto hylkäsi kuitenkin esityksen, mutta neuvottelut jatkuivat 1988 alussa SOK:n uuden pääjohtajan Jere Lahden johdolla.

Hankkijan maatalouskauppa oli yhtiöitetty Hankkija-Maatalous Oy -nimiseksi yritykseksi. Huhtikuussa 1988 tehdyn sopimuksen mukaan Hankkija-Maatalous Oy muutettiin SOK:n ja Keskusosuusliike Hankkijan osakkuusyrietykseksi, jonka 100 miljoonan markan pääoma jakaantui tasan. Yhtiö säilytti yhdessä osuuskauppojen kanssa johtavan aseman Suomen maatalouskaupassa.

Osuuskaupat jakaantuivat nyt maataloustarvikekaupassa kolmeen ryhmään. Jotkut kaupat vastasivat jatkossa kokonaan toimialueensa maatalouskaupasta. Toisessa ryhmässä Hankkija-Maatalous Oy vastasi kaupasta, mutta laskutus kulki osuuskaupan kautta. Kolmannen ryhmän kaupat antoivat maataloustarvikekauppansa kokonaan Hankkija-Maatalous Oy:n hoidettavaksi.

Satakunnan Osuuskauppa ei halunnut luopua maatalous- ja rautakaupasta. Heinäkuun alusta 13

vanhan Hankkijan maatalouskauppiasta siirtyi Satakunnan Osuuskaupan palvelukseen. He sijoittuivat Poriin, Nakkilaan, Kokemäelle, Huittisiin, Kiukaisiin, Laviaan, Kankaanpähän ja Honkajoelle.

Satakunnan Osuuskauppa osti SOK:lta Porissa Mikkolan alueella sijainneen viljavaraston tontteineen sekä Kiukaisten viljavaraston.

Yhteistyöhön E-liikkeenkin kanssa

Myös kahden osuuskaupparyhmittymän välille syntyi yhteistyötä. E-Osuuskunta Eka ja SOK allekirjoittivat heinäkuussa 1987, myös parin vuoden keskustelujen ja neuvottelujen jälkeen, esisopimuksen

eräiden teollisuusalojensa yhdistämisestä. SOK:n ja Ekan yhteinen teollisuusyhtiö Meira Oy käynnistyi vuoden 1988 alussa.

Meira Oy:n synty kirjattiin vielä vuorineuvos Juhani Pesosen kaudelle, mutta seuraava yhteistyösopimus solmittiin uuden pääjohtajan Jere Lahden kaudella.

Keväällä 1990 SOK ja Eka-yhtymän vähittäiskaupparyitys Tradeka perustivat päivittäistavaroiden hankintaa varten yhteisen osakkuusyhtiön Inex Partners Oy:n, joka perusti toimintansa yhteiseen suureen ostovolyymiin. Inex Partners Oy:n puitteissa ryhdyttiin rationalisoimaan jakeluverkostoa ja kehittämään logistista järjestelmää.

Kuka on kauppias?

S-ryhmässä ryhdyttiin 1980-luvulla nimeämään Vuoden Ässä-kauppiaksi erityisen menestyksellisesti ja pitkän ajanjakson kuluessa tehtävänsä hoitaneita S-ryhmäläisiä.

Ensimmäisenä Satakunnan Osuuskaupan edustajana tällä tittelillä palkittiin 1988 Prisman päivittäistavaraosaston päällikkö Arto Kuparinen. Kaksi vuotta myöhemmin yksi 12:sta nimetystä oli Huitismarketin päällikkö Eero Haavisto, ja vuonna 2002 Vuoden Ässä-kauppias -tittelin sai Prisman pukeutumisen osastopäällikkö Arja Hyökyranta.

Ässä-kauppiaan nimeäminen aiheutti melkoista polemiikkaa yksityisen kaupan ja niiden järjestöjen piirissä, koska osuustoiminnan piirissä toimivien henkilöiden ei katsottu edustavan yrittäjää, johon kauppias-sanana yksityisen kaupan taholla katsottiin viittaavan.

Olo kuin osuuskaupan hoitajalla

”Outo olo kuin osuuskaupan hoitajalla” on ollut vuosikymmenten ajan usein käytetty sanonta sekä osuuskauppiaväen että suuren yleisön keskuudessa.

On mietitty, millaista olotilaa sillä tarkoitetaan. Johduko olo siitä, että on onnistunut vai siitä, että on epäonnistunut toimissaan? Vai odotetaanko jotain uutta tapahtuvaksi? Vai mitä? Kaikenlaisia selityksiä on kuultu.

SOK:ssa pitkän päivätyön tehnyt järjestöneuvos Tapio Peltola on selvittänyt sanonnan taustaa.

Sanonta juontaa juurensa ajalta, jolloin osuuskaupan myymälän tulosvalvonta perustui ns. kaksihintaveloitukseen. Osuuskaupan myymälään toimitetut tavarat laskutettiin sekä hankinta- että myyntihinnoin. Myyntihinnan alennukset piti tarkasti kirjata alennusluetteloihin.

Inventoinnin yhteydessä selvisi sitten, oliko tavaroista saatu myyntihintaveloituksen mukainen hinta. Osuuskaupan myymälänhoitajan toimeksipimus salli hinnanalennuksilla korjattuna yhden prosentin hävikin. Jos hävikki oli suurempi, myymälänhoitaja joutui korvaamaan erotuksen omasta pussistaan.

Vuosi-inventoinnin jälkeen kesti usein 2-3 kuukautta, ennen kuin osuuskaupan hoitaja sai tietää myymälänsä lopullisen tuloksen. Odottavan aika oli pitkä. Riittääkö tulos vai joudunko maksamaan erotusta? Koko parin kuukauden odotusajan osuuskaupan hoitajalla oli ”outo olo”.

(Matti Ojanperän arkisto)

Suomi sukeltaa syvälle

Pääjohtaja Juhani Pesosen johdolla toteutetun S-ryhmän saneerauksen tulokset alkoivat näkyä 1980-luvun lopulla. SOK-yhtymä saavutti 1987 vihdoin nollatuloksen ja osuuskaupat yhteensä sadan miljoonan markan voiton.

Ryhmän liiketoiminnan kate oli parantunut, henkilöstö oli supistunut ja teollisuuden myyminen oli tuonut rahaa velkojen maksuun ja uusiin investointeihin. Myös 1980-luvun lopun kulutusjuhla oli vauhdittanut rakennemuutoksen onnistumista ja kannattavuuden saavuttamista.

Markkinaosuus laski kaikesta huolimatta vielä. Alimmillaan se oli 15,9 % vuonna 1990.

Suomi alkoi laskeutua lamaan loppuvuonna 1990. Metsätalous, teollisuus ja kauppa supistui. Vain maatalous kasvoi ennätysradan ansiosta. Maan kokonaistuotannon kasvu pysähtyi, lisäystä oli ainoastaan 0,3 %.

Kotimainen kysyntä pysähtyi. Kotitalouksien velkaantuminen ja korkealle noussut korkotaso toivat epävarmuutta kuluttajien ostokäyttäytymiseen. Kansalaisten kulutus ja yksityiset investoinnit supistuivat, vaikka kuluttajahintojen, erityisesti elintarvikkeiden ja vaatteiden hintojen nousu hidastui selvästi.

Vähittäiskauppaa häiritsivät alkuvuodesta pitkä pankkilakko ja joulukaupan osalta kevääseen 1991 siirtyneet veronpalautukset.

S-ryhmässä tapahtui monenlaista supistumista. SOK-yhtymän tulos kääntyi jälleen tappiolliseksi. Osuuskauppojen yhteenlaskettu jäsenmäärä supistui yli 31 000 henkilöllä. Ryhmän vähittäismyyntitoimipaikkojen määrä väheni lähes 150 myymälälä. Osuuskauppojen yhteenlaskettu tulos heikkeni edellisestä vuodesta.

Myönteisenä piirteenä oli asiakasomistajien valtakunnallisen bonusjärjestelmän leviäminen. Se oli voimassa jo 20 alueosuuskaupassa, ja loput kahdeksan alueosuuskauppaa oli tarkoitus saada mukaan vuonna 1991.

Kaupunkilaisten osuus jäsenistöstä kasvaa

1990-lukua lähestyttäessä Satakunnan Osuuskaupassa oli verkoston osalta pääosin saatu suoritetuiksi perusrakenteita koskevat muutokset eli saneeraukset ja suuret investoinnit toimitiloihin.

Tulokset näkyivät vuoden 1989 luvuissa. Emoyhtiö Satakunnan Osuuskaupasta ja tytäryhtiö Palin Oy:stä sekä eräistä kiinteistöyhtiöistä koostuvan Satakunta-konsernin myynti oli kasvanut 22,6 %.

Monen katovuoden jälkeen Satakunnassa oli saatu sekä määrältään että laadultaan huippuhyvä sato, ja sekä vilja- että tuotantotarvike- ja konekauppa ponnistivat uuteen nousuun.

Neljännesvuosisadan Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvostossa toiminut Pentti Vainio-Mattila toteaa, että Sokos-tavaratalon ja erityisesti Prisma-kauppakeskuksen tulo vaikutti erittäin selvästi sekä jäsen- että asiakaskunnan koostumukseen. Kaupunkilaisten osuus oli lisääntynyt nopeasti.

Autokauppa järjestellään

Satakunnan Osuuskaupan lippulaivan, Prisma-kauppakeskuksen palvelut monipuolistuivat entisestään, kun Palin Oy:n uusi autotalo valmistui Prisman tontille Mikkolaan toukokuussa 1990.

Lähes 190 miljoonan markan myynteineen Prisma vahvisti edelleen asemaansa maakunnan suurimpana vähittäiskaupan yksikkönä. Automyyntin osuus konsernin myynnistä 1990 oli 11,7 %.

Autokauppa laajeni myös valikoimaltaan, kun Peugeot-merkin edustus palautui Satakunnan Osuuskaupalle. Edustus oli tullut osuuskaupalle 1974 Palin Oy:n oston yhteydessä. Se oli kuitenkin irtisanottu 1980, ja merkki oli siirtynyt porilaiselle Arvo Aaltonen Oy:lle.

Kun Arvo Aaltonen Oy teki konkurssin, SOK:n tytäryhtiöstä Oy Maan Auto Ab:stä, joka oli Peugeot-merkin maahantuojana, tiedusteltiin Satakunnan Osuuskaupan halukkuutta ottaa Peugeot-edustus uudelleen. Halukkuutta löytyi, ja Peugeot-markkinointia varten perustettiin Satakunnan Osuuskaupan 100 %:sesti omistama tytäryhtiö Porin Prisma-Auto Oy.

Lada-autojen myyntisopimus Palin Oy:ssä päättyi vuoden 1990 lopussa. Poisjäänyttä myyntiä korvaamaan tulivat huhtikuussa 1991 Helkama Auton maahantuomat Mitsubishi-autot.

Porin Prisma-Auto Oy:n toiminta ja tulos eivät vastanneet asetettuja tavoitteita, joten Peugeot-edustus yhdistettiin Palin Oy:n toimintaan 1992 alusta.

Lähikauppoja Sale-myymälöiksi

Toinen peräkkäinen erinomainen sato vaikeutti jossain määrin viljan markkinointia. Kauppamyyllyt ottivat viljaa vastaan vain käyttötarpeensa mukaan. Valtaosa Satakunnan Osuuskaupan viljakaupasta suuntautui Valtion viljavaraston Rauman, Kokemäen ja Nokian varastoihin.

Alkava lamakausi näkyi selvimmin rautakaupassa, jonka näkymät synkkenivät koko ajan vuoden loppua kohti. Korkea korkotaso hillitsi pientalojen rakentamista ja remontointia. Veronpalautusten siirtäminen yli vuodenvaihteen pysäytti joulumyyntissä tärkeän kodinkonekaupan kokonaan.

Viisi rauta-maatalousmyymälää (Kiukainen, Köyliö, Merikarvia, Pomarkku ja Siikainen) sekä Leväsjoen lähimyymälä (Siikainen) suljettiin.

Vuoden 1990 lopulla päätettiin liittää seuraavana vuonna kuusi Satakunnan Osuuskaupan toimipaikkaa S-ryhmän uuden ajan lähikauppojen Sale-ketjuun. Nämä olivat Lallin Valinta (Köyliö), Laviantori (Lavia), S-market Pomari (Pomarkku), S-market Ankkuri (Merikarvia), S-Market Kippari (Luvia) ja Jaara PT (Kiikoinen). Harjavallan Merstolassa avattiin 1991 uusi Sale-myymälä.

Sale-ketjun ns. laatikkomyymälät toimivat pääasiassa maaseudulla pitkin aukioloajoin ja täysin itsepalveluperiaatteella. Kaupan kustannukset minimoitiin ja saatiin aikaan pysyvästi kilpailijoita edullisemmat hinnat.

Bonusedut houkuttelevat

S-ryhmän kehittämisen yksi avainkohta oli muuttaa osuustoiminnallinen luonteensa kilpailuvaltiksi. Jäsenistöstä haluttiin tehdä voimavara, jollaista muilla kaupan ryhmillä ei ollut. Jäsenkuntaa alettiin kutsua termillä *sitoutuneet asiakasomistajat*.

Satakunnan Osuuskaupassa siirryttiin touku-kuussa 1990 päivittäis- ja käyttötavaralinjalla S-ryhmän yhteiseen valtakunnalliseen bonusjärjestelmään, johon kuuluivat vihreä jäsenkortti ja sähköisen tiedonvälityksen avulla toteutettu asiakasomistajamarkkinointi. Sitä tukivat EAN-viivakoodiin perustuvat kassajärjestelmät sekä modernit pankki- ja luottokorttien lukulaitteet.

Lisää kanta-asiakkaita toivat kuukausittain lähetettävä asiakasomistajaposti uutisineen, kuukauden jäsenetutarjouksineen ja edellisen kuukauden bonusostojen mukaisine arvoseteleineen sekä Porin CitySokoksen erikoistavaraosastojen liittäminen bonus- ja omistajaetujen piiriin. Vuoden päättyessä bonusetujen käyttäjiä oli jo yli 7 300.

Asiakasomistajien infopiste Prismassa.

Osuusmaksun korotus leikkaa jäsenistöä

Satakunnan Osuuskaupan osuusmaksu korotettiin 200 markasta 500 markkaan. Tämän seurauksena

lähes 2 400 jäsentä irtisanoi jäsenyytensä. Lisäksi yli 4 100 jäsentä jätti osuusmaksun korotuksen maksamatta, joten hallintoneuvoston oli sääntöjen mukaisesti katsottava heidät eronneiksi.

Isku oli kova: liike menetti vuodessa 40 % jäsenistään. Jäsenmäärä laski yli 16 000:sta runsaaseen 9 600:ään. Voimakkainta jäsenistön väheneminen oli toimialueen reunoilla, erityisesti kunnissa, joissa Satakunnan Osuuskaupalla ei enää ollut toimipaikkaa, kuten Äetsässä (- 73 %), Siikaisissa (- 62 %) ja Honkajoella (- 61 %).

Vauhdilla lamaan

Taantuma syveni lamaksi 1991. Kokonaistuotanto supistui yli 6 % ja työttömyys kolminkertaistui. Kottimainen kysyntä supistui yli 8 % ja yksityinen kulutus yli 4 %. Valtiovalta yritti pysäyttää kansantalouden supistumiskierteen loppusyksyn devalvaatiolla ja kaksivuotisella maltillisella tulosopimuksella.

Luonnollisesti myös kauppa kärsi. Myyntiluvut pienenevät lähes kaikilla kaupan aloilla. Edes devalvaatio ei tuonut piristymistä tuontitavaroitten myyntilukuihin. Oikeastaan vain elintarvikkeiden myynti pysyi ennallaan: syötävä on, olivatpa ajat millaiset tahansa.

Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan Raimo Jaakkolan sanat liikkeen vuosikertomuksessa 1991 kertovat selkeästi missä mentiin:

”Vuosi 1991 oli erittäin raskas maamme talouselämälle. Vähittäiskaupassa tuntui kulutuksen lasku yllättävän rajuna. Lisäksi koko vuoden jatkunut korkea korkotaso ja devalvaatio nostivat rahoituskuluja ja rasittivat yritysten kokonaistulosta merkittävästi.

Yhtymänä myös Satakunnan Osuuskaupan nettotulos heikkeni edellisvuodesta. Vuoden 1991 aikana toteutettiin useita rationointitoimenpiteitä, mutta niiden vaikutus siirtyi osittain vuoden 1992 puolelle.

Yhtymän myynti vuonna 1991 oli 617,2 milj. markkaa. Myynti laski edelliseen vuoteen verrattuna merkittävästi, kun osuuskauppamme rauta-, maatalous- ja maataloustuotekauppa heinäkuun alussa siirtyi osuustoimintaryhmäsämme suoritetuilla sisäisillä järjestelyillä Hankkija-Maatalous Oy:lle...”

Jaakkolan sanojen painoa lisäsi vuosikertomus ilman värikuvia. Henkilöstölehti Satakielikin kertoi omaa kieltään: sen sivumäärä supistettiin neljään.

Perinteinen toimiala hyvästellään

Maatalouskaupasta luopumisen valmistelu oli pitkäkallinen prosessi. Kaikki sai alkunsa Jollaksessa helmikuussa 1991 pidetystä tilaisuudesta, jonka oli kutsunut koolle Hankkija-Maatalous Oy:n toimitusjohtaja Olavi Kuusela.

Tilaisuuden huippu oli maatilahallituksen pääjohtajan Kalevi Hemilän laaja esitys maatalouden tulevaisuudesta Suomessa. Tämän seikkaperäisen ja vakuuttavan esitelmän kuultuaan Raimo Jaakkola ryhtyi tekemään suunnitelmaa maatalouskaupasta luopumisesta. Asia pysyi pitkään vain toimitusjohtajan valmisteluna.

Jaakkola tiesi, että maatalouskaupasta luopuminen oli ajatuksena monelle hallintoelinten jäsenelle vaikea. Satakunnan Osuuskauppa oli maakunnan johtava maatalouskauppias ja ylivoimainen viljakauppias.

Viljan vastaanotto aiheutti Porin viljavarastolla usein pitkät traktorijonot, jotka etenivät vanhan Prisman paikoitusalueen poikki. Kuva vuodelta 1990.

Päätöksellä olisi myös muita konkreettisia seurauksia: se pudottaisi puolet osuuskaupan myynnistä ja henkilökunnan määrää sadalla. Toisaalta maatalouskaupan myynnistä saatavilla varoilla päästäisiin edelleen kehittämään päätoimialaksi muodostunutta päivittäistavarakauppaa ja lyhentämään lainakantaa.

Itse luopumisprosessi kävi kuitenkin nopeasti. Kerrottuaan asiasta ensin hallintojohtaja Matti Ojanperälle Jaakkola kutsui koolle hallintoneuvoston maanviljelijäjäsenet luottamukselliseen neuvonpitoon.

Jaakkolan yllätykseksi kukaan näistä ei loppujen lopuksi vastustanut asiaa, ja kolmen päivän kulluttua pidettiin koko hallintoneuvoston kokous, jossa ei myöskään kuulunut yhtään soraääntä. Raimo Jaakkola pitää hallintoneuvoston pitkäaikaisen puheenjohtajan, eläinlääkärin ja maanviljelijän Pentti Vainio-Mattilan puheenvuoroja ja arvovaltaa ratkaisevana hallintoneuvoston myönteiseen päätökseen vaikuttaneena tekijänä.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto teki 13. kesäkuuta 1991 merkittävän päätöksen. Yli 70 vuotta voimakkaasti maatalouskauppaan panostanut osuuskauppa siirsi tämän liiketoiminnan sekä rautakaupan S-ryhmän ja Hankkijan yhteiselle Hankkija-Maatalous Oy:lle heinäkuun alusta alkaen. Porin Prisman rautakauppa pidettiin edelleen itsellä vuoteen 1995, jolloin se vasta siirtyi Hankkija-Maatalous Oy:lle.

Neljä rautaosastoa, 12 rauta-maatalousmyymälää ja 11 viljavarastoa vähensivät Satakunnan Osuuskaupan toimipaikkojen luvun puoleen edellisestä vuodenvaihteesta. Osuuskaupan perinteisellä toimialueella oli nyt kahdeksan kuntaa (Honkajoki, Kankaanpää, Kiukainen, Kullaa, Nakkila, Siikainen, Ulvila ja Äetsä), joissa liikkeellä ei ollut enää yhtään toimipaikkaa.

Seuraavana vuonna SOK teki esisopimuksen Hankkija-Maatalous Oy:n puolikkaan ostamisesta Novera-yhtymän (entinen Hankkija) konkurssipesältä. Vuoden 1993 alusta Hankkija-Maatalous Oy tuli kokonaan SOK:n omistukseen.

Pääjohtaja Hemilä osoittautui taitavaksi visionääriksi: lähes kaikki hänen vaikuttavassa esitelmässään 1991 ennakoimansa asiat ovat Raimo Jaakkolan mukaan tähän päivään tullessa käyneet toteen.

SOK:n pääjohtaja Jere Lahti osallistui vuonna 2002 Satakunnan Osuuskaupan 85-vuotisjuhlaan Porin Teatterissa. Oikealla hallintoneuvoston entinen puheenjohtaja, apulaispoliisipäällikkö Veikko Niinimäki Aira-rouvineen.

Prisma alueen edullisin

Päivittäistavarakaupassa Satakunnan Osuuskauppa oli asettanut tavoitteeksi ruokakassin selkeän edullisuuden. Siinä onnistuivat erityisesti vastaperustettu, asiakkaan itsepalveluun perustuva ns. laatikkomyymälöiden Sale-ketju ja marraskuussa uudistettuna avattu Prisma.

Puolueettoman tutkimuslaitoksen tekemä hintavertailututkimus osoitti marraskuussa 1991, että Prisma oli selvästi Porin talousalueen edullisin päivittäistavarakauppa. Runsaan vuoden kuluttua lääninhallituksen hintaviranomaiset tekivät kahtena viikkona hintavertailun Porissa. Vertailu osoitti, että halvin ruokakori oli jälleen Prismassa. Tulos oli edelleen sama marraskuussa 1993, kun Porin Seudun Kuluttajayhdistys teki oman ruokakoriseurantansa.

Elinkeinoelämän toimintaedellytykset eivät parantuneet 1992. Tiedotusvälineet kertoivat päivittäin konkurseista, työttömyyden lisääntymisestä ja ostovoiman romahtamisesta.

Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomuksessa toimitusjohtaja Jaakkola totesi, että lama ja sen ilmiöt, jotka säätelivät liikkeen toimintaa voimakkaasti, on todettava ja hyväksyttävä, mutta niihin ei tule alistua.

Liikkeen 75-vuotisjuhlavuoden teemaksi otettiin ”Satakunnan Osuuskauppa uudistuu asiakkaan eduksi”.

Satakunnan Osuuskaupasta tehty mielikuvatutkimus kertoi mm. ”Osuuskuntaa pidetään kilpailukykyisenä ja hyvin johdettuna yrityksenä, laadukkaana, asiakassuuntaisena ja kehittyvänä. Kilpaileviin kaupan yrityksiin verrattuna osuuskauppaa pide-

tään selvästi eniten omistajiensa asialla olevana, hyviä kanta-asiakas/jäsenetuja tarjoavana, nykyaikaisena, edelläkävijänä ja viihtyisänä.”

75-vuotisen toimintansa merkeissä Satakunnan Osuuskauppa jakoi toimialueensa kauppaoppilaitosten oppilaille yhteensä 19 stipendiä tunnustuksena menestyksellisestä opiskelusta. 27 henkilöstön edustajaa ja luottamushenkilöä sai juhlavuoden aikana SOK:n tai Keskuskauppakamarin ansiomerkin.

Toukokuussa tasavallan presidentti myönsi toimitusjohtaja Raimo Jaakkolalle kauppaneuvoksen nimen ja arvon. Itsenäisyyspäivänä 11 henkilöstön edustajaa sai presidentin myöntämän kunniamerkin.

Elonvaran purku rasittaa tulosta

Vuoden 1992 toiminnallinen tulos muodostui budjetin mukaiseksi, mutta eläkekassa Elonvaran purkamisen aiheuttamat vuosikymmenten aikana syntyneet kattamattomat vastuut rasittivat Satakunnan Osuuskaupan nettotulosta lähes 6 miljoonalla markalla. Laman syövereissä myös luottotappiot muodostuivat ennätyksellisen suuriksi.

Käytännössä S-ryhmän ylempien toimihenkilöiden eläkekassaksi muodostunut Elonvara ei ollut varautunut eläkevastuiden huomattavaan kasvamiseen aikojen myötä. Parhaiten menestyvät osuuskaupat havaitsivat 1980-luvun lopulla Elonvaraan liittyvät riskit: ne saattoivat joutua maksamaan omien vastuidensa lisäksi myös muiden, konkurssiin menneiden osuuskauppojen vastuuta.

1991 muodostettiin takuurengas, johon kaikki Elonvaran osakkaat tulivat yhteisvastuullisesti. Elonvara purettiin ja sen velvollisuudet, omaisuuden ja velat otti hoitaakseen vakuutusyhtiö Tapiola. Osuuskauppojen ja muiden osakkaiden oli kuitenkin kymmenen vuoden kuluessa määrä maksaa Tapiolalle kattamattomat vastuunsa, yhteensä noin 800 miljoonaa markkaa.

Velanmaksusta koitui osakkaille merkittävä taloudellinen rasite, joka mm. hidasti monia tarpeellisia investointeja. Eräiden osuuskauppojen konkurssit maksuaikana siirsivät niiden velan takuurenkaan muiden jäsenten hoidettavaksi.

Satakunnan Osuuskaupan vastuuvajaus oli pahimmillaan 25-30 miljoonaa markkaa. Tuolloin hallintojohtajana ollut Matti Ojanperä luonnehti liikkeen selviytymistä näistä vastuista melkoiseksi ihmeeksi.

Pohjallakin pärjätään

Vuonna 1993 vähittäiskaupan voimakas lasku jatkui jo neljättä vuotta. Volyymi supistui edellisvuodesta kuutisen prosenttia. Useimmat erikoistavarakauppan ja rakentamisen tuotealueet menettivät jyrkästi markkinoita.

Kestokulutustavaroihin käytettiin enää puolet siitä mitä vuonna 1990. Autokaupassa henkilöautojen ensirekisteröinnit olivat romahtaneet vuoden 1989 huippuluvuista kolmasosaan. Suomen autokanta vanheni kovaa vauhtia.

S-ryhmän suurten alueosuuskauppojen ulkopuolelle jääneiden paikallisosuuskauppojen lukumäärä oli vähentynyt vuoden 1986 alkuperäisestä 51:stä 23:een, ja niiden osuus S-ryhmän osuuskauppojen mynnistä oli enää 5 %.

Koko S-ryhmän osuuskauppojen yhteenlaskettu jäsenmäärä oli juuri ja juuri yli 400 000 henkilöä. Laskua parhaista ajoista 1980-luvun alusta oli lähes 280 000 jäsentä.

Satakunnan Osuuskaupan tilanne oli kuitenkin valkenemassa. Yhtymätasolla myynti kasvoi arvoltaan lähes 10 %. Päivittäistavaroiden myynti lisääntyi 14 %, ja liikkeen markkinaosuus toimialueen päivittäistavarakaupassa kasvoi noin kaksi prosenttiyksikköä. Konsernin toiminnallinen tulos parani merkittävästi ja ylitti budjetin tavoitteet.

Moneen otteeseen edullisimmaksi rankattu Prismän päivittäistavaraosasto ylitti vuoden kuluessa konsernin ensimmäisenä yksikkönä 100 miljoonan markan myynnin rajan.

Asiakasomistajien voimakas mukanaolo näkyi vuoden toiminnassa selvästi. Asiakasomistajamynti kasvoi lähes 22 %, ja bonusta maksettiin yli 26 % enemmän kuin 1992. Marraskuussa Satakunnan Osuuskauppa maksoi ensimmäisenä Suomessa tuplabonusta. Sen jälkeen tuplabonusta on maksettu asiakasomistajille joka vuoden marraskuussa.

Säästökassan talletuskanta kasvoi syksyn aikana huimasti, ja koko vuoden kasvuksi tuli 116 %.

”Esitän parhaat kiitokseni viime vuodesta jäsen- ja asiakaskunnallemme sekä hallinto- ja toimihenkilöillemme, yhteisöille ja sidosryhmille. Teidän avullanne olemme pystyneet kehittämään osuuskuntaamme viime aikojen vaikeissa taloudellisissa olosuhteissa.” (toimitusjohtaja Raimo Jaakkola vuosikertomuksessa 1992)

Toimipaikkoja uudistetaan tiukoista ajoista huolimatta

Satakunnan Osuuskauppa palasi Kankaanpäähän vajaan kahden vuoden poissaolon jälkeen avaamalla siellä uusimman S-marketinsa 22. huhtikuuta 1993.

Toimipaikkaverkoston kehittämisen tuloksena uudistettiin Porin City Herkkua ja 1985 rakennettua Huittismarketia. Tappiollisen hotelli-ravintola Siltaohovin tilat Kokemäellä vuokrattiin ulkopuoliselle yrittäjälle.

Porin Citysokos ja Prisma täyttivät 20 vuotta. Prismassa tapahtui pieni tekninen ensiaskel: automarket toi ensimmäisenä porilaisena liikkeenä käytöön panttilukolliset ostoskärryt.

Autokauppa laajeni uusiin merkkeihin. Satakunnan Osuuskauppa solmi kesäkuussa piirimyyn-tisopimuksen, jolla Volvo- ja Renault -henkilö- ja pakettiautojen myynti tuli syyskuusta 1993 alkaen liikkeen hoidettavaksi. Volvo-Renault -myyntiä varten rakennettiin tilaa pääkonttorirakennuksen yhteyteen, ja myynti uudessa autotalossa alkoi joulukuussa 1993.

Helkaman maahantuomien Mitsubishi-autojen edustuksesta sekä matkailuvaunujen ja -autojen jälleenmyynnistä oli luovuttu elokuussa. Ratkaisulla tehtiin tilaa Volvo-Renault -markkinoinnille.

Osuuskaupan tytäryhtiön Palin Oy:n rinnalla 1990-luvun kuluessa erinäisten välivaiheiden ja lyhytikäisten yhtiöiden kautta kulkenut Satakunnan Osuuskaupan oma autokauppa kerättiin vastaperustettuun auto-osastoon. Satakunta-konsernin autokauppaa laajennettiin ostoin sivutoimipisteisiin Raumalle ja Huittisiin.

Porin henkilöautokauppa oli nyt selkeästi keskittynyt kauppakeskus Prisman alueelle. Satakunnan Osuuskaupan auto-osasto edusti Volvo- ja Renault-autoja, ja Palin Oy Opel-, Peugeot- ja General Motors/USA -autoja. Palin Oy hoiti konsernin kaikkien merkkien varaosamyynnin ja huollon.

Satakunnan Osuuskaupan auto-osasto toimi pääkonttorin alakerrassa (yläkuva). Palin Oy:n uusi autotalo valmistui pääkonttorirakennuksen viereen toukokuussa 1990.

Valoa lamatunnelin päässä

Marraskuussa 1993 saatiin sitten ennakkotietoa, että laman syvin pohja on todennäköisesti ohitettu ja tästä kaikki muuttuu taas pikkuhiljaa paremmaksi.

Suomen kokonaistuotanto alkoikin kasvaa. Voimakkainta kasvu oli metsätaloudessa, vientiteollisuudessa, energiantuotannossa ja liikenteessä; kaikki nousukautta leimaavia sektoreita. Vuonna 1994 kokonaistuotanto kasvoi 3,9 %, ja kasvuvauhdin arvioitiin nopeutuvan seuraavana vuonna.

Myös yksityiset palvelualat kääntyivät nousuun. Kotimaisen kysynnän kasvu perustui aluksi yksityisen kulutuksen sekä kone- ja laiteinvestointien varaan. Korkeasta työttömyysasteesta huolimatta kansalaisten luottamus tulevaisuuteen palasi, ja säästöjä alettiin purkaa tyydyttämään patoutunutta kysyntää.

Kuten aina laskukauden jälkeen, ensimmäisenä lähti kasvuun (6 %) tukkukauppa, etenkin tekninen tukkukauppa, jota vauhdittivat elpyvän teollisuuden investoinnit.

Vähittäiskaupan volyymi kasvoi 1994 pari prosenttia ja arvo 4,5 %. Eniten lisääntyivät auto- ja huoltamokauppa sekä kodintekniikan kauppa, mutta myös apteekkien, tavaratalojen ja supermarkettien myynti kasvoi selvästi. Kauppaa kiihdytti myös se, että kuluttajahinnat pysyivät lähestulkoon ennallaan.

Entiset toimitusjohtajat Matti Ojanperä ja Raimo Jaakkola sekä hallintoneuvoston entiset puheenjohtajat, apulaispöytäkirjapäällikkö Veikko Niinimäki ja talousneuvos Juha Aikala tutustumassa muutokuviansa ripustukseen osuuskaupan pääkonttorin kokoustiloissa. Keskellä taulut maalannut taidemaalari Folke Nieminen.

Vuosikymmenen takainen saneeraus antaa eväät uudelle nousulle

S-ryhmän markkinaosuus päivittäistavaroiden kaupassa, joka oli 1990 ollut alimmillaan 15,9 %, nousi 1994 yli 20 prosenttiin. Jäsenistön lukumäärä lähti pitkän laskun jälkeen kuuden prosentin nousuun.

Ryhmän asiakasomistajapalvelujärjestelmä laajeni kattamaan valtakunnan kaikki alueosuuskaupat. Niiden 350 000 asiakasomistajaa saivat S-Etukortilla bonusedun aluksi market-kaupoista. Asiakasomistajajärjestelmä eteni asteittain niin, että vuoden 1996 alusta bonusta sai kaikista S-ryhmän toimipaikoista.

S-ryhmä selvisi lamasta muita kaupan ryhmittymiä paremmin ja valmiimpana kasvattamaan osuuttaan. Toimitusjohtaja Matti Ojanperän sanoin: ”1983 alkanut osuuskaupparyhmän tiukka saneeraus pelasti S-ryhmän. Meillä oli laman alkaessa purjeet jo reivattuina, kun muut kaupan ryhmittymät joutuivat lamamyrskyn tuiverrukseen täysin purjein”.

S-ryhmä onnistui pelastautumaan ja kääntämään suunnan uuteen nousuun ennen kaikkea alueosuuskauppojen ja SOK:n yhteisellä panoksella ja tiiviillä yhteistyöllä. Kamppailussa oli sekä voittajia että häviäjiä.

Voittajia olivat osuuskaupan asiakasomistajat, joiden yritys säilyi, sekä se osa henkilöstöä, joka säilytti työpaikkansa ja turvasi toimeentulonsa.

Häviäjiä olivat työpaikkansa menettäneet toimihenkilöt ja ne kylät, jotka menettivät saneerauksen myötä oman kauppansa. Kauppa oli kuitenkin usein palvelun tarjoajista viimeinen lähtijä, kun jatkuva autoistuminen vei asukkaat asioimaan asutuskeskuksiin.

Kasvu S-ryhmän kovinta

Satakunnan Osuuskaupan seuraava toimitusjohtajavaihdos osui voimakkaan nousun alkuvaiheisiin. Kauppaneuvos Raimo Jaakkola siirtyi eläkkeelle elokuun 1994 lopussa.

Raimo Jaakkolan seuraajaksi valittiin aikaisemmin Eurassa ja Säkylässä toimineessa Lännen Osuuskaupassa sekä SOK:n Porin konttorissa työskennellyt, vuonna 1981 Satakunnan Osuuskaupaan henkilöstöpäälliköksi tullut ja myöhemmin talous- ja hallintojohtajana toiminut Matti Ojanperä.

Jo pitkään talossa ollut Ojanperä on todennut edeltäjästään, että ilman Raimo Jaakkolan vaikeissa taloudellisissa olosuhteissa johtamaa saneeraus- ja kehittämisohjelmaa Satakunnan Osuuskaupan jo 1994 orastava käänne parempaan ei olisi ollut mahdollista.

Jaakkolan kauden merkittävimpiä saavutuksia olivat hotelli- ja ravintolatoiminnan myynti Sokoterialle, Gallen-Kallelankadun pääkonttorikiinteistön myynti Tapiolalle sekä rauta-, maatalous- ja maataloustuotekaupan myynti Hankkija-Maatalous Oy:lle. Jaakkola teki myös SOK:n kanssa ne tonttikaupat, jotka mahdollistivat pääkonttorin siirron Mikkolaan ja koko kauppakeskuksen, nykyisen Itäkeskuksen kehittämisen.

Ojanperän ensimmäinen Toimitusjohtajan saatesanat -osio vuoden 1994 vuosikertomuksessa kertoi sekä johdon että liikkeen ostajakunnan lisääntyvistä uskosta tulevaisuuteen.

Satakunnan Osuuskaupan yhtymätason kokonaismyynnin kasvu 1994 muodostuikin koko S-ryhmän kovimmaksi. Tulos oli paras vuosikymmeniin.

Jäsenkunta kasvoi 10 %. Asiakasomistajille maksettujen bonusyhvitysten määrä kasvoi lähes neljänneksen. Bonusmyynnin hyvä kehitys johti siihen, että Satakunnan Osuuskaupan markkinaosuus toimialueensa päivittäistavarasektorilla nousi ensimmäisen kerran yli 20 prosentin.

Kehitys oli muutaman viime vuoden aikana ollut todella vauhdikasta: vuonna 1991 eli lamaan laskeuduttaessa liikkeen markkinaosuus oli ollut ainoastaan runsaat 13 prosenttia. Päivittäis- ja käyttötavaralinjan johtaja Mauri Keskitalo muistutti vuosikertomuksessa, että tärkein asiakaslupaus, ”*tuottaa etuja sitoutuneille asiakasomistajille, jäsenille*”, oli onnistuttu täyttämään.

Vuoden 1994 merkittävin investointi oli Kokemäen Liikekeskuksen osakkeiden osto. S-market Teljäntorin toiminta haluttiin siirtää kaupan valtavirrasta sivuun jääneestä Tulkkilasta uusiin tiloihin liikekeskukseen, muiden kaupan yksiköiden joukkoon.

Henkilöstöyhteistyöhön panostetaan

Toimialojen siirrot, toimipaikkojen sulkeminen ja uusien avaaminen sekä toiminnan tehokkuuden nostaminen johtivat henkilöstömäärän suuriin vaihteluihin 1980- ja 1990 -luvuilla.

Suurimpia kertaluonteisia vähennyksiä aiheuttivat hotelli- ja ravintolalinjan siirtyminen SOK:lle 1986 sekä rauta- ja maatalouskaupan siirtyminen Hankkija-Maatalous Oy:lle 1991.

Satakunnan Osuuskauppa ajautui 1986 törmäyskurssille ammattiyhdistysliikkeen kanssa, kun osuuskauppa kertoi lomauttavansa 400 toimihenkilöään. Tuosta ajasta alkoi uusi ajattelu, joka johti uudelleenlaiseen henkilöstöyhteistyöhön.

Koko henkilöstö oli rankan saneerauksen jäljiltä uusien haasteiden edessä. Osa työtovereista oli poistunut muihin organisaatioihin, ja kaikilla oli huoli omasta toimeentulosta. Toisaalta työn tekemisen into oli vahva.

Ojanperä kertoo, että erityisesti hyvin sujunut yhteistyö hänen ja pääluottamusmies Marita Pennasen (nyk. Pihlajamäki) kesken teki mahdolliseksi uudelleenlaisen avautumisen puolin ja toisin. Pennasella oli näköalapaikka ammattiliittonsa hallituksessa, jonka nuorin ja ensimmäinen sitoutumaton jäsen hän oli.

Pääluottamusmies Marita Pihlajamäki muisteli pari vuotta sitten tehdyssä haastattelussa, että Satakunnan Osuuskaupassa otettiin 1980-luvun saneerausvaiheessa irtisanomisia suunniteltaessa huomioon henkilöiden sosiaalinen tilanne, monilapsiset perheet ja yksinhuoltajat.

Yhteistyötä johdon ja koko henkilöstön välillä lisättiin asteittain. Etsittiin yhteisiä tavoitteita, huomattiin työssä viihtymisen arvo työyhteisön menestymiselle. Vastuuta jaettiin, annettiin onnistumisen mahdollisuuksia ja palkittiin hyvät työsuoritukset. Otettiin käyttöön tulospalkkaus.

Työilmastoa selvitettiin Työyhteisö timantti - tutkimuksella. Ongelmaksi koettiin tiedottaminen ja tiedon kulku. Esille nousi tarve kehittää esimiestoimintaa.

Monelta pitkäänkin osuuskaupassa olleelta toimihenkilöltä puuttui kaupallinen koulutustausta.

Työ oli opittu vain käytännön kautta. Havaittiin tarve perehdyttää henkilöstöä liike-elämän lainalaisuuksiin ja hyvän vuosituloksen merkitykseen.

Merkittävimpana kaupan yksikkönä valtakunnallisessa projektissa

Liikkeelle lähdettiin pienin askelin liikenneturvallisuuksien parantamisesta ja Työturvallisuuskeskuksen Hyvää Työpäivää -kampanjasta.

Seuraavassa vaiheessa Satakunnan Osuuskauppa pääsi 1994 alkaen mukaan valtakunnallisen Tuottavuudella tulevaisuuteen -ohjelman yhteen osaprojektiin. Tämän yhdeksän osaprojektia käsittävän ohjelman oli edellisenä vuonna käynnistänyt pääministerin johtama talousneuvosto.

Yhteistyöllä tuottavuuteen -nimisessä osaprojektissa olivat liikkeen lisäksi mm. Työterveyslaitos, Rautaruukki, Helsingin kaupunki ja Suomen Punainen Risti sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajat.

Satakunnan Osuuskauppa oli projektissa kaupan alan merkittävin yksikkö. Projektin tavoitteet liikkeen osalta olivat tulostietouden lisääminen, oman työn kehittäminen, tiedonvaihdon lisääminen, kannustepalkkiojärjestelmän luominen ja kehittäminen sekä hyödyn tuottaminen asiakkaille, henkilöstölle ja työnantajalle.

Projektiin liitettiin mukaan Cityherkku, Prisma ja S-market Kankaanpää, joille laadittiin toiminnallisia suunnitelmia sekä palkkiojärjestelmä, jonka suunnittelussa henkilökunta oli vahvasti mukana.

Valtakunnalliseen ohjelmaan liittyi Työterveyslaitoksen julkaisema seurantakirjanen, johon Prismen johtaja Mikko Sipponen kirjoitti luvun ”Tuottavuudella tulevaisuuteen -projekti osana pitkäaikaista henkilöstöpolitiikkaa Satakunnan Osuuskaupassa”.

Projektin viimeisessä vaiheessa 1990-luvun lopulla Teknillisen Korkeakoulun työpsykologian laboratorion insinööri oli puolisen vuotta tutkinnassa työperäistä psyykkistä kuormitusta Satakunnan Osuuskaupassa.

Tammikuun Kihlat osuuskaupalle

Yhteistyöllä tuottavuuteen -ohjelma huipentui Tammikuun Kihlat -palkintoon, jonka Työpoliittinen Yhdistys myönsi 1998 Satakunnan Osuuskaupalle ensimmäisenä palvelualan yrityksenä pitkäaikaisesta ja menestyksekkästä henkilöstöyhteistyöstä sekä ansioitumisesta työelämän kehittämisessä. Palkinto luovutettiin juhlavasti Helsingissä Tieteiden talossa.

Kiinnostuneita Työpoliittisen Yhdistyksen asiantuntijoita tuli bussilastillinen Poriin tutustumaan Satakunnan Osuuskaupan projektiin.

Ohjelma herätti vilkasta keskustelua koko Satakunnan Osuuskaupan henkilöstön keskuudessa, ja sen positiivisten vaikutusten havaittiin parin vuoden kuluttua levinneen laajemmalle kuin kokeilupaikkoina toimineisiin kolmeen toimipisteeseen.

Tulosten innostamana käynnistettiin 1997 laajempi ja syvemmälle työelämään paneutuva ohjelma työelämän kehittämiseksi.

Satakunnan Osuuskauppa sai 1998 ensimmäisenä palvelualan yrityksenä Työpoliittisen Yhdistyksen Tammikuun Kihlat -palkinnon.

Hintamalti kohentaa mielikuvaa S-ryhmästä

Odotukset yhä voimistuvasta kasvusta hallitsivat 1995 pitkästä lamasta toipuvaa kansaa ja kansantaloutta. Yksityinen kysyntä kasvoi erityisesti kestopulustustavaroiden kuten kodintekniikan tuotteiden ja autojen osalta. Myös supermarket- ja tavaratalomyynti kasvoi selvästi.

Kuluttajahinnat nousivat vain prosentin verran, mikä johtui osittain Euroopan Unioniin liittymisen yhteydessä tapahtuneesta elintarvikkeiden hintojen laskusta.

S-ryhmässä oli tehty päätös siirtää hinnanalennukset kokonaisuudessaan kuluttajahintoihin. Siinä onnistuttiinkin niin, että S-ryhmässä hintojen lasku ylitti kuluttajaviraston ennakkolaskelmat. Elintarvikkeiden hinnat laskivat yli 10 %.

Tästä alkoi ryhmän uusi nousuvaihe. Alentuneet hinnat kohensivat sekä hintamielikuvaa että yleistä mielikuvaa S-ryhmästä suomalaisten keskuudessa. Samaan aikaan yleinen kansalaismielipide muuttui EU:lle myönteisemmäksi, kun havaittiin, että ruoan osuus kotitalouksien käytettävissä olevista varoista pieneni selvästi.

Kaupan volyyymi 1995 oli kuitenkin vielä yli viidenneksen pienempi kuin 1989 eli ennen laman alkua.

Satakunnan Osuuskauppa kasvatti edelleen markkinaosuuttaan sekä päivittäis- ja erikoistavarakaupassa että autokaupassa. Asiakastalouksien määrä kohosi uuteen ennätyslukuun. Yhtymätason myynti ylitti 600 miljoonaa markkaa. Liikkeen vakavaraisuus koheni.

Merkittävimmät investoinnit olivat Porin Prismän muutostyöt, S-market Teljäntorin siirto Kokemäen Liikekeskukseen ja avaaminen kokonaan uudistetuissa tiloissa uudella nimellä S-market Kokemäki sekä Sale Kiikan avaaminen Äetsässä.

Palin Oy sai hoidettavakseen Rauman alueen Opel-edustuksen ja avasi maaliskuussa täyden palvelun Opel-autotalon Raumalle.

Satakunnan Osuuskaupan jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla, vajaasta 10 000:stä lähes 15 000:een. Myös jäsentalouksien osuus toimialueen kaikista talouksista nousi 12,6 prosentista 18 prosenttiin 1991-1995.

Asiakasomistajien panoksesta liikkeen päivittäis- ja käyttötavarakaupassa kertoo, että ns. bonusmyynnin eli bonuksia keräävän myynnin osuus päivittäistavaramyynnin koko myynnistä 1995 oli yli 46 prosenttia.

Sale Kiikka avattiin Äetsässä toukokuussa 1995.

Sale Merikarvia sai 1996 uuden ilmeen, kun porilainen arkkitehti Kaj Nordman varusti julkisivun viestilipuilla, reimareilla ja muilla merellisillä symboleilla.

Täyteen vauhtiin

Satakunnan Osuuskauppa aloitti 80. toimintavuotensa luottavaisena. Lama oli kuin paha muisto vain, liikkeen markkinaosuus oli vahvassa kasvussa ja rahoituksen kannalta tärkeä säästökassan talletuskanta kehittyi voimakkaasti. Toimitusjohtaja Matti Ojanperä kirjoitti vuoden 1996 toimintakertomuksen saatesanoissaan:

”Satakunnan Osuuskauppa on vakiinnuttanut asemansa maakunnallisena suuryrityksenä. Omistajakuntamme rakenne on monipuolistunut ilahduttavalla tavalla. Voimme syystä sanoa olevamme koko kansan kauppa...

Satakuntalainen päätösvalta on meille arvo, jota haluamme vaalia ja josta olemme ylpeitä. Satakuntalainen ymmärtää parhaiten satakuntalaisten tarpeet ja toiveet...

Asiakkaittemme ostuskollisuus palkitaan: vuonna 1997 Satakunnan Osuuskauppa maksaa arviomme mukaan bonusta yli 9 miljoonaa markkaa. Summalla on merkitystä satakuntalaisten kotien tulo muodostuksessa...

Osuuskauppa elää ja hengittää virkeästi. Omistajamäärä lisääntyy ja kauppa käy. Markkina-asemamme vahvistuu. Väki viihtyy talossa. Meillä on mukava tehdä töitä. Osuuskauppa on nousussa. Panostukset tulevaisuuden turvaamiseksi ovat menossa.”

Vastuksiakin kyllä löytyi. Satakunnan väestö väheni hitaasti mutta jatkuvasti. Maakunnan työttömyysaste oli edelleen valtakunnan korkeimpia, joskin tilanne alkoi parantua hiljalleen seuraavina vuosina.

Satakunnan Osuuskaupan johdon suunnitelmat 2000-luvulle olivat hahmottuneet. Kolmannen, vähintään S-market -tasoisien yksikön tarve Poriin oli tiedostettu. Maakunnan eri puolilla punnittiin uusia Sale-vaihtoehtoja. Ajatus uudesta, huomattavasti laajemmasta Prismasta oli vireillä.

Satakunta-konsernin merkittävimmät investoinnit 1996 olivat S-market Harjavallan kokonaisuudistus, apteekin toimitilojen kunnostus S-market Kankaanpään yhteyteen, Sale Merikarvian kokonaisuudistus ja toimitilojen kunnostus sen yhteyteen tulevan Alkon käyttöön sekä eräät uudet toiminnot ja liikennejärjestelyt Prismalla alueella.

Säästökassan talletuskanta kasvoi edellisestä vuodesta yli 36 prosenttia.

Ketjut alkavat olla koossa

Uudet Sale-myymälät avattiin 1997 Siikaisissa, Nakkilassa ja Punkalaitumella. Nakkilan Salesta luovuttiin kuitenkin jo seuraavan vuoden marraskuun lopussa, kun kilpailutilanne havaittiin epäedulliseksi. Kokemäelle suunniteltua tilavampaa S-markettia varten hankittiin tontti liikekeskuksen tuntumasta.

Osuuskaupan päivittäis- ja käyttötavara-kauppa perustui nyt jo vahvasti market-tyyppiseen ketjutointimalliin. Järjestäytyminen uuteen muodostelmaan oli kestänyt runsaat kymmenen vuotta.

Ensin oli 1985-1988 lopetettu pienimmät ja kannattamattomimmat sekatavaramyymälät ja avattu tilalle ruokakauppaan keskittyviä itsepalvelumyymälöitä. Suurempia, Sokos-halleiksi kutsuttuja sekatavaramyymälöitä lähdettiin 1988 alkaen rakentamaan ensimmäisiksi S-marketeiksi. Jäljellä olevat pienet myymälät liitettiin vuonna 1991 käynnistyneeseen Sale-ketjuun.

Lippulaivana oli automarket Prisma, Porin ja osuuskaupan koko toimialueen selvästi suurin vähittäiskaupan yksikkö. Prismalla päivittäistavaraosasto oli yhtä selvästi alueen suurin ruokakauppa, ja se kasvatti vuosittain eroa kilpailijoihinsa.

Ongelmaksi oli vain tullut kohta neljännesvuosisadan palvelleen Prismalla ahtaus: sen päivittäistavarakaupan tilat tarvitsivat ainakin tuhat neliometriä lisää, jotta tavaravaliokimia voitaisiin laajentaa ajan vaatimuksia vastaaviksi.

Supermarket-sarjassa Satakunnan Osuuskaupalla oli S-marketit Harjavallassa, Kokemäellä, Kankaanpäässä ja Huittisissa. Kaksi viimeksi mainittua olivat oman alueensa markkinajohtajia yli 35 prosentin osuuksillaan. Samassa sarjassa paini Porin keskustan Sokos-Herkku, joka oli saavuttanut monen mielessä Porin parhaan ruokakaupan aseman.

Pienempien markettien sarjassa olivat liikkeen 11 Sale-myymälää: Jaara (Kiikoinen), Kiikka (Äetsä), Köyliö, Lavia, Luvia, Länsi-Pori (1998 alkaen), Merikarvia, Merstola (Harjavalta), Pomarkku, Punkalaidun ja Siikainen. Useimmat näistä olivat oman alueensa markkinajohtajia tai kakkosia.

Ainoa edelleen sinnittelevä perinteinen lähimyyämä oli Köyliön Kankaanpään kyläkauppa.

Prisman, Huittismarketin ja Köyliön Salen seteli-/korttiautomaateilla varustetut polttoaineiden myyntipisteet sekä pääkonttorirakennuksen alakeroksessa toiminut Hesburger-pikaruokapaikka tukivat osuuskaupan markettien toimintaa. Konsernin autokauppaa käytiin Porin ja Rauman autotaloissa.

Säästökassasta varoja investointeihin

Vuosi 1998 oli merkittävien investointien vuosi. Satakunnan Osuuskaupan bruttoinvestoinnit kasvoivat edellisestä vuodesta yli kaksinkertaisiksi eli noin 40 miljoonaan markkaan. Liikkeen investointimahdollisuuksia paransi merkittävästi säästökassatalletusten lähes 18 prosentin kasvu.

Säästökassan käyttäjien saamiset on S-ryhmän alueosuuskaupoissa turvattu kahdella tasolla. Ensimmäisestään kukin alueosuuskauppa vastaa velastaan säästökassan asiakkaille omalla varallisuudellaan. Toissijaisesti saatavien turvana on alueosuuskauppojen muodostama takausrenkas. Kukin tähän vakuusjärjestelyyn liittynyt alueosuuskauppa on antanut omavelkaisen takauksen toisten alueosuuskauppojen säästökassan käyttäjien saatavien maksamisesta täysimääräisesti.

S-market Kokemäen tilat liikekeskuksessa olivat osoittautuneet liian pieniksi. Liikekeskuksen tuntu-

masta edellisenä vuonna ostettu tontti jäi rakentamatta, kun tuli mahdollisuus saada ostaa S-market Kokemäen tilojen naapurista jo toiminnassa oleva tilavampi K-market Lassentori. K-ryhmän toimipaikan siirtyminen S-ryhmälle koettiin monilla tahoilla jokseenkin sensaatiomaiseksi.

Vuoden 1998 joulumyynnin aikaan Kokemäellä vallitsi varsin omalaatuinen tilanne: Liikekeskuksessa toimi hetken aikaa vierekkäin kaksi S-markettia!

Länsi-Poriin avattiin uusi Sale-myyämä. Po-markun, Luvian, Köyliön ja Lavian Salet peruskorjattiin.

Raumalta ostettiin Palin Oy:n piirimyynnin käyttöön suurempi kiinteistö, jossa Palin Oy oli ollut vuokralaisena. Satakunnan Osuuskaupan auto-osasto yhtiöitettiin Satakunnan Ok-Auto Oy:ksi heinäkuun alusta. Kankaanpään S-markettia tukemaan rakennettiin Agrimarketin yhteyteen ABC-polttoainemaati.

Kuukaudessa kymmenen vuoden investoinnit

Satakunnan Osuuskauppa -konserni osti 15. lokakuuta 1998 Porin Mikkolasta noin seitsemän hehtaarin suuruisen liiketontin, jolle alettiin seuraavana vuonna rakentaa uutta Prismaa.

Kyseinen tontti oli siirtynyt Keskolle Tuko-kiinteistöomassan mukana, ja Satakunnan Osuuskaupan johdossa mietittiin pitkään, myisikö Kesko tonttia kilpailijalleen. Tontin osti sitten rekkaterminaalia varten eräs porilainen yhtiö, jonka koko osakekannan Satakunnan Osuuskauppa osti vielä samana päivänä. Sopiva tontti uutta markettia varten saatiin.

Osuuskauppa osti myös edellä mainitun tontin vierestä pienen maa-alueen Porin kaupungilta. Paikkakunnan perimätiedon mukaan tontille oli sota-aikana pudotettu lentopommi. Asiaa jouduttiin selvittämään aina Hämeenlinnan sota-arkistoa myöten. Löytyneiden asiakirjojen mukaan Poria oli kyllä pommitettu, mutta Mikkolan alue oli jäänyt rauhaan huolimatta siitä, että se oli lähellä lentokenttää.

Varmuuden vuoksi asiantuntijat tarkistivat alueen huolellisesti miinaharavalla, ja maata kaavittiin epäilyistä paikoista. Lentopommia ei löytynyt. Suurin löydetty esine oli polkupyörän runko.

Entisen, vuonna 1987 toimintansa lopettaneen Porin Tulitikkutehtaan alueelta ostettiin noin kuuden hehtaarin tontti, jolle oli suunnitteilla rakentaa muutamana vuoden kuluttua uusi liike- ja toimintakeskus työnimeltä Porin Länsikeskus.

Myös Tikkulan tontti oli siirtynyt Keskolle Tuoko-kaupan yhteydessä: sen omisti Keskon tytäryhtiö Hämeenkyllän Kauppa Oy. Kauppa tehtiin samana päivänä kuin edellä mainittu Mikkolan kauppa eli 15. lokakuuta.

Satakunnan Osuuskaupan johtajisto oli juuri matkalla Saariselälle pitämään vuosisuunnitteluseminaaria, kun se sai Poriin varta vasten tonttikauppojen ratkaisuvaiheita valvomaan jääneeltä hallituksen varapuheenjohtajalta, varatuomari Juha Vuorenhelalta kaksi puhelua lähes peräkkäin.

Ensimmäinen viesti vahvisti Tikkulan tontin saamisen, kun seurue oli odottamassa Ivalon-koneen lähtöä Helsingin lentoasemalla. Toinen viesti, joka otettiin vastaan juuri Ivalon lentokentälle laskeuduttua, kertoi Mikkolan tontin kaupan onnistumisesta.

Satakunnan Osuuskaupan vuoden 1999 toiminnan suunnittelu käynnistyi Lapin maisemissa erittäin juhlaivissa ja innostuneissa, jopa riehakkaissa merkeissä.

Tikkulan tontti oli kaavoitettu teollisuus- ja varastorakentamiseen. Kaupan toteutumisen ehtoihin kirjattiin, että kaava muuttuu liikerakentamisen sallivaksi.

”Kaupat ovat mittasuhteissaan ja tulevaisuushakuisuudessaan osuuskaupalle historiallisen merkittäviä. Hankkeet merkitsevät lähes 100 miljoonan markan investointia Satakunnan vilkkaimpaan elinkeinokeskukseen. Jos hankkeisiin suunnitellusti saadaan Porin kaupungin vauhdittama tuki, kauppakeskukset olisivat valmiit vuonna 2000.” (toimitusjohtaja Matti Ojanperä Satakunnan Kansassa 23.10.1998)

Ojanperä esikuntineen kutsui kaikki Porin valtuustoryhmät vuoronperään Tikkulan tontille, jossa asia esitettiin päättäjille. Kun kaavan muutos tuli kaupunginvaltuuston käsittelyyn, se hyväksyttiin lähes yksimielisesti, äänin 53-4.

Itäkeskuksen kaupan veturi, Satakunnan Osuuskaupan Prisma, avattiin syyskuussa 2000.

Rohkeus tuo palkinnon

Vaikka Suomen talouskasvu hidastui hieman 1999, koko S-ryhmän päivittäistavara-kauppa jatkoi jo yhdeksättä perättäistä vuotta markkinaosuutensa kasvattamista. Satakunnan Osuuskauppa oli samalla nousujohteisella linjalla: liikkeen markkinaosuus toimialueellaan nousi päivittäistavaroissa jo lähes 27 prosenttiin, ja ennusteet lupasivat nousua jatkossakin.

Edellisenä vuonna alkanut erittäin aktiivinen investointijakso jatkui. Kokemäen S-markettia kunnostettiin ja sen yhteyteen rakennettiin ABC-polttonesteiden jakelupiste. Merikarvian, Kiikan ja Kiikoisten Sale-myyvälöissä tehtiin peruskunnostus. Porin keskustassa avattiin Rosso-ketjuun kuuluva ravintola.

Palin Oy:n Rauman kiinteistöä kunnostettiin ja Porin Mikkolasta, Palin Oy:n toimitilojen vierestä ostettiin pienteollisuuskiinteistö, josta saneerattiin uusi kolarikorjaamo.

Uuden Prismän rakennustyö käynnistyi heinäkuussa 1999 Mikkolassa, jota oli alettu nimittää Porin Itäkeskukseksi. Kokonaispinta-alaltaan 17 000 neliömetrin rakennus valmistui elokuussa 2000 ja avattiin yleisölle 20. syyskuuta. Se oli liikkeen historian toiseksi suurin investointi ja osoittautui heti kannattavaksi: Prismän myynti kasvoi uusissa toimitiloissa ensimmäisenä vuonna 17 %.

Vanhan Prismän kiinteistöä ryhdyttiin saneeraamaan. Uudistettu rakennus avattiin helmikuussa 2001, jolloin sen tiloihin muuttivat mm. huonekaluliikkeet Asko ja Sotka.

Kun tulitikkutehtaan tontin uusi kaava oli vahvistettu, Tikkulan S-marketin suunnittelutyö sai uutta vauhtia. Porin kaupunki, Satakunnan Osuuskauppa ja marketin rakentaja, osuuskaupan tytäryhtiö Porin Länsikeskus Oy solmivat keskenään sopimuksen alueen maankäytöstä.

Tasavallan presidentti myönsi keväällä 1999 toimitusjohtaja Matti Ojanperälle kauppaneuvoksen nimen ja arvon. Satakunnan Osuuskaupan hallitus lahjoitti 100 000 markkaa Satakunnan korkeakoulusäätiölle käytettäväksi uutta professuuria varten.

Vuoden lopulla Porin Nuorkauppakamari luovutti Satakunnan Osuuskaupalle Porilainen Maineteko 2000 -kiertopalkinnon. Palkinnon perusteluna oli osuuskaupan investointirohkeus, joka nuorkauppakamarin mielestä tukee Porin asemaa maakunnan pääkaupunkina.

Jäsenistöä kuunnellaan entistä tarkemmin

Jäsenmäärän kasvukäyrät olivat muutamassa vuodessa kääntyneet yhä jyrkemmiksi.

Vuoden 1999 alussa Satakunnan Osuuskaupan jäsenten eli asiakasomistajien lukumäärä ylitti 20 000 rajan.

Huippukasvu mitattiin 2001: jäseniä liittyi vuoden aikana enemmän kuin koskaan ennen eli lä-

Tuore kauppaneuvos Matti Ojanperä.

hes 4 000 henkilöä; vuosikasvu oli 16,3 %. Kymmenessä vuodessa jäsenten määrä oli kasvanut noin 10 000:stä yli 27 000:een.

Porin kaltaisessa perinteisessä työläiskaupungissa kaupan kasvun rajat ovat nopeasti vastassa, ellei kaupalla ole asiakassuhteita koko toimialueensa väestön kanssa. E-liikkeen ja Ekan loppumyllerrysten aikaan Satakunnan Osuuskaupassa oli oivallettu, että on lähestyttävä entistä tehokkaammin E-liikkeen perinteisiä kannattajia.

Tässä onnistuttiin hyvin, ja erityisesti työväestön osuus sekä asiakas- että asiakasomistajakunnasta nousi selvästi. Satakunnan Osuuskaupan omistajatalouksien määrän kasvu näkyi pian sekä kaupallisesa menestymisessä että tuloskehityksessä.

Myös osuuskaupan jäsenistön sijoitukset säästökassaan kasvoivat hurjaa vauhtia. Yksistään vuonna 2000 kasvu edellisestä vuodesta oli yli 48 %. Täysin maksetuille osuusmaksuille maksettiin kuuden prosentin vuosittaista korkoa.

Asiakkaiden mielipiteiden ja palautteen entistä tarkempaa kuuntelua varten kehitettiin järjestelmä, jossa asiakkaiden käytössä oli palautepuhelin. Vaihtoehtoisesti kehuja, moitteita ja ehdotuksia voi tehdä kirjallisesti tai internetin ja sähköpostin välityksellä. Myös henkilökunta alkoi kirjata asiakkailta kuulemiaan kommentteja.

Ensimmäisenä käyttövuonna 2000 uusi kuuntelujärjestelmä tuotti yli 6 000 palautetta. Ne lajitteli ulkopuolinen yritys, joka teki osuuskaupalle toimipaikkakohtaisia palauteraportteja.

Osuuskauppa teki yhdessä Huittisten Osuuspankin kanssa esisopimuksen Huittisten keskustassa sijainneen ns. Hankkijan tontin ostamisesta Tapiolayhtiöiltä. Osuuskaupan suunnitelmissa oli rakentaa tontille uusi S-market. Lopullinen ostosopimus jäi odottamaan, että Huittisten kaupunki tekee alueelle tarvittavat kaavamuutokset. Myös Harjavallasta alettiin etsiskellä sopivaa uutta liikepaikkaa.

Sunnuntain aukiolon salliminen 2001 alkaen alle 400 neliömetrin myymälöissä nosti Satakunnan Osuuskaupan lähimyymälöiden myynnin uudelle tasolle: Sale-ketjun yhteenlaskettu myynti lisääntyi yli 10 %.

Asiakkaat oppivat nopeasti käyttämään Prisman palautepuhelimia.

Huomionosoituksia laadusta

Suomen Leipuriliitto ry valitsi tammikuussa 2001 Porin Prisman leipäosaston Vuoden leipäkaupaksi.

Valinnassa kiinnitettiin huomiota tuotteiden tuoreuteen, valikoiman monipuolisuuteen, valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten leipomotuotteiden saatavuuteen sekä erikoisruokavalion huomioimiseen. Arviointikriteereinä olivat myös leipäosaston yleisvaikutelma, tuotteiden esillepanon näyttävyys ja omaleimaisuus, osaston siisteys ja järjestys sekä henkilöstön asiantuntemus ja palveluhalu.

Jatkoa laadun palkitsemiselle seurasi kahden kuukauden kuluttua, kun Juustoseura antoi suosituskilpensä Prisman juusto-osastolle. Sokos Satakunnan Sokos Herkulle oli myönnetty Juustoseuran kilpi jo aikaisemmin.

Toukokuussa 2003 Palin Oy sai Autoalan Keskusliiton laatusertifikaatin ja ISO 14001-ympäristösertifikaatin. SOK Ässäravintolat nimesi Porin Rosso-ravintolan Vuoden 2003 Rossoksi.

Porin Prisma sai Vuoden leipäkaupan arvoniemen toistamiseen 2006.

Maakunnan suurimman vähittäis- ja ruokakaupan päivittäistavaramyynnistä tuoreen leivän ja leipomotuotteiden osuus oli noussut lähes 8 prosenttiin. Myynnistä yli 60 % oli oman maakunnan ja lähialueen yhdeksältä leipomolta.

Prismassa toimiva Sarpin Lämpimäinen oli ainoa paikka Porissa, missä uunilämmintä, paikalla jauhoista asti leivottua leipää sai aamusta iltaan.

Porin Prismasta tuli Suomen ensimmäinen ja tähän mennessä ainoa kauppa, joka on kahdesti valittu vuoden leipäkaupaksi.

Kilpailun kiristymiseen vastataan uusilla investoinneilla

Satakunnan erikoistavarakauppa ja suuri osa päivittäistavarakaupasta olivat keskittymässä maakunnan pääkaupunkiin Poriin.

Satakunnan Osuuskaupan markkina-asema oli muuttunut kymmenessä vuodessa merkittävästi. Liikkeen markkinaosuus toimialueensa päivittäistavarakaupasta oli kasvanut runsaasta 13 prosentista lähes 28 prosenttiin.

Kilpailu lisääntyi tuntuvasti 2002, kun uudet kilpailijat, saksalainen Lidl ja raumalainen Pick & Pay avasivat myymälänsä Porissa. Lidl meni seuraavana vuonna myös Huittisiin ja Kankaanpäähän, ja suunnitteli jo seuraavia myymälöitään Kokemäelle, Harjavaltaan ja Porin Eteläväylän varteen. Ennestään markkinoilla olleet kilpailijat lisäsivät myymäläinvestointejaan laajenuksin.

Erityisesti Lidlin tulo Suomeen herätti suuren yleisön riveissä keskustelua hinnoista ja sai kaupan kentällä aikaan liikehdintää. Ensimmäiset Lidlin myymälät Porin seudulla avattiin elokuussa.

Päivittäistavarakaupassa tarjonta Porin ympäristössä lisääntyi, kun Lidl kasvatti laatikkomyymäläverkostoaan. Keskimääräinen hintataso pysyi ennallaan tai joidenkin tuoteryhmien osalta jopa laski. Osuuskauppa pystyi kuitenkin edelleen tarjoamaan eri myymäläluokissa kilpailijoita edullisemman ostoskorin.

S-ryhmä päätti vastata Lidlin haasteeseen kilpailukykyisillä hinnoilla. Satakunnan Osuuskaupassa keskusteltiin mm. maidon hinnan laskemisesta. Päädyttiin tarjoamaan satakuntalaisille kuluttajille mahdollisuus ostaa Satamaidon maitoa samaan hintaan kuin Lidlin Milbona-merkkinen maito, joka oli lähtöisin Valiolta.

Aluksi S-ryhmässä koettiin pieni myynnin notkahdus, mutta ryhmän markkinaosuus kääntyi varsin pian taas nousuun. Spar ja Kesko kärsivät Lidlin tulosta enemmän.

S-ryhmän valitsema strategia, hintajohtajuus ja sen säilyttäminen myös uudessa kilpailutilanteessa, osoittautui oikeaksi.

Köyliön Kankaanpäässä toimineen, osuuskaupan viimeisen kyläkaupan hoitaja Seppo Rantamäki sulki myymälän vuonna 2002.

Viimeinen kyläkauppa lopettaa

Satakunnan Osuuskaupassa investoinneissa oli vedetty henkeä 2001, mutta 2002 oli aika jatkaa markkina-asemien varmistamista Porissa ja lähialueilla.

Porin 1973 rakennettua Sokos-tavaratalokiinteistöä saneerattiin yhdessä SOK:n kanssa. Sokos Herkun myymälätilat uudistettiin kokonaan.

1985 rakennettua Huittismarkettia korvaamaan rakennettiin uusi S-market. Se avattiin Risto Rytin kadulla kaupungintalon tuntumassa 28. marraskuuta ja nosti ABC-jakelupisteineen heti osuuskaupan osuutta Huittisten päivittäistavarakaupasta.

Reposaaresta ostettiin K-kauppiaalta myymäläkiinteistö ja sen liiketoiminta. Osuuskaupan Sale-ketjun 12. myymälä Sale Reposaaari avattiin lokakuun alussa.

Ainoa jäljellä ollut menneiden vuosikymmenten kaupankäynnistä muistuttava perinteinen kyläkauppa Köyliön Kankaanpäässä lopetettiin kannattamattomana vuoden lopussa.

Muutamia heikon kysynnän vuosia kokenut autokauppa alkoi virotta: liikevaihto koheni lähes 10 % edellisvuodesta. Kasvu jatkui vuoden 2003 autoveroratkaisun myötä. Myyntiä vauhdittivat myös auton ostajille suunnatut kuukausittain vaihtuvat asiakasomistajaedut. Volvo-autojen hyvän menekin ansios-

S-market Huittinen avattiin marraskuussa 2002.

ta Satakunnan Ok-Auto Oy:n myynnin kehitys oli vuonna 2002 S-ryhmän autoliikkeiden paras.

Yhteistyösopimus Pori Jazzin kanssa

Satakunnan Osuuskaupan säännöt uudistettiin 1. heinäkuuta 2002 vuoden alussa voimaan astuneen osuuskuntalain mukaiseksi. Samalla siirryttiin euro-aikaan: osuusmaksu nousi 500 markasta (84,09 euroa) 100 euroon. Osuusmaksun korotus toteutettiin rahastosiirtona osuuskunnan omista pääomista, joten vanhojen jäsenten omistuksen arvo nousi ilman, että heidän piti maksaa siitä.

Osuuskaupan perustamisesta tuli 27. huhtikuuta kuluneeksi 85 vuotta. Vuosijuhlissa Porin teatterissa SOK:n pääjohtaja Jere Lahti jakoi ansiomerkkejä pitkään Satakunnan Osuuskaupan hallinnossa mukana olleille luottamushenkilöille.

Keväällä Satakunnan Osuuskauppa solmi yhdessä SOK:n ja Sokotel Oy:n kanssa kolmivuotisen yhteistyösopimuksen Pori Jazz 66 ry:n kanssa. Tätä sopimusta on jatkettu vuosittain ensimmäisen kolmivuotiskauden jälkeen. Asiakasomistajilla on sopimuksen alusta lähtien ollut mahdollisuus saada vihreällä S-kortilla merkittävä etu Kirjurinluodon konserttien lipun hintaan.

Virtaa työntekijöille

Porin Aikuiskoulutuskeskuksen ja Kankaanpään kuntoutuskeskuksen kanssa yhteistyössä osuuskauppa tarjosi 12 työntekijälleen mahdollisuuden kahden ja puolen kuukauden koulutus- ja kuntoutusohjelmaan, ns. vaihtovirtahankkeeseen. Hankkeen toteutukseen osallistuivat merkittäväällä panoksella myös työvoimaviranomaiset, Kela ja Tapiola-yhtiöt.

Projektin tavoitteena oli tukea pitkäjänteisesti työssä jaksamista varmistamalla ammatillista osaamista ja kohentamalla sekä fyysistä että henkistä kuntoa.

Vaihtovirtaprojektiin osallistuneiden sijaisiksi valittiin kaupan alan työttömiä työnhakijoita.

Myös henkilöstön vapaa-ajan viettoa tuettiin. Satakunnan Osuuskauppa muisti juhlavuosinaan usein henkilökunnan Sa-He-Ke -kerhoa. Kun osuuskauppa täytti 70 vuotta 1987, se maksoi kerhon silloiset velat pois.

75-vuotisjuhlavuotenaan 1992 osuuskauppa lahjoitti henkilökuntakerhon kesänviettopaikkaan Louhelaan vesiliittymän.

Täyttäessään 80 vuotta osuuskauppa lahjoitti kerholle Louhelan peruskorjauksen, ja 85-vuotisjuhlavuonna 2002 henkilökuntakerho sai 10 000 euron lahjoituksen.

Joukossa nähtiin myös ulkoileva toimitusjohtaja.

Osuuskaupan väki yhteisjumppaa ulkoilupäivänä.

Tikkula-projekti käynnistyy

Kilpailutilanne maakunnassa oli muodostumassa hyvin mielenkiintoiseksi. Kilpailijoiden uudishankkeet ja myymälälaajennukset erityisesti Porissa olivat lisäämässä edelleen päivittäistavarakaupan hintakilpailua. Autokaupan veroratkaisut tukivat alan kaupan kasvua, mutta merkitsivät myös autojen myyntihintojen alenemista.

Satakunta-konsernin molempien päätoimialojen hintakehitys näytti lyhyellä aikavälillä alenevalta. Euromääräisen myynnin lisääminen oli mahdollista ainoastaan kasvattamalla myynnin volyyymiä.

Uudessa kilpailutilanteessakin Prisma piti selkeästi asemansa maakunnan hinta- ja valikoimajohdajana.

Osuuskaupan hallitus päätti tammikuussa 2003 käynnistää jo muutamia vuosia vireillä olleen Porin Tikkulan S-markethankkeen ja siihen myöhemmin liitetyn ABC-liikennemyymälähankkeen, joita varten hankitulle tontille oli jo saatu vahvistetuksi liikerakentamisen salliva kaava.

Rakentaminen Tikkulassa käynnistyi alueella sijainneiden vanhojen rakennusten purkamisella.

Entisen tulitikkutehtaan Tikkulantien puoleinen seinä ja tehtaan konttorirakennus olivat suojelukohhteita, joita ei saanut purkaa. Tehtaan yhden seinän pystyssä pitäminen ja säilyttäminen liikennemyymälän ravintolan seinäksi tuli osuuskaupalle varsin kalliiksi, mutta toi paljon positiivista palautetta.

Tulitikkutehtaan yhden seinän säilyttäminen oli teknisesti vaativa toimenpide. Seinä on nyt Tikkulantien puoleisena julkisivuna (ks. seuraava sivu).

Tikkulan kauppakeskus avattiin kesäkuussa 2004. Sen suunnitteli Satakunnan Osuuskaupan paljon käyttämä porilainen arkkitehti Kaj Nordman. Hänen muita viimeaikaisia töitään ovat mm. Huittisten (2002), Merikarvian (2005), Paratiisimäen ja Lukkarinsannan (2006) S-marketit sekä Itäkeskuksen Prisma (2000) ja sen laajennus (2007-2008).

Porin Sokos kokonaan osuuskaupalle

Osuuskaupan marketkauppa säilytti kiristyneessä kilpailutilanteessakin 2003 hyvän tulostason. Päivittäistavaroiden osalta liikkeen markkinaosuus Satakunnassa säilyi noin 28 prosentissa. Porissa, jossa Satakunnan Osuuskauppa nousi ensimmäisen kerran ruokakaupan markkinajohtajaksi, osuus oli 28,4 %.

Mikkolan Prisma oli ylivoimaisesti suurin Satakunnan päivittäistavaroiden myyjä 40 miljoonan euron päivittäistavaramyynnillään vuonna 2002.

Neuvottelut SOK:n ja sen tytäryhtiön Porin Sokos Oy:n kanssa yhdessä omistetun Porin Sokos-tavaratalon liiketoiminnan siirtämisestä kokonaan Satakunnan Osuuskaupan hoitoon saatiin päätökseen syyskuussa 2003. Koko liiketoiminnan siirtyminen toteutui seuraavan vuoden alusta.

Tähän asti osuuskauppa oli vastannut vain tavaratalon päivittäistavarakaupasta ja kahvilatoiminnasta. Nyt tehty sopimus vahvisti Satakunnan Osuuskaupan käyttö- ja erikoistavaroiden sekä palvelujen tarjontaa.

Liikkeen saatua koko talon haltuunsa tiloihin muutti myös Porin vanhin jatkuvasti toimiva liikeyritys, Kauppatorin apteekki, joka oli perustettu 1781. Kävelykadun varteen muuton yhteydessä sen uudeksi nimeksi tuli Porin Ykkösapteekki.

Vapaudenkadulle, osuuskaupan entiseen keskusvarastoon saneerattuihin tiloihin, avattiin erityisesti Karjarannan nousemassa olevan asuinalueen palvelupisteeksi heinäkuussa 2003 uusi Sale-myymäälä. Se oli Suomen ensimmäinen S-ryhmän varta vasten kaupunkiasiakkaille suunnattu laajennetun tuotevalikoiman Sale.

Palin Oy hankki toukokuussa General Motorsin Daewoo-merkin edustuksen. Sittemmin Daewoo on muuttunut Chevroletiksi, jota Palin Oy edelleen edustaa.

Jäsenmäärä ja bonusedut lisääntyvät

Tikkulan rakentamispäätöksen sekä Porin Sokoksen liiketoiminnan oston valmistelu kuuluivat jo eläkepäätöksen saaneen Matti Ojanperän vastuullisiin lopputöihin.

Kauppaneuvos Matti Ojanperä jäi eläkkeelle vuoden 2003 päättyessä. Hänen seuraajakseen vuoden 2004 alusta oli edellisen vuoden toukokuussa valittu Satakunnan Osuuskaupan markkinointipäällikkönä 1994 ja Prisman johtajana helmikuusta 1997 alkaen toiminut kauppatieteiden maisteri Antti Määttä. Muhokselta Pohjois-Pohjanmaalta kotoisin oleva Määttä oli ennen Satakunnan Osuuskauppaan tuloaan toiminut SOK:n Jollas-opistolla kouluttajana.

Satakuntalaisten luottamus osuuskauppaan oli jatkuvasti lisääntynyt. Osuuskunnan omistajien, Satakunnan Osuuskaupan jäsenten eli satakuntalaisten asiakasomistajien joukko jatkoi kasvamistaan kovaa vauhtia. Viimeksi kuluneiden neljän vuoden (2000-2003) aikana jäsenmäärä oli lisääntynyt 50 %. 30 000 jäsenen raja ylittyi maaliskuussa 2004, kun porilainen Österlundin perhe liittyi liikkeen jäseniksi.

Jäsenpeitto alkoi olla vaikuttava: Satakunnan Osuuskaupan toimialueen talouksista 38 % oli liikkeen asiakasomistajia.

Bonus oli yhä merkittävämpi asiakasomistajien saama etu. Se oli enimmillään 3 % kaikista S-ryhmän liikkeistä sekä bonusyhteistyökumppaneilta tehdyistä ostoista. Satakunnan Osuuskaupalla oli 20 alueellista tai valtakunnallista bonuspartneria täydentämässä osuuskaupan ja S-ryhmän ketjujen palvelutarjontaa.

Vuoden 2004 alusta Satakunnan Osuuskauppa otti käyttöön uuden bonustaulukon, jonka mukaan tuli mahdolliseksi saada bonusta ylimmillään 5 % kuukauden bonusostojen määrästä. Uudistus kasvatti asiakasomistajien 2004 saamien bonusien määrää 38 prosentilla. Bonusta kertyi asiakasomistajaa kohti vuodessa yli 160 euroa. Sen lisäksi asiakasomistajille maksettiin 6 % korko 100 euron osuusmaksulle.

Silta kilpailijoiden välille

Suomen kokonaistuotannon kasvu oli selvästi nopeutumassa vuoden 2004 alussa. Satakunnan kuluttajien talousodotukset parantuivat maan keskiarvoa nopeammin. Kotitalouksien ostovoiman ennakoitiin kasvavan enemmän kuin kertaakaan uuden vuosituhanneen aikana. Positiivisia odotuksia kulutuksen lisääntymisestä pitivät yllä myös alle prosenttiin painunut inflaatio ja alhainen korkotas.

Sokos-tavarataloa vastapäätä Porin Liisankadulla sijaitsevan Kauppakeskus IsoKarhun laajennuksen valmistuttua maakunnan erikoistavarakaupan painopiste oli Sokoksen ja IsoKarhun muodostamassa keskiössä.

Marraskuussa vihittiin käyttöön Sokoksen ja IsoKarhun pysäköintitasanteiden välille yli Liisankadun rakennettu, Porin kaupunkikeskustaa elävöittävä ajo- ja kävelysilta. Se on esimerkki ennakkoluulottomasta, molempia osapuolia hyödyttävästä yhteistyöstä kahden kilpailijan välillä.

Ajo- ja kävelysilta yhdistää kilpailijat yli Liisankadun.

Uusia Sale-myymöläitä

Helmikuussa osuuskauppa osti Porin kaupungilta Paratiisinmäestä tontin liikerakentamista varten. Laviassa tehtiin paikallisen yrittäjän kanssa sopimus uuden Sale-myymölään rakentamisesta.

Merikarvian Sale-myymölään kiinteistö, jonka yhteydessä sijaitsi myös Alkon myymälä, tuhoutui pääsiäisviikolla raivoisassa tulipalossa. Osuuskauppa osti uutta myymälää varten palaneen Salen naapurista maa-alueen, ja Merikarvian S-marketin rakennustyöt käynnistyivät marraskuussa.

Merikarvialaisia asiakasomistajia palveltiin väliaikaisesti järjestämällä ilmaisia linja-autokuljetuksia Satakunnan Osuuskaupan Porin tavarataloihin.

Harjavaltaisen kauppias myi syyskuussa osuuskaupalle Harjavallan Pirkkalassa toimineen Spar-markettinsa. Sale Pirkkalantie avasi ovensa marraskuun 2004 alussa, ja toisia avajaisia vietettiin helmikuussa 2005 myymälän mittavan uudistamistyön valmistuttua.

Lokakuussa 2004 otettiin käyttöön Kokemäen S-marketin laajennus, jonka yhteyteen tulivat Alkon ja Tapiolan toimipisteet.

Sale Lavian uudisrakennus, jonka palveluita täydensi ABC Lavia -polttoainepiste, otettiin myymäläkäyttöön joulukuussa.

Lavian Sale ja ABC Lavia avattiin joulukuussa 2004.

Tikkulasta palvelua uusille alueille

Tikkulan kauppakeskus avattiin yleisölle 10. kesäkuuta 2004. Avajaispäivänä uuteen laajan valikoiman S-markettiin tutustui 15 000 asiakasta. Kauppakeskus toi maakuntaan yli 60 uutta työpaikkaa.

Tikkulan palvelukeskuksen veturina on Porin ensimmäinen S-market - ruokakauppa, jossa on laaja valikoima ja edulliset hinnat.

Sen lisäksi Tikkulassa on osuuskaupan toimialueen ensimmäinen ABC-liikennemyymälä. Se koostuu ABC-marketista, joka tarjoaa ruokakaupan lajitelman elintarvikkeita kiireiselle asiakkaalle, ABC-liikennetarvintolasta ja jo joulukuussa 2003 avatusta ABC-polttonesteiden jakeluasemasta. Sekä ABC-market että ABC-ravintola ovat auki vuorokauden ympäri.

Tikkulan keskuksessa on myös kuuden yhteistyökumppanin toimitilat.

S-market Tikkula oheispalveluineen lisäsi merkittävästi osuuskaupan siihen asti varsin vähäistä tarjontaa Länsi-Porin alueella. Marketin sijainti lähellä valtatie 2:n ja valtatie 8:n risteysaluetta tarjosi enemmän palvelumahdollisuuksia myös Meri-Porin ja Pohjois-Porin suuntaan.

Etukäteen oli arvioitu, että Tikkulassa tulee eteen joitakin liikenteellisiä ongelmia, mutta näin ei kuitenkaan käynyt. Hanke kokonaisuudessaan onnistui yli ennakoarvioiden.

Autokaupassa kävi kehnommin. Uusien autojen myynti hidastui alkuvuonna 2004, ja autokaupan tulos heikkeni selvästi ja kääntyi tappiolliseksi.

Koko autokauppa AutoPalin-nimen alle

Uusi toimitusjohtaja Antti Määttä oli tammikuussa 2004 aloittanut raumalaisen Osuuskauppa Keulan toimitusjohtajan Jorma Sieviläisen kanssa keskustellut liikkeiden autokaupan yhdistämisestä. Syksyllä todettiin kuitenkin, ettei aika ollut ajatukselle kypsä.

Samaan aikaan Satakunnan Osuuskaupassa oli valmisteltu liikkeen omistamien autoyhtiöiden yhdistämistä. Toimenpidettä varten hankittiin maahan tuojien suostumus.

Syyskuun lopussa Satakunnan Ok-Auto Oy sulautui Palin Oy:öön. Joulukuun lopulla osuusliikkeen autokauppa alettiin käydä AutoPalin -markkinointinimen alla. Kaikki konsernin autoedustukset, Peugeot, Opel, Chevrolet, Volvo ja Renault, saatiin nyt saman nimen alle. Vuoden 2005 alusta AutoPalin logossa on nimen edessä S-ryhmän tunnus.

Vuoden 2004 aikana yhteyksiä Keulaan rakennettiin uudelleen muutenkin. 27. huhtikuuta pidettiin hyvin merkittävä kokous: Satakunnan Osuuskaupan ja Keulan hallitukset kokoontuivat yhdessä Villilän kartanoon Nakkilaan. Tutustumispalaverissa kumpikin osuuskauppa esitteli avoimesti omaa toimintaansa.

Tuosta tapaamisesta tähän päivään pienemmissä puitteissa jatkunut yhteydenpito todistaa, että kahden Satakunnassa toimivan osuuskaupan välillä on nykyään hyvä ja toimiva keskusteluyhteys.

Osuuskaupan strategiaa uudistetaan

Toimitusjohtaja Määttä käynnisti kesällä 2004 työn osuuskaupan strategian uudistamiseksi.

Aluksi ajatuksena oli vain päivittää olemassa olevaa strategiaa, mutta työn käynnistyttyä huomattiin varsin pian, että ympäristön ja kilpailutilanteen muutokset ja osuuskaupan oman taloudellisen tilanteen vahvistuminen tekivät mahdolliseksi valita kasvuhakuisempi strategia.

Pohjustusta strategiatyölle tehtiin osuuskaupan johtajiston voimin. Syksyllä 2004 mukaan tulivat osuuskaupan hallitus ja hallintoneuvoston puheenjohtajisto. Ne pitivät lokakuussa kaksipäiväisen se-

minaarin, jonka ainoana aiheena oli osuuskaupan strategian laadinta.

Edellisten kymmenen vuoden suotuisa tuloskehitys oli vahvistanut osuuskaupan vakavaraisuutta. Oli mahdollista lähteä investoimaan rohkeammin kauppapaikkoihin ja kehittämään asiakasomistajille suunnattua palvelutarjontaa.

Myös S-ryhmän muiden osuuskauppojen onnistuneet investoinnit sekä edelleen kehittynyt ja hyvin menestyvä ketjutoiminta koko kaupparyhmässä valoisivat uskoa rohkeamman linjan valitsemiseksi myös Satakunnassa.

Strategiatyön aikana todettiin erityisesti marketkaupan toimipaikkaverkoston kehittäminen jatkossa ykköstavoitteeksi. Myös toimialakirjon laajentamista ravintolatoimintaan tulisi selvittää. Strategiatyön pohjalta Satakunnan Osuuskaupan johto ryhtyi toden teolla neuvottelemaan SOK:n tytäryhtiön Sokotel Oy:n kanssa mahdollisuudesta yhteisyritykseen Porin ravintolatoiminnassa.

Uudistettu strategia konkretisoitiin muutamaan selkeään tavoitteeseen: vuoteen 2008 mennessä päivittäistavarakaupan markkinaosuuden tuli nousta 35 %:iin ja asiakasomistajapeiton tavoitteeksi määritettiin 50 %.

Uutta strategiaa ryhdyttiin toteuttamaan päätäväisesti: kun strategia helmikuussa 2005 tuotiin Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston vahvistettavaksi, hallintoneuvosto sai jo samassa kokouksessa hyväksyttäväkseen valmiiksi neuvotellun sopimusesityksen hotelli- ja ravintolatoiminnan osastamisesta Sokotel Oy:ltä. Hallintoneuvoston myönteisen päätöksen jälkeen sopimus allekirjoitettiin vielä saman viikon aikana. Näin toimintojen kehittämisessä päästiin nopeasti liikkeelle.

Kriittisen massan metsästy

Osuuskaupan strategiaproessin aikana S-ryhmässä käytiin vilkasta keskustelua kriittisen massan merkityksestä S-ryhmän liiketoiminnassa. Tässä yhteydessä kriittisellä massalla tarkoitettiin sitä kokoa, jonka osuuskauppa kullekin toimialalleen tarvitsee selviy-

tyäkseen myös tulevaisuudessa. Keskustelu oli varsin vilkasta, koska se toi väistämättä mukanaan johdopäätöksiä alueosuuskauppojen lukumäärästä.

Myös Satakunnan Osuuskaupassa paneuduttiin asiaan. SOK oli laatinut keskustelun pohjaksi suosituksia kunkin toimialan minimikoosta. Satakunnan Osuuskaupan osalta voitiin todeta, että ainoastaan autokaupan osalta kriittisen massan raja selvästi ylitettiin, marketkaupan osalta oltiin lähellä suositusrajaa ja yhden Rosso-ravintolan muodostaman ravintolatoimialan osalta jäätin selvästi rajan alapuolelle.

Kriittisen massan vaatimukset haluttiin ottaa huomioon uutta strategiaa laadittaessa. Selvänä tavoitteena oli, että Satakunnan Osuuskauppa saavuttaa riittävän koon jokaisella toimialallaan.

Tämä ohjasi omalta osaltaan marketkaupan voimakkaaseen laajentamiseen. Hotelli- ja ravintolatoimialan muodostumisessa kriittisen massan ajattelulla oli vielä suurempi merkitys. Uuden toimialan muodostamisen perusvaatimukseksi asetettiin riittävän volyymin saavuttaminen, jotta toimialalle voitaisiin organisoida oma, toimintaa kehittävä toimialajohto.

Tätä kirjoitettaessa Satakunnan Osuuskauppa täyttää kriittisen massan vaatimukset kaikilla harjoittamillaan toimialoilla. Vaakunan ja siihen kuuluvien ravintoloiden osto ja kehittäminen on varmistanut kriittisen massan syntymisen myös hotelli- ja ravintolakauppaan.

Hotelli- ja ravintolatoiminta ostetaan takaisin

Sokos Hotel Vaakunan hotelli- ja ravintolaliiketoiminta palautui Satakunnan Osuuskaupalle 18. helmikuuta 2005 SOK:n tytäryhtiön Sokotel Oy:n kanssa tehdyllä kaupalla.

Perinteikäs hotelli- ja ravintolakokonaisuus, joka oli aikaisemmalla nimellä Satakunta toiminut monien vuosikymmenten ajan Porin ravintolaelämän vahvana keskuspaikkana, palasi huhtikuun alusta 19 vuoden jälkeen puhtaasti satakuntalaiseksi. Vanhaa nimeä ei kuitenkaan palautettu.

Ravintola Satakunnan Freskokabinetissa on taitelija Bruuno Tuukkanen seinämaalaus ”Runsauden sarvi”, joka kuvaa satakuntalaista kulttuuri- ja talouselämää. Alakuvassa nurkkaus ravintola Satakunnan pääsalista.

Satakunnan Osuuskaupan market- ja tavaratalokaupan sekä autokaupan rinnalle syntyi merkittävä uusi toimiala.

Porin Vaakunan puitteissa tapahtuvaa ravintolatoimintaa kehitettiin ja monipuolistettiin. Taus-talla oli SOK:n Ässä-Ravintolat -yksikön taholta edellisenä kesänä tullut idea perustaa Sokotel Oy:n (osuus 25%) ja Satakunnan Osuuskaupan (75%) yhteisyrityksenä ravintolakompleksi. Neuvottelujen edetessä Sokotelin suunnasta esitettiin monenlaisia varauksia ja asia pitkittyi.

Lopulta päädyttiin malliin, jossa koko omistus siirtyi Satakunnan Osuuskaupalle. Osuuskauppa otti kokonaisvastuun toimialan kehittämistä Porissa.

Osuuskaupan ravintolamaailma kasvaa

Muutaman vuoden toimineen Rosson rinnalle avattiin uusia yksiköitä. Vaakunassa uudistettiin huh-tikuussa ilta- ja yöravintola Bar'n Night ja hotel-likinteistön katutasossa avattiin kesäkuussa uusi

300-paikkainen ravintola Amarillo. Pub Winston siirtyi Amarillon tieltä uusiin tiloihin Gallen-Kal-lelankadun toiselle puolelle. Winstonin kanta-asi-akkaat osallistuivat muuttoon kantamalla kalusteita kadun yli.

Sokos-tavaratalon täysin uudistettuun alaker-taan avattiin marraskuussa Porin Sokos Ravintola-maailma.

Porin kaupungilta ostettiin tarjouskilpailun jälkeen toukokuussa tontti Lukkarinsannasta lii-kerakentamista varten. Kahden uuden S-marke-tin, Lukkarinsannan ja Paratiisinmäen, suunnittelu käynnistettiin marraskuun alusta.

Myös maakunnassa jatkui toimipaikkaver-koston kehittäminen uusitun strategian mukaises-ti. 2005 uudistettiin erityisesti Pohjois-Satakunnan market-verkosto.

Sale Siikainen avattiin täysin uudistettuna huh-tikuun lopulla. Edellisenä vuonna palaneen Sale Merikarvian korvasi 2. kesäkuuta avattu Merikar-vian S-market, josta myös Alko Oy sai uudet tilat merikarvialaisten ja kesäasukkaiden palvelemisek-si. Kankaanpään S-market avattiin laajennustöiden jäljiltä lokakuun lopulla.

Samana vuonna päätettiin rakentaa Kiikoisiin uusi ABC-liikennemyymälä alueellisena yhteis-työhankeena, johon osallistuvat myös Tiehallinto, Kiikoisten kunta ja kohteen rakentaja.

60. toimintavuottaan juhliiva Palin Oy laajen-si helmikuussa 2005 toimintaansa ostamalla Huittis-sissa autojen korjaukseen ja huoltoon erikoistuneen yrityksen. Joulukuussa ostettiin Osuuskauppa Keu-lan tytäryhtiöltä Auto-Iiro Oy:ltä Rauman Peugeot-edustus.

Kesäkuussa 2005 avattu S-market Merikarvia korvasi edellisenä vuonna palaneen Merikarvian Salen.

Maakunnan ykköseksi

Ruoan hinta oli Suomessa noussut jo useiden vuosien ajan kustannuksia hitaammin. Tämä kehitys aiheutti toimialalla kannattavuusongelmia, jotka käynnistivät 2005 voimakkaan, koko toimialaan vaikuttaneen perinpohjaisen rakennemuutoksen. Kotimaisten kaupan alan toimijoiden lukumäärä väheni, ja kehitys heijastui myös Satakuntaan.

Työväentaustaisen Tradekan ja yksityisen Wihuri-yhtymän päivittäistavara- ja elintarvikkeiden kauppa yhdistyi ja siirsi seuraavana vuonna ostot Tuko Logisticsille. Tradeka-yhtymä erosi Tradekan ja SOK:n yhteisesti omistamasta päivittäistavarojen hankinta- ja logistiikkayhtiöstä Inex Partnersista.

Lidlin asema markkinoilla oli vakiintumassa. K-ryhmä sopeutti verkostoaan Porin uuteen markkinatilanteeseen. Verkostoaan kasvattivat vain Satakunnan Osuuskauppa ja Suomen Spar, jonka Eurospar-myymäälä avattiin Aittaluodossa 25. elokuuta 2005.

Porin Eurosparin kohtalo oli kova. Jo puolentoista viikon kuluttua sen avaamisesta SOK ilmoitti ostaneensa valtaosan Suomen Sparin osakekannasta ruotsalaiselta Axfoodilta.

SOK:n Spar-kauppa oli ehdollinen. Se edellytti, että kilpailuvirasto hyväksyy kaupan. Kun hyväksyminen saatiin tammikuun 2006 alussa, Satakunnan Osuuskauppa tiedotti, että sille siirtyy vuoden kuluessa kolmen satakuntalaisen Spar-myymäälän vuokrasopimukset. Aittaluodon Spar-marketista Satakunnan Osuuskauppa ei ollut kiinnostunut.

Vielä uutuudenkarhea Spar-yksikkö jäi odottamaan jatkuuko kauppa ja jos jatkuu, minkä kaupparyhmän vetämänä. Samaa jäi miettimään porilainen yleisö, joka oli hädin tuskin ehtinyt juoda avajaistarjousista ostetut kahvit.

Toimialueen markkinajohtajaksi

Satakunnan Osuuskaupan market- ja tavaratalokaupan tulos parani 2005 edelleen. Sitä tuki erityisesti S-markettien vahva myynnin lisäys.

Sokos Hotel Vaakunan Bar Axel muistutti nimellään taiteilija Akseli Gallén-Kallelasta.

Maakunnan suurin kauppapaikka Porin Itäkeskuksen Prisma kasvatti edelleen asiakasmääräänsä ja myyntiään sekä päivittäis- että käyttötavarakaupassa.

Porin keskustan Sokos, jonka pohjakerroksen uudistustyö oli tilapäisesti leikannut myyntilukuja, ylitti jo vuoden loppukuukausina edellisvuoden myynnin tason.

Tikkulan S-market osoitti vakiinnuttaneensa asemansa Porin läntisten kaupunginosien asukkaiden päivittäisenä ostopaikkana. Myös muut S-marketit ja Sale-ryhmä lisäsivät myyntiään.

Öllyjalosteiden hinnan noususta ja lisääntyneestä hintakilpailusta huolimatta osuuskaupan liikennemyymälä- ja polttonestekaupan tulos parani Tikkulan ABC-myymälän menestyksen myötä. Autokaupan toiminnan tulos jäi edelleen tappiolliseksi.

Hotelli ja ravintolakaupan tulosta rasittivat samaan vuoteen ajoitetut suuret ravintolainvestoinnit. Satsaus ravintoloihin oli kuitenkin kannattanut: S-ryhmän ravintoloiden markkinaosuus Porissa kaksinkertaistui vuodessa, kun mukaan tuli vielä seuraavan vuoden kesäkuussa kävelykadulla avattu uuden konseptin Buffa-ravintola.

Osuuskaupan maksuvalmius riitti kaikkien investointien rahoittamiseen ilman ulkopuolista rahoitusta.

Satakunnan Osuuskaupan markkinaosuus päivittäistavaroissa kasvoi yli 31 prosenttiin, mikä nosi osuuskaupan ensimmäistä kertaa toimialueensa markkinajohtajaksi ohi Keskon. Osuuskauppa oli jo 2003 alkaen suurin päivittäistavarakauppias Porissa ja seitsemässä muussa toimialueensa kunnassa.

Myös jäsenpeitto oli jatkuvasti kasvanut. Keväällä pidettyjen Satakunnan Osuuskaupan edustajiston vaalien äänestysprosentti, lähes 43 %, oli maan osuuskauppavaalien korkein.

Koko S-ryhmän markkinaosuus Suomen päivittäistavarakaupassa oli keväällä 2005 ohittanut ensimmäisen kerran Keskon. Markkinaosuuden kasvuun vaikutti osaltaan edellisenä vuonna tapahtunut HOK-Elanto fuusio.

Joka tapauksessa 1980-luvun alussa kuilun parilla horjuneesta S-ryhmästä oli parissa vuosikymmenessä tullut kaupan menestyjä, jonka tie tuntui johtavan vain ylöspäin.

Pori-palkinto toiminnasta satakuntalaisten hyväksi

Porin kaupunki myönsi Satakunnan Osuuskaupalle Porin päivänä 1. lokakuuta 2005 Pori-palkinnon eli Rumpalipoika-patsaan tunnustuksena liikkeen pitkäjänteisestä ja menestyksekkästä toiminnasta porilaisten ja satakuntalaisten hyväksi.

Perusteluissa mainittiin sekä osuuskaupan työllistävä merkitys että aktiivinen osallistuminen Porin kaupunkikeskustan kehittämiseen niin toiminnallisesti kuin merkittävillä investoinneilla.

Kaksi viikkoa myöhemmin Promenadi-Pori ry jakoi Sokos-Satakunnalle ja viidelle muulle ansiotuneelle tunnustuspalkinnon Porin kävelykeskustan kehittämisestä.

Keskustakiinteistö ostetaan takaisin

Kesäkuun 2006 lopussa osuuskauppa osti Tapiolalta Kiinteistö Oy Satatornin koko osakekannan. Kiinteistöyhtiö omistaa sekä hotelli Vaakunan vanhan rakennuksen Gallen-Kallelankatu 7:ssä että kadun toisella puolella Gallen-Kallelankatu 8:ssa sijaitsevan 1983 rakennetun talon, jossa on osa hotelli Vaakunan huoneista. Kiinteistöjen noin 11 000 neliömetrin huoneistoalasta lähes 80 % on Satakunnan Osuuskaupan omassa käytössä.

Satakunnan Osuuskauppa oli aloittanut toimintansa vuonna 1917 Torikadun (nyk. Gallen-Kallelankatu) numerossa 7 sijainneessa puutalossa. Sen tilalle oli juuri ennen talvisotaa rakennettu pitkään osuuskaupan päätoimitalona ja hotellina palvelut rakennus. Taloudellisten vaikeuksien keskellä Osuuskauppa oli 1986 joutunut myymään kiinteistön Tapiolalle.

Toimitusjohtaja Antti Määttä muistutti tiedotusvälineille, että kiinteistön ja hotelli Satakunnan (myöhemmin Vaakunan) liiketoiminnan myynti oli pelastanut Satakunnan Osuuskaupan. ”Meidän tilanteemme oli silloin taloudellisesti tosi heikko. Niillä rahoilla pystyimme investoimaan marketkaupan uudistuksiin ja kehittämään marketkauppaa 1990-luvulla sille tasolle, jolla se nyt on.”

Kun osuuskauppa oli 2005 ostanut hotelli Vaakunan liiketoiminnan takaisin SOK:n hotelli- ja ravintolatoimintaa harjoittavalta tytäryhtiöltä Sokotel Oy:ltä ja uudistanut Vaakunassa toimivat ravintolat, kiinteistön takaisin ostaminen tuntui toimitusjohtajan ja hallinnon mielestä järkevältä ratkaisulta, kun siihen nyt oli tullut mahdollisuus.

Vuodessa viisi uutta S-marketia

Porissa Lukkarinsannan ja Paratiisinmäen rakenteilla olevilla market-työmailla vietettiin harjannostajaisia elokuun alussa 2006. Myyntipinta-alaltaan noin 1 000 neliömetrin marketit on suunnitellut porilainen arkkitehti Kaj Nordman.

Marketit avattiin samana päivänä 19. lokakuuta. Kahden S-marketin täysin samanaikainen toteutus oli koko S-ryhmänkin mittakaavassa poikkeuksellista.

Itä- ja pohjoisporilaisia palveleva S-market Lukkarinsanta ja länsiporilaisia palveleva S-market Paratiisinmäki sijaitsevat alueilla, joilla uudisrakentaminen on lähivuosina vilkasta ja väestömäärä kasvaa.

Syyskuun alussa otettiin käyttöön AutoPalinin uusitut Volvo-Renault -myynnin tilat Porin Itäkeskuksessa.

Uusi Kiikoisten ABC-liikennemyymälä ravintoloihin avattiin 2. lokakuuta Pori-Tampere -valtatien ja Pohjanmaantien risteyksessä. Samalla suljettiin Kiikoisten Jaaran kylässä pitkään toiminut Sale-myymä.

Lisää S-marketteja saatiin ryhmän haltuun siirtyneestä Spar-pesästä.

S-market Lukkarinsanta avattiin Porissa lokakuussa 2006.

Kiikoisten kuttupitäjän symbolit, olkipukit, tarkkailevat Kiikoisten ABC-liikennemyymälän tornissa.

Spar-myymlöitä osuuskaupalle

SOK:n ostamalla Spar-ketjulla oli 95 myymälää, joista S-alueosuuskaupat ottivat haltuunsa 54. Satakunnan Osuuskauppa hankki omistukseensa kolme, jotka liitettiin remonttien jälkeen vauhdilla alueosuuskaupan ketjumyymlöiksi.

Kankaanpään ydinkeskustassa, torin laidalla sijaitseva entinen Spar-myymlä avasi saneerauksen jälkeen ovensa 10. lokakuuta 2006 kaupungin toisena S-marketina nimellä S-market Kankaanpääntori.

Porin S-market Paratiisimäen vihkimisen (ylin kuva) suorittivat Porin kaupunginjohtaja Aino-Maija Luukkonen, SOK:n marketkaupan johtaja Antti Sippola ja Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston puheenjohtaja Juhua Vuorenhela.

Keskirivissä Kiiikoisten ABC-liikennemyymälä ja S-market Kankaanpääntori. Alarivissä yleisöä Kiiikoisten ja Kankaanpääntorin avajaisissa.

Noormarkkuun Satakunnan Osuuskauppa palasi parinkymmenen vuoden poissaolon jälkeen, kun entisen Spar-myyvälän tiloihin avattiin 4. joulukuuta S-market Noormarkku. Rakennuksessa toimii myös Noormarkun Alko.

S-market Harjavalta siirtyi Harjavallankadulta entisen SuperSparin saneerattuihin tiloihin linja-autotaseman viereen maaliskuussa 2007. Muutto kasvatti marketin tilat yli kaksinkertaiseksi. Samalla lopetettiin Merstolan Salen toiminta.

Kokemäen Spar ja Porin Aittaluodossa sijaitseva tuliterä Eurospar eivät kelvanneet osuuskaupalle.

Vuoden 2006 lopussa osuuskauppa myi joukon tarpeettomaksi käyneitä vanhoja liiketilojaan. Myyntiin menivät Kiikoisten entisen Salen kiinteistö, Huittisten entisen S-marketin tilat ja Merikarviän S-marketin kiinteistöön kuulunut määräala.

S-market -verkoston ja liikennemyymälöiden kasvu ja isot satsaukset hotelli- ja ravintolalaan toivat Satakunnan Osuuskaupalle noin 15 %:n kokonaisymyynnin kasvun vuonna 2006. Liikkeen markkinaosuus päivittäistavaroissa nousi jo 34,5 prosenttiin. Markkinaosuuden noin kolmen prosenttisyksikön nousu yhdessä vuodessa kertoo hurjasta vauhdista.

Hotelli- ja ravintolakaupan myynnin kasvu 44 % vuonna 2006 kertoo, että toimialan laajentaminen isoilla ravintolainvestoinneilla oli oikea ratkaisu. Osuuskaupan nuorelle asiakaskunnalle suunnattujen ravintoloiden vaikutus osuuskaupan imagoon on ollut melkoinen: tutkimusten mukaan mielikuva osuuskaupasta on nyt erityisen hyvä alle 30-vuotiaiden keskuudessa.

Samojen tutkimusten mukaan kaikkien asiakasomistajien mielikuva Satakunnan Osuuskaupasta ja tyytyväisyys osuuskaupan toimintaan on koko maan kärkeä.

S-market Harjavalan vihki käyttöön Harjavalan kaupunginjohtaja Jaana Karrimaa. Nauhan leikkaamista todistavat toimitusjohtaja Antti Määttä ja kaupallinen johtaja Mauri Keskitalo. Uusien myymälöiden avautuessa ensimmäisten asiakkaiden joukossa on yleensä valppaita veteraaniväen edustajia.

Myös joulupukki ehti kiirellään S-market Noormarkun avajaisiin joulukuussa 2006.

Essot eivät kiinnosta Satakunnan Osuuskauppaa...

Kun SOK osti Suomen Esson amerikkalaiselta Exxon Mobililta joulun 2006 alla, tähtäimessä oli Esson huoltoasemien siirtäminen ABC-ketjuun alueosuuskauppojen hoidossa sitä mukaa kuin Esso-kauppiaiden yhteistyösopimukset päättyivät.

Esson parinsadan huoltamon joukko painottuu selvästi maan eteläosaan, ja Helsingin seudulla sillä on erittäin vahva asema. Monen alueosuuskaupan kannalta entiset Esso-asetat ovat pääsylippu eteläsimpään Suomeen, jossa ABC-ketjulla on ollut vaikeuksia saada kunnon liikepaikkoja.

Satakunnan Osuuskauppa tiedotti jo tammi-kuussa 2007, ettei se ollut kiinnostunut Satakunnassa sijaitsevasta seitsemästä Esso-asetasta. Toimitusjohtaja Määtän mukaan tarjolla olleiden asemien sijainti ei tyydyttänyt, ja niiden muuttaminen ABC-asetiksi olisi tullut liian kalliiksi. Osuuskaupan ABC-asetat Porin Tikkulassa ja Kiiikoisissa olivat kannattavia ja riittivät toistaiseksi.

...eikä torin parkkihalli Porin kaupunkia

Heti huoltoasemakeskustelun jälkeen Määtä otti esiin toisen liikennettä sivuavan asian. Hän esitti Satakunnan kauppakamarin kaupan ja palvelujen valiokunnan puheenjohtajan ominaisuudessa ajatuksen pysäköintihallin rakentamisesta Porin torin alle.

Määtän mukaan keskustan pysäköintiongelmia voidaan pyrkiä ratkaisemaan joko hajautetun tai keskitetyn pysäköinnin keinoin. Porissa on toteutettu ensin mainittua: pysäköintipaikkoja on ripoteltu eri puolille kaupunkia. Monissa maakuntakeskuksessa ratkaisua on sen sijaan haettu keskitetysti maanalaisen pysäköintihallin avulla.

Riittämättömät pysäköintimahdollisuudet ovat vähentäneet kaupungin keskustassa asioimista, mistä etenkin erikoistavaroiden kauppa kärsii. 800-1 000 autopaikan halli torin alla palvelisi päivisin Porin torilla, kauppahallissa ja keskustan liikkeissä asioivia, ja helpottaisi iltaisin esimerkiksi Promenadikeskuksen konserteissa ja elokuvissa käyvien paikoitusongelmia.

Varsin yleiseen porilaiseen tapaan ensimmäiset kommentit olivat lähes kauttaaltaan vastustavia. Kaupungin liikenneasioista vastaavilta tahoilta todettiin, ettei pysäköintiongelmien kipurajoilla vielä olla, että pitäisi käyttää enemmän joukkoliikennettä ja että rahaa ei ole.

Kaupungin edustajan lehdistössä esittämä lausunto ettei Porin kaupallinen keskus ole torilla, aiheutti heti huolta mm. keskustan liike-elämän toimintaedellytyksiä puolustavan Promenadi-Pori-yhdistyksen piirissä.

Osuuskauppa on merkittävä työllistäjä maakunnassa

Satakunnan Osuuskaupasta on 2000-luvulla tullut maakunnan merkittävimpiä työllistäjiä.

1980-luvulla ja 1990-luvun alussa toteutettujen vaikeiden saneerausvaiheiden jälkeen Satakunnan Osuuskaupan palvelukseen oli jäänyt alimmillaan noin 250 työntekijää.

Sen jälkeen eri puolilla liikkeen toimialuetta avatut uudet tai laajennetut S-marketit ja Sale-myyvälätkä sekä kaikilla sektoreilla lisääntynyt liikevaihto kasvattivat vuodesta 1993 alkaen varsin tasaisesti Satakunta-konsernin työntekijöiden lukumäärää.

Suurimmat harppaukset ylöspäin ovat tapahtuneet muutaman viime vuoden aikana. Porin Sokoksen siirtyminen kokonaan osuuskaupalle ja Tikkulan kauppakeskuksen avaaminen toivat vuonna 2004 kumpikin yli 60 uutta työpaikkaa. Kasvua ovat täydentäneet hotelli- ja ravintolatoiminnan laajentaminen sekä uusimmat marketit niin, että Satakunta-konsernin työntekijöiden lukumäärä on syksyllä 2007 yhteensä noin 900 henkilöä.

Uusia piirteitä työnantajan ja työntekijöiden yhteistyössä

Satakunnan Osuuskaupan vahva kasvu ja verkoston kehittäminen on tuonut työnantajan ja työntekijöiden väliseen yhteistyöhön uudelle vuosituhannele siirryttäessä omat piirteensä.

Esimerkkinä voidaan osuuskaupan vt. henkilöstöpäällikön Leena Mettälän mukaan käyttää valtakunnallisen Spar-kaupan myötä Satakunnan Osuuskaupan verkostoon tulleita myymälöitä Kankaanpäässä, Noormarkussa ja Harjavallassa. Kuten aina tällaisissa tilanteissa, työnantajalta toiselle siirtymässä olevilla työntekijöillä on suuri epävarmuus tulevasta.

Osuuskaupan pääluottamusmies Anne Väkiparta uskoo, että entisten Sparin työntekijöiden mielisä oli varmasti suuriakin uhkakuvia siitä, miten heidän käy tilanteessa, jossa työnantaja vaihtuu. Alun kuohunnan jälkeen tilanne kuitenkin pian tasaantui.

Uudet työyhteisöt, jotka muodostuivat sekä näistä uusista osuuskauppalaisista että osuuskaupassa jo pitkään työskennelleistä, ovat hioutuneet nopeasti hyvin toimiviksi ja hyvin voiviksi työyhteisöiksi. Suuri osuus tässä oli pääluottamusmiehen mielestä uusien myymälöiden alkuvaiheessa toteutetulla aloitusvalmennuksella, johon koko toimipaikan väki esimiestä myöten osallistui.

Mittavalla aloitusvalmennuksella on ollut myös työnantajan mielestä merkittävä rooli henkilökunnan korkeassa osaamistasossa ja motivaatiossa.

Aloitusvalmennusta on aikaisemmin käytetty vuonna 2004 avatun S-market Tikkulan ja ABC Tikkulan avauksessa, vuonna 2006 avattujen ABC Kiikoisten, S-market Kankaanpäntorin, S-market Noormarkun, S-market Lukkarinsannan ja S-market Paratiisinmäen avauksissa sekä vuonna 2007 S-market Harjavallan avauksen yhteydessä ja Sokos Herkun muuttuessa S-market Herkuksi.

Aloitusvalmennus on toteutettu Jollas Instituutin ja Satakunnan Osuuskaupan koulutusyhteistyönä. Valmennuksen sisältö on painottunut toimipaikkojen käytännön toimintojen muodostamiseen, konseptiosaamiseen sekä työyhteisön sisäisen dynamiikan toimimiseen.

Koulutusta monissa muodoissa

Koulutus eri muodoissaan on nopeasti muuttuvassa työelämässä tarpeen, ja Satakunnan Osuuskauppa on aktiivisesti pitänyt henkilöstönsä osaamistason korkeana.

Osuuskauppa on ollut edelläkävijä Turvapassi-koulutuksen toteuttajana. Ideana on tarjota osallistujille perustiedot paloturvallisuudesta ja ensiavusta sekä tietoja ja selviytymiskeinoja työntekijöihin kohdistuvista uhkatilanteista suoriutumiseksi. Näin pyritään takaamaan turvallinen työskentely- ja asointiympäristö. Tähän mennessä jo yli 300 Satakunnan Osuuskaupan työntekijää on suorittanut Turvapassin.

Ruuan kanssa niin ravintoloissa kuin myymälöissäkin työskenteleviä varten järjestetään säännöllisesti hygieniapassikoulutusta talon omien kouluttajien voimin. Prismassa on pitkään toiminut ensiapuryhmä, jossa on kerran kuussa työajalla harjoiteltu toimimista erilaisissa tapaturmatilanteissa.

Myös ammatilliseen koulutukseen osallistutaan innokkaasti. Jollas Instituutin valmennustarjonta on laajasti käytössä, ja Satakunnan Osuuskauppa on myös lähettänyt osallistujia kolmen alueosuuskaupan (Osuuskauppa Keula, Turun Osuuskauppa, Satakunnan Osuuskauppa) yhdessä toteuttamaan myynnin ammattitutkintoon johtavaan koulutukseen.

Sekä työntekijöiden että työnantajan puolella nähdään yhteistyö alueen oppilaitosten kanssa tärkeäksi. Sitä on toteutettu mm. tarjoamalla opiskelijoille Satakunnan Osuuskaupassa mahdollisuuksia työssä oppimiseen ja opiskeluun kuuluviin loppu-työiden tekemiseen. Meneillään on myös Porin Ammattiopiston kanssa retail-merkonomiopintojen kehittäminen vähittäiskaupan työvoimatarpeisiin.

Vaikka osaamisen kehittäminen onkin tärkeällä sijalla niin työntekijöiden kuin työnantajan listalla, tärkein asia työnantajan ja työntekijöiden edustajan välisessä yhteistyössä on kaupan pääluottamusmiehen Anne Väkiparran mielestä työrauhan edistäminen. Se on tärkein asia, jota sekä työnantajan että työntekijöiden edustajien pitää edistää. Edellytyksenä on jatkuva ja avoin vuorovaikutus. Näin yksinkertaisella keinolla on pääluottamusmies Anne Väkiparran mukaan työrauhaan pyritty ja se myös saavutettu.

Juhlavuonna imagoisku

Toimitusjohtaja Antti Määttä oli jo syksyllä 2005 todennut, että Satakunnan Osuuskaupan imago kaipasi ajanmukaistamista. Osuuskaupalla oli paljon kerrottavaa, mutta sanomaa ei ollut saatu riittävän hyvin perille suuren yleisön keskuuteen.

Osuuskaupan johdon ja porilaisen mainostointi Jabadabaduun edustajista koottu työryhmä ryhtyi pohtimaan miten ongelma ratkaistaisiin. Satakunnan Osuuskaupan tietoisuutta muutamana teeman ympärillä alettiin toteuttaa näyttävin lehti-ilmoituksin

2006, ja sitä on jatkettu 90-vuotisjuhlavuoden merkeissä keväällä 2007.

Koko- ja puolisivun ilmoituksilla kerrottiin Satakunnan Osuuskaupan jäsenmäärästä ja sen kasvusta, kerrottiin paljonko osuuskauppa on investoinut maakuntaan, muistutettiin että osuuskaupan lähes 90 tavarantoimittajaa edustivat laadukasta satakuntalaista tavarantarjontaa sekä korostettiin palvelualan ja osuusliikkeen merkittävää työllistävää vaikutusta.

Yleisöön iskostettiin näkemystä Satakunnan Osuuskaupasta satakuntalaisten omana kauppana.

Satakunta

MAITOA, MUOTIA JA MENOPELEJÄ

Satakunnan Osuuskauppa perustettiin 22.4.1917. On aika juhlia. Oikeastaan paljoakaan ei ole muuttunut Satakunnan Osuuskaupan 90-vuotisen taipaleen aikana. Tarjoamme edelleen joka päivä ympäri maakuntaa samoja, arkea helpottavia tuotteita ja palveluja. Perusasioita – mutta ehkä siksi Satakunnan Osuuskaupalla onkin jo noin 45.000 asiakasomistajaa. Pyrimme toimimaan myös tulevaisuudessa luottamuksenne arvoisesti luomalla alueelle työtä ja hyvinvointia.

Tervetuloa
**KAHVILLE JA
TÄYTEKAKULLE
HUOMENNA**
maanantaina 23.4.
omaan kauppaasi.

Pannu kuumana toimipisteissämme koko kauppapäivän - ja samallaohan voit vaikka liittyä asiakasomistajaksi. Siitä on Sinulle etua. Myös jatkossa.

Juhlan kunniaksi
MA-LA 23.-28.4.
TUPLABONUSTA
JOPA
10%

Kakkaa toimipisteistämme. Koskaa mylä uusia asiakasomistajia!

SATAKUNTA
Aina on omillaan pärjätty

Itäkeskus laajenee

Asiakasomistajien taholta oli tullut toivomuksia Prisman tavaralajitelman laajentamisesta, ja osuuskauppa halusi kehittää palvelujaan tähän suuntaan.

Alkusyksyllä 2005 osuuskauppa julkisti Prisman laajennushankkeen, jota alettaisiin toteuttaa vuonna 2007. Sen mukaan laajennettuun Prismaan tulee uusina tuoteryhminä kodinkoneita ja viihde-elektronikkaa sekä kesäpihaan liittyviä tuotteita. Merkittävää laajentumista tapahtuu myös rakentamisen ja remontoinnin sekä vapaa-ajan tuotealueilla.

Samaan aikaan Itäkeskuksen merkitys kauppa- paikkana kasvaa yhä, kun alueelle on tulossa Citymarket.

”Prisma ja Citymarket voisivat mahdollisina naapureina lisätä alueellista vetovoimaa. Me osuuskaupassa suhtaudumme uuteen tilanteeseen mielenkiinnolla ja otamme sen haasteena vastaan.” (talusjohtaja Lauri Hirvola Satakunnan Kansassa 13.12.2005)

Porin kaupunki suhtautui uuden, entistä laajemman kauppakesittymän syntymiseen suopeasti. Eihän kaupungilla tietenkään ollut mitään sitä vastaan, että Poriin syntyy kauppakesittymä, joka kasvattaa kaupungin kaupallista vetovoimaa. Tarvittava kaavamuutosprosessi sujui ongelmitta ja varsin nopeasti.

Maaliskuussa 2006 valmistunut asemakaava- luonnos antoi mahdollisuuden muuttaa Mikkolan Itäkeskuksen alue perusteellisesti.

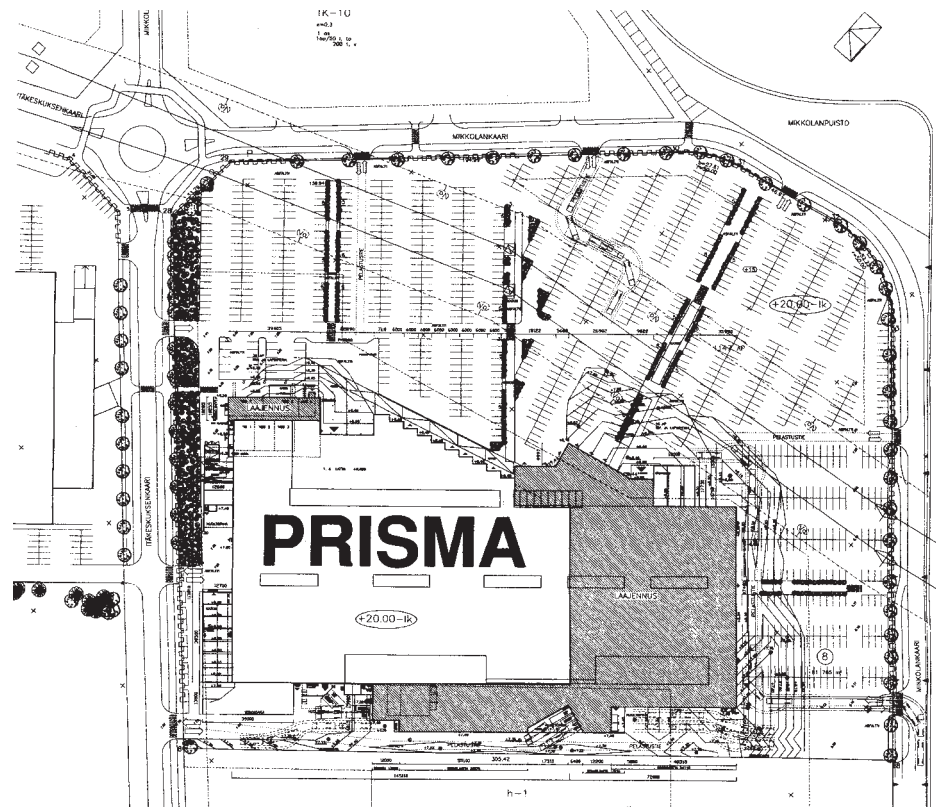
Prisman tontille oli laajennusvaraa, aivan sen takana olevalle tontille oli varaus noin 25 000 neliön liikerakentamiselle ja noin 25 000 neliötä oli varalla vielä Porin kaupungin omistuksessa olevaan kortteliin valtatie 2:n varrella. Luonnoksessa oli myös koko alueen kiertävä uusi tie, Mikkolankaari, joka syöttäisi asiakkaita kauppojen pysäköintipaikoille.

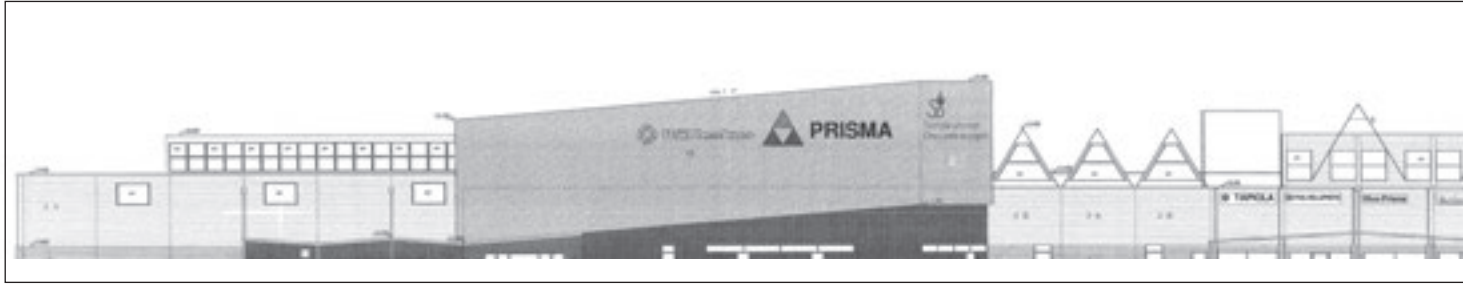
Helmikuussa 2007 Kesko tiedotti rakentavansa uuden Citymarketin Prisman naapuritontille niin, että market-kilpailijat ovat tavallaan seläkkäin ja niiden väliin jää yhteinen huoltokäytävä.

Maaliskuussa Satakunnan Osuuskaupasta tiedotettiin, että Prismaa ryhdytään laajentamaan kevään aikana. Työn valmistuttua Prisman tilat laajenevat noin 9 500 neliömetrillä. Porin Itäkeskuksen Prismasta tulee yksi Suomen suurimmista Prismoista.

Työt Prisman tontilla alkoivat toukokuussa. Itäkeskuksen alueella on tätä kirjoitettaessa syksyllä 2007 nousemassa sekä Prisman laajennusosa että K-ryhmän Citymarket. Mikkolankaari on jo valmiina asiakkaiden tulla.

Asemapiirroksessa tummana näkyvät alueet kuvaavat Prisma-kauppakeskuksen mittavaa laajennusta, joka valmistuu vuonna 2008.

Tulevan laajennetun Prisman julkisivupiirustus.

S-ryhmälle oma pankki

S-ryhmä teki loppuvuonna 2005 päätöksen hakea lupaa pankin perustamiseen. Oman S-Pankki Oy:n perustamisen taustalla oli säästökassalain muutos, joka käytännössä lopettaa nykymuotoiset säästökassat.

Pankin perustamisella pyritään turvaamaan asiakkaiden talletuspalvelut, kun suurimpiin osuuskaupan myymälöihin tulee myös pankin palvelupiste. S-Pankki Oy:ssä voi avata käyttö- ja talletustilejä, tehdä määräaikaistalletuksia, ottaa kulutusluottoja sekä maksaa laskuja verkkopankin kautta.

SOK:n helmikuussa 2006 julkistamien suunnitelmien mukaan S-ryhmän osuuskauppojen Prismoissa, Sokoksissa ja suurimmissa S-marketeissa voi kauppareissulla hoidella pankkiasioita vuoden 2007 syksystä lähtien. Pankin peruspalveluja voidaan hoitaa kaikissa osuuskaupan myymälöissä.

S-Pankin täyden palvelun toimipisteet aloittavat Porin Prismassa ja Sokoksessa lokakuussa 2007. Samalla kaikki nykyiset säästökassasijoitukset siirtyvät talletuksiksi S-Pankkiin.

Toimipaikkaverkoston kehittäminen jatkuu

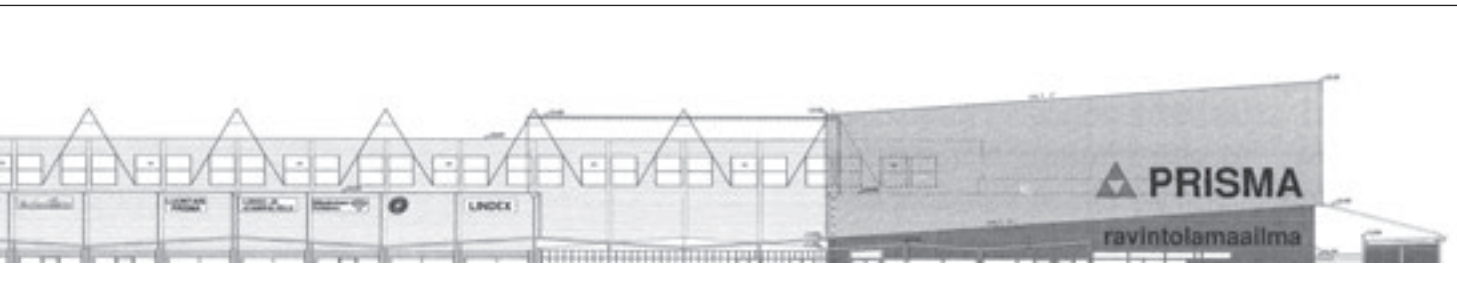
Itäkeskuksen laajennettuun Prismaan tulee joukko uusia tuoteryhmiä, kuten kodinkoneita ja viihde-elektroniikkaa, sisustamiseen ja remontointiin liittyviä sekä puutarhan ja kesäpihan tuotteita. Myös saman katon alla olevien yhteistyökumppanien määrä kasvaa: Prismaan tulee mm. apteekki. Laajennustyö valmistuu vuoden 2008 aikana.

Porin keskustan Sokos-tavaratalon Sokos Herkun toiminta liitetään S-market ketjuun. Sen nimeksi tulee syksyllä 2007 S-market Herkku. Muutoksella tavoitellaan kaupallisen johtajan Mauri Keskitalon mukaan parempaa hintakilpailukykyä. S-market Herkussa tuotteiden hintoja lasketaan S-market -konseptin hintatasoon.

Porin kaupunki päätti kesäkuussa 2007 myydä Satakunnan Osuuskaupalle Pohjois-Porista Lotskerin alueelta Hyveläntie 24:n liiketontin, jolle osuuskauppa aikoo rakentaa vähintään tuhannen neliömetrin päivittäistavaramyymälän, joko S-marketin tai suuren Salen.

Samassa kuussa osuuskauppa osti Luvian kunnalta tontin, jolle rakennetaan Suomen suurin Salemyymälä ja sen yhteyteen ABC-jakelupiste. Luvian ydinkeskustan uuden Salen noin 650 neliön tiloihin tulee 6 000 nimikkeen tuotevalikoima. Ostoksen taustalla oli se, että Luvian nykyinen Sale on hiukan syrjäinen eikä näin ollen tavoita kesäasukkaita.

Tulevaisuuden suunnitelmissa Satakunnan Osuuskaupalla on myös mennä mukaan sisustusboomiin perustamalla uuden konseptin Kodin Terra -myymälä. Se on uuden ajan tee-se-itse -rauta-kauppa, kodin rakentajan, remontoijan ja sisustajan tavaratalo.

Uusimmat luvut kertovat jatkuvasta kasvusta

Toimitusjohtaja Antti Määttä saattoi tyytyväisenä ilmoittaa osuuskaupan ensimmäisen vuosipuoliskon 2007 katsauksessaan, että Satakunta-konsernin myynti on 14 prosentin kasvussa. Markkinaosuus toimialueen päivittäistavara-kaupassa on edelleen vahvassa nousussa.

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston helmikuussa 2005 vahvistaman uuden strategia-suunnitelman sisältämät määräajat on alitettu alusta alkaen.

Markkinaosuustavoite 35 % ylitetään reilusti jo vuonna 2007. Tavoitteen saavuttamista on auttanut 2005 tehty Spar-kauppa.

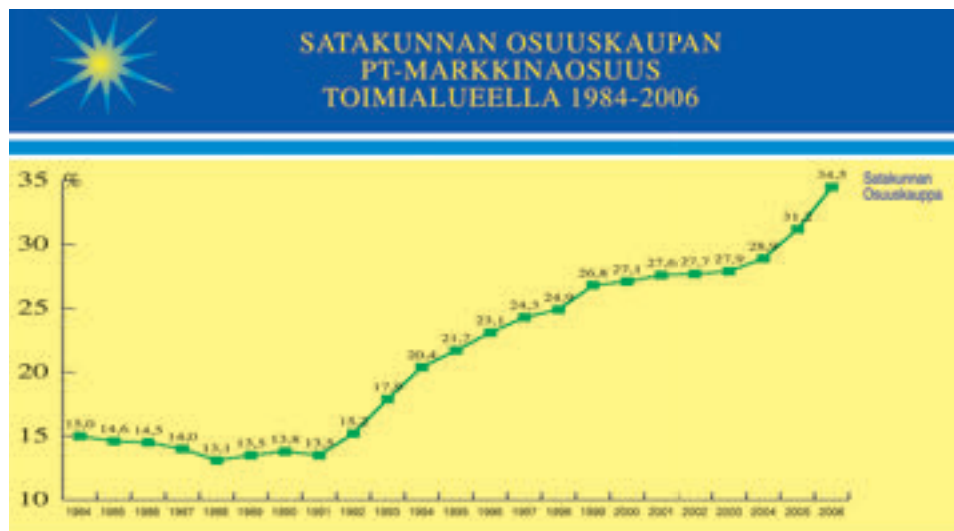
Asiakasomistajapeiton tavoite, 50 % toimialueen kotitalouksista, ylitettiin jo vuonna 2006 eli kaksi vuotta etuajassa. Satakunnan Osuuskaupan asiakasomistajien määrä on kaksinkertaistunut 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana. 40 000 jäsenen raja ylitettiin keväällä 2006. Liikkeen jäsenkehitys vuonna 2006 (+ 13 %) oli S-ryhmän nopeinta.

Tätä kirjoitettaessa syyskuussa 2007 asiakasomistajien määrä on yli 46 000, mikä merkitsee, että useammalla kuin joka toisella kotitaloudella osuuskaupan toimialueella on käytössään vihreän S-kortin edut.

Satakunnan Osuuskaupan asiakasomistajille ennakoidaan maksettavan kuluvalta vuodelta 2007 bonusta lähes 9 miljoonaa euroa, mikä merkitsee noin 195 euroa jokaista asiakasomistajaa kohti.

Osuuskaupan toimialue koostuu 19 satakuntalaisesta kunnasta. Liikkeen toimipisteet sijaitsevat 16 kunnan alueella.

Satakunnan Osuuskauppa ja Palin Oy muodostavat Satakunta-konsernin, johon vuoden 2007 syksyllä kuuluvat Prisma, Sokos, 11 S-markettia, 10 Sale-myymälää, 2 ABC-liikennemyymälää ja 8 markettien yhteydessä olevaa polttonesteiden jakelupistettä, polttoöljyn myyntipalvelu, Sokos Hotel Vaakuna, 8 ravintolaa ja 3 AutoPalin -toimipaikkaa.

(Copyright ACNielsenin myymälärekisteri)

Toimitusjohtaja Antti Määttä ja Aino-tytär.

Katse eteenpäin

Satakunnan Osuuskauppa on 90-vuotisen taipaleensa aikana kasvanut Porin torinlaidan yhdestä toimipaikasta laajaksi myymäläverkostoksi, satakuntalaisten omaksi kaupaksi. Menneisiin vuosiin on mahtunut niin hyviä kuin huonojakin aikoja.

Nyt, 90 vuotta täyttäessään osuuskauppa on maakunnan suurin palvelualan yritys. Se tuottaa asiakasomistajilleen palveluja ja etuja marketkaupassa, tavaratalokaupassa, autokaupassa, matkailu- ja ravitsemiskaupassa sekä liikennemyymälä- ja polttonestekaupassa. Kun osuuskaupassamme on noin 900 työntekijää, se on myös yksi merkittävimmistä työllistäjistä Satakunnassa.

Viime vuosina Satakunnan Osuuskauppa on noussut maakunnassa markkinajohtajaksi usealla toimialalla. Kannattava toiminta on mahdollistanut palveluverkoston kehittämisen ja turvannut jatkuvuutta myös tulevaisuuteen.

Satakunnan Osuuskaupan toiminta-ajatuksena on palvelujen ja etujen tuottaminen asiakasomistajilleen. Palveluissa laatu ja hintakilpailukyky ovat menestyksen kulmakiviä, sillä vain laadukkailla, oikeanhintaisilla tuotteilla ja hyvällä palvelulla voidaan saavuttaa asiakasomistajien tyytyväisyys ja jatkuva asiointi oman osuuskaupansa toimipaikoissa.

Toiminnan jatkuvuuden elinehto on kannattavuus. Sen takaa kustannustehokas toiminta kaikissa osuuskaupan toiminnoissa. Tehokkuutta edesauttavat toimintatapojen kehittäminen ja S-ryhmän menestyksen perusta – ketjutoiminta – jossa yksittäisten yksiköiden parhaita puolia jalostetaan toimintamalleiksi kaikkialle kaupparyhmään. Ketju-toiminnan jatkuva kehittäminen, uudet liikeideat ja vanhojen liikeideoiden uudistaminen asiakasomistajien muuttuvia tarpeita vastaaviksi ovat jatkuvan menestyksen edellytyksiä.

Satakunnan Osuuskaupan harjoittamat toimialat ovat palvelualoja, joilla osaava ja motivoitunut henkilökunta saa tehokkaalla työllään aikaan tuotteen

ja palvelun laadun. Satakunnan Osuuskauppa panostaa myös jatkossa henkilökunnan koulutukseen, kehittämiseen ja työyhteisöjen hyvinvointiin. Huipputyöt syntyvät osaavissa työryhmissä, joissa ihmisillä on hyvä olla. Viime vuosikymmenten henkilöstöyhteistyö on ollut tärkeimpiä yksittäisiä tekijöitä Satakunnan Osuuskaupan nousulle maakunnan johtavaksi palvelualan yritykseksi.

Tulevaisuudessa työelämän ja toimivan henkilöstöyhteistyön haasteet ovat entistä suuremmat. Monilla toimialoilla esiintyy työvoimapulaa. Yksin jo näistä syistä työnantajan houkuttelevuus ja maine muodostuvat entistä kriittisemmiksi menestystekijöiksi. Viime vuosien voimakkaan laajentumisen aikana olemme voineet tyydytyksellä havaita, että Satakunnan Osuuskauppa on saanut osaavaa ja innostunutta työvoimaa myös uusiin ja uudistuneisiin toimipaikkoihinsa. Satakunnan Osuuskaupalla on työnantajana hyvä maine. Sen ylläpitäminen ja rakentaminen hyvän henkilöstötoiminnan keinoin ovat osuuskaupamme lähivuosien merkittävimpiä haasteita.

Maakunnallisuus on aina ollut merkittävä arvo Satakunnan Osuuskaupassa. Osuuskaupan omistavat satakuntalaiset asiakasomistajat. Hallinnossa tärkeimpiä osuuskauppaa koskevia päätöksiä tekevät satakuntalaiset asiakasomistajien edustajat. Työn-

tekijämme ja valtaosa yhteistyökumppaneistamme ovat satakuntalaisia: ihmisiä, yrityksiä ja yhteisöjä. Satakunnan Osuuskauppa on aidosti kiinni omassa maakunnassaan ja pyrkii omalla toiminnallaan edistämään koko Satakunnan hyvinvointia. Globaalissa maailmassa paikallisuudella ja maakunnallisuudella tulee myös jatkossa olemaan oma tärkeä, ehkä jopa kasvava merkityksensä.

Me Satakunnan Osuuskaupan nykyiset työntekijät katsomme kiitollisuudella taaksepäin sitä monien sukupolvien työtä, jolla osuuskaupan menestystä on 90 vuoden ajan rakennettu. Katsomme luottavaisesti myös tulevaisuuteen. Toiminnan jatkuvuuden varmistaminen ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Asiakasomistajien luottamus ja arvonto on ansaittava joka päivä kaikissa toimissamme. Siinä riittää haastetta tuleville vuosille ja vuosikymmenille.

Porissa syyskuussa 2007

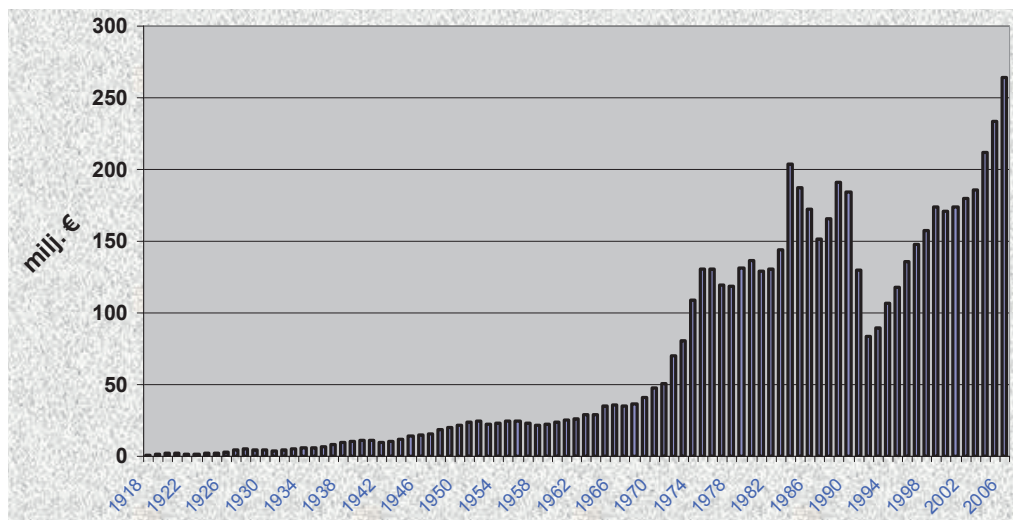
Antti Määttä

Satakunnan Osuuskaupan
toimitusjohtaja

MEILTÄ SAAT BONUSTA

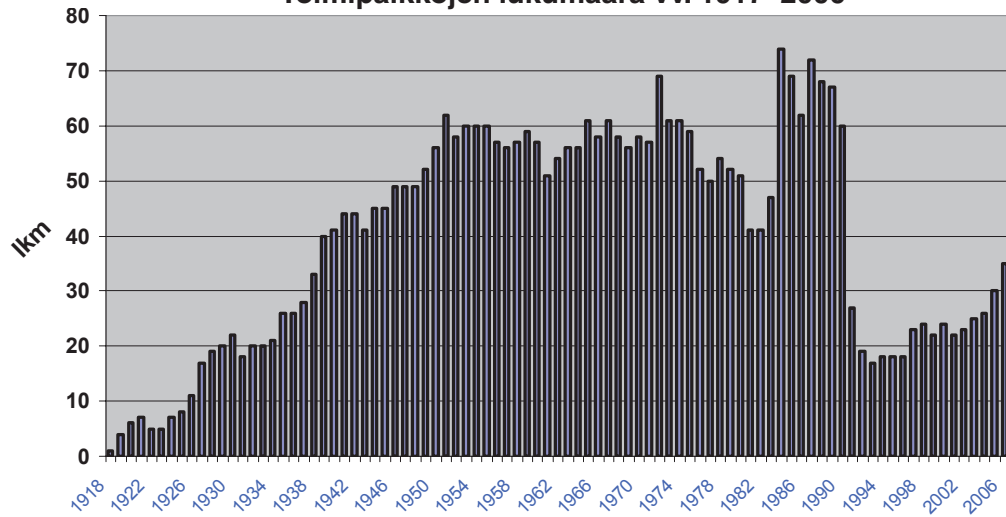
Myynnin kehitys vv. 1917–2006 milj. euroa (konserni)
(inflaatiokorjattu kehitys v. 2006 rahassa)

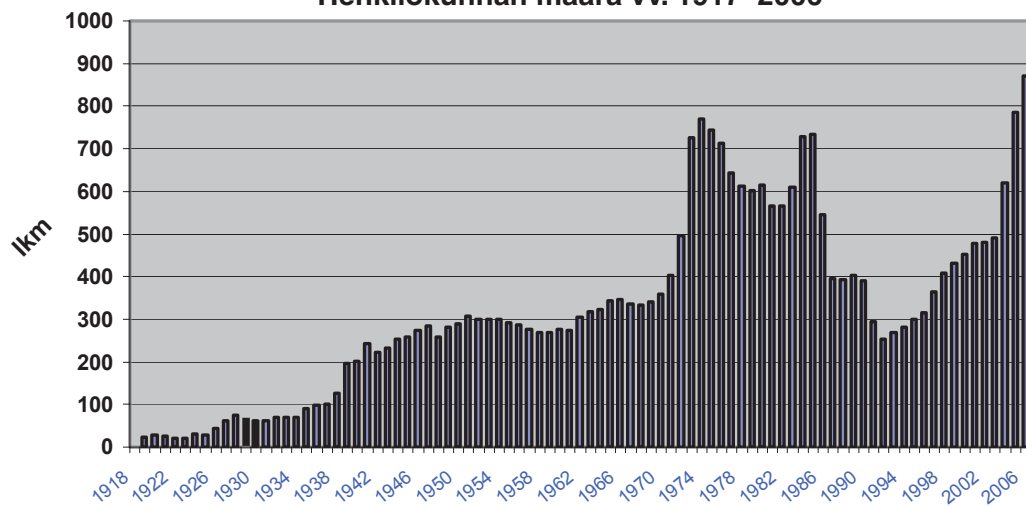
Kaavioissa näkyvät selvästi muutamia Satakunnan Osuuskaupan historian tapahtumia. Niitä ovat mm. jäsenluettelon saattaminen ajan tasalle 1962 lopussa, vuoden 1972 fuusiot (Luvian, Siikaisten ja Nakkilan osuuskaupat sekä osa Ok Peltopohjasta), vuoden 1973 suuret investoinnit (Porin keskustan tavaratalo Sokos-Satakunta ja Mikkolan autotavaratalo Sokos-Market, sittemmin Prisma), vuoden 1984 fuusiot (Kankaanpään, Harjavallan,

Kokemäen ja Huittisten osuuskaupat), osuusmaksun korottaminen yli kaksinkertaiseksi vuonna 1990, pienten toimipaikkojen lakkauttaminen ja maatalouskaupasta luopuminen 1990-luvun alussa, viime vuosien mittavat investoinnit (uusi Prisma ja isot S-marketit), laajentuminen uusille liiketoiminta-alueille sekä henkilökunnan ja asiakasomistajien määrän nopea kasvu.

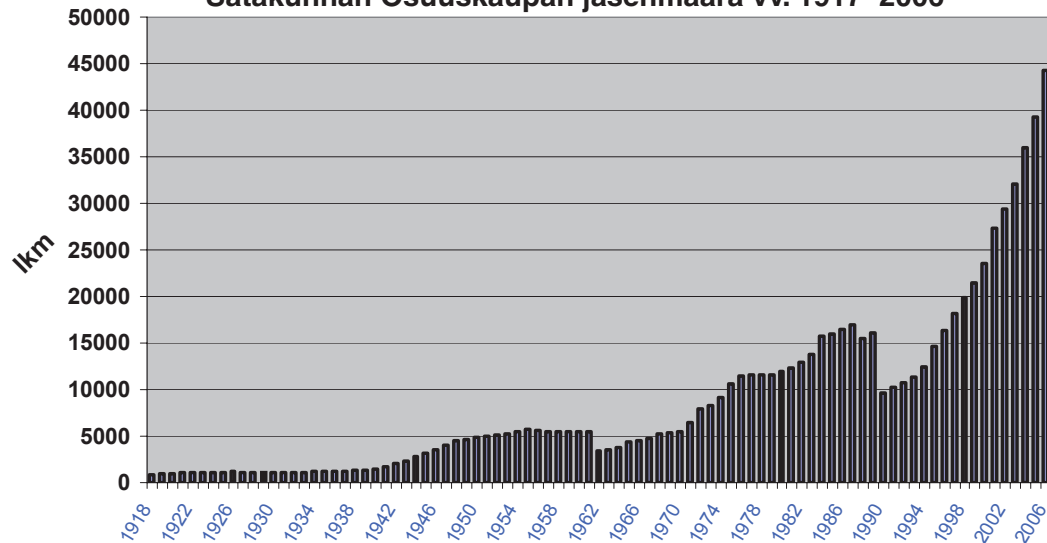
Toimipaikkojen lukumäärä vv. 1917–2006

Henkilökunnan määrä vv. 1917–2006

Satakunnan Osuuskaupan jäsenmäärä vv. 1917–2006

Satakunnan Osuuskaupan hallintoelinten jäsenet 1917-2007**Hallintoneuvoston puheenjohtajat**

Vilho Vanhatalo, kartanonomistaja	Ulvila	30.6.-2.11.1917
Arthur Pippingsköld, varatuomari	Pori	2.11.1917-1924
Anton Mattila, maanviljelijä	Porin mlk	1925-1926
Edvard Kaapeli, kunnallisneuvos	Porin mlk	1927-17.7.1930
Yrjö L. Viro, maanviljelijä	Pomarkku	17.7.1930-1939
Jalmari Soini, sahanisännöitsijä	Noormarkku	1940
Nestori Vainio-Mattila, talousneuvos	Ulvila	1941-13.6.1963
Altti Järvinen, hammaslääkäri, professori	Pori	14.6.1963-1968
Pentti Vainio-Mattila, eläinlääkäri	Ulvila	1969-1988
Veikko Niinimäki, apul.poliisimestari	Pori	1989-1994
Juha Aikala, talousneuvos	Nakkila	1995-1999
Juha Vuorenhela, varatuomari	Pori	2000-

Hallintoneuvoston varapuheenjohtajat

Arthur Pippingsköld, varatuomari	Pori	30.6.-2.11.1917
Toivo Pohjala, maanviljelijä	Harjavalta	2.11.1917-1919
Edv. Kaapeli, kunnallisneuvos	Porin mlk	1920-1922
Yrjö L. Viro, maanviljelijä	Pomarkku	1923-1924
V. Liukkonen, isännöitsijä	Pori	1925-1926
Anton Mattila, maanviljelijä	Porin mlk	1927
Yrjö L. Viro, maanviljelijä	Pomarkku	1928-17.7.1930
Kalle Joukanen, kunnallisneuvos	Kankaanpää	1930
Jalmari Soini, isännöitsijä	Noormarkku	1931
J. H. Kesti, maanviljelijä	Porin mlk	1932
Jalmari Soini, isännöitsijä	Noormarkku	1933-1939
Nestori Vainio-Mattila, talousneuvos	Ulvila	1940
Jalmari Soini, isännöitsijä	Noormarkku	1941-5.5.1942
Toivo Vanhatalo, ylilääkäri	Pori	6.6.1942-18.4.1948
Altti Järvinen, hammaslääkäri, professori	Pori	1949-13.6.1963
Pentti Vainio-Mattila, eläinlääkäri	Ulvila	1964-1968
Lars Pairo, poliisimestari	Pori	1969-1972
Erkki Järvenpää, varatuomari	Pori	1973
Aarno Pitkäranta, talousneuvos	Merikarvia	1974-1977
Kauko Jylli, maanviljelijä, päätoimittaja	Lavia	1978-1989
Kirsti Soljanto, sairaanhoitaja, emäntä	Pomarkku	1990-1996
Raili Kunnaspuro, kirjanpitäjä, emäntä	Kankaanpää	1997-2000
Tuula Setälä, emäntä	Kokemäki	2001-

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvosto vuonna 2007. Seisomassa vasemmalta agrologi Maarit Hollmén, myyntipäällikkö Heikki Itähalme, maanviljelijä Raimo Ranta, maanviljelijä Harri W. Kesti, asemapäällikkö Mauri Paavilainen, varatuomari Timo Santavuo, maanviljelijä Antti Bärhund, maanviljelijä Timo Pitkäranta ja varatuomari Sampsa Kataja. Istumassa agronomi Laila Ryyänen, dipl.ins. Marja Luntamo, emäntä Tuula Setälä (varapuheenjohtaja), varatuomari Juha Vuorenhela (puheenjohtaja), Tiina Laurén (sihteeri), valt.maist. Krista Kiuru, myyjä Anne Väkiparta ja johdon sihteeri Sirpa Saunajoki. Kuvasta puuttuvat professori Hannu Jaakkola ja vs. päätoimittaja Marjaana Perttula.

Johtokunnan/hallituksen (v:sta 1983) puheenjohtajat

(Johtokunnan/hallituksen puheenjohtajina ovat 1927 alkaen toimineet Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajat)

Johtokunnan/ hallituksen (v:sta 1983) jäsenet

Arthur Pippingsköld, varatuomari	Pori	8.9.1917-1922
V. Liukkonen, tehtaanhoitaja	Pori	8.9.1917-1920
Edvard Kaapeli, maanviljelijä	Porin mlk	1921-1926
Anshelm Alestalo, tilallinen, kansaned.	Ulvila	1923-1925
Kalle Lahti, toimistonhoitaja	Pori	1926-1936
B. M. Stenvall, prokuristi	Pori	1927
Armas. J. Säteri, isännöitsijä	Pori	1928-19.12.1949
Toivo E. Vainio-Mattila, agronomi	Porin mlk	1937-1976
Eino Saarinen, johtaja	Pori	1950-1953
Pekka Hämäläinen, maanviljelijä	Pori	1954-1971
Jaakko Inberg, metsänhoitaja	Ahlainen	1957-1973
Toivo Väätäinen, kaupallinen johtaja	Pori	1957-1958
Kustaa Haapio, SOK:n konttorinjohtaja	Pori	1959-1960
Leo Seppälä, konttorinjohtaja	Pori	1961-1964
Aimo Tammivuori, koulunjohtaja	Pori	1965-1968
Olli Runsamo, opetusneuvos	Pori	1969-1972
Pentti Miettunen, markkinointijohtaja	Pori	1972-20.2.1976
Matti Pelttari, varatuomari	Pori	1973-14.10.1975
Erkki Järvenpää, varatuomari	Pori	26.4.1974-1995
Ylermi Säteri, DI, apul.kaup.johtaja	Pori	30.10.1975-18.9.1990
Reijo Jylhä, markkinointijohtaja	Pori	17.6.1976-1984
Aulis Sileäkangas, kunnallisneuvos	Pomarkku	1977-1988
Iris Lähteenmäki, emäntä	Kokemäki	1985-1996
Harri Huhtinen, toimitusjohtaja	Merikarvia	1989-1995
Juha Vuorenhela, varatuomari	Pori	1991-1998
Matti Pohjonen, toimitusjohtaja	Harjavalta	1996-

Heikki Santavuo, talouspäälikkö	Pori	1996-
Kirsti Soljanto, sairaanhoitaja	Pomarkku	1997-2000
Reijo Nuikki, toimitusjohtaja	Pori	1999-
Raili Kunnaspuro, kirjanpitäjä, emäntä	Kankaanpää	2001-2006
Pia Arenius, professori	Pori	2007-

Johtokunnan/hallituksen varajäsenet (1957 alkaen on ollut vain varsinaisia jäseniä)

J. Honkanen, kirjansitoja	Pori	8.9.1917-1919
Anshelm Alestalo, tilallinen	Ulvila	8.9.1917-1922
Nestori Heinilä, maanviljelijä	Luvia	1920
V. Liukkonen, tehtaanhoitaja	Pori	1921-1922
Armas Kauppila, isännöitsijä	Pori	1923
Nestori Vainio-Mattila, maanviljelijä	Ulvila	1923-1924 ja 1931-1933
K. Kyöstilä, konttorinhoitaja	Pori	1924
Armas. J. Säteri, isännöitsijä	Pori	1925-1927
Jussi H. Kesti, maanviljelijä	Porin mlk	1926
J. Laitinen, kaupunginagronomi	Pori	1927-1928
Aug. Simula, opettaja	Pori	1928-1930
Väinö Frantsila (Rantasila), konttorinhoitaja	Pori	1929-1936
Onni Vanhakartano, maanviljelijä	Ulvila	1934
Kosti Syvälahti, metsänhoitaja	Ahlainen	1935-1952
Kalle Lahti, SOK:n toimistonhoitaja	Pori	1937-1940
Eino Saarinen, johtaja	Pori	1941-1949
Auvo Niemi, apulaisjohtaja	Pori	1950-1955
Jaakko Inberg, metsänhoitaja	Ahlainen	1953-1956
Toivo Spinkkilä, maanviljelijä	Pori	1956

Satakunnan Osuuskaupan hallitus vuonna 2007. Seisomassa vasemmalta talouspäälikkö Heikki Santavuo, toimitusjohtaja Matti Pohjonen ja talousjohtaja Lauri Hirvola (sihteeri), istumassa toimitusjohtaja Reijo Nuikki, toimitusjohtaja Antti Määttä (puheenjohtaja) ja professori Pia Arenius.

Liikkeenhoitajat/toimitusjohtajat

J. H. Juntunen	8.9.1917 - 30.11.1922	
Anshelm Alestalo	1.12. - 15.12.1922	(johtokunnan jäsen, maanviljelijä, v.t. liikkeenhoitaja)
E. Kaipio	15.12.1922 - 15.1.1923	(SOK:n tarkastaja, v.t. liikkeenhoitaja)
Pauli Vasama	15.1.1923 - 31.12.1929	
Kalle Mikkonen	1.1.1930 - 30.6.1932	
Kalle Peltola	30.6.1932 - 31.7.1955	
Aapo Korkka	1.8.1955 - 28.2.1959	
Heimo Kaitila	1.3.1959 - 30.4.1982	
Raimo Jaakkola	1.5.1982 - 31.8.1994	
Matti Ojanperä	1.9.1994 - 31.12.2003	
Antti Määttä	1.1.2004 -	

Satakunnan Osuuskaupan toimikunnat 1917-2007**Myymälätoimikunnat, aluetoimikunnat, nykyään asiakastoimikunnat**

kuntakohtaiset, toimialueen kunnissa

Naistoimikunnan/Keskuskotitaloustoimikunnan puheenjohtajat

(perustettu 1943; vuodesta 1973 Keskusnaistoimikunta; vuodesta 1979

Keskuskotitaloustoimikunta, jonka lisäksi toimialueen kuntiin perustettiin paikallisia kotitaloustoimikuntia)

Varma Hornborg, tohtorinna	Pori	1943-1952
Anna-Mari Spinkkilä, agronomi	Ulvila	1952-1981
Pirkko Viranto, oppivelvollisuusvalvoja	Pori	1982-1990

Keskuskotitaloustoimikunta ja paikalliset kotitaloustoimikunnat lopettivat toimintansa 1990. Niiden työtä jatkoivat vuodesta 1991 alkaen ensin päätoimipaikkoihin, myöhemmin kaikkiin toimipaikkoihin perustetut asiakastoimikunnat.

Maataloustoimikunnan puheenjohtajat

(perustettu 1956)

Aapo Korkka, toimitusjohtaja	Pori	1956
Väinö Hinkkala, tilanhoitaja	Pori	1957-1960
Toivo Spinkkilä, maanviljelijä	Ulvila	1961-1970
Matti Jokinen, agronomi	Kellahti	1971-1972
Toivo Kaija, rak.mestari, maanviljelijä	Pori	1973-1978
Raimo Karhio, agrologi	Pori	1979-1991

Vuodesta 1986 alkaen toimi yhden maataloustoimikunnan sijaan Porin, Huittisten, Kankaanpään/Pohjois-Satakunnan ja Kokemäen maataloustoimikunnat. Niiden jäsenet nimettiin viimeisen kerran vuodeksi 1991.

Nuorisotoimikunta

(perustettu 1973; vuodesta 1976 Nuorten idearyhmä)

Pentti Ivakko, opettaja	Noormarkku	1973-1974
Tuija Viitanen, järjestöpäällikkö	Pori	1975-1976

Lähteitä

Kirjallisuus

- Aaltonen, Esko: Kuluttajat yhteistyössä, Suomen yhteisen osuuskauppaliikkeen vaiheet vuoteen 1917 ja katsaus edistysmielisen osuuskauppaliikkeen toimintaan sen jälkeen, KK:n kirjapaino, Helsinki 1953.
- Arvola, Jussi: Huittisten Osuuskauppa 1905-1955, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1955.
- AutoPalin 60 vuotta, Asiakaslähtöistä autopalvelua Porissa, Raumalla ja Huittisissa, Hansaprint, Turku 2005.
- Heinivaara, Eino: Osuusliike Kansa r.l. 25 vuotta, Katsaus Porin ja ympäristön työvään osuustoiminnallisen liikelaitoksen vaiheisiin, Osakeyhtiö Kehityksen kirjapaino, Pori 1927.
- Herranen, Timo: Yhdessä eteenpäin, SOK 100 vuotta 1904-2004, Edita Prima Oy, Helsinki 2004.
- Kajanto, Iivari: Kokemäen Osuuskauppa 1917-1967, Katsaus kaupan vaiheisiin puolen vuosisadan aikana, Satakunnan Maakunta Oy, Kokemäki 1967.
- Kallenautio, Jorma: Eka Suomessa, 128 osuusliikkeestä monialayhtymäksi, Karisto Oy, Hämeenlinna 1992.
- Kivimäki, Pekka: Satavuotias Keula nuoruutensa voimissa, Kirjapaino Oy West Point, Rauma 2003.
- Kivioja, Raimo: Metallinkylä, Kylä ”kummun” kainalossa, Metallinkylän Pienkiinteistöyhdistys r.y.
- Koivuniemi, Jussi: Joen rytmissä, Porin kaupungin historia 1940-2000, Hämeenlinna 2004.
- Kuisma, Markku – Henttinen, Annastiina – Karhu, Sami – Pohls, Maritta: Kansan talous, Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899-1999, Tammer-Paino, Tampere 1999.
- Lähdeoja, V.: Satakunnan Osuuskauppa 1917-1967, 50 vuotta yhteistyötä, Porin Painotuote Oy, Pori 1967.
- Lähdeoja, V.: Satakunnan Osuuskauppapiiri (ent. Rauman Osuuskauppapiiri) 1908-1958, Yhteiskirjapaino Osakeyhtiö, Helsinki 1958.
- Lähdeoja, V.: 50 vuotta osuuskauppatyötä Siikaisissa, Siikaisen osuuskaupat 1907-1957, Satakunnan Maakunta Oy, Kokemäki 1957.
- Muistelmia Kiikoisten Osuuskaupan kymmenvuotiskaudelta 1917-1927, Satakunnan Kustannus Oy, Kokemäki 1927.
- Neilimo, Kari: Oma kauppa, Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2005.
- Nukari, Matti: Suuri harppaus Tulenvarasta Tapiolaan, Vahinko-Pohja 1909-1984, Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1984.
- Ojanperä, Matti: Satakunnan Osuuskaupan vaaran vuodet 1983-1993, Satakuntalaisen alueosuuskaupan selviytymistarina (proseminaariryö 9.2.2005 Turun yliopiston avoimessa yliopistossa).
- Perko, Touko: Yhdessä enemmän, SOK 1904-1979, Yhteiskirjapaino Oy, Helsinki 1979.
- Puumala, Jussi: Satakunnan Osuuskauppa r.l. 1917-1942, Satakunnan Kirjateollisuus, Pori 1942.
- Rantanen, Vilho: Osuusliike Kansa r.l., neljäkymmenvuotishistoriikka ja toimintakertomus v. 1942, Osakeyhtiö Kehityksen Kirjapaino, Pori 1943.
- Santavirta, K.O.: Kiukaisten Maanviljelijäin Osuuskauppa-Osuuskunta r.l:n 10-vuotistaipaleelta, Satakunnan Kirjateollisuus Oy:n kirjapaino, Pori 1926.
- Satakunnan Osuuskauppa r.l. kuvina (30-vuotisjulkaisu), Satakunnan Kirjateollisuus, Pori 1947.
- Satakunnan Osuuskauppa 1917-1977, 60 vuotta luotettavaa kauppaa, Satakunnan Kirjateollisuus Osakeyhtiö, Pori 1977.
- SOK-järjestön kokonaisuohjelma 1970-luvulla, YOL:n ja SOK:n hallintoneuvostojen esitys YOL:n 67. edustajakokoukselle vuonna 1969.
- Tammitie, Kristiina (toim.): Kohti omaa kauppaa, Näkökulmia johtamiseen S-ryhmässä, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2007.
- Vesanen, Viki: Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta r.l., Viisikymmenvuotinen toiminta, Yhteiskirjapaino Osakeyhtiö, Helsinki 1954.

Asiakirjat, arkistot

Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston pöytäkirjat
 Satakunnan Osuuskaupan johtokunnan/hallituksen pöytäkirjat
 Satakunnan Osuuskaupan naistoimikunnan pöytäkirjat
 Satakunnan Osuuskaupan osuuskuntakokousten pöytäkirjat
 Satakunnan Osuuskaupan vuosikertomukset
 Satakunnan Osuuskauppaan fuusioitujen osuuskauppojen
 säilyneet asiakirjat (satunnaisia yksittäiskappaleita)
 SOK:n arkisto

Lehdet

Lalli
 Oskari
 Satakieli
 Satakunnan Kansa
 Satakunnan Työ
 SatAviisi
 Uusi Aika

Haastattelut ja keskustelut

Hirvola, Lauri; Satakunnan Osuuskaupan talousjohtaja 2001 alkaen.

Jaakkola, Raimo; Satakunnan Osuuskaupan konttoripäällikkö 1962-1971, talousjohtaja 1972-1975, hallintojohtaja 1976-1981, toimitusjohtaja 1982-1994, SOK:n hallintoneuvoston jäsen 1982-1994.

Keskitalo, Mauri; Satakunnan Osuuskaupan tavaratalopäällikkö 1985-1986, päivittäistavara- ja erikoistavaralinjan johtaja 1986-1998, kaupallinen johtaja 1998 alkaen.

Kiiskinen, Sauli; SOK:n Porin konttorin säästökassatarkastaja 1.9.1962-30.8.1964, luottotarkastaja 1.9.1964-31.5.1967, konttorinjohtaja 1.6.1967-30.9.1977.

Lähteenmäki, Iris; emäntä, Kokemäen Osuuskaupan kotitaloustoimikunnan jäsen 1963-1984 (puheenjohtaja 1965-1981), Kokemäen Osuuskaupan hallintoneuvoston jäsen 1973-1984 (varapuheenjohtaja 1982-1984), Satakunnan Osuuskauppapiirin piiritoimikunnan jäsen 1973-1985 (puheenjohtaja 1983-1985), SOK:n hallintoneuvoston jäsen 1980-1985, Satakunnan Osuuskaupan hallituksen jäsen 1985-1996 (varapuheenjohtaja 1996).

Määttä, Antti; Satakunnan Osuuskaupan markkinointipäällikkö 1994-1997, Prisma-johtaja 1997-2003, toimitusjohtaja 2004 alkaen.

Nieminen, Arvo; Kokemäen Osuuskaupan palvelukseen 1957 juoksupojaksi, Kokemäen Osuuskaupan myymäläauton kuljettaja-hoitaja 1963-1984, Satakunnan Osuuskaupan myymäläauton kuljettaja-hoitaja 1984-1986, Sale Merstolan S-kauppiaan 1993-1999, S-marketpäällikkö, Kokemäki 1999-2006.

Niinimäki, Veikko; Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston jäsen 1976-1994, puheenjohtaja 1989-1994.

Ojala, Eija; Satakunnan Osuuskaupan toimitusjohtajan sihteeri 1973-2006.

Ojanperä, Matti; Satakunnan Osuuskaupan henkilöstöpäällikkö 1981-1982, talousjohtaja 1982-1984, hallintojohtaja 1984-1994, toimitusjohtaja 1994-2003, SOK:n hallintoneuvoston jäsen 1995-2003.

Sääskilahti, Kalle; SOK:n palvelukseen 1969 koulutusekonomiksi, markkinointiosaston johtaja 1977-1988, asiakasomistajapalvelujen päällikkö 1988-1991, S-julkaisujen julkaisupäällikkö 1992-1993, kehityspäällikkö 1993-2002, kehityskonsultti 2002 alkaen.

Vainio-Mattila, Pentti; Satakunnan Osuuskaupan hallintoneuvoston jäsen 1964-1968, puheenjohtaja 1969-1988, kunniapuheenjohtaja 1989.

Viskari, Jorma; Satakunnan Osuuskaupan mainospäällikkö 1984 alkaen.

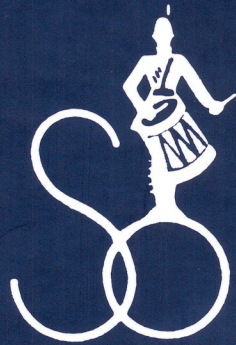
Vuorenhela, Juha; Satakunnan Osuuskaupan edustajiston jäsen 1979-1980, hallintoneuvoston jäsen 1981-1990, hallituksen jäsen 1991-1998, uudelleen hallintoneuvoston jäsen 1999 alkaen, puheenjohtaja 2000 alkaen, SOKL ry:n hallituksen jäsen 2000 alkaen, SOK:n hallintoneuvoston jäsen 2003 alkaen.

Valokuvat

Arvo Niemisen arkisto
 Satakunnan museon kokoelmat
 Satakunnan Osuuskaupan arkisto
 SOK:n arkisto

Takakannen kuva **Raimo Huittinen**

1/25 Kaino Hiltunen 90